

JKM LIBRARY

PJ4544.B747p

Bostrom, Gustav,

Paronomasi i den äldre hebreiska mascha

3 9968 02662 8308

★ THEOLOGICAL ★
★ Mc CORMICK ★
★ SEMINARY OF ★
★ CHICAGO ★

Virginia Library

PARONOMASI I DEN ÄLDRE HEBREISKA MASCHALLITTERATUREN

MED SÄRSKILD HÄNSYN TILL
PROVERBIA

AV

GUSTAV BOSTRÖM

LUND
C. W. K. GLEERUP

LEIPZIG
OTTO HARRASSOWITZ

MCCORMICK THEOLOGICAL SEMINARY
VIRGINIA LIBRARY
800 WEST BELDEN AVENUE
CHICAGO 14, ILLINOIS

PARONOMASI I DEN ÄLDRE HEBREISKA
MASCHALLITTERATUREN

MED SÄRSKILD HÄNSYN TILL
PROVERBIA

AV

GUSTAV BOSTRÖM

17

LUND
C. W. K. GLEERUP

LEIPZIG
OTTO HARRASSOWITZ

LUND
HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI
1928

FÖRORD.

Vid citerandet av den hebreiska texten har lagts till grund KITTEL, R., Biblia Hebraica, Stuttgart 1912, för LXX SWETE, H. B., The Old Testament in Greek, Cambridge 1922. Beträffande Ben Sira och Ahiqar får jag hänvisa till i litteraturförteckningen anförda arbeten av PETERS, SMEND och COWLEY.

En lista över förkortningar meddelas å s. 266. Övriga torde ej tarva någon förklaring. Litteratur har i allmänhet citerats med blott författarnamnet. Där tvekan kunnat uppstå, har förtydligande tillägg gjorts. Så skiljas t. ex. PETERS nedannämnda arbeten som PETERS 1902 och PETERS 1913.

Vid detta tillfälle ber jag få rikta ett värdsamt och djupt känt tack till mina båda lärare Professor SVEN HERNER och Professor AXEL MOBERG för det intresse, de under hela min studietid låtit komma mig till del. Till dem båda, liksom till Professor JOHANNES PEDERSEN i Köpenhamn, står jag i stor tacksamhetsskuld för värdefulla råd och anvisningar beträffande efterföljande undersökning.

Till sist får jag bringa mitt tack till herrar tjänstemän vid Det kongelige Bibliotek och Universitetsbiblioteket i Köpenhamn liksom också vid Lunds Universitetsbibliotek för städse visat tillmötesgående.

Lund i januari 1928.

Gustav Boström.

Innehåll.

	Sid.
Inledning: Ljudanklangerna och tanken	1
Egennamn tolkade med ljudanklang. — Ljudanklangen och religionen. Som myt- och legendbildande faktor. Som tolkare av profetsyner och drömmar. Ljudanklangerna och primitiv exeges. — Ljudanklangerna och maschallitteraturen. Gåtor. Liknelser. — Ljudanklang och ordlek. — Ljudanklangen som tankebetvingande, övertygande. Som tankeskapande. — Ljudanklangerna och textkritiken. Ljudanklangen och parallellismen. Ljudanklangen och antitesen.	
Ordspråkens stil.....	22
Etymologi. Liknelser. Förmedling genom שרה כן ב. Oförmedlat. Två bilder. 'Aussagen' och 'Mahnungen'. אל תאמר. Motivering. Parallellism. Synonym. Antitetisk. Chiasm i ordställningen. Bättre — än. ولا خير من . ישי. Talspråk.	
Paronomasi.....	42
Pr. 25—27.....	42
Vits, ordlek utan ljudlikhet. Ljudlikheter. Alliteration. Yttre likhet i parallellismen. Paronomasi å arabiska. اتباع. Indelning. Olika ljud, som alliterera.	
Kohelet	59
Namnförklaringar	65
Pr. 25—27 (forts.)	73
Anordningen av språken	87
Pr. 28—29.....	103
Pr. 10—15.....	118
Pr. 16—22: 16	158
Pr. 22: 17—24: 22	191
Pr. 24: 23—34	200
Pr. 30.....	200
Pr. 31: 1—9	205
Pr. 31: 10—31	205
Pr. 1—9.....	206
Ahikar	223
Ben Sira.....	229
Bihang: Job	258
Anförd litteratur	262
Förkortningar	266

INLEDNING.

Ljudanklangerna och tanken.

Sentensdiktningen har sprungit upp på folkordspråkets grund, och detta senare har i synnerligen stor utsträckning begagnat ljudanklangen som en lämplig form att etsa sig in. Det bör därför ej förvåna, att de hebreiska sentenserna visa sig i hög grad ha använt dylik ljudanklang — alliteration, assonans och rim.

Före undersökningen av maschalspraken är det nödvändigt att förutskicka en del anmärkningar om paronomasiens betydelse. Professor Esaias Tegnér har skrivit en ypperlig essay om 'Språkets makt över tanken' (i *Ur vår tids forskning*, Stockholm 1882), och där har han å s. 26—44 behandlat ljudspelen och deras hart när otroliga betydelse i tankegestaltande och tankebetvingande riktning. Här har han också betonat ljudklangernas betydelse i ordspråken s. 26 ff.: »Hos alla folk — kan man iakttaga en lust för ljudspel, en lust att giva mera behag eller mera kraft åt sina ytt-randen genom ett lekfullt anbringande av ljud, som på ett eller annat sätt harmoniera med varandra, eller som åtminstone stå i ett ordnat förhållande. *Rimmande, allitererande, assonerande ordspråk och ordstär äro bland de tidigaste alstren af folkpoesien.*

Och icke förgäves är det som ett folk åt sina tankar giver en dylik för örat påfallande form. De få därigenom liksom en udd, med vilken de lättare och fastare, än annars skulle varit fallet, borra sig in i medvetandet. Man minnes dem bättre, anför dem oftare, kommer därigenom också oftare att efter deras innehåll bestämma sitt och andras tänke- och handlingssätt. Om ett ordspråk, för att vara gott, måste hava en kärnfull *idé* till moder, så är det dock ingalunda sällan snarast *den omständigheten, att samklingande ljud stätt fadder därtill, som rållat, att ordspråket blivit vid liv och hunnit till anseende och makt.*

Vem vet, huruvida ej en eller annan romersk hjältebragd varit oskriven på historiens blad, om ej ljudlikheten mellan de två latinska ord, som betyda *lycka* och *tapper*, i den kritiska stunden bragt ordspråket 'fortuna fortes', 'lyckan står de djärve bi', i den romerska härförarens minne och på hans läppar? — Och om romarnes ättlingar ej alltid i stridens skiften brått på sina tappra förfäder, kan manne ej skulden därtill någon gång ha legat blott hos det smekande dubbla rimparet i den italienska sats, som påstår, att 'den som går varligt, går tryggt, den som går oförväget, går till sin undergång'?

chi va piano, va sano,
chi va forte, va in morte.

Huru många affärer blivit om intet, därför att ordet *borgen* endast genom en bokstav skiljer sig från *sorgen*; hur många krokvägar blivit gångna, därför att *genvägar* låter som *senvägar*; hur många vinglas, som blivit tömda till följd av assonanzen och rimmen i '*poisson sans boisson est poison*', 'fisk utan dryck är gift' — dylikt kunna vi ej beräkna. Och — — lika litet veta vi, hur mången pladdrande arabisk tunga bragts till tystnad genom ljudspelet i satsen 'man káthur kalám-hu, káthur malám-hu', 'den mycket talar, man mycket tadlar'.

Om vi eftersinna det möjliga antalet av de enskilda människors enskilda handlingar, som kunna bestämmas av dylika hos ett folk kringlöpande levnadsregler, skola vi ej skatta ljudspelets vikt för tanken ringa.»

Dylika rimmande, allitererande och assonerande folkordspråk har också hebreiskan haft. Se nedan s. 43 till arabiska paralleller; vidare nedan till: טַב שֵׁם מִשְׁמָן טַב 'Bättre namn än god olja' (Koh. 7: 1a), טַב שְׁכֵן קָרִיב מֵאֵחַ רֶחֶק 'Bättre nära granne än fjärran broder' (Pr. 27: 10c med syrisk parallell), כְּלֹק שֵׁרוֹם רָאָה רֵעֵה נִסְתָּר 'Klock ser faran, döljer sig' (Pr. 27: 12) m. fl.

Egennamn
folkade med
ljudanklang.

På ett område är ljudlikhetens tankeskapande makt sedan gammalt känd och noterad i G. T., i namnetymologierna. (Jämför nedan »Namnförklaringar» med exempel från Genesis och i synnerhet Ben Sira). Det är emellertid att märka, att det här ej blott är fråga om rena »filologiska» etymologier — låt vara kvasivetenskapliga eller folkliga.

För det första är det tydligt, att namnförklaringar givas, vilka

författaren måste veta ej äro riktiga som verkligt språkliga etymologier. Cf. J. Pedersen, *Israel*, Khvn 1920, s. 192: »Det vigtigste ved Navnet er dog ikke dets rent sproglige Betydning, men *de Associationer som fylde det*. — — Vi ser af de mange Navnebegrundelser i det gamle Testamente at Navnet gives efter Association med en eller anden Oplevelse. Det er umuligt at en Hebræer ikke skulde vide hvad Benjamin sprogligt betyder. Men det udelukker ikke at Navnet for ham væsentlig kan være forbundet med helt andre Forestillinger. — — . Detsamma framgår av att samma namn får *flera* tydningar, som höras vid sidan av varandra, likaså kunna hebreiska egennamn tydas genom *främmande* språk. Det kan här vara lämpligt citera C. Siegfried, *Die hebräischen Wort-erklärungen des Josephus*, s. 35 (i Z. A. W. 1883): »Es ist indessen zu bedenken, dass wissenschaftliche Etymologie etwas ganz Modernes ist, welches wir also in allen diesen Fällen überhaupt nicht zu erwarten haben. Das zeigt sich z. B. gleich in solchen Beispielen, wo *für ein und dasselbe Wort mehrere Erklärungen gegeben werden*, wie bei Josephus antt. I, 1, 3 Εὐφράτης πορὰ καλεῖται σημαίνει δὲ σκαδασμὸν ἢ ἄνθος» [å sid. 48: »Stromeslauf" griechische Etymologie von Εὐφράτης. Die hebräische Deutung ist dann eine doppelte: σκαδασμός will פָּרַף = פָּרַף fassen, ἄνθος deutet auf פָּרַף] och i noten s. 36: »Diese Nebeneinanderstellung verschiedener Bedeutungen sind kein Beweis von Unwissenheit. Das war die Art des damaligen etymologischen Midrasch, welche wir im Talmud ganz ebenso finden: vgl. Joma 83^b. Beresch. rabb. c. 42. — — och vidare: Ebenso werden ohne Weiteres *hebräische Worte aus fremden Sprachen gedeutet*. Indem Josephus die bei den LXX übliche Schreibung des Mosenamens Μωϋσῆς festhält, deutet er diese Wortform angeblich aus dem Aegyptischen so: antt. II, 9, 6 τὸ γὰρ ὕδωρ μὲν οἱ Αἰγύπτιοι καλοῦσιν, ὕψης δὲ τοὺς σωθέντας cf. e. Ap. I, 31, 4 — — obwohl er doch sicher weiss, dass von ὕψης in der hebräischen Namenform nichts zu sehen ist. Derselbe Fall liegt vor bei der Deutung des Namens Jerusalem aus dem Griechischen. Josephus, der doch gewiss wusste, wie seine Vaterstadt geschrieben wurde, trägt kein Bedenken, ihren Namen aus dem Griechischen so zu erklären: τὸ ἱερὸν πρῶτος δειμάρμενος Ἱεροσόλυμα τὴν πόλιν προσηγόρευσε Σόλυμα καλουμένην πρότερον bell. jud. VI, 10 (och not 2: Antt. VII, 3, 2 — — scheint auch eine Art Anspielung zwischen Ἱεροσόλυμα und dem dort residirenden ἱερεὺς

θεοῦ Melchisedek vorzuliegen). Dass dies bloss auf seine hellenistischen Leser berechnet und lediglich ad hoc vorgetragen war, sieht man daraus, dass er c. Ap. I, 35 die Combination von Ἱεροσόλυμα mit ἱεροσυλεῖν wegen der Verschiedenheit der Sprachen ablehnt. — —»

För det andra betyder namnet för det primitiva tänkesättet så ofantligt mycket mer än nu. Personen, landet, staden eller vad det nu är, och namnet ingå i ett slags mystisk enhet. Den som känner gudens eller jättens namn, har därigenom makt över honom. Namnet är ett uttryck för bärarens själ. Cf. Pedersen, Israel, s. 186—198: »Sjælen i dens Helhed med al dens Velsignelse og Ære faar sit Udtryk i Navnet, shem» (186). »Denne Identitet mellem Sjælen og Navnet er nødvendig ud fra den psykologiske Helhedsbetragtning» (187). »Navnet er Sjælens egen Karakter og Storhed» (190). Jämför även G. Cederschiöld, Om ordlekar, Sthm 1910, s. 28: »Den enkla, barnsliga, föga kultiverade uppfattning ser i namnet något mera än ett märke eller igenkännings-tecken för personen, orten eller förmålet och vill i namnet finna eller åstadkomma en verklig överensstämmelse med den eller det bestämdas natur. 'Nomina sunt omina' sade ju romarna.» Ur namnet kan karaktären utläsas, ja, de framtida ödena, och detta allt genom ett sätt att dra slutsatser, en logik, som står den moderna västerländska så fjärran som möjligt — genom *ljudanklanger*. För att förstå, vad ljudanspelningarna betydde för den tidens människor, måste man leva sig in i deras logik. Tack vare den har exempelvis onomatomantien möjliggjorts — cf. Tegnér s. 33. Namnet är ej endast en etymologi — så Beer-Seba Gn. 21, emedan man där grävt sju brunnar, eller emedan man där gått en ed — utan det har en *förebådande* innebörd, det siar om kommande öden, och den kloke kan blotta dessa genom *ljudlikheter*. Cf. Tegnér s. 32: »'Nomen atque omen' sammanställde romarne redan ifrån Plauti dagar: ett namn innebar för dem ett järkecken, en profetia.» — — och s. 33: »Hos judarne spelade, såsom vi finna av vår bibel, tron på namnets *förebådande* betydelse en stor roll. De välsignelser, som Jakob uttalar över sina söner, äro sålunda till ej ringa del bestämda av sönerns namn. Om Gad heter det, t. ex. i 1 MB. 49: 18 med dubbel paronomasi 'Gad gedúd jegudénnu', 'mot *Gad* skall man *gad*da sig samman', och detta fastän samma namn vid Gads födelse (1 MB. 30: 11) tyfts med ett annat

till ljudet liknande ord: be-gad 'till *godo*!' Och i nya testamentet anknyter Kristus själv till namnet Petrus den profetia, som i jätteskrift läses under rundeln av den dom, från vilken Petri efterföljare på grund av samma profetia härska över den katolska världen: 'på denna petra, klippa, skall jag bygga min kyrka.' — — Vid namnuttolkningarna jämför framför allt Mika 1.

Ljudanklangen och religionen.

Den primitiva tankegången att förmedelst ljudanspelningar blotta sambandet mellan namnet och bärarens väsen och öden har lett till de mest vidlyftiga aitiologiska legender och verkat som skapare av sagor och myter. Knappast något är väl så ägnat att uppenbara, vilket *reellt* samband man sag bakom ljudklangerna. Jämför även här Tegnér o. a. a. s. 38 f.: Kanske ännu patagligare äro de spratt, som ljudet spelar tanken i de s. k. etymologiska legendernas vitt utbredda klass, där *ofta hela mytters framväxa ur fullkomligt tillfälliga ljudförhållanden*. — — Om den 'skumfödda Afrodite', kärleksgudinnan, sjunga skalder på många tungomål, och konsten har otaliga ganger framställt hennes bild, just då hon i nyfödd skönhetsglans träder fram ur vagorna. Den äldsta grekiska gudasagan visste emellertid icke av något samband mellan Afrodite och havet; enligt Homeri framställning är hon dotter av Zeus och Dione. All sannolikhet talar för att det endast är namnets skenbara frändskap med ordet *afros*, 'skum', som framkallat hela myten. En annan mindre mytisk och mindre oskyldig förklaring av kärleksgudinnans namn ger skalden Euripides; han säger, att hon bär det på grund av all den *afrosyne*, 'därskap', till vilken hon är vallande. — — s. 41: Ända in på religionens helgade område sträcka sig ljudets verkningar — —. Från den äldsta forntid, så väl som från den nyaste samtid kunna vi emellertid anföra otvivelaktiga fall, där folkens religion rönt inflytelser av ljudförhållanden i spraken, som de talat. Tegnér papekar det kända förhållandet, att i Egypten skarabéen, symbolen för livet, heter 'cheper', och att samma ord betyder 'vara', 'fortleva'. Likasa att Pythagoras och hans efterföljare av religiöst-fonetiska grunder ej ville äta ärter och bönor. *Lathroi* påminde dem om *Lethe*-floden och *erebinthoi* om *Erebos*. s. 42: Icke ens den kristna religionens område har hållit sig

Som myt- och
legendbildande
faktor.

fritt från dylika sidoinflytelser av ljudet. När en rättrogen fransk lantman blir döv, vänder han sig med bön om hjälp främst till helgonet St. Ouen. Han gör detta, icke därför att man ur denne fromme normandiske biskops liv känner någonting, som särskilt skulle berättiga honom att vara de döves skyddspatron; han gör det endast av den grunden, att namnet St. *Ouen* har en lovande *klang* för den vars högsta önskan är att *ouir*, 'höra'. Etymologiskt hava de båda orden intet sammanhang. — — Likaså har St. *Mamert* synnerligt förtroende hos de katolska kvinnorna, när det gäller att bota sjukdomar i les *mamelles*; helgonet St. *Cloud* anses till medicinsk specialitet hava det slags bölder, som fransmännen kalla des *clous*. I Tyskland är St. *Valentin* den mest betrodde hjälparen mot *fallande-sot*. — — H. Brugsch i sin Religion und Mythologie d. alt. Ägypter, Leipzig 1891, betonar, att bakom allt detta ligger en »Theorie der Lautähnlichkeit» s. 35: »Man muss freilich berücksichtigen, dass im ganzen Altertum bis in die griechische Epoche hinein, die Sprachanschauungen gerade in Bezug auf diesen Zusammenhang auf sehr naiven Grundsätzen beruhten, denn sie gehen fast durchweg von der Theorie der Lautähnlichkeit oder des Gleichklanges — — aus.» s. 37: »In analoger Weise werden die Namen der übrigen Tempelstädte, Heiligthümer, die Lokalbezeichnungen ihrer Gebiete, Kanäle, Hinterländer, die Namen ihrer Priester, Priesterinnen, ihrer heiligen Bäume, ihrer Feste und was sonst zur materia sacra gehört linguistisch auf einen mythischen Ursprung zurückgeführt.» Bekant är, hur ofta kultlegenderna och sagorna i synnerhet i Genesis behärskas av denna tankegång. Observera t. ex., i hur hög grad Isakhistorien är uppbyggd å den ljudanklang, namnet Isak bildar med hebreiska verbet för 'skratta' Gen. 17: 17; 18: 12, 13, 15; 21: 5, 6, 9; 26: 8. Påfallande är, hur ofta i Esauhistorierna anspelningar förekomma å Jakob, Seir och Edom. Gen. 25: 25, 26, 30, i synnerhet k. 27: 11, 23, 36 ff. Beer-Seba, Gilgal, Mahanaim m. fl., alla få de sin förklaring genom mer eller mindre utförliga kultsagor. Jämför också, hur intimt samband det finnes mellan namnet Nabal, 1 Sam. 25, och berättelsen om hans görande och låtande med den direkta förklaringen v. 25: — — såsom hans namn så är han. Nabal är hans namn, och nebala (darskap) är hos honom».

Hur långt bort ifrån senare tiders vits ljudanspelningarna ligga, och huru fullt och fast man varit övertygad om att bakom och genom dessa nå ett reellt sammanhang, synes väl bäst av profet-oraklen. Profetsynerna äro ett slags gator, men av deras lösning beror tolkandet av folkslags öden. Cf. H. Toreszzyner, *The Riddle in the Bible* i Hebrew Union College Annual, Cincinnati, Ohio 1924, s. 140: Thus we have now arrived at a field of thought in which the riddle ceases to be something humorous, something funny, for the people of antiquity; in which *the solution of the riddle is regarded as of the highest wisdom and scientific value, i. e., the field of religion.* — — In the visions which come in dreams and during the waking-period, even the eye of the prophet who is privileged to receive them perceives only obscure and unclear representations, intimations and riddles. However, he who is intelligent, is able to interpret the riddles, and to explain the dream, the oracle, *in accordance with the same laws by which ordinary riddles are interpreted.* — — He sees an almond-twigg, שקד, and he interprets it as *a riddle of consonance*, in accordance with the Hebrew verb שקד, to be zealous, to be eager, i. e., God is eager in performing the work of destruction. Ett annat typiskt exempel är Amos 8: 2. Amos ser en korg med sommarfrukt קיץ, och i överensstämmelse med tidens logik betyder det קץ, d. v. s. slutet har kommit för mitt folk Israel. Tertium comparationis utgör här helt enkelt de samklingande ljuden. Någon annan likhet finnes ej. Man skulle kunna tala om *ordbild*, belysande ordlikhet. Det är en bild, men det är mer än en bild, det ligger verklighet bakom jämförelsen.

Även vid *drömtydningen* behärskas tankegangarna och dragas slutsatserna i den fulla förvissningen, att ljudlikheterna ej utgöra en tillfällig överensstämmelse utan äro ett uttryck för något verkligt sammanhörande. Cf. Tegnér, o. a. a. s. 34: »Hos skilda folk har från gammalt drömtydningenskonsten på samma sätt latit *ljudet vara sin rågräisare för uppdragandet av framtidens hemligheter.* Talmud, judarnes 'nya testamente', säger, att den som drömmer om en katt, vilket djur på hebreiska heter (*schunra* eller) *schinra*, har att vänta sig en *schinnunj ra*, en ond vändning. — — Ett annat exempel anför K. Schmidt, Das schaffende Wort, Gleiwitz, s. 10 efter E. Bischoff 'Elemente der Kabbala' (II: 158 ff.): Mir träumte, meine Nase sei zerbrochen., betyder, Der Zorn ist von

*Ljudanklangen
som tolkare av
profetsyner och
drömmar.*

dir abgewendet worden» (aph = 'Nase' und 'Zorn'). Vidare må anföras ett grekiskt exempel (Tegnér s. 34). Alexander drömde en natt, då han belägrade Tyrus, att han såg en satyr (*sátyros*), och spämannen förstodo att detta betydde: *sa Tyros* = ditt är Tyrus. — Till belysning påminner Tegnér om vissa folkvidskepeler. Så skulle romarna sju dagar i följd äta harkött för att vinna skönhet (lepos, hare heter lepus). Likaså har anklangen mellan peuplier och peuple varit orsaken, att poppeln blev frihetssymbol under franska revolutionen. Exemplen kunde mångfaldigas från alla folk och alla tider.

Allt detta tyder på ett tänkesätt så vitt skilt från det moderna som möjligt. Termen folketymologi säger intet, om det ej får blotta *en naïv primitiv logik* (eller kanske prelogik), helt olik vår *byggd å ljudanklanger*. Och folketymologi är ej heller rätta ordet. Kanske oftast är det de lärdes funderingar, men bakom dessa ligger samma primitiva sätt att dra slutsatser som i folketymologierna.

*Ljudanklang-
erna och primi-
tiv exeges.*

Efter vad ovan anförts, bör det ej förvåna, att man finner samma princip använd även i exegetikens uttolkningar. Vad som gör det så svårt att intränga till en verklig förståelse av judarnas exeges av sina heliga skrifter är, att deras tolkning följer helt andra tankelinjer, bygger på helt annan grundval än modern västerländsk uppfattning. Till bevis och stöd för sina teologiska satser anför de och tolka bibelcitrat till synes på ett minst sagt halsbrytande sätt. En förståelse för denna exeges vinnes först genom inlevelse i deras tankebanor, grunden för deras bevisföring, med ett ord deras logik. Av intresse i detta sammanhang är, att samma princip kommit till användning som i tydningen av drömmar och profetoraker: för oss tillfälliga ljudanklanger betyda här ett reellt samhörande. Då sättet att draga slutsatser kommer rätt nära maschallitteraturens, kan det vara lämpligt att här anföras en del exempel. Jag väljer här en midrasch av Ordspråksboken, för mig tillgänglig i A. Wünsche, Der Midrasch Mischle, Leipzig 1885. Så resonerar midraschen redan vid tolkningen av Pr. 1: 1 under anförande av 1 Kon. 5: 9 ff.: »'und er war weiser als Ethan, der Esrachite (הַעֲזַרְיָהוּ)' d. i. als Abraham, von dem es heisst Jes. 41: 2: 'Wer erweckte, von Morgen her (בִּצְרָח) ihm' — —, 'und als Heman (הֵמָן)' d. i. als Mose, von dem es heisst Num. 12, 7: 'Nicht so ist mein Knecht Mose, er ist der

treueste in meinem ganzen Hause (נאמן)', 'und als Chalchol (כחלחל)', d. i. als Joseph, von dem es heisst Gen. 47, 12: 'Und es versorgte (יכלכל) Joseph seinen Vater etc. — —', 'und als Darda (דרדק)', d. i. als das Geschlecht der Wüste (דבר המדבר), unter welchem sich Erkenntnissreiche (בני דעה) befanden, 'und als die Kinder Machols (מחול)', d. i. als David, dem Gott seine Sünde verziehen (שמחל לו). — — I v. 6 möter åter ett liknande resonemang: 'Und sinnreiche Rede' d. i. die Thora selbst, welche darum מליצה genannt wird. Und warum heisst sie so? Weil sie ihre Pfleger von dem Höllengericht (der Höllenqual) befreit (מציל). Oder: Warum heisst die Thora מליצה? Wer über die Worte der Thora sich spöttisch auslässt (שמחלוצין), dem fügt man noch mehr Spott (Gespött, ליצית) zu s. Prov. 3, 34 — —». Typisk är också tolkningarna av 6: 1: 'Mein Sohn, wenn du für deinen Nächsten gebürgt (ערבת) — —' d. i. mein Sohn, wenn du deiner Nächsten mit dem Samen eines andern vermenget hast (ערבת). — — 'Wenn du für einen Fremden (לזר) deine Hand einschlägst', — — so werde ich für euch zu einem Grausamen (לאכזר) verwandelt — — eller v. 5: 'Mache dich los — — wie der Vogel aus der Hand des Fängers (יקיש)', d. i., damit ihr nicht zu Stroh (קש) werdet in dem Feuer der Hölle. Som synes är tankegången vid denna exeges absolut densamma som vid tydningen av profetsyner och drömmar. Ljudassociationer anses som logiskt bindeled i resonemanget. Den som begår äktenskapsbrott, är utan förstånd 6: 32 'Was heisst das חסר לב, verstandlos? Gott entfernt מוכר die Weisheit aus seinem Herzen. — Jordan har tio namn — vid behandlingen av 8: 30: ארץ heisst sie, weil die Menschen auf ihr laufen (רצין); אדמה, weil der erste Mensch (אדם) von ihr erschaffen worden ist; חרבה, weil die Wasser sie zerstören (שמחריבין), יבשה — —, weil ihre guten Werke sie beschämt haben (הובישה). — — חבל, weil sie von ihren Früchten gedrückt wird (מתובלת), חלד, weil die Menschenkinder auf ihr vergehen (חלודים verrosten); — — גיא (Stolze), weil sie wie Hügel (גבעות) gebildet ist — — etc.' Det vanskliga stället 11: 23: syndarnes hopp är עברה uttydes: Was heisst עברה? R. Jochanan hat gesagt: Denn die Hoffnung des Frevlers ist mit der Sünde (עבירה), die er begangen, vorüber (שעבר). — Vid tolkningarna av 11: 28 anföres som exempel till den som tröstar på sin rikedom Kora: R. Levi hat sagt: Er hiess Korach (קרח), weil er einen kahlen Fleck (קרחה) in Israel

gemacht hat; Sohn Jizhar's (בן יצהר) hiess er, weil über ihn die ganze Welt wie Mittagslicht (כצהרים) heiss war (erglühte); Sohn Kehats (בן קהת) hiess er, weil er die Zähne seiner Erzeuger stumpf gemacht hat (שקיהה); Sohn Levis (בן לוי) hiess er, weil er ein Genosse (Begleitung) des Gehinnom wurde. — — Som jorden har tio namn, så har den fattige sju — till 22: 22 — bl. a. »אביון, weil er sich nach allem sehnt (מתאווה) — —; »מסכן heisst er, weil er in seinem Leben (seiner Existenz) gefährdet ist (מסוכן); — — »יד, weil er von der Noth gedrückt ist (מדוכדך); »רש, weil er von allem entblösst ist (מתרושש); etc.» — 30: 1 »'Worte Agurs (אגור)', das sind die Worte Salomos, der seine Lenden mit Weisheit umgürtet hat (שאגר); 'Sohn Jake's', denn er war frei (נקי) von jeder Sünde und Schuld. 'Die Weissagung' (הנשא), weil er das Joch Gottes getragen hat (שנשא). — — 'An Ithiel (לאיתיאל)', denn er hat die Zeichen (Winke, Ausdeutungen) Gottes (אותותיו של אל) verstanden. Oder: 'An Ithiel (לאיתיאל)', d. i. er hat die Zeichen (אותותיו) der Dienstengel verstanden. 'Und Uchal (ואיכל)', denn er konnte darin bestehen (יכול).» Idealkviinnan i 31: 10 tolkas om lagen, och när det heter, att hennes förvärv är värdefullare än pärlor פנינים, så motiveras detta, »denn sie war im Innersten (לפני ולפנים) des Heiligthums aufbewahrt.» —

Ljudanklangerna och maschallitteraturen.

Mot den bakgrund, som ovan skisserats, komma ljudanklangerna att framstå som något annat än blott estetisk utsmyckning eller möjligen kvicka ordlekar. I de exempel, som anförts ur kultlegenderna, från tolkningen av drömmar och syner, från den lärda exegesen, är ljudanklangen den springande punkten, den länk, utan vilken hela resonemanget vore otänkbart. I analogi med dessa exempel är det, man måste förstå åtminstone en stor del av de ljudanklanger, som förefinnas i maschallitteraturen. De visa sig nämligen i mångt och mycket likna de tankegångar, i vilka den rabbinska exegesen rör sig. Man måste hålla i minnet, att maschalen stamma från de vise, de lärde, och att just dessa kretsar, vishetsskolorna, tillika bedrev den tidens vetenskap, däribland också exeges, drömtydning, apokalyptik och mera mystiska studier (cf. G. Hölscher, Geschichte d. israelitischen und jüdischen Religion, Giessen 1922, s. 186 ff.). Några exempel må

åskådliggöra, huru nära ljudanklangerna i maschalen ansluta sig till den rabbiniska exegesen, hur *ljudanklangerna* även här *tjänstgjort som logiskt bindeled*.

Ben Sira varnar i 9: 13 för den man, som har makt att döda: »Och om du närmar dig, förgå dig icke (תאשם), på det att han icke må tuga ditt liv (נשחיתך)». Jämför härmed det ovan anförda midraschstället (s. 9): »Mache dich los — — wie der Vogel aus der Hand des Fängers (יקיש), d. i., *damit ihr nicht zu Stroh (קש) werdet*. Lika tydligt som ljudanklangen i midraschstället är den grund, som bär upp exegesen, lika tydligt är den det i resonemanget hos Ben Sira, där slutsatsen till yttermera visso är införd genom det finala כן.

Midraschen tolkar — ovan s. 9: »Wenn du für einen Fremden (זר) deine Hand einschlägst — —, so werde ich für euch zu einem Grausamen (לצורך) verwandelt — —». Arameiska Ahikar resonerar (128 edition Cowley): »Om du har spänt din bage och skjutit din pil (הטרך) mot nagon, som är rättfärdigare än du, *sa* är det en synd (חטא) inför Gud». Och lika tydligt drar Pr. 22: 29 den slutsatsen: »Ser du en man, skicklig i sitt arbete (בצלצור), inför konungar (מלכים) får han stå».

Och när midraschen vid Pr. 31: 10 (ovan s. 10) tolkar, att lagens förvärv är värdefullare än pärlor (פנינים), *denn* sie war im Innersten (לפני לבנים) des Heiligthums aufbewahrt, så finnas även många maschal i Proverbia, som angiva orsaken genom ljudanklang ex. Pr. 23: 9 »Tala ej i öronen på en dare (באזני כסיל), *ty* han föraktar dina kloka ord (יבט לשכל)». Cf. nedan vid undersökningen av Pr. 22: 24—25; 23: 2, 10—11, 13; 24: 10; 25: 9—10; 2: 17—18; 5: 20—21; Job 5: 6—7 Aram. Ahik. 96—97 och ofta. Slutsatsen, som drages ur ljudanklangen, kan tydligt angivas genom ett 'huru mycket mer da' כ' עס. Pr. 15: 11 Scheol och Abaddon (אבדון) äro blottade inför Jahvä, *huru mycket mer da* hjärtana hos människorna (עצ' האדם). Cf. nedan till Pr. 17: 7; 21: 27 m. fl.

Det är emellertid få av maschalen, som äro byggda på detta sätt. Spraken äro i de flesta fall ej brett resonerande med 'ty', 'på det att', 'om' etc., som den rabbiniska exegesen. De äro korta, pregnanta utsagor. Det är då att märka, att samma tanke kan framföras i det exegetiska resonemanget som i maschalspraket, men i det förra fallet diskuteras den brett genom förklarande

frågor och svar, under det den i senare fallet sammanträngts till ett kort språk, som just av den orsaken ofta är så svårtolkat. I båda fallen är dock logiken, som man bygger på densamma. Midraschen resonerar: »Den fattige har sju namn. Så heter han אַביון, 'weil er sich nach allem sehnt (מִתְאַוֶּה)' (ovan s. 10). Diskussionen gör det tydligt, att slutsatsen drages genom ljudkorrespondensen. Men det hela kunde också tänkas uttryckt genom ett maschal, som kort och gott skulle säga: 'Den fattige (אַביון) längtar (מִתְאַוֶּה) efter allt.' I det förra fallet visas det uttryckligen, att slutsatsen är dragen på grund av ljudanklangen, i maschalet får läsaren — ev. åhöraren — själv begripa det. I midraschen till Pr. 1: 6 heter det: »'Und sinnreiche Rede' d. i. die Thora selbst, welche darum מְלִיצָה genannt wird». Och sedan frågar den: Varför heter den så? Jo, naturligtvis, emedan den räddar (מַצִּיל) från döden. Maschalet skulle helt säkert blott uttrycka sig: »מַצִּילֵה מְלִיצָה räddar (מַצִּיל) från döden». Men häri ligger dolt hela exegeusens resonerande. I namnet מְלִיצָה ligger dess väsen, att det räddar. Samma tydning och förklarande, som ligger i exegeusen, finnes också gömd i maschalet. Man talar därför rättast om förklarande, uttydande paronomasi, assonans, alliteration, rim för dessa ljudanklanger (cf. E. König, Stilistik, Rhetorik, Poetik in Bezug auf d. bibl. Litt., Leipzig 1900, s. 292—298. »Allitterierende, assonierende und hauptsächlich annomierende Ausdeutung von Worten» ex. s. 292 »sar(r)ájikh sôre^rím Jes. 1: 23 — — da sind die beiden nebeneinander gestellten Worte שָׂר (sar) und סוֹרֵר so deutlich von verschiedenen Etymon, dass das Motiv, gerade sôre^rím bei der Charakterisierung der betreffenden sar(r)ím zu wählen, nur in der Alliteration der beiden Ausdrücke gelegen haben kann.») I den följande undersökningen kommer jag att använda uttrycket 'uttydande', 'förklarande' som beteckning för denna logik byggd å ljudkorrespondenser. För att bevisa detta uttydande moment kan man också vända om det ovan använda förfarandet och påvisa, hur maschalet tillåter ett resonemang analogt med midraschet. Ex. Pr. 16: 14 skulle diskuteras: »Konungens vrede är fruktansvärd. Varför det? Jo, som namnet (חַמַּת בָּרָךְ) säger, är den ett förebud till döden (מַצֵּא כִּי מוֹת)». Cf. randläsarten till B. S. 43: 8 Nymänen (חַדָּשׁ) som dess namn (כַּסְחָה) säger, så förnyar den sig (מִתְחַדָּשׁ). Eller B. S. 42: 14: »Varför önskar man ej en

dotter, som handlar skändligt? (בזכרת). Emedan hon bringar smålek, חרפה.

I och genom dessa frågor och svar, som möta i den rabbiniska exegesen, och varmed tankegången i maschalen kan förtydligas, kommer man osökt att tänka på ett tangerande gebit, gåtorna. Ja, det synes, som om gåtorna ej blott vore en belysande parallell utan något mer.

1:o får maschalet uttryckligen namn av 'gäta', גַּת, och גַּתִּים cf. Pr. 1: 6 B. S. 8: 8.

2:o ha sentsenerna sitt ursprung från vishetsskolorna. Hela deras diktan och traktan går ut på att uppfostra. Där de ej äro rent opersonliga, är det vishetslärarens undervisning. Cf. i synnerhet B. S. Pr. 1—9; 22: 17—24; 31: 1—9. Men i undervisningen hör just frågandet och svarandet hemma. Cf. här en parallell från Kina (se J. Kelso i Hastings Encyclopaedia of Religion and Ethics, Edinburgh 1918 artik. Proverbs s. 413): The Chinese proverbs are in the form of couplets. With this people it has been a favourite practice in the schools for the teacher to give one line and the scholar to furnish the second — —».

3:o. Gätorna bygga ofta a samma logik, som maschalen och den rabbiniska exegesen — a ljudkorrespondens. Det är dylika gator, Gerber träffande kallat Worträtsel. (Die Sprache als Kunst II: 385), och han påpekar också övergången av utsagor med ljud- och ordlek till gåtor. II: 381: Bemerkungen also z. B. derart: — — Häring ist eine Art Ring, die Eintracht eine Art Tracht; — — werden zu Rätselfragen: — — Welcher Ring ist essbar? Welche Tracht ist die beste? — — Redan ovan har visats, hur maschalen kunna förtydligas genom frågor, och sannolikheten talar för att de även brukats i form av frågor och svar, alltså som 'gätor'. Sa säger Kelso i o. a. a. s. 413: Another groups of proverbs were derived from riddles (q. v.), and it may well be that many of the maxims of the O. T. canonical collection originated in this way — — , dock utan att gå in på det bevis ljudkorrespondenserna här utgöra. Till sådana Rätselfragen låta en hel del maschal ombilda sig. Vad bör man ej göra inför en främling (רֶשֶׁת). Svar: Något hemligt (רֶשֶׁת). B. S. 8: 18. Vems öga vaktar på skymningen? (רֶשֶׁת). — Jo naturligtvis äktenskapsbrytarens (רֶשֶׁת) Job. 24: 15. Hår går det med ett ont (רֶשֶׁת) sändebud? — Han störtar i olycka (רֶשֶׁת), Pr. 13: 17. Cf.

Gåtor.

nedan ex. till Pr. 5: 23; 12: 21; 15: 5, 28, 32; B. S. 11: 34; 23: 16; 43: 16 och ofta. Svaret å alla dessa ur maschalen uppkonstruerade frågor ger sig ej utan vidare, utan som i ordgåtorna genom en »sinnrik» kombination av samklingande ljud. Även om dessa maschal aldrig skulle varit gåtor, är det dock samma *förklarande* logik, som ligger bakom. Att förbise detta uttydande moment är därför lika oriktigt vid maschalen som vid lösningen av ordgåtor.

Paronomasien är här och var påpekad i maschalen, blott någon gång i Proverbia, oftare i Ben Sira av Peters och Smend, men konsekvensen ej dragen, iakttagelserna blott sporadiskt gjorda, texten ej genomarbetad från denna synpunkt. Och när man påpekar förhållandet, nöjer man sig med att nämna, att här föreligger en paronomasi eller en etymologi. Men vad ligger bakom? Helt enkelt ett mera naivt sätt att tänka, att dra slutsatser med ljudkorrespondens som logiskt bindande för tanken. *För så vitt exegesen är ett tolkande av texterna efter respektive tiders tankegångar, med inlevande i den tidens tankesätt, måste det bli en nödvändig uppgift att undersöka ljudkorrespondenserna.*

Liknelser.

Även liknelserna bygga i stor utsträckning å ljudlikhet. »De vises ord (רַבִּירִי) äro som oxpikar (רַבִּבִּירִי).» Koh. 12: 11. »Honungs-saft (נֶכֶת) är söt för din gom (חֶכֶד), så må du anse vishet (חִכְמָה) för din själ (נַפְשְׁךָ).» Pr. 24: 13—14. Eller under formen bättre — än. »Bättre är gott namn (טוֹב שֵׁם) än god olja (שֶׁמֶן טוֹב).» Koh. 7: 1. — Här kunde man — cf. ovan vid tydningen av profetsynerna s. 7 — tala om *ordbild*, då den huvudsakliga grunden för liknelsen ligger i ljudanklangen. —

Ljudanklang och ordlek.

I modern tid möter ljudkorrespondensen i litteratur, i vardagligt tal under namn av vits, ordlek (bortsett från rimmet i poesien).

Detta sistnämnda ord, ordlek, blottar, vad det för den moderne är fråga om. Under det att ljudanklangen för maschalspråket innebär ett uttydande, förklarande, är det för oss blott och bart en *lek* med tillfälliga ljudlikheter. Det visar också, att det moderna ordet vits, ordlek ger helt felaktiga föreställningar, när det gäller ordspråken. *För oss moderna utmanar en frapperande kombination av samklingande ljud löjet. För primitiv tankegång är*

det ett sinnrikt fynd, ett blottande av ett dolt, reellt samband. För oss är det en lek med språket, för de gamle fullt allvar. Och detta gäller alla antikens folk. Beträffande grekerna jämför exempel å 'Wortspiel' hos E. Norden, *Die antike Kunstprosa*, Leipzig 1898. I: 23 ff. och hans yttrande s. 24: Nur einem oberflächlichen Beurteiler kann das als Ausdruck der dem Griechen angeborenen Laune erscheinen, mit seiner, unendlicher Wandlungen fähigen Sprache spielerisch zu scherzen: den Philosophen, die *in den Worten die sichtbaren Abbilder unsichtbaren Wesenheiten* sahen, war es *heiliger Ernst*, wenn sie im Ringen nach Erkenntnis *von den Worten wie von geoffenbarten Wahrheiten* ausgingen. — —» Cf. vidare exempel hos R. Bultmann, *Der Stil der paulinischen Predigt und die kynisch-stoische Diatribe*, Göttingen 1910 s. 21 och 23. Ett bevis för vilket *allvar*, som ligger bakom ljudkorrespondenserna, utgör också deras användning i uttydande syfte i Nya testamentet. Så uppenbart ex. i Hebr. 5: 8: Ehuru son lärde han (ἐμαθεν) lydnad, av vad han led (ἐπαθεν). Anf. av H. v. Soden i Holtzmanns Handkommentar z. N. T. III: 2 s. 5. (Enl. Norden s. 549 n. 2 en sammanställning berömd sedan Aeschylus.) Jämför vidare Hebr. 13: 14: Vi hava här ingen förblivande (μένουσιν) stad, utan söka efter den tillkommande (μέλλουσιν). V. Soden hänvisar vidare till Hebr. 9: 15 f., 10: 38 f., 11: 37. Cf. vidare Bultmann o. a. a. många exempel till Paulus å sid. 74. Också de äldre kristna skriftställarna ha med förkärlek använt ljudkorrespondensen. Norden å s. 24 not 1 hänvisar beträffande dessa »die ja darin schwelgen (Μύνης μινείς, Φώτιος ὁ φωτεινός bez. ὁ σκοτεινός und tausend dgl.)» till Boissonade i Not. et Extr. des mss. de la bibl. du roi XI, 2 (1827) 141, 2, som förklarar dem »par les opinions superstitieuses des anciens, qui, presque tous fatalistes, attachoient aux noms propres une sorte d'influence sur les événements, au moins une sorte de présage et d'augure». Cf. vidare Norden ex. s. 623 beträffande Augustinus m. fl. Ja även i senare tid visar Shakespeare, huru ordleken t. o. m. kan användas som uttrycksmedel för den högsta tragik. Cf. Wurth, *Die Wortspiele bei Shakespeare*, Wien und Leipzig 1895 s. 224—229.

Ljudanklangen som tankebetvingande, övertygande.

Ljudkorrespondensernas användande i den allvarligaste litteratur, vid behandlingen av de mest upphöjda ämnen, bevisar, att de här ej längre begagnas som uttryck för det humoristiska utan som uttydande, förklarande hjälpmedel. *De äro helt enkelt den form, som bekräftar utsagans, resonemangets sanning.* Bakom och genom ljudlikheten skall man förstå det reella sammanhanget. Så har folkordspråket ofta sin form att tacka för sin framgång (s. o. s. 1). Rimmet, alliterationen, assonansen eller vad det nu är för ljudanklang, tvingar sig på en, övertygar, slår ned varje gensaga. »En gång, ingen gång», «I dag röd, i morgon död», utan ljudanklangen miste de sin udd, upphörde att vara ordspråk. Tegnér har i o. a. a. s. 30 f. träffande uttryckt denna ljudanklangens övertygande, sanningsbekräftande halt: »— — Då först känna vi också ett rimpar som fullt lyckligt och harmoniskt, när det är liksom det återljudande tvilling-ekot av sanklingande tankar. — Men bakom detta strävande står onekligen en illusion: *tron att tingens namn motsvara deras väsen, så att det som i väsendet är lika också måste vara det i ljudet.* Avigsidan av vår böjelse att tvinga orden att harmoniera med tanken är nu den, att *vi gärna i harmonierande ord vilja se ett bevis på att också de motsvarande begreppen höra tillsammans.* — — — En halv sanning synes oss lätt som en hel, om den stödes av samljudande ord; och i en hel osanning lyckas vi ofta under samma förhållanden finna åtminstone en halv sanning. Det är detta, som gör de s. k. fonetiska kvickheterna så farliga — —. Ett lyckat rim till en politisk persons namn — — kan få betydelse för hela landets offentliga mening. — — 'Land skall med lag byggas' — —. Hade den ej burit alliterationens även oss omedvetet tilltalande form, så skulle måhända ej en svensk konung många hundra år efter satsens första framträdande hava kunnat taga den till valspråk och rättesnöre för sin regering». Jämför Bernhardis lovsjungande av ordleken (Wurth o. a. a. s. 7): »Das Wortspiel ist der Witz der Sprache, und an seiner Vortrefflichkeit kann nur der zweifeln, der überhaupt damit unbekannt ist, was der Witz sei und bedeute, und vielleicht den ärmlichen Begriff mit sich herumträgt, dass er nur ein Zeitvertreib und die untergeordnete, unbedeutende, heitere Wahrheit sei. Allein weit entfernt, diese

geringe Gattung des Witzes für sein Wesen zu halten, muss man vielmehr die Sache geradezu umkehren und das Wesen der Wahrheit darin setzen, dass sie Witz sei. Denn alle Wissenschaft ist Witz des Verstandes, alle Kunst Witz der Phantasie, und jeder einzelne witzige Einfall wird nur dadurch zu einem solchen, dass er an den Witz der Wahrheit überhaupt erinnert — —.» Det är här emellertid ej blott fråga om hela ord, som giva anklang. Tegnér's exempel 'Land skall med lag byggas' visar, att också alliterationen och analogt även assonans kan brukas som sanningsbegränsande faktor. Det är ej alliteration för dess egen skull, utan alliterationen *bekräftat, förstärker utsagan, så att säga potentialer den*, cf. Wurth o. a. a. s. 140 till alliterationsspelen hos Shakespeare: »Was bezweckt aber der Dichter mit der Anwendung dieser Formeln? Nichts anderes, als was die Sprache selbst mit der Schaffung ihrer Lautspiele erreichen wollte: er potenziert den Begriff, indem er dessen Träger, den Laut potenziert.» Ett synnerligen tydligt exempel finnes i B. S. 5: 6: »Säg icke: hans barnhärtighet är mycken (רחמי רבים), han skall förlåta mina synders mängd (רוב), ty barnhärtighet (רחמים) och vrede är hos honom, och över de orättfärdiga (רשעים) vilar hans förgrymmelse (גיור).» Alliterationen är här sanningsbegränsande, förklarande eller vad man vill giva det för namn. För att även nämna ett exempel från Proverbia må Pr. 28: 19 anföras. »Den som jagar (יִצְרָף) efter fåfängliga ting (בִּיקִים) blir mätt på fattigdom (רֵשַׁת), cf. nedan till B. S. 35: 24; Pr. 12: 13; 17: 7, 10; 18: 23; 21: 22 och ofta. (Alliteration och ordlek ha ej skilts åt av de gamle, cf. E. Norden o. a. a. s. 23 not 2 och s. 208).

Om nu ljudanklangerna visat sig äga den logiskt tvingande makt, som ovan frambärlits, och dessutom — som skall framgå av den följande undersökningen — maschalen visa den största förkärlek för dem, ligger den faran snubblande nära, att ljudkorrespondenserna själva *skapat* tankar, ej blott belyst. Det kan här vara tillämpligt, vad Tegnér yttrar om konstpoesien (o. a. a. s. 29): Inom den av strängare formregler bundna konstpoesien kommer av naturliga grunder ljudets herravälde att bli ännu större. Tankar, dem skalden velat uttala, måste undertryckas, därför att formen lägger hinder i vägen; och vad mera är, *tankar, som annars ej skulle fallit honom in, frammanas och taga form blott på grund av ljudets tillfälliga krav.* Beviset för detta ut-

*Ljudanklangen
som tanke-
skapande.*

göres i maschalen av alla de många ställen, där på grund av antites, parallellism el. dyl. ett visst ord skulle väntas, men i stället ett annat möter med ljudkorrespondens i ett eller annat hänseende med andra ord i maschalet — ehuru de moderna kommentarerna ofta genom textkritiska konjekturer insätta det väntade ordet.

Ljudanklangerna och textkritiken.

Om någonsin så gäller här, att textkritiken ej får utgå från modern logik, utan måste utgå från en analys av språken själva, av deras sätt att dra slutsatser och av deras stil. Om ljudkorrespondensen visar sig som ett konstituerande element i maschalen, så ligger det i sakens natur, att den måst påtvinga språken ord och därmed även tankar. Detta gör, att språken särskilt i sitt översatta tillstånd ofta komma att verka konstlade. Man skulle kunna tala om det formellas övervikt över det reella, men det är här av vikt att hålla i minnet, vad ovan framhållits, att för primitiv tankegång uppstår i och genom ljudens samklang en reell förbindelse mellan begreppen. Dock, om ljudanklangerna så ofta använts i förklarande syfte i maschalen, har det varit helt naturligt, att de också trängts in i andra, där det torde vara svårt att finna någon uttydande mening — där de alltså stå blott och bart för formens skull. Eller också har tanken nästan helt skjutits å sido, som skett i en del av nyare tiders ordspråk, cf. Tegnér o. a. a. s. 28. »Ordspråk finnas för övrigt, där *blott för ljudets skull tanken helt och hållet kommit till korta*. Det torde vara lönlös möda att söka utleta någon förnuftig mening i det bekanta 'kaka söker maka', som dock envar av oss esomoftast anför. Ordspråkets ursprungliga form återgives säkert riktigt av danskarnes 'Krage søger Mage'. Kråkfåglarnes samhällighet har, såsom även andra ordspråk bevitna, från gammalt ådragit sig folkets uppmärksamhet — —. Så länge i den gamla svenskan 'kraka' och 'maka' hjälpligen rimmade, hade ordspråket nog hos oss sin gamla form kvar, men efter hand 'kraka' blev till 'kråka', och rimmet därigenom förstördes, lät man kråkan fara och räddade rimmet genom att i stället insätta en meningslös 'kaka'. I flera svenska provinser har man i rimnoden funnit en något lyckligare utväg: man säger 'hake råkar make' — —. I Norge

har det gått med ordspråket som i Sverge, endast är det här ordet 'make', som kommit i rimmets degel för att omgjutas till en fonetiskt mera passande gestalt. 'Kraake söker Maake' — —. Ja, t. o. m. ordformerna kunna förändras för att ävägabringa de så efterlängtade samklangerna, cf. Gerber, *Die Sprache als Kunst* I: 399: »Wie der Herre, so's Gescherre», »Wie die Alten singen, so zwitschern die Jungen», »Gunst ist nicht umsunst». — »Erst die Pfarre, dann die Quarre». I mer eller mindre hög grad behärskas även maschalen av ljudanklangerna. Naturligtvis blir detta av *vital betydelse för textkritiken*, ja av sådan vikt, att *en textkritik, som förbiser detta, nödvändigt måste gripa fel*. Principen är klart uttryckt hos N. Peters (*Der jüngst wiedergef. hebr. Text des Buches Ecclesiasticus*, Freiburg im Breisgau 1902 s. 86*), sedan han påpekat Ben Siras förkärlek för »Wortspiele» och etymologiserande Anspielungen: »Aus dieser Beschaffenheit des Stiles folgt das textkritische Prinzip: *Lesarten, auf Grund deren im Texte ein Wort- oder Zahlenspiel oder eine etymologisierende Anspielung erschlossen werden kann, sind im allgemeinen, wenigstens ceteris paribus, vorzuziehen.*» — *Kan textens egenartade beskaffenhet i vissa maschal förklaras genom ljudanspelningar, är det principiellt oriktigt att genom konjektur, byggd på mer eller mindre löst resonemang, förändra den.*

När i Pr. 19: 28 språket översatt lyder: Ett fördärvligt vittne bespottar rätten och de orättfärdigas mun slukar olycka, är det svårt att här finna något begripligt sammanhang, och man har då tillgripit konjekturer som den enklaste utvägen. Frankenberg och Toy förändra båda 'slukar' יבלע till יביע 'utspyr'. Denna läsning är emellertid utan stöd både i handskrifter och versioner — så läser LXX tydligt *καταπίεσαι* — och beror alltså helt och hållet på ett subjektivt smakomdöme. Men ser man närmare efter, innehåller maschalet den tydliga ljudkorrespondensen mellan בלעל och יבלע, och den senare formen vinner så till fullo sin förklaring (se nedan till Pr. 19: 28). —

Ett annat exempel, som tydligt visar, att den kritik, som förbiser ljudanklangerna, måste göra våld på texten och hanna i subjektivt godtycke, är Pr. 17: 11: »Blott avfall (el. uppror) söker den onde, men ett grymt bud sändes mot honom». Hur subjektiv exegesen kan bli, illustrerar bäst Toy. Om första vershalvan yttrar han: »the statement is not true», och så ändrar han םא

till *איש*, i trots av både M och LXX. Likaså bör enl. Toy (»perhaps») läsas *בְּלֹאֵךְ* för *בְּלֹךְ*. Båda satserna visa sig emellertid innehålla den allra tydligast förklarande ljudkorrespondens mellan *אך מרי* och *אכורי* (se nedan till Pr. 17: 11), och detta utgör ett glänsande bevis för den traditionella textens riktighet.

Så förklaras också 26: 21 »svartkol för glödande kol», där 'svartkol' till betydelsen är diskutabelt, och där man brukar läsa 'blåsbälg' *מפח* (Wildeboer, Toy »perhaps»), helt genom assonansen *פָּחִים לְפָחִים*. Exempelen kunna mångfaldigas. Det har här blott gällt påpeka principerna.

*Ljudanklangen
och parallellismen.*

Ofta ha de moderna kommentarerna som stöd för sina text-ändringar anfört parallellismen. För att blott nämna ett exempel ha Wildeboer, Frankenberg och Toy i 23: 10 ändrat *עולם* till *אֵלֶּמֶה*, emedan parallellismen *fordrar* det — och detta *trots* 22: 28 och *trots* LXX. Nu visar det sig, att *נֶאֱמַר* i v. 11 är en ljudkorresponderande uttydning till *גְּבוּל עֵינֶיךָ*, och således talar här all sannolikhet för *עולם*, ett resultat, till vilket även Gressmann kommit av andra skäl (se nedan till Pr. 23: 10).

*Ljudanklangen
och antitesen.*

Likaså har man fört fram antitesen som norm för texten, och i synnerhet för Toy har den strikta antitesen hart när blivit en dogm, ett axiom. Så talar Toy vid Pr. 10: 8 om »the method of the Book, in which the antithesis of the clauses is obviously meant to be clearly set forth.» Just denna vers, »den som är klok till hjärtat tar emot anvisningar, men den som är dåraktig till läpparna, bringas på fall», visar emellertid, att antitesen ej är strikt efter västerländska begrepp. Motsatsen ligger tydligen i 'klok till hjärtat' och 'dåraktig till läpparna', och 'bringas på fall' *יִלְבַּט* korresponderar med *לֵב* (se ned. till Pr. 10: 8).

Det oriktiga i att föra fram den absoluta antitesen visa analoga fall. Så har ordspråk från alla världens kanter med förkärlek använt antitesen, men ljudlikheten har ofta satt sig på tvären, och gjort, att motsatsen i själva verket blir ytterst ofullständig. Tag exempelvis det svenska: 'Människan *spår*, men Gud *rår*', så är 'spår' ingen *direkt* motsats till 'rår', likaså Jes. 5: 7: »Han hoppades på rättfärdighet (*צדקה*) och se skri (*צעקה*).»

Tydligt gör teorien våld på texten exempelvis i Pr. 21: 5: »Den flitiges planer leda uteslutande till vinning, men var och en, som hastar på, kommer till brist.» Här stryker Toy *אך* som onödigt (!) och 'den som hastar' är ingen verklig antites till 'flitig'.

Alltså läser han 'lat'. Men likaså är naturligtvis 'var och en' felaktigt. Där står ju 'planer' i a. Då fordras något sådant ord som 'vägar' i b. Som man märker, får maschaldiktaren icke stor frihet. Vore ej kritiken i sig själv lindrigast sagt onödig — se nedan till Pr. 21: 5 — faller den dock å den tydliga ljudanklangen mellan a och b אין אד לחסור och אין אד לחסור.

Att alliterationen skapar ett annat ord än det väntade, visar tydligt ex. B. S. 14: 18, som talar om olika släkten «ett dör, ett växer upp», där Peters (1902) för גורל läser גולד som den naturliga motsatsen. Men גורל är uppenbart valt för att alliterera med גורג. — För övrigt hänvisas till många exempel i den följande avhandlingen.

En undersökning blir nödvändig. Prövostenen är ofta den kritik, som förbiser paronomasien. Den når ej fram till en förståelse av språken, men *visar indirekt genom sin alltför ofta återkommande kritik* — mot den ofullständiga antitesen, mot bristande parallellism — *att det är något annat, det kommer an på.*

Ordspråkens stil.

Innan jag övergår till den speciella undersökningen av paronomasien, kan det vara lämpligt att i korthet nämna något om stilen i allmänhet hos maschalet.

Etymologi.

משל är till sin etymologi omdebatterat. Det användes om a) ordstäv från folkets mun ex. 1 Sam. 10: 12; 24: 14 b) den vises tal: 1) vishetssentensen och dess utvidgning, lärodikten 2) den vise siarens orakel c) parabler d) smädedikter (se lexika). Eissfeldt¹ har sökt återföra dem alla på betydelsen »likna» med den obevisade och otroliga förutsättningen, att folkordspråken ursprungligen varit » — — alle oder doch zum grössten Teil vergleichenden, bildlichen Charakters — —» (s. 42). Frestande vore det att sammanställa dem med משל = härska. Gemensamt för dem alla är, att de gå utöver, spränga det vanliga måttet för ord. För smädedikten är detta utan vidare klart. Som synonym till משל står här קללה Jer. 24: 9. Smädedikten var ett starkt ord, som lade svagheten in i motståndarens själ. Detsamma gäller om siarens משל. Nu. 23: 7, 18. 24: 3, 15, 20, 21, 23. Det är fyllt av kraft. Vishetslärarens sentenser ha alltid gällt som inspirerade. Den vise fylles med insiktens ande, ger råd och vishetens ord (ῥήματα σοφίας = משלים), förstår vishetens hemligheter och ger insiktsfull lära (B. S. 39: 6). Det behövs alltså vishetens ande för att ge vishetsord. Cf. Visheten säger Pr. 1: 23 אביה רוחי cf. B. S. 16: 25. 18: 29. Ellifas får i Job. 4: 12 ff. en pneumatisk-extatisk meddelelse av vishetspråk i חזוניה. Motsatsen till dessa kraftfulla sentenser äro משלי אפר Job. 13: 12. Se för övrigt B. S. 15: 9, 10. 24: 33. 39: 6 ff. 50: 27 och R. Smend, Die Weisheit des Jesus Sirach erklärt, Berlin 1906, s. 414. D. P. Volz, Hiob und Weisheit, Göttingen 1921, s. 126, 129. Dens.

¹ Der Maschal im Alten Testament, Beihefte z. Zeitschr. für d. alt-testamentl. Wissenschaft XXIV, Giessen 1913.

Geist Gottes (1910) s. 99 ff. Cf. vidare Pr. 2: 6. Job. 4: 12 ff. 15: 7. 22: 22. 26: 4. 32: 8 ff. Ordstaven på folkets mun ha säkert ofta gällt som komma från gamla vise och ha ej stått i nivå med »vanliga» ord. Det skulle således vara möjligt, att det ursprungligen bestått ett samband mellan de bada stammarna **ישל**. Hövdingar och konungar ha innehaft sitt ämbete ursprungligen på grund av sin kraft, som går utöver vanligt folks. De ha förstått att säga de rätta, kraftfulla orden. Cf. Pr. 16: 10 — säkert av gammal datum — **קכס** är på konungens läppar», »ein übermenschlicher Ausspruch» (J. Pedersen, Der Eid bei den Semiten, Strassb. 1914, s. 12). **קכס** är oftast uttryck för magiska, otillåtna konster och så föremål för prästerlig och profetisk polemik. **קכרים** ha som de vise och siarna stått som den primitiva statens rådare och stödjepelare Jes. 3: 2. 44: 25 cf. Hes. 21: 26 Mika 3: 6, 7 Num. 23: 23. Förbudet i Dt. 18: 10. Man har också sökt för-ena betydelsen »härska» och »likna» genom att taga arabiskan till jämförelse (**امثال**, **مثَل** liknelse, bild etc., **امثال**, **مثَل**, ordspråk, sentens etc.). Fleischer i Delitzschs kommentar till Pr. 1: 1 antar som grundbetydelse för stammen »stehen, sich darstellen, daher dann: ähnlich s., eig. sich als etwas darstellen, es repräsentieren, und im Hebr. auch: herrschen — —. A. H. Godbey har i A. J. S. L. 1923 s. 89 ff. t. o. m. sökt neka betydelsen 'härska' på de flesta ställen, där man översätter **ישל** med detta ord. Han utgår från betydelsen 'likening' eller 'comparison' 'for the verbal maschal, 'proverb' is not an adequate translation.» Han söker påvisa the existence of a 'pantomime' maschal — — that the performance of a symbolical action was technically called a maschal has been passed over. — — That we are dealing with much that scholars call sympathetic magic need not surprise or disturb.» Godbey betonar starkt sambandet med det magiska s. 91: »— — we find another 'war chant' which — — is called a maschal Num. 21: 27. Sihon had captured Heshbon, 'for thus ('because') oracled the moschelin', and the chant suggests that fire-flinging and arrow-shooting were a chief feature of the accompanying ceremony. The writer credits the maschal with being effective: the performer is a moschel; and this is the official title of Sihon in Josh. 12: 2, 5. This reminds us that one who would aspire to Semitic leadership is surest of success if

credited with unusual magical powers, and that secular and sacred functions often combine in an oriental leader.» Betydelsen 'rule' uppkommer över »to show likenesses» s. 105 ex. Gen. 1: 18, Ps. 136: 8. »Rule is a derivative idea = 'setting a pattern'» s. 106. »Thus the astrologic maschal or heavenly portent in the O. T. is more frequent than any other type, and its 'pattern-setting' best explains the use of maschal in the sense of 'rule'. The 'ruler' 'gives instructions' or 'fixes the pattern' which his people follow» s. 107. Det må nu vara, hur det vara må, med dessa försök att slå en brygga mellan de olika betydelseerna av מַשַּׁל. Ett faktum är, att man synes nå närmast betydelsen av maschalordet i dess olika nyanser, om man översatte »det som går över det vanliga.» (Professor Joh. Pedersen har föreslagit mig: »det som hæver sig över det jævne Ord»).

Liknelser.

Om det alltså ej går att etymologiskt begrunda מַשַּׁל = liknelse, är det ett faktum, att många av maschalspråken begagnat sig av liknelser¹. De folkliga ordspråken ha i stor utsträckning begagnat sig av liknelser och utmärka sig för sin bildrikedom. Vishetssentensen synes ofta bestå av ett folkligt ordstäv + tillämpningen. I Proverbia möta i synnerhet i k. 25—27 liknelser och jämförelser. Först kommer bilden och sedan tillämpningen. Maschalspråket griper en allmänt erkänd sanning och tillämpar det på det mänskliga livet. Hebréen och orientalen överhuvudtaget äger en bildrikedom, som vi sakna. Han har en förmåga att göra döda ting levande för sig, suga dem upp i sin föreställningsvärld och tillämpa dem på mänskliga förhållanden. Man brukar anföra som ett karakteristikum för poesien, att den gjuter liv i de döda tingen, levandegör dem för sig. Detsamma gäller i sin mån om våra gnomer. Om man kallar dem »Spruchdichtung» eller vill neka dem namnet poesi och benämner dem »Sprachkunst»², kommer därför på ett ut. Konst är det i varje

¹ Till vad som i det följande säges om maschalstilen i allmänhet cf. framför allt F. Delitzsch: Bibl. Commentar über die poet. Bücher des alt. Testam. III: Das salomon. Spruchbuch, Leipzig 1873. Einleitung s. 7—12, och Baumgartner, Die literarischen Gattungen in der Weisheit des Jes. Sir., 1914 i Zeitschrift für d. alttestamentl. Wissenschaft. Då jag i det följande tar min utgångspunkt i Pr. 25—27, ha här huvudsakligen anförts exempel ur denna samling.

² G. Gerber, Die Sprache als Kunst I, II. Bromberg 1871—74, se I: s. 53—74.

fall. I samlingen 25—27 finnas nu en hel del liknelser, blott ytterst sällan i de övriga samlingarna. Ett dylikt kort maschal är fröet till en längre liknelse eller kan anses som en lång liknelse sammanträngd till en enda vers. Det står således parallellt med fabeln, som också först kommer med en bild ¹, ett exempel, där vanligtvis från djurriket, och sedan i en kort sats tillämpningen. Så exempelvis Ahikar (aram.) 88 ff. ², där det berättas om lejonet, som uppslukar hjorten, och så kommer tillämpningen: Så är beröringen mellan människor. (Emenderingen א[אנש] enligt Cowley.) Cf. vidare Ah. 120 ff.

Hebreiskan använder sig av olika sätt att förbinda bilden och det, som den jämföres med.

Liknelsen kan framhållas genom ett כ eller כן - כ. Så t. ex. 26: 1: Förmedling
genom כ, כן

»Som snö om sommaren och såsom regn i skördetiden,
så passar ej ära till dåren.»

Cf. vidare 25: 13 כ, 26: 2 כ - כ - כ, 8 כ - כ, 11 כ, 18—19 כ - כ, 27: 8 כ - כ, 19 כ - כ.

Å ett enstaka ställe finnes jämförelsen uttryckt genom נשחיה נשחיה. (el. נשחיה) 27: 15. Man kan här draga fram arabiska paralleller. Cf. ex. Freytag, أمثال العرب, Bonnae 1838—43 III: 1 s. 428:

قوله وبوله سواء

Ejus verbum ejusque urina aequalia sunt.

I de allra flesta fall stå de båda satserna och tingen, som Oförmedlat. jämföras, helt oförmedlat bredvid varandra.

Ex. 25: 12 »En guldring och ett gyllne smycke
en vis lärare för ett lyssnande öra».

Liknelsen blir mera pregnant på detta sätt. Tingen ryckas närmare varandra än genom כ - כ. Det är något av en identifikation av bild och verklighet. Så får det också en kortare och skarpare form genom bortkastandet av de komparativa partiklarna. Uttrycket vinner i estetiskt hänseende.

En 'bra' man, som vacklar inför en 'niding' är en fördärvad källa — inte blott liknar. 25: 26. Cf. Ah. 98 » — — ett ord är en fågel — — », där vi skulle säga »som». Det vanligaste i

¹ Cf. Gerber o. a. a. II s. 453—474.

² Citerad efter A. Cowley, Aramaic Papyri of the fifth Century b. C. Oxford 1923 s. 204 ff.

samlingen 25—27 blir: bilden gives: »regnskyar, blåst, inget regn», och så kommer tillämpningen: »en man — —». Oförmedlat står också jämförelsen i 25: 3, som i a framtrollar bilden av himmelen som det oändligt höga och jordens djup å andra sidan — båda lika omöjliga att gripa och fatta, och så i b kommer eftersatsen: »i konungars förstånd kan ingen intränga». Naturligast är att (med Frankenberg och Toy) fatta a som försats och b som eftersats, alltså ej samordna tre subjekt och ge dem det gemensamma predikatet »outgrundlig». Det överensstämmer också bäst med de övriga konstruktionerna i dessa kapitel.

Enklast blir liknelsen, när i en sats själva bilden framsäges och så i en fullständigt parallell sats tillämpningen. 27: 18:

»Den som är uppmärksam på sitt fikonsträd får äta dess frukt,
den som är uppmärksam mot sin herre vinner ära».

Så kunna även två språk förenas, varav det ena är tillämpningen å det andra ex. 25: 4—5.

I kap. 25—27 cf. följande fall 25: 3 a och b, 4 och 5, v. 11 a och b, 12 a och b, 13 αx och $\beta + b$, 14 a och b, 16 och 17, 18 a och b, 19 a och b, 20 a och b, 23 a och b, 25 a och b, 26 a och b, 27 a och b?, 28 a och b, 26: 1 a och b, 2 a och b, 3 a och b, 6 a och b, 7 a och b, 8 a och b, 9 a och b, 11 a och b, 14 a och b, 17 a och b, 18—19, 20 a och b, 21 a och b, 23 a och b, 27: 3 a och b, 8 a och b, 15 a och b, 17 a och b, 18 a och b, 19 a och b, 20 a och b, 21 a och b, 24 a och b.

Sådana liknelser med bild och tillämpning finnas nu också i den babylonisk-arameiska språkdiktningen. Cf. t. ex. Ah. 116.

»Många äro himmelens stjärnor, som människan ej känner,
se så (כך) känner den ena människan ej människorna.»

(I a är [כ] יכבד [י שמי זי] emenderat enl. Cowley.) Cf. i vidare mening liknelsen: Ah. 104.

»Varför [לִבִּי] skulle trä tvista med eld,
kött med en kniv,
en man med en [konung].»

(Cowley) eller (Gud) (Perles). (Perles jämför Job. 9: 2; 25: 4; Jes. 10: 15, 45: 9.)¹

¹ Även här ligger naturligtvis ursprungligen den fabel till grund, som man påvisat i (i. T. se Gressmann, Die neugef. Lehre d. Amen-em-ope, Z. A. W. 1924, s. 284), i Indien och Egypten, striden mellan yxan och dess herre.

Denna form möter också hos profeterna t. ex. Amos 3: 8:

»Lejonet ryter! Vem skulle icke frukta?
Herren Jahvä talar! Vem skulle icke profetera?»

eller Jer. 17: 11, här också en identifikation av bild och tilllämpning:

»En fågel, som ruvar ägg hon ej lagt,
den som skaffar sig rikedom med orätt.»

Versen är en vishetssentens, som också röjer sin härkomst ur vishetsskolorna genom נבֿל i följande halvvers. Den anses ej äkta jeremiansk (cf. Giesebrecht i Nowack, Handkommentar z. A. T.), cf. Jes. 31: 4, 5 m. fl.

Så även i psalmerna. Ps. 133: 1 och 2:

»Se hur gott och huru ljuvligt att bröder bo samman,
som (בֿ) den fina oljan på huvudet, som flyter ned i skägget.»

Mowinkel, Psalmenstudien, Kristiania 1921—24 VI: 29 anser psalmen ha vishetsdiktningens stil, Buhl, Psalmerne, Khvn 1918, s. 810 uppfattar den som tankespråk.

Eller Ps. 127: 4 כֿן — כֿ:

»Såsom pilar i en hjältes hand, så äro söner som man får i ungdomen.»

Ps. 127 är egentligen ingen psalm utan vishetssentenser, som väl just på grund härav tillskrivits Salomo.

Eller Koh. 7: 6:

»Såsom törnens knastrande under grytan, så (är) dårars skratt.»

Koh. 9: 4:

»För den som hör till (Q יחֿבר) de levande finns det hopp,
ty en levande hund är bättre än ett dött lejon.»

(eg. »beträffande en levande hund så är han»). Bilden är här ett folkligt ordspråk. Det införes som formligt citat och finnes även i Syr. Ah. 51: Bättre en levande räv än ett dött lejon. Olikheten räv — hund tyder snarare på att det å bada ställena östs ur muntliga bon mots, ej att det i Ahikar tagits från Koh. (Nöldeke, Untersuch. z. Achiqar-roman, i Abhandl. d. K. Gesellsch. d. Wissensch. zu Göttingen, Phil.-hist. Klasse Bd 14: 4, 1913 s. 42 not 2.)

Eller Koh. 9: 12 כֿ — כֿ:

» — — Såsom fåglarna, vilka fångas i snaran,
såsom de fångas människorna.»

framför allt Koh. 10: 1. Texten är fördärvad, men så mycket synes klart, att i a framställes bilden av giftflugor¹, som göra salwarens olja illaluktande, i b sammanställes därmed en smula dårskap tillsammans med חכמה.

Så även B. S., cf. Baumgartner o. a. a. ex. B. S. 2: 5:

»Ty genom eld provas guld,
och människor som funnit Guds behag i lidandets smältugn.»

Här är liknelsen ej ren, ty i b talas också i liknelse: 'lidandets smältugn'.

Eller 11: 2 och 3:

»Prisa ingen människa för hans skönhet,
och avsky ingen för hans utseende.»

(el. 'dåliga utseende', hebr. har במראהו [עַר] גַּם גֵּרֵק. ἐν ὁράσει αὐτοῦ)

»Litet bland de flygande är biet,
men dess frukt är den bästa.»

Bruket att använda liknelser är i vishetslitteraturen internationellt. Här må anföras blott ett par exempel. Det första ur en demotisk papyr från första hälften av 1 årh. e. Kr., Pap. Insinger, i Oudheidkundige mededeelingen uit's Rijksmuseum van oudheden te Leiden 1922 III:

»Dem Frevler bringt sein stolzes Herz Schaden,
Der Steinblock der grösser ist als sein Mass wird weggeschnitten,
Der Wind der zu heftig ist bringt die Schiffe zum Scheitern,
Alles was gut und ebenmässig ist quält ihren Herrn nicht.»

Bergman, Des Hehren Sprüche (Havamal) Strassburg, 1877 s. 101:

»Am brand sich entzündet der brand, bis verbrannt er ist,
das feuer belebt sich am feuer;
so der mensch beim menschen im gespräch sich belehrt,
sich aber verdummt bei der dummheit.»

el.

»Es faulet der stamm der am dorfe steht;
ihn schützt nicht rinde noch laub;
so ist der mensch, den niemand liebt;
wie könnte lange er leben.»

Två bilder.

En säregen konstform för liknelsen har i synnerhet Pr. 25—27 i stor utsträckning begagnat sig av. Först två bilder i paral-

¹ Cf. Siegfried i Nowacks Handkommentar och Ges.-Buhl till זבוב.

lell med varandra och så tillämpningen. Så det redan anförda 26: 1:

»Som snö om sommaren — och¹ såsom regn i skördetiden:
så passar ej ära till dären.»

Cf. 25: 3, 12 (14), (18), 19, 20, 26, i viss mån även 28, 26: 1, 2, 3, 6, 21, 27: 3, 4, 10, 21 [cf. 27: 20, 25]. I de övriga samlingarna 10: 26, [15: 11] 17: 3 (ommodellering av 27: 21) 20: 1, 10, 12, 15, 21: 4 (20) (22: 2), cf. 24: 24 (27) (28: 3), 28: 15 (29: 13), 31: 30. Cf. också i Jes. 40: 8:

»Gräset torkar — blomman vissnar,
vår Guds ord består till evig tid.»

Intressant är att se, att denna form icke är något speciellt för israelitisk vishetsdiktning. Man möter den också i den arameiska Ahikar, ex. 111 och 112.

111 »Jag har lyft sand — och jag har burit salt
och intet finns som är tyngre än [skuld].»

Att det känts också här som en säregen konstform, visar det, att två dylika språk ställts vid sidan av varandra. Cf. Ah. 83, 104.

Ja man kan t. o. m. finna exempel på dylika språk i Eddan. Se K. Gjellerup, Den äldre Eddas Gudesange, Khvn 1895, s. 122:

»Smaa Sandrev — smaa Søer,
smaat er Menneskers Mod.»

Cf. Koh. 1: 4, 5:

v. 4. »Släkte komner — och släkte går,
jorden står evinnerligen kvar.»

Cf. också B. S. 40: 18—26 och 27: 21:

»Sår kan förbindas — och strid försonas,
men den som förräder en hemlighet är utan hopp.»

Det är tydligt, att denna konstform är besläktad med priamel. Die Priamel stellt nämlich die Subjektsbegriffe mehrerer Gnomen zusammen und versieht sie mit einem für alle passenden Prädikate, Gerber o. a. a. II: 2: 207. Till priamel cf. Bergmann, La priamèle dans les différentes littératures i Revue D'Alsace 1868. Han anför bl. a. talspraken i G. T. Ger priamel flera subjekt samma predikat, så ge vara språk två bilder, som jämföras med ett och samma föremål. Man möter också utvidningen:

en hel rad bilder, som alla belysa samma förhållande cf. Syr. Ah. 22. Äkta priamel möter i B. S. 1: 2, 3.

v. 2. »Sanden vid havet — och regnets droppar —
och evighetens dagar, vem kan räkna dem?»

‘Aussagen’ och
‘Mahnungen’.

Man brukar med rätta skilja mellan ‘Aussagen’ och ‘Mahnungen’ i vishetsskrifterna¹. Det är nu ett utmärkande kännetecken för de samlingar, som finnas i Proverbia, att de nästan uteslutande bestå av språk, som till formen blott vilja framställa fakta, således ‘Aussagen’. Så de stora samlingarna 25—29 och 10—22: 16. Detta måste betonas, då de egyptiska samlingarna till allra största del bestå av förmaningar, cf. vishetsböckerna i A. Erman, Literatur der Aegypter, Leipzig 1923 s. 86—121, 242—252, 294—302. Amen-em-ope och Papyrus Lansing². Detsamma gäller Ahikar och den vishetslära, som lagts i Utnapischtis mun³, således den babylonisk-assyriska språkdiktingen. Vidare Pr. 1—9; 22: 16—24 och Ben Sira, med blandad stil. Cf. Papyrus Insinger och Menander, Kohelet, Ps. 34; 37.

‘Mahnungen’.

I kap. 25—27 finnas dock en hel del uppmaningar. Så 25: 6—10, 16—17; 21—22; 26: 4—5, 25; 27: 1, 10, 11, 23 ff. I vidare mening hör också 27: 13 hit. Det innehåller egentligen blott formellt en uppmaning. I själva verket vill versen blott skildra, hur det går, »den som borgat åt en främmande» cf. 20: 16, där det också kommer mitt ibland ‘Aussagen’ cf. 25: 4, 5.

Imperativen göra vishetsläran mera personlig. Dess karaktär av undervisning träder mera ohöljt fram. Undervisning ligger också i ‘Aussagen’, men där tillkommer också mer glädjen över formen, det sköna uttrycket. Imperativen framträda, emedan de enkla språken icke räcka till för det vishetsläraren vill säga. Innehållet så att säga spränger formen. Förmaningen lämpar sig bättre för en direkt undervisning. Något av detta personliga framträder också i ett sådant språk som 26: 12, רַאִיתָ, »Ser du en man vis i sina egna ögon — det är mer hopp om en dåre än honom.» Cf. även 27: 22; 22: 29; 29: 20.

¹ Se t. ex. Baumgartner o. a. a. s. 165. Gressmann o. a. a. s. 290 m. fl.

² Cf. H. O. Lange, Das Weisheitsbuch d. Amen-em-ope i Det Kgl. Danske Videnskab. Selskab, Hist.-filol. Meddel. Khvn 1925, Dens., Papyrus Lansing i Hist.-filol. Meddel. Khvn 1925.

³ Se B. Meissner, Babylonien und Assyrien II: 421, Heidelberg 1925.

Vishetsläraren kan t. o. m. ikläda sin vishet formen av en personlig upplevelse. Så 24: 30 ff. »Jag gick förbi en lättings fält — — och se! — — och jag såg — —», cf. hebreiska texten i 7: 7; Frankenberg till Pr. 24: 30 jämför Ps. 37: 25, 35 ff. Koh. 9: 13; Matt. 22: 25 ff.

Vidare med »dig» Pr. 27: 2.

Omtyckt är den negativa uppmaningen אל תאמר Den möter i אב תאמר Amen-em-ope 21. de till innehållet med detta påfallande överensstämmande Pr. 20: 22; 24: 29. Vidare Pr. 3: 28. B. S. 11: 23, 24; 16: 17 m. fl.

Uppmaningarna få nu genomgående en motivering. Lagarna kunna väl tala med uteslutande imperativ, ehuru även de isrealitiska lagarna liksom vishetslärarens torah överflöda av olika slags motiveringar. Men det ligger i vishetslärans karaktär att hänvisa till alla möjliga fördelar, som kunna vinnas genom att följa dess anvisningar. Blott sällan möter en längre rad förmaningar utan dessa motiv. Så Tobit. 4: 15—18.

Bud och motivering i samma vers finnas exempelvis i 25: 4, 5, 8, 16, 17; 26: 4, 5, 25 (motivet även i skildringen av den hatfulle i v. 24); 27: 1, 10, 11.

I en hel del fall har vishetsläraren haft mer att säga, än att det kunnat rymmas i en halvvers, så 25: 6—7, 9—10; 26: 24—25, framför allt 27: 23—27, där motiveringen svällt ut till fyra verser.

Blott i 27: 2 påträffas språk utan detta »på det att», »ty», men versen hör också närmast till »Aussagen».

Det är klart, att »Aussagen» och »Mahnungen» nära höra samman. Om vishetsläraren vill, att man skall sköta sina egna angelägenheter, så kan han säga det under formen av en uppmaning: 25: 9 Strid din strid med din frände, men blotta ej en annans hemlighet ¹ men han kan också använda en bild och tillgripa »Aussage». 26: 17:

»Griper en kringstrykande hund i öronen,
den som förgår (el. blandar) sig i en tvist som ej angår honom» ².

»Aussagen» innehålla lika mycket en undervisning som för-

¹ כִּיד egentligen mer än var hemlighet se J. Pedersen, Israel, s. 237.

² LXX har *κίετος* för באוֹרֵי עֵבֶר förbindes av Frankenberg, Wildeboer med כלב. För בִּתְעֵבֶר läsa S. V. בִּתְעֵבֶר, se K. B. H.

maningarna, men den är klädd i en allmän dräkt, så att den till formen blott utsäger ett faktum.

Det nära sammanhanget mellan båda arterna framträder också däri, att buden ofta som motivering ha just »Aussagen», under det att till »Aussagen» blott behöver tänkas en imperativ framför, för att det skall bli en förmaning också till sin form. Denna blandade stil med språk och förmaning om varandra är det vanliga för vishetslärorna. Cf. ex. Amen-em-ope k. 6 B:

» — — Zertritt nicht die Furche eines Anderen.

Es ist gut für dich, wenn du durch sie bewahrt bleibst.

Pflüge auf den (eigenen) Feldern, dann findest du deinen Bedarf,
und du empfangst die Brote von deiner eigenen Tenne.»

Detta är uppmaningar med regelrätta motiveringar. Men till detta träder i närmaste sammanhang tillämpningarna i språkform:

»Besser ist ein Scheffel, den der Gott dir gibt,
als fünf Tausend in Unrecht» o. s. v.

Eller för att ta ett exempel ur judisk litteratur. Tob. 4: 1 ff. Här möter det utbredda motivet: den döende fadern, som ger sina vishetsord¹. I v. 4—9 komma uppmaningar och motiveringar blandade om varandra. Och så tillämpningen i ett språk, v. 10: »Ty barmhärtighet räddar från död och för icke till mörkret». Cf. v. 11, och så fortsätter det med uppmaningar och motiveringar v. 12 och 13. »Och nu, barn, älska dina bröder och var ej högmodig i ditt hjärta, så att du vänder dig från dina bröder och från ditt folks söner och döttrar till att ej ta från dem en hustru åt dig.» Och så följer språket:

»Ty i högmod är fördärv och mycken förvirring,
och i lättja förlust och stor brist» o. s. v.

Eller cf. Utnapischti: Meissner o. a. a. II: 421 f. Uppmaningar och motiveringar, men så kommer även språk:

»Bei deiner Unterweisung sieh auf der Tafel;
Gottesfurcht erzeugt Wohlergehen,
Opfer verlängert das Leben,
und Gebet löst Sünde.»

¹ Cf. Jakob i Gen. 49. Mose i Dt. 32 (cf. 31: 27, 29). Schetes-ib-res är t. o. m. inhuggen å hans gravsten (Erman, Lit. d. Aegypten s. 120). I vidare mening de vishetsläror, som föreställas givna, när fadern drar sig tillbaka från offentliga värv, t. ex. Amenemhets (Erm. o. a. a. s. 106) och Ahikar. Att vi ha samma motiv i Tobit, visar 4: 2 och 3.

Till B. S. cf. ovan s. 28.

Ett sådant fall finnes också i Pr. 27: 23 f. Uppmaningen i v. 23:

»Akta noga på dina får,
ta vara på hjordarna» (LXX $\sigma\alpha\lambda\iota\varsigma\ \delta\gamma\epsilon\lambda\alpha\iota\varsigma$).

Och språket i v. 24:

»ty ej till evig tid vara skatter,¹
männne ens ett diadem från släkte till släkte?»

Uppmaning med motivering och språk som tillämpning gör, att stilen blir bredare. Den sväller ut, nöjer sig icke med en vers, det blir för kort, räcker icke till för den. Enheterna i 25—27 äro också större än exempelvis i 10—22: 16; 28—29. Man finner ofta, att två verser eller fler höra ihop. 25: 4—5; 6—7 (möjligen 6—8); 9—10; 16—17; 21—22; 26: 18—19; 24—25 framför allt 27: 23—27.

Språkens korta pregnanta karaktär gör, att man ofta blott i oegentlig mening kan tala om parallellism, i så fall vidareförande, »ergänzender», parallellism. Så ex. 26: 15: *Parallellism.*

¹ הסן i a förstås bäst = 'skatter', hopsparat gods. Motsatsen är tydligen, att en ordentlig och bra man ska sköta sina hjordar. Hopade skatter förga lika lätt, som de komma. Frankenberg i Nowacks Handkommentar) vänder sig mot denna uppfattning. Enligt honom vore הסן = välstand. Emellertid är det tydligt, att הסן t. ex. Jes. 33: 6 står i uppenbar parallell till מִצָּר . Ges.-Buhl jämför assyriska hašānu och arab. مخزن, خزن från vilket magasin». Cf. vidare הסן och מצר i parallell Jes. 23: 18, där det heter om Tyrus, att vad det förvärvat genom handel, icke nier skall מצר och ej הסן = hopas. Även i Jer. 20: 5 står det samman med מִצָּרֹת , alla flyrbarheter, som äro hopade i Jerusalem. I Hes. 22: 25 står det om allt, vad profeterna som rovgiriga lejon hopa hos sig. — Att כִּי i Pr. 27: 24 vore »ganz schief» (Frank., om det ej syftade på fåren, är svart att inse. Man ska ta vara på sina hjordar, ty skatter och andra fäfangliga ting skall en klok man icke bekymra sig om. Det hela står i närmaste samband med en genomgående tanke hos vishetsläraryna. Det är ett gammalt akerbruksideal, som hävdas, dels utan udd t. ex. 14: 4 » — riklig vinning genom oxar», dels mot handel, bestickning etc. 12: 11; 13: 11 och talrika exempel. Mot ovissa handelsaffärer kan det också vara riktat, då man fördömer att gå i borgen. Det är utifrån denna synpunkt, man har att tolka det maschal-artade Jes. 28: 23—29. Det är Jahva, som i sin stora vishet grundat akerbruket och lär det åt bönderna. Man kommer att tänka på uppskattandet av åkerbruk och boskapsskötsel i parsismen. Cf. E. Lehmann, Zarathustra, Khvn 1899 II: 196—203. Lehmann jämför bl. a. Pr. 12: 10. Cf. vidare fr. a. Volz, Hiob. u. Weish. s. 205.

»Lat sticker sin hand i fatet,
men är för slö att föra den tillbaka i munnen.»

Eller v. 12:

»Ser du en man vis i sina egna ögon,
det är mer hopp om en dåre än honom.»

Cf. 26: 22, 26; 27: 1, 11, 14, 22.

I de ovan omtalade språken, där två bilder användas och så tillämpningen, stå naturligtvis bilderna i viss mening i parallell till varandra och tillsammans till tillämpningen. Ex. 26: 1:

»Som snö om sommaren och som regn under skörden
så passar ej ära dåren.»

Så finnes även ett språk, där *tre* satser stå i tydlig parallell. 26: 3:

»Piskan för hästen,
tömmen för åsnan,
och käppen för dårarnas rygg.»

Det måste betonas, att man i utländsk språkdiktning möter ett till form och innehåll alldeles besläktat språk. Ah. 83:

»Slag för slaven,
tillrättavisning för tjänarinnan,
och för alla dina tjänare tuktan.»

[Emend. enl. Cowley] cf. Ah. 104. Här visar sig således assyriskt-aramaiskt inflytande på den israelitiska språkdiktningen.

Synonym.

Vanlig synonym parallellism — där var halvvers kan läsas för sig, möter ex. 25: 2:

»Det är Guds¹ ära att dölja
men konungars ära att utforska.»

Eller 25: 15:

»Genom långmodighet dåras en furste²,
och en len tunga krossar ben.»

¹ Möjligen »det är 'gudars' ära att dölja». Cf. Jotams fabel Jud. 9: 13 »vinet som gör gudar och människor glada». I Pr. 25—27 som så helt och fullt består av mera »profana» språk, vore det antagligast, om man tar i betraktande, att språket och kanske hela samlingen är förexilisk. Språket är väl övertaget, som en stor del av språken, ej ad hoc uppfunnet. — Ett liknande språk, som måhända är en omformulering av detta, möter i Tob. 12: 7:

»Det är gott att dölja en konungs hemlighet,
men en ära att uppenbara Guds verk.»

² Här har kommentatorernas skarpsinne funnit תָּוֹךְ felaktigt (Frankenberg, Toy) Toy: »one does not show forbearance to a prince — it is he who may be forbearing». Det är nu raka motsatsen till vad vishetslärarna säga. Där är

Cf. 26: 27, 28. Till denna tydliga parallellism hör naturligtvis också de liknelser, som ej direkt säga: »en nedriven stad utan murar är en man, som ej behärskar sin vrede» (25: 28, till רָחַם cf. Koh. 10: 4) eller använda כּ, utan blott ställa tingen i parallell t. ex. 25: 25, 26: 20, 27: 17, 18.

25: 23:

»Nordanvind föder regn,
och hemlighetens tunga vredgade ansikten.»

Redan i denna vers är emellertid parallellismen ej sådan, att var halvvers kan läsas för sig. I den andra halvversen måste suppleras חֲחֹלֶלֶת. Hit hör ex. 26: 7 (9 oviss översättning) 13, 14, 24; 27: 2, 9?

Parallellismen uppträder även i förmaningarna och motiveringarna, som därigenom svälla ut över flera verser, ex. 25: 21, 22:

»Om din fiende hungrar, giv honom mat,
om han törstar, giv honom vatten,
ty glödande kol lägger du på hans huvud,
och Jahvå skall vedergälla dig.»

Cf. 25: 6, 9—10; 27: 23—27.

Antitesen, som i k. 10—15; 28—29 är förhärskande, möter i en del språk även i 25—27.

Antites.

27: 6:

»Vännens slag äro uppriktiga,
och fiendens kyssar talrika.»

det tvärt emot ett genomgående drag, att man varnar för den överordnades vrede och uppmanar till saktmod och milda, försiktiga svar. (Cf. Erman, Lit. d. Ägypter, s. 300 (Anis vishet): »Antworte nicht einem wütenden Vorgesetzten, gehe ihm aus dem Wege. Sage du das Süsse, wenn er das Bittere zu jemand sagt, und beruhige sein Herz. Streithare Antworten haben Stöcke und deine Kraft stürzt zusammen. Die Wut richtet sich (?) gegen dein Geschäft, daher quäle dich ? nicht selbst. Er wendet sich und lobt dich schnell (wieder) nach seiner schrecklichen Stunde. Wenn deine Worte beruhigend für das Herz sind, so neigt sich das Herz sie anzunehmen. Suche das Schweigen für dich und beuge dich (bei) dem, was er tut». Eller i en judisk visbetslära. Koh. 10: 4: »Om vrede hos den härskande uppstår mot dig, så lämna ej din plats בְּקֶרֶם = ambetsmannaställning cf. Siegfried i Nowack Handkommentar), ty saktmod gör stora felsteg ogjorda. Toy vänder sig med rätta mot att översätta קָצִין med »domare». (Frankenberg. Därmed läser man in annu en svårighet i texten. LXX - βραχυσσω — förutsätter קָצִין פְּתָה. brukas ej blott om »unrechten Zwecke» Frankenberg utan även B. S. 30: 23 i uppmaningen פַּת נִפְשֶׁךָ att lata bekymren fara». Cf. Hos. 2: 16 och Jer. 20: 7 om Jahvå själv.

Motsatsen ligger i en point, liksom liknelsernas point är en. Så här i vännens slag och fiendens kyssar (Frankenberg). Det är därför ingen anledning att med Toy anta en fördärvad text.

Cf. 27: 7, 12, vidare i uppmaningarna.

27: 10:

»Övergiv icke din egen och din faders vän,
gå ej till din broders hus, när du kommer i olycka,
bättre är en nära granne än en fjärran broder.»

Här äro α och β ställda i tydlig antites till varandra, och sedan kommer tillämpningen, motiveringen till uppmaningen, i ett språk. Sammanställningen är god och överensstämmer med vad ovan sagts om uppmaningar och språk som tillämpningar. Det är därför knappast rätt att som Frankenberg uppfatta det som »drei Sprüche, die nichts mit einander gemein haben». Så även Toy: »The verse is composed of three lines which, in their present form, appear to have no immediate connection one with another»¹.

¹ Toy finner överhuvud en massa svårigheter i texten. I b förklarar han, att רחוק och קרוב »refer to space, not to feeling». Det torde vara svårt att bevisa. רחוק är ej blott = fjärran utan även = otillgänglig. Se Talkkivist, »Det obegripliga» i »Studier tilegnade Frants Buhl» 1925 s. 246. Talkkivist jämför akkadiska rûqu och arabiska بعيد العور »outgrundligt djup». b är ett folkligt ordspråk, som tagits upp av sentensdiktaren. I R. F. Burton and Ch. F. Tyrwhitt Drake, *Unexplored Syria*, Vol. 1, London 1872, äro samlade en del ordspråk direkt från folkmunnen, och där å s. 271 finner man just:

جارك القريب ولا اخوك البعيد

»Your neighbour who is near, and not your brother who is far. — *Meaning your neighbour who does you good is better than a brother who does not.*» Språket finnes också i den syriska Aḥīkār se n:o 49. Delitzsch har anfört det tyska:

»Besser Nachbar an der Wand,
als Bruder über Land.»

Ett folkordspråk innebär ofta en kritik, en bedömning av förhållandena. Ett folkligt ordspråk är praktiskt. Det måste kunna brukas på det vardagliga livets angelägenheter (cf. Gerber, o. a. a. II: II: 168). Så ligger det närmast att tolka vårt språk som ett språk, som vill framhåva vänskapen. En vän är bättre än en broder, som ej är en verklig broder cf. Malan, *Notes on the Proverbs* III: 404 Eben Medin: »Often is a friend closer than one's own brother». Men är detta förhållandet, så står språket i närmaste samband med det föregående som den allmänna konklusionen, som dras ur uppmaningen.

Antites i uppmaningen ligger också i 25: 9.

Antitesen är nu inget speciellt för israelitisk vishetsdiktning. Den möter även t. ex. i Ahikar. Ex. aram. Ah. 109.

»Ett gott kärll döljer tinget inom sig,
men [det som] är söndert, låter det slippa ut.»

[חֵרֵר] enl. Cowley.

82.

»Om jag slår dig min son, kommer du ej att dö,
om jag lämnar dig åt dig själv, kommer du ej att leva.»

Cf. 100 b, 106 b, 123—124, 131, 132, 133, längre språk: 92 i kontrast med 93 b f. I uppmaningarna 96—97, 100 a, 103 a och b, 148, 194 cf. syr. Ah. 21.

»Der Frevler fällt und steht nicht wieder auf,
der Rechtschaffne wird nicht erschüttert, weil Gott mit ihm ist».

En särskild form, som gör, att språken ej bli så enformiga, är att vända om ordföljden i den andra vershalvan. Det ger mer konstmässig form åt det hela. Sprakdiktaren kunde naturligtvis säga 25: 6:

»Brösta dig ej inför konungen,
och stå ej på de stores plats».

Men han säger:

אל תהדר לפני מלך^a
ובמקום גדלים אל תעמד^b

I detta fall är det naturligtvis en ren smaksak, men stilistiskt är det senare uttrycket skönare, ger mer vila genom att i b ej börja med imperativet.

25: 23:

»Nordanvinden^a föder regn,^b
och vredgade ansikten hemlighetens tunga.^a»

Till 10 b frågar Toy »to whom should one go if not to a brother?» Svårigheten förefinnes endast, om man som Toy går ut ifrån, att var sats skall tolkas utan sammanhang med de övriga. Läser man satserna i sammanhang, föreligger ingen »scepticism and cynicism» eller »ignoring the family tie». Spraket står helt i parallell med 18: 24 b: Det händer, att en vän är trofastare än en broder.

¹ Cf. Gerber, o. a. a. I: 587 ff.

27: 13:

»Tag hans klädnad, ty han har borgat för en främmande,
för en främling¹ må man utpanta honom.»

Denna stilegendomlighet är naturligtvis inget speciellt för Proverbia. Den finnes i psalmerna, profeterna, i lagarna. — Här må anföras blott ytterligare ett par exempel ur maschal-artade lagar.

Lev. 19: 32:

»Inför gråhårsmannen må du stå upp,
och ära skall du den gamle.»²

Lev. 19: 14:

»Ej må du förbanna en dövd
och inför en blind ej lägga ett hinder.»³

Eller den allmänna regeln i P., som av P. föres tillbaka på ett orakel av Elohim. Gen. 9: 6:

שפך דם האדם
באדם דמו ישפך

Bättre — än.

En synnerligen omtyckt form i språkdiktningen är: Bättre än — är. Denna form är upptagen direkt från folkordspråken. Här är den internationell. Den är en av de former, som lättast kunna övertas från folk till folk. För att blott ta vårt: »Bättre en fågel i handen än tio i skogen», antecknar jag: Hurgronje⁴ s. 65

جراده في الكف ولا عشرة طائره

»Eine Heuschrecke in der Hand ist besser als zehn, welche fliegen». Jewett, o. a. a. s. 31

عصفور باليد ولا عشرة عا السجرة

¹ Läs ej נכריה, som ingen mening ger, utan ant. נכרי eller med 20: 16 נכרים.

² Lev. 19 är fullt av maschalartade förmaningar. Till v. 15 cf. Pr. 24: 23; 28: 21. v. 16: Pr. 11: 13; 20: 19. v. 35, 36: Pr. 11: 1; 16: 11; 20: 10, 23. Amen-em-ope 16; 17. Till v. 32 cf. ex. Syr. Ah. 61 (citerat efter Nöldeke o. s. 27 anf. arbete) »Mein Sohn siehst du einen Mann, der älter ist als du, so steh vor ihm auf.» Cf. Amen-em-ope 26 och Menander 66: 7.

³ Cf. Amen-em-ope 25: »Lache nicht über einen Blinden und verhöhne nicht einen Zwerg». (Cf. Gressmann o. a. a. s. 279).

⁴ Snouck Hurgronje, Verspreide geschriften, V, Bonn und Leipzig, 1925.

»A sparrow in the hand is better than ten in the tree».

Burckhardt¹, s. 2

الف كركي في الجو ما تعوض عصفور في الكف

»Tausend Kraniche in der Luft sind nicht so viel wert als ein Sperling in der Hand. Syr. Ah. n:o 51 »besser ein Vögelchen in der Hand als tausend, die in der Luft fliegen.« Cf. Gerber o. a. a. II: II s. 178: »Ein Sperling in der Hand ist besser als zwei auf dem Dache; un tiens vaut mieux que deux tu l'auras (ein dürre Hab ich ist besser als ein fetter Hätt ich); one bird in the hand is worth two in the bush.« Cf. Koh. 6: 9: »Bättre att se något för ögonen än att fara efter något med begäret».

Som av ovan anförda exempel framgår, uttrycker det semitiska folkordspråket ofta jämförelsen ej med — כ — utan med en kontrast ولا. Cf. den ovan (s. 36 n. 1) anförda arabiska parallellen till 27: 10. Ett till stilen alldeles liknande språk möter i Pr. 17: 12:

פגוש דב שכול באיש ואל כסיל באולחר

där man översätter: »Bättre är det för en man att möta en björn, som man rövat ungarna från, än en däre i hans oförnuft.« (Cf. 8: 10; 27: 2). Eller B. S. 25: 13:

כל מכה ולא [מכת] לב כל רעה ולא [רעת אשה]

(texten enl. Smend).

För att man må se, hur vanlig den stilen är, må anföras följande språk:

Hurgronje s. 11 عاشر خمار ولا تعاشر حمار

»Verkehre lieber mit einem Weinwirte als mit einem Eseltreiber».

s. 39 العلم بالشي ولا الجهل به

»Es ist besser, eine Sache zu verstehen, als mit denselben unbekannt zu sein.»

s. 87 مرضا في الحشا ولا صفرا في الوش

¹ Burckhardt, Arabische Sprichwörter, deutsch v. Kirmss, Weimar 1834.

»Lieber Krankheit in den Eingeweiden als Erblassen (Gelbwerden) im Gesichte».

Freytag o. a. a. II: 769 البزايح لا القرايب.

»Peregrinas et non propinquas!» (Freytag förklarar: In matrimonium ducite peregrinas et ne in matrimonium ducite propinquas).

Burckhardt, s. 31 الوحدة ولا القريب السؤ.

»Es ist besser allein leben, als mit schlechter Gesellschaft.»

خير من Cf. med خير من Alis Sprüche¹ n:o 250, s. 84

وحدة المرء خير من جليس السوء.

Vi ha alltså här att göra med en form, som folkordspråket ofta ikläder sig, och den har så övertagits av språkdiktarna. Så träffas den formen: bättre — än i de flesta språksamlingar. Ex. Alj. (aram.) i det fördärvade 152, där Cowley förmodar »something like Pr. 16³²» Amen-em-o-pe k. 6. (tre språk), 13, 21 (Gressmann, Z. A. W. 1924 s. 290).

Man finner formen också i Ps. 118: 8, 9, två verser, som genom sin femfotade form sticka av mot de övriga verserna. Briggs har därför velat stryka dem, men de passa gott in i sammanhanget (Buhl), och det rättaste torde väl vara att ause dem som övertagna maschal. (Psalmen har också i v. 22 använt ett ordspråk cf. Mowinkel, Kongesalmene i G. T.: s. 110.)

»Bättre är att förlita sig på Jahvä, än att förtrösta på människor.

Bättre är att förlita sig på Jahvä, än att förtrösta på ädlingar»².

I Kohelet överflöda dylika språk 4: 6, 13; 6: (3), 9; 7: 1—8; 9: 18, utan טוב 4: 17; 9: 17. Här i Kohelet kan man också iakttaga, att det verkligen känts som en särskild form för maschal-diktandet. I 7: 1—8 äro ej mindre än sju jämförelser sammanställda på detta sätt. Så finnes en liknande anhopning i Syr.

¹ Fleischer, Alis Sprüche, Leipzig 1837.

² Även i ett maschal, som föres tillbaka på en förmaning, som Samuel skall ha hållit för Saul 1 Sam. 15: 22 להקשיב מחלב אילים cf. Koh. 4: 17, Pr. 21: 3. Ej speciellt profetiskt ideal, cf. Erman, Lit. d. Aegypt. s. 118 ur vishetsläran för Meri-ka-re: »Die Tugend des recht Gesinnten wird (von Gott) lieber entgegengenommen als der Ochse des Unrecht Tuenden.» (Cf. Gressmann o. a. a. s. 287).

Alj. 51: »Mein Sohn. Besser ist ein Beinstück in deiner Hand als eine Gans in anderer Topf; besser ein nahes Schaf als eine ferne Kuh; besser ein Vögelchen in der Hand als tausend, die in der Luft fliegen; besser sammelnde Armut als zerstreuer Reichtum; besser ein Wollkleid an deinem Leibe als Byssus und Seide anderer; besser ein lebendiger Fuchs als ein toter Löwe.» Cf. 48—50, cf. till sådana sammanställningar även ovan nämnda Ps. 118: 8—9 och Amen-em-o-pe 6.

I Proverbia finnas dessa שִׁבְרִים-språk spridda litet här och var, ej samlade. I k. 25—27 exempelvis 25: 24; 27: 5, 10, vidare i motiveringen 25: 7.

Synnerligen ontyckt är även שִׁבְרִים-språket. Cf. 11: 24; 12: 18; 13: 7, 23; 14: 12; 16: 25; 18: 24; 20: 15 (se Ewald, Kommentar s. 3). Cf. även »mången» ex. Pr. 20: 6.

En särskilt egendomlig form för maschalet är de s. k. talspråken. Utmärkande för de flesta talspråk är nu, att antalet ej nämnes rätt och slätt utan under en stegrad form av två på varandra följande tal: »tre finnas, ja fyra — —». Denna stil möter också i utomisraelitisk språkdiktning. Ex. Aram. Alhikar 92 (Cowley): »Two things are a merit(?) and of three there is a pleasure to Shamash — — —.» Cf. Amos 1—2: 6; Job 5: 19; 33: 14; Ps. 62: 12; Pr. 6: 16—19; 30; B. S. 23: 16; 25: 1, 2, 7; 26: 5, 28; 50: 25.

שִׁבְרִים

Talspråk.

Paronomasi.¹

Pr. 25—27.

En särskild form för att göra sentensen mer tilldragande är vitsen och ljudlikheten.

*Vits, ordlek,
utan ljudlikhet.*

En verklig ordlek finnes i Pr. 25: 23

רוח צפון תחולל גשם ופנים נועמים לשון סתר

»Nordanvinden föder regn,
och hemlighetens tunga vredgade ansikten.»

Det går ej an att med Toy anse צפון som »possibly an error of text.» Det är att totalt fördärva språket. Måhända ligger, som Wild., Frank., Toy framhålla, en svårighet däri, att det egentligen är nordväst- och västvindarna, som föra med sig regn. Men sentensen är en vits. Vid צפון tänker språket på en avledning av צפן. Man har alltså ej att direkt tänka på vårt 'nordanvind'. צפון är ställd i tydlig parallell till סתר. Vitsen är oöversättbar på våra språk, men meningen är, att den fördolda vinden = nordanvinden (ev. nordväst) föder regn, och så föder en döljande tunga vrede. צפון antingen en som talar hemlighetsfullt, eller en som döljer, vad han borde uppenbara (t. ex. vid uppdrag av en furste? Cf. Erman, Lit. d. Aegypter s. 90)².

¹ Då 'paronomasi' i kommentarer och monografier allmänt brukas som sammanfattande term för olika slags ljudlikheter och anklinger, bibehålles termen här i denna betydelse. Jag förstår alltså därmed *ej* detsamma som H. Reckendorff i »Über Paronomasie in den semitischen Sprachen», Giessen 1909, s. 1: »Unter Paronomasie wird im Folgenden verstanden eine syntaktische Beziehung zwischen zwei oder mehreren stammverwandten Wörtern von gleicher oder verwandter Bedeutung. Es sind Wendungen wie: »Der Fluss fließt — —» o. s. v.

² I själva verket beror vitsen också i detta språk, om man ser närmare efter, på ljudlikhet. Hela pointen hänger nämligen på samklangens mellan צפון och det outtalade men genom סתר i tanken levande צפן. Ordlikhet

Också här kan man dra fram folkordspråket till belysning. *Ljudlikheter.* Detta har ofta sin verkan att tacka en avslipad form, och här intaga ljudlikheter, en sorts rim, en stor plats. Man må jämföra våra: Den illa gör, han illa far. Morgonstund har guld i mund. Ont skall med ont fördrivas. I dag röd, i morgon död. Egen hård är guld värd. En gång, ingen gång. Kaka söker maka. Danska: Borg gjør Sorg¹. Gerber (o. a. a. II: II: 181) anför bl. a. följande tyska: Noth kennt kein Gebot. Unverhofft kommt oft. Wer gut schmeert, der gut fährt. An Gottes Segen ist Alles gelegen. Gut Gewissen, ein sanftes Kissen. Übermuth tut selten gut. Wie gewonnen, so zerronnen. Wohlgeschmack bringt Bettel-sack. Hoffen und Harren macht Menschen zum Narren. Spare was, so hast du was. Ehestand, Wehestand m. fl. Detsamma finner man också i arabiska folkordspråk.

Jewett (o. a. a.) s. 24 متى باتت فاته

»When it has passed the night it is gone».

s. 56 ها اللي ما لوش ما ييرحلوش

»He who has nothing, loses nothing».

s. 65 ليوم الله يعين الله

»In God's day, God will help».

Burckhardt (o. a. a.) s. 42 السلف تلف

»Borgen macht Sorgen».

s. 219 فوق كل طامة طامة

»Ein Unglück nach dem anderen».

Hurgronje (o. a. a.) s. 41 الصباح رباح

»Die Morgenzeit ist Gewinn.» Cf. vårt »Morgonstund har guld i mund. Men i arabiskan är det sagt i ominös betydelse.

s. 43 دقة النبات نبات

»utan ljudlighet» betyder alltså här blott, att ljudanklangen ej kommer till synes i språket som sådant.

¹ Cf. Mau, Dansk Ordsprogsskat I, 1879, s. 89.

»Kandispulver ist auch Kandis« enl. Hurgronje i betydelsen: Äpplet faller ej långt från trädet.

شرا الملاح ملاح

»Der Kauf (= das Gekaufte) von schönen Leuten sind schöne (Sachen).« Sagt som vårt: Skicka barnen till byn, får man gå själv. Freytag (o. a. a.) III: 1 s. 457

كلام الملوک ملوک الکلام

»Sermo regum est rex sermonis«.

Vi anföra här också det talmudiska¹:

בשלשה דברים אדם נכר בכיסו ובכסו

Strävan efter ljudanklang har ofta i ordspråken t. o. m. verkat en förvrängning av ordformerna, cf. inledn. s. 19. Detta har ej undgått de arabiska grammatikerna. Se Brockelmann, Zeitschr. f. Semitistik Bd 5, 1927, s. 12: »Al-Qālī — sagt mit Recht, dass in dem Sprichworte 'Hairu 'l-māli sikkatun ma'būra au muhratun ma'mūra' — — 'der beste Besitz ist eine Reihe befruchteter Palmen oder eine füllenreiche Stute', das zweite ma'mūra, für das man mu'mara erwarten sollte, dem Reime zuliebe nach ma'būra gebildet ist — —».

Då språken Pr. k. 25—27 ej äro egentliga folkordspråk utan gnomer, så gå de ej direkt i deras korta pregnanta stil. Men åtminstone ett språk kan man genast anföra, som använt sig av dylik ljudanspelning:

25: 13 כַּעֲנַת שְׁלֹם בְּיוֹם קִצְרֵי צִיר נֶאֱמַן לְשִׁלְחֵי

I Kohelet möter ett mera genomfört:

7: 1 a טוֹב שֵׁם מִשְׁמַן טוֹב — —

måhända ett folkligt ordspråk. Det har ej något att skaffa med tankegången, att sorg är bättre än glädje, som behärskar de följande verserna. Siegfried (i Nowack Handkommentar) har hänfört det till sin Q. 5 (s. 12 » $\leftarrow$ — vorzugsweise die Sprüche — —, die Ratsschläge oder Beobachtungen der Lebensklugheit enthalten — —.«)

Koh. 7: 6 כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר — —

Cf. Gen. 9: 6 שֶׁפֶךְ דָּם הָאָדָם — —

¹ Casanowicz, Paronomasia in the Old Testament, Boston 1894, s. 43.

Hit höra emellertid i Pr. 25—27 också sådana mer eller mindre tydliga anklanger som (25: 28 — אֵשׁ אֵשׁ — 26: 16 — מִשְׁבֵּה — מִשְׁבֵּה 17 — עֵבֶר מִחֶעֱבֵר — här samma stam med olika betydelse, eller rättare två likljudande, olika stammar. 21 — אֵשׁ יֵאֵשׁ —. Samma ord upprepas 27: 16 — צַפְנִיָּה צֶפֶן רוּחַ v. 17 בְּרוּל בְּבִרוּל יִחַד cf. det arabiska: الحديد بالحديد يفلح = Ferrum ferro fin-ditur (Freytag, o. a. a. I: s. 9). v. 19 a הַפְּנִים לַפְּנִים b הָאָדָם לָאָדָם v. 24 uttrycket דָּרֹר דָּרֹר. [Samma stam i 25: 9 רִיב רִיב v. 20 בְּשָׂרִים שָׂר (Toy will läsa endast שָׂר, men dylik upprepning är så omtyckt av hebreiskan och de semitiska spraken överhuvud [se Reckendorff, »Über Paronomasie etc.], att det inget skäl finnes till en textändring. LXX tycks läsa שָׂר בְּשָׂר (Toy) således förutsätta bade שָׂר och בְּשָׂרִים), v. 27 är oviss. LXX tycks ha läst דְּבָרִי i stället för כְּבָדִם (κλέγξις) (Frankenberg). Vidare 27: 22 — תַּכְתּוּשׁ — בְּמַכְתּוּשׁ].

Ljudlikheter ha ju överhuvud spelat en stor roll i Israels litteratur. Man behöver blott tänka på alla folketymologiska, alla lärda tolkningar av namn, cf. ex. Gen. 29: 32—30: 24 och ofta. Särskilt i de lärdes kretsar, bland כַּסְפִּים, har stoltheten över skrivarkonsten, alfabetet (alphabetstolzen Schreiber, Gressmann, Z. A. W. 1924, s. 291) fört till att ej blott hela ord utan även enskilda bokstäver blivit av betydenhet. Så är det i deras kretsar, man har att söka uppkomsten av den dikt-art, som ordnar stoffet alfabetiskt. Cf. Pr. 31. Ps. 34; 37; 112. Denna form kan göras ännu mer konstmässig genom att ej blott anknyta en enhet på en eller två verser (Ps. 37, Threni 4) eller tre (Thr. 1; 2) till var bokstav utan exempelvis som Ps. 119 giva åtta verser alla med samma begynnelsebokstav och så åtta till med nästa o. s. v. Cf. Threni 3. På samma linje ligger det, när Proverbia ger tre språk, sammanhållna genom att varje vers börjar med samma begynnelsebokstav eller samma ord¹. Men den fragan uppstår, om man icke kan iakttaga detsamma i enskilda verser. Det vore helt naturligt, om även vishetssentensen liksom folkordspråket ofta antog en form, där ljudlikheten gjorde, att den lättare inpräntade sig och fick en mera konstmässig gestalt. Nu finnas i själva verket också enskilda språk, där ej blott hela ord, som i ovan anförda exempel, giva anklang.

¹ Se Gressmann, Z. A. W. 1924, s. 211, exemplen.

utan där vissa bokstäver tyckas framträda som ett bestämmande element.

Alliteration

25: 26 מעין נרפס ונקור משחת צדוק מט לפני רשע

Således ej mindre än fyra av huvudorden, som börja med נ. Vidare 27: 5

טובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת

Eller med נ:

27: 6 נאמנים פצעי אוהב ונעדרות נשיות שונא

Här har sentensen valt den sällsynta formen נעדרות för att få fram ett språk med tre נ. Härav får det även sin förklaring, att נעדרות i själva verket ej står i absolut kontrast till נאמנים, vilket har förlett Toy att vilja ändra texten. Men sats a som helhet taget innehåller en god kontrast till b (se ovan s. 36).

27: 7 נפש שבעה חבוס נפת ונפש רעבה כל מר מתוק

Nu synes också, att det icke beror på tillfällighet. Ty här ha v. 6 och 7, som till innehållet intet ha med varandra att göra, tydligen ställts vid sidan av varandra, på grund av att båda alliterera å נ, således en gemensam form. Detsamma kan iakttagas vid ovan anförda 25: 26. Ty i den föregående versen finnes även ett språk, som klingar å נ:

מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק

Sammanställningen beror också här på ¹. I dessa ovan anförda språk kan denna form ej bero på en ren slump. Språken hade

¹ De ovan anförda exemplen äro valda för sin tydlighets skull, och därför att de visa flera verser allitererande å samma bokstav. Det måste emellertid erkännas, att de delvis äro anfäktbara. Suffix kunna exempelvis ej anföras som bevis för »rim» i G. T. Likaså ej utan vidare prepositioner och prefix som bevis för alliteration. Se I. M. Casanowicz, Paronomasia in the Old Testament, Boston 1894 s. 26; E. König, Stilistik, Rhetorik, Poetik in Bezug auf die biblische Litteratur, Leipzig 1900 s. 286. Beträffande nominalprefixen anser Casanowicz, att de giva alliteration, König nekar det. Där synes man emellertid böra giva Casanowicz rätt. Det är dock den skillnaden mellan suffix och nominalprefix, att samma suffix upprepande är *oundvikligt*, då samma tema behandlas, men för ord med nominalprefix hade synonymmer kunnat stå. Hopandet av dylika är alltså ej *oundvikligt* utan står i författarens fria val. Utifrån dessa synpunkter är alltså ovan anförda 27: 5 knappast bevisande. I 27: 6 däremot, som innehåller två nifalparticip, alliterera dessa med ett nomen, נשקית, och här kunna alltså just nifalparticipen vara valda för alliterationens skull.

lika gärna kunnat välja synonyma ord. Och i synnerhet är det avgörande, att flera sådana språk ställts samman. För dylik alliteration lämpar sig hebreiskan, då ju hela språket till sin struktur är byggt på konsonanter. Så har den också legat för den gammal-germanska poesien, för våra mera konsonantrika språk. Se Gerber o. a. a. II: 1 s. 173. Dock finnes den även i de romanska språken. Gerber anför också en massa exempel av formelartade gamla latinska uttryck och från äldre latinsk poesi. Men här är framför allt att anföras, vad Erman, Lit. d. Aegypten, s. 14, säger om Egypten, således från ett område, som i mångt och mycket står på samma linje som Israel, och varifrån Israel bevisligen hämtat en hel del i fråga om språkdiktning: »Die Alliteration ist in den uns beschäftigenden Zeiten nur vereinzelt nachzuweisen wie z. B. in den beiden folgenden Versen, die sich auf Amenophis III beziehen: 'seine Keule kämpfte gegen Naharina, sein Bogen beugte die Neger'. Und doch werden alliterierende Dichtungen auch damals schon existiert haben, denn woher hätte das Ägypten der griechischen Zeit, das nichts neues zu erfinden pflegt, sonst das Vorbild zu der alliterierenden Poesie genommen, die es mit so besonderer Vorliebe in den Inschriften seiner Tempel verwendet? Seine Priester haben ihre Freude daran aus ein und denselben Satz mit immer neuen Alliterationen vorzusetzen. So sagen sie z. B. von der Überschwemmung, wenn man eine freie Nachbildung erlaubt. 'Der Nil naht sich deiner Niederung', 'das Wasser wallt auf deine Weiden', 'die Flut fliesst zu deinen Fluren' usw. Ähnliche schöne Kunststücke werden wir wohl auch für das neue Reich voraussetzen dürfen.

Att alliterationen faktiskt känts också av hebreiskan som en särskild konstform parallell med paronomasi och ljudanklanger av olika slag, synes exempelvis av Jes 24. v. 1 בֹּדֶק־בֹּלֶקָה v. 2 בֹּדֶק־בֹּלֶקָה v. 3 דָּבַר אֶת דָּבָר - דָּבָר תְּבוּז - דָּבָר תְּבוּז v. 4 אֶבְלָה נִבְלָה - אֶבְלָה נִבְלָה v. 5 חָלַפְרָה - חָלַפְרָה alliteration och ännu tydligare v. 6

עַל כֵּן אֶבְלָה אֶבְלָה אֶרֶץ וְיִאֲשֻׁמוּ יִשְׂרָאֵל בָּהּ

Cf. Simsons gåta i Jud. 14: 14

מִהָאֵכֶל יֵצֵא מֵאֵכֶל וּמִיָּעוֹ יֵצֵא מִתְּחֹק

och svaret מִהָאֵכֶל מִהָאֵכֶל מִהָאֵכֶל מִהָאֵכֶל här tillika מִהָאֵכֶל מִהָאֵכֶל, vidare

v. 14 båda halvverserna även i tydlig formell parallellism — — מ — — יצא (cf. nedan).

I de ovan anförda exemplen från Proverbia torde man icke komma ifrån, att alliterationen är avsikt. Nu finnas emellertid en hel del exempel, där man icke i vart enskilt fall kan avgöra, om det är tillfällighet eller avsikt, som avgjort valet av allitererande ord. Men den omständigheten, att det förekommer relativt ofta, kan rättfärdiga antagandet, att det i många fall verkligen är avsiktligt, ej blott en slump. Jag vill därför endast anteckna en del fall, utan att det i alla tillfällen är givet, att det är avsedd alliteration.

25: 9 רִיבֶךְ רִיב אֶת רֵעֶךְ וְסוֹד אַחֵר אֶל תִּגַּל

Här torde ר vara avsiktligt.

(v. 13 — — נפש — — נאמן) v. 14 — — אִין אִישׁ מִתְחַלֵּל בְּמַתָּה — — v. 16 — — רֵעֶךְ — — רִגְלֶךְ — — v. 16 och 17 stå både i formellt hänseende och ur innehållssynpunkt i parallell med varandra (cf. s. 33). 16 b och 17 b ansluta sig på det närmaste genom תִּשְׁבַּעְנִי och פֶּן יִשְׁבַּעְךָ. 16 a har två ord med alliteration å ר, 17 a två med ר.

v. 18 מִפִּיָּךְ וְחָרַב וְחָץ שָׁנוֹן אִישׁ עֲנָה בְּרַעְיוֹ עַד שֶׁקָּרַ

v. 19 שֶׁן רַעְיוֹ וְרִגְלֵי מְרֻדָּת מִבֶּטֶחַ בּוֹגֵר בְּיוֹם צָרָה

(v. 20 — — בָּגֵד בְּיוֹם — — עַל — — וְשֶׁר בְּשָׂרִים עַל — —)¹

(— מאשת מדונים — 24)

28 עֵיר פְּרוּצָה אִין חוּמָה אִישׁ אֲשֶׁר אִין מַעְצָר לְרוּחוֹ

26: 1 כ — בְּקִיץ וְכ — בְּקִצּוֹר כֵּן לֹא — לְכָסִיל כְּבוֹד

cf. v. 8 כ — כֵּן — לְכָסִיל כְּבוֹד

v. 19 כֵּן אִישׁ רָמָה אֶת רַעְיוֹ וְאָמַר — — אֲנִי

Här förnimmes ר tydligast. 27: 1 וְלֵד יוֹם.

27: 3 כְּבֹד אֲבֹן וְנָטַל הַחֹל וְכַעַס אוֹיֵל כְּבֹד מִשְׁנֵיהֶם

¹ Här synes texten vara fördärvad. LXX har i stället för versen två språk båda med vissa likheter med M. Vanligtvis antages 20 az helt enkelt som dittografi av 19 b med återopande av LXX. Wildeboer, Frankenberg, Toy. Emellertid har LXX åtminstone läst בָּגֵד, cf. 20 c ἐν ἡμερίῳ och LXX:s σῆς kunde vara uppkommet av עֵשׂ (K. B. H. כס), och det motsvarade då מִשְׁנֵה. Vidare σκώληξ = רֶקֶב, hebreiska textens קֶרֶב. Emellertid kunna ej några slutsatser dragas i fråga om alliteration.

Toy anser כבס som glossa: heavy is not a proper epithet of anger — it is the fool himself that is burdensome. Han jämför B. S. 22: 14, 15. Men man kan lika gärna jämföra B. S. 21: 16, där det heter, att ἐξήγγιστο μωροῦ är som en tung börda på en resa. כבס är den förargelse, en däre väcker Pr. 17: 25 כבס לאביו כבסל בן כבסל (cf. Frankenberg). Härtill kommer så det stöd, alliterationen giver.

Tydligt även de följande:

- 10 כַּעַד וְרַעָה אָבִיד אֶל תְּעֹב וּבֵית אֲחִיד אֶל תּוֹבָא בְּיוֹם אִיד
 12 עֲרִים רָאָה רָעָה נִסְתָּר פְּתָאִים עֲבָרִי נִעֲנִשִּׁי
 16 עֲפָנִיה עָפֹן רוּחַ וּשְׁמֹן יִמִּינוּ יִקְרָא

Efter v. 20 har LXX ett tillägg utöver den hebreiska texten, som rekonstruerat lyder (se K. B. H.):

- (22 תוֹעֵבֶת יְהוָה עָצָה עֵינָיו וּכְסִילִים עָזַר לִשׁוֹן
 אִם — אֶת הָאֵוִיל בְּמִכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ — בְּעָלִי — אֵוִילָתוֹ)
 27 וְדִי חֶלֶב עֹזִים לְלַחֵמֶךָ — וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ

Men här har LXX delvis en annan text. I de flesta av ovan anförda fall tycks det, som om alliterationen vore avsedd. Därför talar, att den uppträder så ofta, vidare de exempel, som nämnts först som de mest typiska. Däremot äro sådana fall som 27: 25 (— נאכסי — כראה) väl blott en tillfällighet, då det här är fråga om två nifalprefix. 25: 15 däremot ארץ אפים tillhör formelartade uttryck bildade på grund av alliteration, och varpa alla språk kunna uppvisa exempel. Cf. ovan s. 47 och till hebreiska uttryck, J. Ley, Die metrischen Formen der hebräischen Poesie, Leipzig 1866, s. 25 ff.

Man kan också iakttaga, att maschalsspraket ej blott eftersträvar innehållsparallellism utan söker att även till formen få fram en likhet. Så 25: 2.

- 25: 2 כִּבְד אֱלֹהִים הִסְתֵּר דָּבָר
 וְכִבְד מַלְאָכָיו חָקַר דָּבָר

Det utvidgade språket 4 och 5:

- הֲגוּ סִיגִים מִכֶּסֶף וַיֵּצֵא לְצֶרֶף כְּלִי¹
 הֲגוּ רֹשַׁע לִפְנֵי מֶלֶךְ וַיִּכּוֹן בְּצֶדֶק כִּסְאוֹ

¹ Här antages texten i 4 b vanligen förklarad. Se Wildeboer, Frankenberg, Toy, K. B. H. 1 f. t. Wildeboer säger: um ein Gefäss aus Silber zu verfertigen, dazu ist doch viel mehr nötig, als die Schlacken auszuschneiden. Man har emellertid ej rätt att så pressa uttrycken. Ett kort maschalsspråk kan dock

באחריתה — —, mer tydligt i v. 14 (o. s. 48) — — איך איש — —, o. s. 48 anförda v. 19, vidare 26: 6 — — שתה שלח (7 — — מפסח ומשל — —) v. 14 — — על צירה עצל — —, 20 — — אש ובאין — —, 21 — — אש ואיש — — här tillika paronomasi, cf. o. s. 45, o. s. 46 anförda 27: 5. Cf. v. 25 o. s. 49.

Det tycks alltså, som om språken lagt en stor vikt vid det formella. Det har gällt att få fram en form, som genom sin skönhet eller sinnrikhet kunnat tilltala och glädja. Hur man uppfattar språken, synes av Koh. 12: 9. Vishetsläraren avväger משלים, prövar חקר och fastställer תקן många vishetssentenser משלים. Han söker det, man kan finna behag i, דברי חפץ v. 10 och att skriva upp riktiga ord דברי אמת. Det finnes alltså vissa former givna för maschalspråket, alldeles som fäderna varit חוקרי חומר. B. S. 44: 5, och som David קול בן זמור [לנבליים חקן] B. S. 47: 9. Bekant är, att i de egyptiska vishetslärorna ofta lagts mer vikt vid formen än vid innehållet. Detta gör, att de ofta bli svärförståeliga för oss. Vad det kommer an på, är att säga det i så skön form som möjligt. Innehållet är det givna traditionella, som övertagits från fäderna, de äldre vishetsböckerna. — Uppskattandet av formen framträder också i ett sådant språk som Pr. 25: 11: Guldfrukter på bilder av silver, ett ord som talas על אפני. Till a cf. Frankenberg och Toy. אפן kan ej betyda rätt tid, så Wildeboer, och får ej ändras till אפנים, Frankenberg, da B. S. tydligen sätter ordet i förbindelse med רשל, väl som ett uttryck för dess form.

50: 27

מוסר שכל ומושל אופנים לישוע — —

Underkastar man nu de ovan anförda exemplen å alliteration en noggrannare granskning, finner man emellertid, att saken kompliceras. Det är ej nog med att begynnelsebokstäverna i vissa ord äro identiska, utan samklangens kan förstärkas, genom att de två första överensstämman, slutbokstäverna kunna giva ett slags rim, och överhuvud är det ingen bunden regel som i vår poesi, var ljudlikheten skall vara placerad. Orden alliteration och rim giva därför kanske något felaktiga föreställningar. Den hebreiska poesien är varken allitererande eller rimmad, men känslan för ljudanklanger var levande. Det behöver blott hänvisas till alla folketymologiska och lärda tolkningar i vår kanon. Hebréen har känt en verklig glädje över denna lek med språket. Orientalen är en sprakkonstnär. „Die selbständigen Werke der

Sprachkunst haben eine Stätte, welche ihnen eigentümlich zugehört, wie die Plastik den Griechen, so dass man sagen kann, es trage, was hier an Kunst überhaupt produziert wurde, wesentlich den Charakter der Sprachkunst. Diese Stätte ist der Orient, namentlich Arabien, Palästina, Syrien, auch Persien — — (Gerber o. a. a. I: 118.) Det kan här vara på sin plats att hänvisa till ett hebreiskan närstående område, arabiskan. De inhemska arabiska grammatikerna ha haft ögonen öppna för paronomasien och inrangerat de olika fallen i ett visst schema¹. Jag

Paronomasi á arabiska. citerar här Mehren. Paronomasien benämnes av araberna الجناس

eller التجنيس. Den indelas på följande sätt:

»a) Vollkommen, تام, — — wenn zwei in der Natur, Zahl und Ordnung der Consonanten wie der Vocale genau übereinstimmende Wörter von verschiedener Bedeutung zusammengestellt werden.» Exempel الساعة i betydelsen »Auferstehung» och »Stunde, Augenblick».

»Bisweilen wird die Paronomasie so gebildet, dass der eine Theil zusammengesetzt ist, und heisst dann جناس التركيب. Der zusammengesetzte Theil enthält entweder zwei selbständige Wörter, oder ein Wort und ein Bruchstück eines andern; im ersten Falle wird die Paronomasie ملفوف *zusammengewickelt*, im zweiten مرفوف *zusammengeflochten* genannt».

Ex. 1. ذا هبه — ذاهبه

» 2. مصابه — مطعم صابه

»Es können auch *beide* Theile der Paronomasie zusammengesetzt sein; man nennt sie dann ملفق, *zusammengefügt*. Eine solche bilden die Worte ارى قدمى und اراق دمي — —.

b) — — unvollkommen — — Nichtübereinstimmung — —: 1. in der Aussprache der Consonanten, 2. in ihrer Anzahl, 3. in ihrer Ordnung, 4. in einzelnen Consonanten der beiden die Paronomasie bildenden Satztheile. — —

¹ Cf. G. W. Freytag, Darstellung der Arabischen Verskunst, Bonn 1830, s. 522 ff.; A. F. Mehren, Die Rhetorik der Araber, Kopenhagen-Wien 1853, s. 154 ff.; F. Rückert, Grammatik, Poetik und Rhetorik der Perser, Gotha 1874, s. 91 ff.

(1) cf. الدِّينُ شَيْنُ الدِّينِ

(2) c. ناقص 'unvollständig' — —. Ein Buchstabe auf der einen Seite mehr als auf der andern befindet sich entweder im Anfange des Wortes — — oder in seiner Mitte — — so in der sprüchwörtlichen Redensart جدى جهدى 'mein Glück ist meine Anstrengung' — — oder am Ende — —.

(3) d. — — Die Umdrehung ist dann entweder vollkommen — — روعاتنا حَفّ oder findet nur theilweise statt روعاتنا عوراتنا.

Steht der eine Theil dieser Paronomasie am Anfange, der andere am Ende eines Verses, so wird sie مجنح genannt, wie — — لاح — — حال.

(4) e. — — Werden die beiden verschiedenen Buchstaben mit einem und demselben Organ ausgesprochen, so heisst die Paronomasie مضارع und kommt entweder im Anfange der Wörter vor — — دامس — طامس: Sure 6: 26 — — ينهون — يناون oder am Ende. — Sind sie aber nicht organisch verwandt, so wird die Paronomasie لاحق genannt — — wie Sure 104: 1 همزة لمزة.

f. — — Die Paronomasie findet bisweilen zwischen zwei Wörtern Statt, die entweder *dieselbe Ableitung* haben, oder wenigstens durch die Beschaffenheit der Radicalen in einer *entfernteren Verwandtschaft* mit einander stehen — —. 1) Sure 30: 42 قال — القالين 2) — — فاقم — القيم.

Die Paronomasie wird مزدوج, مكرر oder مردد genannt, wenn die beiden Ausdrücke einander unmittelbar folgen wie Sure 27: 22 سبا بنبا.

Bisweilen wird die Paronomasie nur angedeutet — —:

حَلَقْتُ لِحْيَةَ مُوسَى بِاسْمِهِ وَبِهَرُونَ إِذَا مَا قَلْبُ

'Der Bart Mosis wurde geschoren mit seinem eigenen Namen und mit Hārûn (Aaron), wenn man diesen umdrehte.' موسى

bedeutet ein Scheermesser, هرون umgedreht giebt نوره Auri-pigment, gewöhnlich Operment, woraus eine die Haare wegbeizende Salbe bereitet wird.

Diese Art von Paronomasie wird الجناس المعنوی *die begriffs-mässige* oder الإشارة *die andeutende* genannt und am höchsten geschätzt.

Dietrich, Abhandlungen zur hebr. Grammatik, Leipzig 1846, talar på s. 255 ff. om »Alliteration, Assonanz und Reim» i hebreiskan och drar in arabiska språkområdet till jämförelse. Han anför ett exempel, där endast den *sista* radikalen skapar anklang.

لم يبق ممانع ولا مدافع

»es blieb weder ein Hinderer noch ein Zurücktreibender».

اتباع

Sedan gammalt känd är alliterationen i formelartade stelnade uttryck. Cf. hebreiska פחד, עצוב ועזוב, שמיר ושית, נע ונד, עולם ועד. פתאם, כופה וסערה, גין ונכד, ארך אפים, שוד ושבר, ששון ושמחה, צרה וצוקה, פתאם. m. m., m. m. Cf. Ley, Metr. Form. s. 25 ff. Å arabiska jämför här: M. Grünert, Die Alliteration im Alt-Arabischen i Verhandl. des VII. internationalen Orientalisten-Congresses, Wien 1889, s. 183 ff. Han behandlar den företeelse, som fått namnet اتباع. Han definierar: s. 184 — — dass das اتباع in der Erweiterung der Begriffs-Sphäre eines Wortes durch die unbezeichnete Verbindung mit einem zweiten, für sich bedeutungslosen, aber in Form und Reim dem ersten entsprechenden Worte besteht und den Zweck hat, als rhetorischer Schmuck und Sinnverstärkung des vorangehenden Wortes zu dienen.»¹ Det andra ordet av »en sådan formelhaftig Verbindung» kallar han »Alliterations-Element».

S. 185: »Was die Bedeutung dieses Alliterations-Elementes anbelangt, so unterscheiden die Araber selbst drei Arten:

a) das Alliterations-Element ergibt eine deutliche, sofort erkennbare Bedeutung z. B. هنيئا مريئا, »wohl bekomm's!»

b) das Alliterations-Element hat an sich keinerlei Bedeutung und kann also für sich nicht allein stehen z. B. شيطان ليطان, »Satan! حسن بسن, »sehr schön.»

¹ Cf. det nyligen utkomna: C. Brockelmann, Semitische Reimwortbildungen, i Zeitschr. f. Semistik, Bd 5, 1927, s. 5—38 med många exempel.

c) das Alliterations-Element hat eine gesuchte und (aus dem vorhergehenden Worte) zwangsweise abgeleitete (متكلف) Bedeutung z. B. خيث نيث 'urgemein'».

S. 186: »Im grossen und ganzen entsprechen diese beiden Arten des اتباع den deutschen reimenden Formeln, Saus und Braus, weit und breit, u. s. w., der deutschen und lateinischen Alliteration (beziehungsweise Assonanz) vollkommen gleich ist das اتباع der Araber allerdings nicht, obwohl der Idee und der Intention der Begriffsverstärkung nach deutsche Alliterations-Formeln wie blitzblau, lichter-loh, windelweich u. s. w. getrost in eine Parallele mit dem Arabischen gesetzt werden können, ja noch mehr: eine arabische Verbindung — — wie das لحز لصب: اتباع 'sehr geizig' entspricht genau der deutschen Alliteration — — .

S. 187: »Den Ursprung scheint das اتباع in der alten Volkssprache — — zu haben, die in ihrer Kraft und Fülle solchen Wucherbildungen sehr günstig ist, nicht weniger als 38 dieser اتباع-Formeln sind Schimpfwörter, neun Bezeichnungen für grosse Fülle — — für Geiz, gross, klein, nichts, wenig, auch obscene Ausdrücke — —».

S. 188: »Auch das arabische Sprichwort ist in seiner kurzen oft adersativen Ausdrucksweise vielfach nicht anderes als ein zu einem Satze erweitertes اتباع. I not 1: Wie überhaupt der Araber es liebt, Begriffsbestimmungen und Eintheilungsmodalitäten auch lautlich zu veranschaulichen; s. M. s. v. بهر: Och vidare (s. 188): »Besonders interessant erschienen mir die Fülle, wo das Alliterations-Element mit أ beginnt nach einem mit ع auslautenden Worte; ebenso ت nach ت; د und ت; ط nach ع — .

Det är klart, att den indelning av paronomasier, som ovan anförts, det schema, som de lärda arabiska grammatikerna lagt på den, blott är konstlad. Vad det kommer an på, är, att ljudlighet uppstar, att orden i en eller annan form giva anklang. En modern vetenskaplig indelning av ordlekarna har tydligast

Indelning.

och enklast genomförs av E. Eckhardt, »Über Wortspiele» i Germanisch-romanische Monatschrift 1909, s. 675 ff.¹. Han indelar ordspelen i egentligt »*Wortspiel*» och »*Klangspiel*» s. 677: »Die Besonderheit des im Wortspiel enthaltenden Witzes liegt darin, dass die zwei einander begrifflich fernliegenden Dinge, die hier zueinander in Beziehung gesetzt werden, zwei oder mehr gleichlautende Wörter sind. — — Der lautliche Gleichklang solcher Wörter ist beim eigentlichen *Wortspiel* mit einem Sinnspiel verbunden. — Beim *Klangspiel* — — liegt kein vollkommener Gleichklang sondern nur eine mehr oder weniger grosse Klangähnlichkeit vor. Im Gegensatz zum Wortspiel braucht das Klangspiel nicht mit einem Sinnspiel verbunden zu sein. — — Ein Hauptmerkmal des Wortspiels (und auch des Klangspiels) ist seine *Unübersetzbarkeit*.»

685 f.: »Klang- oder Lautspiele — — können mit einem Sinnspiel verbunden sein; es gibt aber auch Klangspiele ohne Sinnspiel, rein musikalische Klangspiele. Wir finden innerhalb der Klangspiele alle Abstufungen des Witzes vom geistreichen Scherz bis zum blossen sinnlosen Wortgeklinges — —». 687: »Eine besondere Gruppe bilden die etymologischen Klangspiele, die durch volksetymologische Umdeutung eines Wortes zustande kommen; so nennt der Berliner Volkswitz die Packträger 'Tragiker'. — —»

Mycket viktigt är Eckhardts indelning av »die Klangspiele»: 1) »*Reimspiel*», 2) »*Assonanzspiel*», 3) »*Alliterationsspiel*».

Zu den Reimspielen gehören viele formelhafte Wendungen, wie 'fast *bind*, fast *find*' in Shakespeares 'Kaufmann von Venedig' (11, 5), in deutscher Übersetzung 'fest *gebunden*, fest *gefunden*' oder Sprichwörter wie unser 'heute *rot*, morgen *tot*'.»

Oft dient das Reimspiel zur Hervorhebung eines Gegensatzes, so in Shakespeares 'Othello' IV: 3: a great price for a small 'vice'. — —»

S. 688: »Die Assonanzspiele sind viel seltener als die Reimspiele. Ein absichtliches Assonanzspiel ist der mittelalterliche Satz: 'Germanis vivere est bibere'.

Auch das Alliterationsspiel dient oft zur Gegenüberstellung

¹ Cf. för övrigt: G. Gerber, Die Sprache als Kunst I—II, L. Wurth, Das Wortspiel bei Shakespere, Wien und Leipzig 1895. Å svenska cf. G. Cederschiöld, Om ordlekar och andra uppsatser, Sthm 1910.

zweier Begriffe, so in der zum geflügelten Wort gewordenen Anrede König Lears an seine Tochter Cordelia (I: 1): 'last not least'.

In allen bisherigen Fällen war — mit dem Klangspiel auch ein Sinnspiel verbunden. Der Sinn wird aber völlig zur Nebensache in den Alliterationsspielen, bei denen es auf eine Anhäufung mehrerer oder gar vieler Wörter mit dem gleichen Anlaut abgesehen ist. *Solche Spiele kommen in jeder Sprache vor.* Slutligen betonar Eckhardt a s. 689, att det mellan dessa bada poler, den egentliga ordleken och den rena kangleken, finnas talrika övergångsformer. Var slutsats blir, att man kan försöka giva ordanklangerna en indelning, men denna är blott schematisk.

Det är nu påfallande, i hur hög grad hebreiskan har använt dylika anklanger. De stå till en del parallellt med vitsen i våra moderna språk. Man måste lära sig känna, vilken glädje det berett hebréen att höra en sådan anspelning på namnet יצחק Gen. 21: 6, som då Sara säger לִי אֱלֹהִים כָּל הַשָּׁנָה יִצְחָק לִי. Jag ställde vitsen i våra språk till jämförelse. Det är blott delvis rätt. För hebréen är det ett reellare sammanhang. Man får lämna vår logik. Det är ett primitivt sätt att tänka, där namn och ord betyder något mycket verkligare än hos oss. Så visar sig profetlitteraturen använda ordlikheten för att få fram något i realiteten sant. Jes. 15: 9 כִּי בִי דְבַרְךָ מֵלֶאֱרָם cf. framför allt Mi. 1: 10 ff. Principen är känd från drömtydning och profetorakel. Cf. inledningen s. 7—8. I kultsagorna ligger pointen ofta just i en ordlek, cf. inledn. s. 5—6. Men även om man lämnar egennamnen, finner man synnerligen ofta ljudanspelningar. Berömda äro hos Jesaja motsatserna i 3: 24 כִּי רַחַת יָפִי och 5: 7 מִשֶּׁשֶׁת — צִדְקָה — צִדְקָה cf. ἀντιθέσεις, ἡ ἀντιθετικὴ ἀντιθέσεις Acta 8: 30, ἀντιθέσεις och ἀντιθέσεις Rom. 2: 1 (König o. a. a. s. 294). I överensstämmelse härmed måste man tolka anklanger i Proverbia. Man kan kalla dem ordlek, men för hebréen är det vist allvar, på samma gång dess sinnrikhet fröjdar örat. Maschallitteraturen är ju dock allvarlig litteratur, och הכנה en inspiration av Jahväs רוח¹. König har i sin Stilistik, Rhetorik, Poetik etc. s. 292 träffande karakteriserat företeelsen som allitterierande, assonierande

¹ Även i modern tid har ordleken ej blott brukats till framhävande av det komiska. Shakespeare later sålunda sina personer t. o. m. i de mest tragiska ögonblick flitigt begagna sig av dylika. Se Wurth, Das Wortspiel bei Shakespeare, s. 224—229, cf. ovan s. 15.

und hauptsächlich annominierende Ausdeutung von Worten». Det är ej alliteration för alliterationens egen skull, utan bakom den formella likheten skall man skönja och erkänna det sakliga sammanhanget. Och detta gör språket sinnrikt. Folkordspråket har ju ofta — se ovan s. 43 f. — begagnat sig av detta medel. Så finnes i maschalsamlingen Pr. 25—27 ett ordspråk, som tydligen är hämtat från folkets mun (se ovan s. 36 not 1 med arabiska och syriska paralleller)

27: 10 c

טוב שכן קרוב מאד רחוק

Här synes med all önskvärd evidens, att även det hebreiska folkordspråket sökt en form, som genom ljudlikheten gjorde, att det lättare kunde gå från mun till mun, som gjorde, att det kunde slå igenom, uppfattas som ett sinnrikt maschal. קרוב och טוב och likaså רחוק och מאד giva assonans, men även קרוב och רחוק assonera och paronomasera genom רק och ha genom sin anklang fått hjälpa till att bygga upp maschalspråket. Det syriska språket ger också tydliga anklanger Syr. Ah. 49¹:

טב רחמא דקריב מן אחא דרחיק

Här alliterera även רחמא och רחיק.

Olika ljud som
alliterera.

Innan vi gå vidare, måste jag förutskicka en del anmärkningar angående alliteration. Det förhåller sig nämligen så, att ej blott samma ljud ger anklang utan även besläktade. Ovan s. 55 har från arabiskan framhallits, hur أ kan alliterera med ع ; ط och ت , د med ت , ض med ت . Detsamma synes nu vara förhållandet i hebreiskan. Jag ber här få hänvisa till J. Ley, Metrische Formen s. 117—121; Casanowicz, Paronomasia s. 28—29. 1) א och ב kunna giva anklang cf. עפר ואפר. 2) likaså de olika s-ljuden sinsemellan: ס och ש cf. Jud. 12: 6 כבלת — שבלת — שבר — זכרם: ש and ז מסך — מוג cf. Jes. 1: 23, שרד סוררים: ש; Koh. 9: 5 etc. Beträffande s-ljuden cf. också Bauer-Leander, Historische Grammatik der hebräischen Sprache, Halle 1922, s. 28, som anför עלן — עלן (עלל), שחק — שחק, זעק — זעק and זעק — זעק «sich freuen» och betonar, att det blott kan vara tal om »Dialekt-

¹ Se F. C. Conybeare, J. Rendel Harris and A. Smith Lewis, The Story of Ahiqar from the Syriac, Arabic etc., London 1898.

² Språket satt med kvadratskrift på grund av brist på syriska typer.

unterschiede». 3) ב - פ, cf. אברה - עפרת. 4) ד och ת: דגן ותירוש (Gen. 27: 28, 37. 5) ג och כ cf. סגר - סכר etc. (Exemplen anförda från Casanowicz). För övrigt hänvisas till de fall, som nedan komma att påträffas.

Kohelet.

Det finns ett språk i Kohelet, som talar om för oss, huru de vises ord äro beskaffade. 12: 11:

דברי חכמים כדרבנות

De äro sasom oxpikar, eller vad man vill översätta ordet med. Det är också tämligen likgiltigt, och fraga är, om det icke var det för hebréen också. Hela pointen ligger i att דברי och דרבנות helt enkelt äro sammansatta av samma bokstäver, och detta maste hebréen ha känt i allra högsta grad. Det är en vits, en ordlek, eller vad man nu vill giva det för namn, och för att första språket behöver man ej resonera, varför de vises ord liknas vid oxpikar. Nej, utan det är דברי חכמים, som liknas vid דרבנות, ej visdomsord vid oxpikar. Eller med andra ord: maschalet är endast njutbart på originalspråket, i översättning mister det hela sin point. Och vill man intränga till språkens väsen, far man ej tolka det översatta språket utan far försöka leva sig in i originalet och känna med det. Man skulle kunna gå med på hebréens beskrivning av דברי חכמים och just i den betydelse, språket far, om man uppfattar ordleken. Där finnas flera språk i Kohelet, som styrka hypotesen. Det praktfullaste kanske det ovan citerade 7: 1 (s. 44) טיב שם משכן טיב men också andra. Ett vackert exempel är

10: 18 b

בשפלות ידים ידלף הבית

Om händerna hänga efter sidorna, dryper huset, ett egendomligt språk, där ordvalet bestämmes av ljudlikhet. Vad som var ägnat att fröjda örat hos hebréen, försvinner i översättningen. Språket blir en torr maschalpredikan, att det går gale, om man är lättjefull. Visserligen sagt med konkreta färger, men det är icke tillräckligt att göra det njutbart, sinnrikt, vist. Hela språket hänger på en *Wortdentung*. Det är omedelbart klart, att om händerna äro i tillståndet שפלות, da ידלף huset. Vid överflyttandet till ett annat språk försvinner språkets krydda helt. Att märka är också, att ידים och ידלף i det levande språket maste ha

klingat lika. Ljuden פ. ל. יד och יד. ל. ק. överensstämman chiastiskt enligt schemat 1, 2, 3 — 3, 2, 1, och detta har måhända varit avsiktligt, i varje fall ej stört samklangens. Casanowicz har i sin Paronomasia: s. 35 och König i »Stilistik etc.» s. 295 anfört en del andra exempel å dylik chiasm: Jes. 61: 3: De sörjande skola få פאר i stället för אפר. Ps. 107: 33: Jahvä gör מצאי מים till צמאן. Job 36: 15: Gud יהלך den arme genom hans betryck och öppnar hans öra genom לוהן. Mika 1: 11 a בשת וישבת 1 Kr. 4: 9 יעבך, ty hon har fött honom i עבב.

Ett annat exempel i Kohelet, som tydligt visar, att det »sinnrika» just utgör vitsen mellan likljudande ord, finnes i 4: 6:

טוב מלא כה נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח

Att få fram vitsen vid översättning är omöjligt, i synnerhet som de korresponderande ljuden sträcka sig över flera ord. »Det är bättre fylla כה נחת än att fylla חפנים med — —», men också i מלא ligger en anspelning å עמל, och dessutom assonera och alliterera רעות och רוח. I כה och חפנים alliterera väl ה och כ. Se till dessa ljud Casanowicz o. a. a. s. 29. Det lägger naturligtvis intet hinder i vägen, att ljudkorrespondensen sträcker sig över flera ord. Så här פנ. Så är även förhållandet i namnetymologierna ראובן och ראה בניי Gen. 29: 32 m. fl. (cf. nedan vid behandlingen av namnförklaringarna). Vid recitation läser orientalen med monoton halvsjungande röst (cf. koranen m. fl.), och just i det fallet komma ljudlikheterna att uppfattas ännu starkare. I texter, där vissa ord särskilt starkt betonas, böra helst dessa ord alliterera, för att ljudlikheten skall förnimmas. Ej så här. I viss mån en analogi till detta är det, när olika verser sammanhållas med stickord, eller som König kanske mer träffande kallat dem »Leittöne, Leitmotive» (o. a. a. s. 302 f.). Också dessa förnimmas betydligt starkare i entonigt reciterade texter. — עמל och מלא höra samman, först till formen, men följaktligen för maschalspråken också till begreppet. Så bör det ej förvåna att finna ännu ett maschal i Kohelet, som är uppbyggt på detta.

6: 7

כל עמל האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא

Språket har ej mindre än tre anklangar på מל; märk också לפיהו och הנפש לא?

Koh. 10: 8, var halvvers verkar till innehållet som folkordspråk. a och b tillsammans äro fulla av assonanser och alliterationer:

הַפֶּר גּוֹמֵץ בּוֹ יִפּוֹל וּפֶרֶץ גִּדָּר יִשְׁכְּנוּ נָחֵשׁ

Först och främst i de båda första orden i var halvvers. Begynnelsealliteration mellan גִּידָן och גִּידָר, rimklang גִּידָן och גִּידָר, så assonansen mellan גִּידָן och גִּידָר, mellan הִקָּר och גִּידָר, och slutligen i b, da resultatet av nedbrytandet av en mur drages: honom שֶׁכֶּנִּי נֶחֱשׂ. Det är klart, att om formen i några dylika språk har gått upp för oss, så tvingar detta oss att gå vidare och söka, om man kan finna den även i andra. Det tycks, som om den huvudsakligen hållit sig till de mera maschalartade spraken i Kohelet. För ett mera filosofiskt betraktande, som sträcker sig över längre stycken, lämpar sig ju knappast en dylik form. Den hör mera hemma i de korta språken på en vers, som just genom vits på några få ord kunna få fram en sanning, en syn på livet, på ett pregnant sätt, som inpräntar sig och genom sin sinnrikhet vinner gehör.

Det följande språket i Kohelet, 10: 9:

מִי־יֵעָ אֲבָנִים יַעֲצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים יִסְכֵּן בָּם

hör också till praktexemplaren. Först och främst att ur יָעַב 'lida skada' draga fram מָצָא 'träd' och få fram i b ett språk, byggt på detta, som också till innehållet är parallellt. Ordföljden är densamma i båda halvorna, således ab—ab, men b^a allitererar huvudsakligen med a^b, och b^b med a^a אָבְנִים, בִּיקַע שָׁמַיִם וְיָעַב בָּהֶם וְיִסְכֵּן בָּם וְשָׁמַיִם יִסְכֵּן וְיָעַב וְיִסְכֵּן. Vidare מָצָא och מָצָא? Vid översättning kan man endast få fram det kvicka genom att par om par lämna de ord översatta, som anspela a varandra; exempelvis . Den som bryter loss sten יָעַב, den som lugger ned שָׁמַיִם skadar sig, men på så sätt försvinner de övriga ordens ordlek. Märk מָצָא och מָצָא, אָבְנִים, בִּיקַע, בָּהֶם, בָּם, vidare וְיָעַב i וְיָעַב וְיִסְכֵּן a a båda ställen färgat av מָצָא, מָצָא dubbelt och färgat av מָצָא.

V. 10 är mera svårtolkad och texten oviss. Observera dock הַכִּשִּׁייר och הַגִּבֵּר och בְּרוֹל ²הַבְּרוֹל - קִלְקֵל (אִם) קָחָה - (פְּנִים) קִלְקֵל

V. 11 är meningen däremot uppenbar. Här är också ett ställe, där överensstämmelsen är så uppenbar, att kommentatorerna kallat det rim. Se exempelvis Wildeboer. Ma vara att den gammalhebreiska poesien ej kände rimmet (se König o. a. a. s. 356), men ljudlikheterna — som den varit i högsta grad känslig för, det bevisa namnförklaringarna — kunna naturligtvis lika gärna vara

placerade i slutet av ord som någon annanstädes, även fast det råkar bli en parallell till vårt rim. Språket lyder:

אם ישך הקחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון .

Man talar om »rim» mellan הנחש och לחש. Detsamma gäller emellertid också mellan יתרון och הלשון och även אין, där dock ej י kommer med. Vid uttydningen av språket måste man hela tiden tänka på ljudlikheten som *förklarande*. Eljest mister den sin mening. Om ormen (הנחש) får stinga (obs. av נשך), varför? jo, därför att man ej använt לחש, då är det ju inget gagו (יתרון), för vem? לחש לבעל הלשון med anklang både på בלוא och יתרון, samt ej minst לשון och לחש i slutet av var halvvers.

Lika så tydligt är 7: 9 b ordlek. Man kan tänka sig det hela som en gåta, en fråga. Ett faktum är ju, att de vises ord kallas כסילים och חידות (ex. Pr. 1: 6). Vad vilar i det inre hos כסילים? Jo כעס. Det kan således komma att likna en bokstavsgåta. I ordet כסיל gömmer sig כעס. Assonans mellan a och b ברוחך och ירח, mer avlägset a—b anklangen ברוחך och בחק. 9 a har man att betrakta som uppmaning och så i b som motivering ett typiskt och regelrätt, »sinnrikt» maschal med ordlek, uppmaningen med svag anklang å motiveringen.

Nu vinnes också bättre förståelse av det ovan anförda 7: 6 (se s. 44). Andra ha noterat ordleken mellan סירי och סיר i deras olika betydelser. Det är gott och väl. Men så kommer b. Vad ligger det för kvickt i att likna dårens glädje (se föreg. vers¹) vid törnens sprakande under en kittel, bilden må nu vara aldrig så drastisk? שחק הכסיל blir i eftersatsen כקול הקירי. Förutom assonanzen å קי ge också קול och כסיל stark anklang.

I 10: 18 stå a och b i parallell: בעצלותם (om formen är rätt) och שפלות ידם, 10: 13 »Hans muns ords תחלת är סכלות» (hans muns תחלת är הוללות רעה?), där i b הוללות även korresponderar med תחלת och סכלות.

10: 19 är en tripplett, där assonanserna och alliterationerna utan tvivel giva språket dess mening:

לשחוק עשים לחם ויין ישמח חיים והכסף יענה את הכול

Först var sats för sig. Det är tydligt, att det är לשחוק som ששים לחם å båda ställena färgat av (-). Likaså att ויין ישמח חיים,

¹ v. 5 שיר och v. 6 סיר klinga också starkt lika.

där ordspelet består dels i $\text{?} =$, dels i komplexet בָּח , men denna andra sats är i sin tur förbunden med den första genom שֶׁר i וְשֶׁר , som pekar tillbaka på עֲשִׂים , och בָּח , som korresponderar med לָחֵם . Slutligen konklusionen i b: הַכֶּסֶף är det, som astadkommer הַכֶּל . Verbet i b נָעַה är valt uteslutande för att skapa anklang med נִין .

7: 8 טוב אחרית דבר מראשיתו טוב אך רוח מנבה רוח

Mehrmals bilden die allitterierenden oder assonierenden Wörter mehr oder weniger direkte Gegensätze: Vgl. schon $\text{אחרית} // \text{ראשית}$ Num. 24: 20 (König o. a. a. s. 294). Sammanställningen i a och b av de parallella »Bättre slutet på en sak» och »Bättre långmodighet» beror naturligtvis dels på att begreppet långmodighet har ett reellt sammanhang med slutet på ett ting, men dels också på formell likhet: רוח och אחרית , דבר och אך , טוב och טוב . I b fortsättes בר också i גבה רוח . Det är att märka, att motsatsen till רוח ej är קצר רוח utan נבה רוח , alltså att valet av גבה har bestämts av formella hänsyn.

11: 3 אם יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא

tre assonanser å פ , i a chiasmisk korrespondens $\text{דרום} // \text{צפון}$, i b $\text{מקום} // \text{דרום}$, $\text{שם} // \text{מקום}$ - ש.

Anklang på הל finnes i 1: 2 och 12: 8:

הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל

Svårt för att ej säga omöjligt blir det att avgöra, huru stark känslan för korrespondensen varit. Har man funnit den i en del språk, söker man naturligtvis vidare. Men frågan står naturligtvis, där ljudlikheten är mera svag: Har hebréen här känt den, eller är den blott en tillfällighet? Nog måste väl ändå likheten känts i ett sådant fall som 10: 20? En konung och en rik skall du ej תקלל , ty himmelens fåglar låta הקול gå vidare etc. Men har den även förnummits mellan מלך och יוליד ?

11: 10 הָכֵר כֵּס מַלְכְּךָ וְהַעֲבֵר רֵעָה מִבְּשָׂרְךָ

Korrespondensen mellan två ljud kan kännas, trots att ett annat kommer emellan, det visar det förut anförda וְרֵאשִׁיבָן och בְּעִיִּי (ראה) Gen. 29: 32. Då blir b »wortdeutend». Vad skall man הַעֲבֵר om ej רֵעָה och från vad? jo מִבְּשָׂרְךָ . Men har även ס i de båda första orden i a förnummits? a och b giva rimklang i de första

orden הכר och העבר, och ännu närmare korrespondera כעס och מבשרך ש ו och כ äro ju så närbesläktade ljud, att ortografien i samma ord ofta växlar. Så korrespondera כר och שר i det av König o. a. a. s. 292 som »allitterierende Wortdeutung» anförda (och före honom anført av Casanowicz, o. a. a. s. 29) Jes. 1: 2 שריר סוררים, Hos. 9: 15 שריהם סוררים. Cf. ovan s. 58. — 4: 13 »Bättre en מלך מסכן, som är vis, än en gammal מלך, som är en כסין. Obs. även מסכן och וקן. Till ו och כ ovan s. 58, likaledes ק och כ (Casanowicz o. a. a. s. 29). Rimklang å ין.

11: 1: »Sänd ut ditt bröd (שלח לחמך) över המים, ty när הימים förlupit, får du det tillbaka. Just det vanskliga i att förstå meningen i detta språk — vad syftar det på att sända ut sitt bröd över vattnet? — visar att det sinnrika bestämts av formen, som jämte innehållets egendomlighet giver språket dess charme.

Förhållandet blir mera komplicerat, om man betänker, att i det levande språket närbesläktade ljud ovillkorligen måst klinga lika. Så »vielleicht schon» Jes. 12: 2 אבטח ולא אפחך (König o. a. a. s. 294, före honom Casanowicz s. 48). Så äro också שוד och שוט ställda bredvid varandra i Job 5: 21 (Casanowicz s. 81, König s. 294) (assonans å שו även i לשון). Cf. för övrigt ovan s. 58 f. I Kohelet möter samma anklång mellan ט och ד bl. a. i 9: 18 b:

וחטא אחר יאבד טובה הרבה

Ändringen חטא för חטא (se K. B. H.) anbefalles av sammanhanget och motsatsen till חכמה, har förut föreslagits¹, och stärkes av att likheten då blir större יאבד חטא (märk även a och b sluta respektive קרב och הרבה!). Men skall icke också i 4: 12 b den tretvinnade החוט, som ej så snart ינתק, erinra om a: יתקפו האחר: אב. (Här även יעמרו נגדו — (האחר). 5: 9 b ordspel på הב och אב: בי אהב בהמון לא תבואה, och måhända kunde så den egendomliga konstruktionen med ב försvaras. Här tonar refrainen också med: »Även detta är הבל».

I introduktionen har Kohelet ju förhöjt sin stil genom monotona upprepningar. הבל fyra gånger, עול två, דור två, חטא två, חכמה två, טובה fyra, och så är väl även abundansen å לם i 1: 7 avsiktlig כל הנחלים הלכים אל הים והים איננו מלא אל מקום שהנחלים הלכים אל. שם הם שבים ללכת. I a α dessutom הל. Möjligen är a »wortdeutend»,

¹ Av Winckler enligt Siegfried i Nowack Handkommentar: Prediger, Göttingen 1898, till stället.

då allitererande begrepp ofta sättas i motsats som Jes. 5: 7 צרקה/צקה, משפט//משפה. Alltså: »Alla הנחלים, de הלקים, vart? מלא, men ändå blir havet ej שם, »och till den plats som floderna ga (מקום ש-), שם dit, vad? jo שבים de att gå.»

Här i inledningen till Kohelet, där allt går ut på att visa alltings oföränderlighet och fåfänglighet, förhöjer formens entonighet innehållets effekt. Man tycker sig höra en halvsjungande monotou recitation, och just där kommer samma ljudkomplex' uppreparande att förnimmas desto starkare. Så skall väl också i v. 5 ljudet שם förnimmas genom de båda שמע שמע över מקומו שואף och till שם.

I 1: 18 möta de tre assonanserna å rå:

כי ברב חכמה רב כעס ויוסף דעת יוסף מכאוב

Vidare חכמה//מכאוב och מכאוב och רב כעס?

7: 14: »När dagen är טובה, var då בטוב, när dagen är רעה, då ראה etc.»

10: 6: »Dåren (eller dårskap) sättes במרוצים רבים (så leg. med K. B. H.), men בשלל ישירו de עשירים».

Mer i förbigående noterar jag 9: 7: »Gå, åt (לך אכל) בשמחה לחמד, (— — בלב טוב — —) 9: 11 לא לחכמים לחם, om det är avsiktligt, »wortdeutend». 10: 1 רוקח och יקר, men texten och meningen ovissa. 8: 8 אין משלחת במלחמה.

Cf. till sist tydligt allitererande 12: 1:

זכר את בוראיד בימי בחרותיד — —

och beskrivningen av förfaringssättet vid maschaldiktandet med orden 12: 9, 10: בקש, תקן, חקר.

Namnförklaringar.

För att förstå, vad ljudlikheten betydde för israeliten, behöver blott nämnas ett område, där den allitererande uttydningen redan är erkänd, namnförklaringarna. Cf. framför allt Gen. 29: 32—30: 24. Lea kallar den förstfödde ראובן, ty Jahvä ראה, sedan שמעון, ty Jahvä שמע, ty min man skall יליה till mig, denna gång אנה Jahvä etc. 30: 20 זבולן, ty nu skall min man זבולני, men här även anklang med זבדני; eller i välsignelsen Gen. 49: 8:

יְהוּדָה אֶתְּךָ יִירוּדָה אֶחָיִךְ יִיד — —

etc. I synnerhet det första exemplet är belysande. Det synes där, att likheten förnummits, även om två intill varandra ligande bokstäver i uttydningen skilts åt av andra mellanliggande ljud [ראה] בעניי och [ראה]בן.

Om man vill hålla sig till de vise skrivarnas egna skrifter par excellence, finner man en hel rad exempel i Ben Siras lärda »tolkningar» av de olika namnen i שבה אבות עולם¹ B. S. k. 44 ff. Genom anspelningar å respektive namn har sinnrikt framhållits deras gärningar — det är på så sätt den verkligt vise prisar sina fäder.

B. S. 44: 19a

— — — אברהם אב המון גוים — —

אברהם har i anslutning till namngivningen i Gen. 17: 5 sönderlagts i אב och הם, och två ord så skapats, som alliterera med dessa. Detta står alldeles i överensstämmelse med primitivt sätt att tänka. Intressant är att anförä en parallell från Egypten. Jag citerar H. Brugsch, Religion und Mythologie d. alt. Aegypter, Leipzig 1891, s. 35 (cf. inledningen s. 6): »— — sie gehen fast durchweg von der Theorie der Lautähnlichkeit oder des Gleichklanges — — aus. — — s. 37 — — In analoger Weise werden die Namen — — linguistisch auf einen mythischen Ursprung zurückgeführt. — — s. 40 — — Der Mangel jedes etymologischen Gefühles zeigt sich vorzugsweise in Fällen, in welchen *zusammengesetzte Eigennamen oder mehrsilbige Wörter* für theologische Gegenstände *in der ungehörigsten Weise gleichsam auseinander gerissen* und mit getrennten Redetheilen in Verbindung gebracht werden. — — wird der zusammengesetzte altägyptische Name eines unterägyptischen, im äussersten Osten gelegenen Bezirkes χont-äboti d. h. 'die östliche Spitze', der am weitesten nach Osten vorgeschobene Gau, erklärt durch die Worte χont er äbot 'aufwärts segeln nach Osten zu' und auf eine mythische Erzählung bezogen, welche die Auffahrt des Gottes Horos nach Osten hin zur Verfolgung seiner Feinde schildert.» — —

[T. o. m. på grekiska ha judiska författare använt sig av »filologiska» etymologier på hebreiska namn. Cf. inledningen s. 3 f.]

För att återgå till B. S. 44: 19, så är alliterationen ej inskränkt

¹ Jag följer här R. Smends text i Die Weisheit des Jesus Sirach, Berlin 1906.

till denna vers, liksom för att visa, att det ej blott är namnförklaringarna, som drabbas härav. Sedan i v. 16 och 17 חֵיד och חַד behandlats, kommer i 17 ed:

17 ed בַּעֲבוּרוֹ הִיָּה שְׂאֵרִית וּבְבֵרִיתוֹ חָדַל מִבּוֹל

Assonantisk anspelning på בַּעֲבוּר i מִבּוֹל; רִית rimanklang i שְׂאֵרִית och בֵּרִית; בֵּרִית i בְּבֵרִית och בֵּרִית בֵּר återklingar i בַּעֲבוּר och בֵּרִית. Detta בֵּר fortsätter i v. 18 בֵּרִית och är så en förberedelse till אֲבָרָהָם. Men även רִית återfinnes i 18.

18 בְּרִית עוֹלָם נִכְרַת עָמוּ לִבְלַתִּי הַשְּׁחִית כָּל בָּשָׂר

בֵּר i בֵּרִית och väl, då dessa verser äro fulla av anklangar därå, även בָּשָׂר. יָת i בֵּרִית och הַשְּׁחִית, רִת i בֵּרִית och נִכְרַת i לִבְלַתִּי (i לִבְלַתִּי och בָּשָׂר?). רִת fortsätter sedan i 20 b בֵּרִית, c כִּרַת; 20 b בֵּרִית, c בָּשָׂר, måne även 21 b בֵּרֶךְ, där, om det förnummits, בֵּרֶךְ påminner om כִּרַת בֵּרֶכְשֶׁךָ כִּרַת.

20 ab אֲשֶׁר שָׁמַר מִצּוֹת עֲלִיוֹן וְכָא בְּבֵרִית עָמוּ

20 d נִמְצָא? נִמְצָא נִכְרַח? i, בְּנִיכְסֵי נִמְצָא נִמְצָא.

Men även, då det blir tal om Isak, sker det med en ny anspelning å בֵּר. Han får löftet אֲבָרָהָם אֲבִי, också här ett sönderdelande av Abraham i בֵּר och אֲב. בֵּר fortsätter även, då man kommer till Israel, 22 c 23 a, ett vackert exempel på ljudanspelningar.

בְּרִית כָּל רֹאשִׁיוֹן יִתְּנוּ וּבִרְכָּה נָחָה עַל רֹאשׁ יִשְׂרָאֵל

נָחָה och יִתְּנוּ, עַל רֹאשׁ och כָּל רֹאשִׁיוֹן i synnerhet עַל רֹאשׁ och נָחָה begynnealliteration. Om man tar hänsyn till att de olika väsljuden mer eller mindre korresponderat och ofta blott utgjort en dialektskillnad — cf. historien i Jud. 12 om שִׁבְלָה och כִּבְלָה (ovan s. 58) — får man först fram den fulla förståelsen, ty då blir språket en anspelning å namnet יִשְׂרָאֵל // עַל רֹאשׁ. Nedan skall anföras ett ännu mer eklatant bevis på anspelning mellan olika väsljud. — V. 23 b tar upp בִּרְכָּה och ger יִכְיָהוּ בִּרְכָּה han יִכְיָהוּ i välsignelsen (i בִּרְכָּה). — 23 de לְשִׁבְטֵיכֶם och לְשִׁנֵּיכֶם, måne även 23 ce נָחָה och יִחְלַק?

Då man så övergår till *Mose*, finner man här ett det tydligaste bevis för vad ovan framhållits: de olika väsljuden ha ej känts så olika, att de ej kunnat giva samklang. Som Smend i sin kommentar framhåller¹ s. XLII, giver 44: 23 וַיִּבְרַח en uttydning av

¹ Die Weisheit d. Jes. Sir. erklärt, Berlin 1906.

45: 1, och מוצא i sin tur klingar samman med וייוצא »Och han יוצא från honom en man מוצא חן inför allt »הי med alliteration å ח, nästa vers på א: אלהים ואנשים: »älskad av Gud och משה: אנשים». Men giver מוצא en ordlek med משה, måste man känna samma uttydande ljudkomplex även i 45: 2 b: ויאמרו i under». (מוראים, cf. i följande vers: »han מדר under».) V. 4 alliteration:

45: 4

באמונתו ובענותו בחר בו מכל ב[שר]

I a ונתו och ינתו, i b begynnelsealliteration på ב i בחר, i בשר, dessutom בחר och בשך. [V. 5 ab sista orden וקולו och ערפל, cf. Jer. 2: 5: »Vad finna edra fäder hos mig עול — och löpa efter הבל». (König o. a. a. s. 294.) Även där ו och ב¹.]

Efter Mose övergår lovprisandet till Aron, och fast man ej här talat om »Namenserklärungen», så tycks dylik vara för handen även här vid närmare skärskådande. Förut noterad är »Wortklang» i v. 7 mellan ויאשרהו och ויאורו (Smend, kommentar till stället). Återigen ett exempel å olika väsljuds korrespondens. Vidare v. 8 — även hos Smend — »Anklang» mellan כליל och בכלי. Om man utgår från den erkända likheten i v. 7 c:

ויאשרהו בכבודו ויאורו בתועפות תואר

så finner man, att אר i אהרן återkommer både i ויאשרהו i ויאורו, ויאורו i ויאשרהו, ויאורו i ויאשרהו. Namnanspelningen är tydlig. Den fortsätter i v. 8:s תפארת och ויפארהו. Tydligt är även, att v. 7 och 8 sammanhållas utom av אר även av anklangen תועפות och תפארת. Avgörande för hypotesen om en »Namenserklärung» även i fråga om אהרן bli de följande verserna. Ha v. 7 och 8 a givit anspelning å אהרן, så kommer i de följande en sådan å אהרן, v. 8 c 9 abc.

מכנסים כתנת ומעיל ויקיפהו פעמונים
ורמונים המון סביב לתת נעימה בצעדיו

Observera i מון i de tre sistnämnda orden. מון även i נעימה; מעיל i עי; פעמונים, alltså ord-förklarande. »Han har givit honom — — för att göra מנעים med hans steg.» Cf. vidare סביב [בצעדיו och נעימה]

¹ Cf. växlingen mellan ב och ו i Talmud, se ex. M. L. Margolis, Lehrb. d. aram. Sprache des babyl. Talm., München 1910, s. 9.

נְעִימָה. Komplexet נ.ג.מ. fortsätter från 9 a פְּעֻמוֹתִים över e לְבִנֵּי עֵינִי. Obs. מ. ע. i d הַשְׁמִיעַ i e som efterklang till de föregående orden אָרָךְ och זָכְרוֹן. Alltså: ej mindre än fem ord med assonans אָרָךְ, och anspelnigen på אֶהְרֹן får anses uppenbar. 10 b אֶרְגֶּנָּה 10 c 11 a אֶזְרָה och אֶזְרָה, här även assonans אָרָךְ. Sammanflätningen mellan 10 c, 11 a är i själva verket ännu intimare. Alliteration i ordparet אֶזְרָה וְאֶזְרָה.

חֶשֶׁן מִשְׁפָּט אֶפֶר וְאֶזְרָה שְׁנֵי תוֹלַעַת מַעֲשֵׂה אֶזְרָה

חֶשֶׁן och אֶפֶר, förutom ovan nämnda. Förknippningen mellan de båda verserna (10 ab—10 c 11 a) sker främst genom חֶשֶׁן i det sista och första ordet, חֶשֶׁב, som tas upp i 10 c i חֶשֶׁן, men även תוֹלַעַת påminner om תַּכְלֶת.

Märk i de följande verserna 11 b פְּתוּחֵי חֻתֶּם — חֶפְצֵי — חֻתֶּם och [חֶרֶשׁ], v. 12 cd מִחֲמֶנֶךָ — — הוֹד כְּבוֹד — v. 14 כָּל — כָּלִיל, v. 15 ab åter en tydlig anspelning å Mose:

וְיִמְשַׁחֲהוּ בִשְׁמֵן הַקֹּדֶשׁ

i וְיִמְשַׁחֲהוּ och שְׁמֵן, vidare börja båda halvverserna med וְיִמְשַׁחֲהוּ. — V. 16 וְחֻלְבִּים — — בֶּן מִכְלֵי חַי — (?) »Han utvalde honom till att frambära חֻלְבִּים (?), vidare obs. בֶּן. — V. 18 blir det fråga om רֶחֶן och אֲבִירִים och עֲדַת קָרָה.

18 ab וְיִחַדּוּ בֶן זָרִים וְיִקְנְאוּ בֶן בְּמִדְבָּר

יִחַדּוּ återfinnes i אֲבִירִים [som därjämte har רֶחֶן liksom וְיִחַדּוּ בֶן זָרִים. Anspelar också וְיִחַדּוּ på קָרָה? ef. 19 b חֶבְרֵן, ef. וְיִחַדּוּ בֶן זָרִים och וְיִחַדּוּ. — 18 d אֶפֶס fortsätter i v. 19 וְיִתְאַנֶּה אֶפֶס. 19 bd talar Smend, kommentar s. XLII, om paronomasi mellan וְיִחַדּוּ och וְיִחַדּוּ. 19 c וְיִחַדּוּ pekar väl tillbaka på אֲבִירִים. De följande verserna använda sig mer eller mindre tydligt av anklang å כָּל och כָּלִיל, 21 a וְיִחַדּוּ, 20 d וְיִחַדּוּ, 21 b וְיִחַדּוּ, 22 וְיִחַדּוּ, 20 c וְיִחַדּוּ, 21 a וְיִחַדּוּ, 20 d וְיִחַדּוּ, 21 b וְיִחַדּוּ, 22 וְיִחַדּוּ.

46: 1 (Smend s. XLII) וְיִחַדּוּ förklaras med etymologien en stor חֶשֶׁבֶה. Märk וְיִחַדּוּ och וְיִחַדּוּ i ab:

גִּבּוֹר בֶּן חֵיל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִשְׁרַת מִשָּׁה בְּנֵינֹוֹה

(הָן fortsätter i c וְיִחַדּוּ). 1 ef. 2: הָן:

לְהִנָּקֵם נִקְמִי אֹיִב וְלִחְמֹל אֶת יִשְׂרָאֵל
מִה נִהְרָר בְּנִסְתוֹתָ יָד בְּהִנְפֹּי כִידּוֹן עַל עֵיר

Den tydligaste och intressantaste korrespondensen är emellertid här mellan הַדָּן i v. 2. »Huru נָהַר var han icke vid sitt נִטְוִי av handen, när han svängde כִּידֶן mot staden.» (Obs. även בְּנִטְוֹ och בְּנִטְוֹ). —

I v. 7 är paronomasien mellan לְהַשְׁבִּית och כְּהַשִּׁיב iakttagen (Smend XLII). Tydlig är v. 9: »Han gav åt Kaleb עֲצֻמָּה och ända in i gråhårsåldern עֲמִידָה». Obs. עֲמִידָה, עֲמִידָה, עֲמִידָה, עֲמִידָה. עֲמִידָה? 8 cd lägg märke till חֶלֶב — נָחֳלָתָם — לְהַבְרִיאָם, 9 cd — וְרָעוּ — אֶרֶץ — יִרְשׁוּ. — Männe 7 b korresponderar med 7 c?.

— — — — — כֶּלֶב בֶּן יִפְנֶה לְהַתִּיצֵב בַּפֶּרֶעַ — — —

När det blir tal om domarna, notera v. 12:

וְהָיָה עֲצֻמָּתָם פְּרוּחוֹת תַּחְתָּם וְשֵׁמָּה תַּחֲלִיף לְבָנֵיהֶם

både וְהָיָה och תַּחֲלִיף-förbindelsen, vidare 11 d: »Må זָכְרָם bli till בְּרָכָה».

Samuel förklaras som הַמוֹשָׁאֵל ända från moderlivet (Smend XLII). Ser man närmare på 13 ab:

נִכְבֵּד עִמּוֹ וְאֶהוּב עוֹשֵׁהוּ הַמוֹשָׁאֵל מִבֶּטֶן אִמּוֹ

så är det klart, att de två första och de två sista orden anspela å varandra. Därför borgar ljudlikheten. Den som var utvald נִכְבֵּד עִמּוֹ, han blev נִכְבֵּד עִמּוֹ.

v. 17 וַיִּרְאוּם מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּי בִּפְקֵעַ אֲדִיר נִשְׁמַע קוֹלוֹ

och נִשְׁמַע och וַיִּרְאוּם [?] מִן הַשָּׁמַיִם och קֵץ och עַק, דָּן הַשָּׁמַיִם och נִשְׁמַע mjukade fogdarna hos צָר och tillintetgjorde alla filistéernas כְּרָנִי, cf. Jes. 1: 23 שְׂרִיד סוֹרְרִים. V. 20 ab »Även efter sin död blev han נִדְרָשׁ, och då förtalte han konungen דְּרָכֹו».

Efter honom עִמּוֹ för att stå לְפָנֵי יְיָ — — v. 3 »han skrattade åt רֹבִיּוֹם (cf. רֹבִיּוֹ) som åt בְּנֵי בִשָּׁן» (v. 6 בְּנֵי וִיכְנִיָּהוּ). V. 8 כְּבוֹד — — הַדּוֹרֹת.

V. 9 — — — — — הַכִּיֹּן לְפָנָי מִזֶּבֶחַ וְקוֹל מִזִּמְרֹר לְנִבְלָיִם — — —

Salomo (Smend XLII) tydligt uttydande: v. 13 »שְׁלֵמָה var konung (שְׁלֵמָה מֶלֶךְ) i en tid av שְׁלֹוָה — — בִּימֵי שְׁלֹוָה och han upprättade ett hus לְשֹׁמְרוֹ».

18 cd וְהַתְּצַב כְּבוֹדָו וְהָבָה וְכַפֶּרֶת הַרְבִּית כֶּסֶף

בר faller genast i ögonen. Men ser man närmare på var halvvers, upptäcker man andra likheter: a) Salomo וְהָבָה vad? וְהָבָה, och han hopade det som בְּרוֹל; b) man måste ihågkomma, att ב

och פ kunna alliterera med varandra Jes. 12: 2 אֶפְחָד אֶבְטָח se ovan s. 59 och de exempel I. Casanowicz i »Paronomasia» s. 28 anför. אֶבְרָא, אֶבְרָא. Således korrespondera möjligen עֶפְרַת och הֶרְבֵּית פ är å båda ställen, där det förekommer i versen, färgat av פ. — V. 19 »Du gav לְנָשִׁים dina länder, och följden blev, att תַּשְׁלִים över din kropp» (?).

Enkelt och klart ligger saken i v. 22 cf: »Han skall giva åt Jakob שְׂאֵרֵית och åt Davids hus שְׂוֹרֵשׁ. שְׂאֵרֵית och שְׂוֹרֵשׁ i parallell som i det av König s. 287 anförda Jes. 14: 30.

רחב är synnerligen instruktivt. Liksom Abraham har här namnet sönderstyckats i רחב och עם (se N. Peters, Der jüngst wiedergefund. hebr. Text des Buches Ecclesiasticus, Freiburg 1902, s. 85*). Ställer man upp hela versen 23 cd:

רחב אולת וחסר בינה רחבעם הפריע בעצמותו עם

så synes, att ej blott רחב och עם utan även רחב från Rehabeam får sin efterklang. רחב korresponderar med חסר בינה [חב] möjligen med הפריע? Cf. vad ovan framhållits om ב och פ].

Som parallell till denna sönderdelning av namnen må från modern tid anföras skämtcharaderna. Jag nämner blott som exempel — se G. Cederschiöld, Om ordlekar och andra uppsatser, Sthm 1910, s. 7: En greve Hamilton, som man ansåg fatt för snabb befördran:

»Mitt första skrattas fram,
Mitt andra lunkas fram,
Mitt tredje sjunges fram,
Mitt hela sparkas fram.»

Efter Rehabeam uppträder hos B. S. en nabi, och 48: 1 דַּבְּרֵי רַ, alla tre orden sluta på ר, första och sista alliterera å בר. Att det är avsiktligt, bekräftas av att v. 2 fortsätter ljudkomplexet med יִשְׁכָּר:

2

וְיִשְׁכָּר לָחֶם מִטָּה לָחֶם וּבְקִנְאוֹ הַמַּעֲטָם

ett det vackraste exempel på hur ordvalet bestämts av hänsyn till ljudens samklang. Elias verksamhet karakteriseras så, att han krossat deras bröds מִטָּה, och av detta ord har så den andra, konstlade vershalvan föranletts: »i sin nitälskan הַמַּעֲטָם och מִטָּה stå i samma förhållande som typexemplet בן och בְּנֵי (ligger det manne i שִׁכָּר fördolt en anspelning på den andra betydelsen av

שבר 'köpa säd' hif. 'sälja'? Sammanhanget skulle ej göra det otroligt). — V. 6 מַטְוֶה (ב?) נִכְבְּדִים — מִרְיָן — V. 7 (חֹרֵב — חֹרֶב) — V. 8 הַמִּשְׁחָה — הַשֹּׁמֵעַ — מִשְׁפָּטִי. Detta מִשְׁ skulle i så fall fortsätta i v. 8 הַמִּשְׁחָה. I b תַּחֲלִיף תַּחֲתִיד V. 10 tydligare:

הַכְּתוּב נִכּוֹן לֵעַת לַהֲשִׁבִית אֶף לִפְנֵי חֶרֶן אֵל

här också mer bestämt förklarande inlett med finala כ. Elia är, såsom det står skrivet (כתוב) נִכּוֹן לֵעַת för att הַשִׁבִית (anspelning å הַשִׁבִית vreden före אֵל חֶרֶן är i 10 c upptaget genom הַשִׁבִית, cf. 46: 7 de.

10 cd הַשִׁבִית לֵב אֲבוֹת עַל בָּנִים וְלַהֲכִין שְׁבִטִי יִשְׂרָאֵל

שבט i b fortsätter öfver הַשִׁבִית till שְׁבִטִי (i b och לֵב i b). Ligger i אֲבוֹת en efterklang till כְּתוּב och הַשִׁבִית (i b)?

11 אֲשֶׁר רָאָה וַיִּמָּת וְאֲשֶׁר־יָדָה (כִּי חִיָּה תַּחֲלִיף)

»Salig den som får se dig» och »salig du» bildade av samma konsonanter i samma ordningsföljd. — V. 12 a אֲבִירָא נִסְתָּר, 12 d מִצָּא פִּיהוּ — מִצָּא פִּיהוּ — מִצָּא פִּיהוּ (12 f בְּשֶׁךְ), 14 b בְּמִתּוֹ åstadkom han naturligtvis — תַּמְהִי. 15 b Under tiden upphörde folket ej מִחֲסָאָתָם? 15 e Det blev kvar יִשְׂרָאֵל för Juda מִזֶּרַע (i b). Obs. יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל. 16 a יִשְׂרָאֵל.

V. 17 Heter en konung יְחִזְקִיָּהוּ, så är det klart, att han חֹק sin stad (se Peters, o. a. a. s. 85*).

17 cd וַיַּחֲצֹב בְּנַחֲשֵׁת צוּרִים וַיַּחֲסֹם הָרִים מִקֶּדֶם

är ett glänsande bevis, för att de olika s-ljuden alliterera (se Casanowicz s. 29 med exempel, ovan s. 58). Det finnes i cd ej mindre än tre s-ljud sammanbundna med ח, חֹבֵב och יַחֲסֹם alla pekande tillbaka på יְחִזְקִיָּהוּ. Observera även צוּרִים och הָרִים. — 18 (רַב שָׁקָה hans huvudsakliga gärning är att sända רַב שָׁקָה) cd Han sträckte ut sin hand mot צִיּוֹן och smädade Gud בְּגִבּוֹתָיו. V. 19 »Då נִגְאָן i sitt hjärtas נִגְמִי».

V. 20 Peters o. a. a. s. 85* noterar יְשִׁיעִים som »etymologiserende Anspielung» till יְשִׁיעִיהוּ, men med יְשִׁיעִים hör väl också יְשִׁיעִים samman, och i v. 21 är väl straffet מִנְפָּה — gr. texten har ἐξέτριψεν αὐτοὺς ὁ ἄγγελος αὐτοῦ, cf. 2 Kon. 19: 35 — utnått i överensstämmelse med brottet 18 d נִגְמִי.

V. 22 — se Peters o. a. a. s. 85* — åter יְחִזְקִיָּהוּ och חֹק, men lägg märke till »Hiskia gjorde הַטְּחָב och höll fast דִּיר».

24 a ברוח גבורה חיה אחרית först ה. ר. ב. i samma följd. »Då han nu var utrustad med väldig רוח kunde han skåda אחרית». — (25 נְחִיּוּת — נִכְתָּרוֹת).

Josia 49: 1 förklaras ej etymologiskt (dock märk כַּמִּים — שָׁם), men i stället lämnas en beskrivning av namnet. (קִטְרֶת — רוֹקַח), cf. Kohelet 10: 1 רוֹקַח — יָקָר).

V. 2 כי נחל על משובתינו וישבת תועבות הבל

»Han bekymrade sig över משובתינו och ישבת intighetens תועבות. — 3 b »I en tid av חַמֶּם gjorde han חָסֵר». — (4 a לְבַד מְדוּר) — 6 c 7 a »genom יִרְבִּיהוּ — — och han var danad till profet בִּרְחָם?». — 7 b — Peters o. a. a. s. 85* — לִנְתוּן — לִנְתוּשׁ från Jer. 1: 10.

V. 8 תִּזְקַל רָאָה מֵרָאָה וַיִּגֵּר זִנִּי מִרִכְבָּה

och מֵרָאָה å samma ställe i respektive satser. Om ז. känts, är väl ovisst. Därför kunde tala, att v. 9 börjar אִזְכֹּר, cf. זִנִּי מִרִכְבָּה.

V. 9 וגם אזכיר את איוב נאביא המכלכל כל דרכי צדק

10 b cf. 46: 12 s. 70 (11 עַל יַד יִצְחָק — מַגְדָּלָה — נְחִיּוּת). 12 ab בן — 1 — (12 cd »ett לִכְבֵּד upprättas הִכָּל»). 14 »Få blevo שָׁם וַשֵּׁת v. 16 הָאָרֶץ», på נִצְרָו.

15 b 50: 1 שִׁמְעוֹן var en prydnad i עֲמֻן, men härmed ha vi lämnat beprisandet av fäderna och konnitet in på beprisandet av översteprästen Simon.

Proverbia 25—27.

Om vi så övergå till Proverbia, skola vi se, om ej genom dessa nya synpunkter kunna vinnas en fylligare bild och en fullständigare förståelse av atskilliga av språken. Redan förut har ju anförts folkordspråket 27: 10 c som i viss mån typiskt (se ovan s. 58). Jag nämner först de exempel, som tyckas mig tydligast.

27: 7 נפש שבעה חבוס נפת ונפש רעבה כל מר מתוק

ljutförklarande i allra högsta grad. »En mätt נֶפֶשׁ trampar under fötterna נֶפֶת» eller »Ett begär (en själ), som är שֶׁבַע, det חֲבוֹס honungssaft.» Till כ. och ט. cf. ovan anf. Jes. 1: 23 שֵׁרֶץ כֹּרֶרִים. Just utifrån denna synpunkt är Hitzigs förslag חֲבוֹס en försämring, varjämte det förstör den konkreta bilden. I b utpreparas נֶפֶשׁ, som motsats till שֶׁבַע står רֵעֵבָה, chiasmisk alliteration, och slutligen מֵר מֵתוֹק.

Kap. 25—27 äro ju fulla av liknelser, och här måste ljudanspelningar om någonstädes vara å sin plats. Tag t. ex. 25: 28:

25: 28 עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו

Ovan s. 45, s. 48 har anförts alliterationen mellan איש, אשר och de två אין. Men skall man förstå språkets springande punkt, vad som gör det till ett vist maschal, det kvicka, vittiga, måste man granska liknelsen närmare. Eller liknelse är det ju ej. Ett mer primitivt ställande av tingen bredvid varandra, en identifikation (se s. 25). Men varför kan en man, som ej styr sitt sinne, liknas eller identifieras med en nedbruten stad utan mur? Naturligtvis: »Beide sind den grössten Gefahren ausgesetzt» (Frankenberg), »defenceless», »no defence against anger and similar emotions» (Toy). Utifrån våra synpunkter skulle man snarast säga: det är klart, att en man, som אין מעצר לרוחו, är som en stad פרוצה אין חומה. (Obs! även עיר och מעצר). Det ligger något av en fördärvad stads väsen i den mannen. Det säga orden. Det är innehållet och formen, som tillsammans utgöra det sinnrika.

V. 26 מעין נרפז וחקור משחת צדיק קט לפני רשע

s. 46 är antecknad alliterationen נ. Nästan vart ord i eftersatsen korresponderar med liknelsen. En צדיק קט jämföres med en fördärvad חקור, han vacklar לפני רשע, han är en källa, som är נרפז. Vad innehållet beträffar, strider man, om »vacklar» betecknar moraliskt felsteg (Wildeboer) eller olycka. Det betecknar nog båda delarna. En bra man, som råkar i olycka, har eo ipso bevisat sig som en dålig man, grundfördärvet i hans karaktär kommer genom olyckan i dagen. Svårligen vill språket blott konstatera det faktum, att en man, som råkat i olycka, kan liknas vid en fördärvad källa. Språken vilja ju inskärpa lärdomar. Cf. v. 28 en man, som ej styr sitt sinne, är som en nedbruten stad. Just Ps. 17: 5 visar, att מוט kan betyda »vackla», »ge vika».

V. 23 uppenbar är vitsen mellan צפון i dess dubbelbetydelse och סתר (ovan s. 42).

V. 23 רוח צפון תחולל גשם ופנים מועמים לשון סתר

Ordföljden ab—ba kanske för att å något så när samma plats

i satsen få placerad samklängen פנים – צפון påminner också om צפון, således hela begreppet פנים מעבים, och slutligen assonerar även לשון med צפון, cf. ovan s. 58 om sljuden. Canney har i A. J. S. L. 1924: 137 velat göra gällande släktskap mellan לשון och לבון »probably לבון is akin to לשון», cf. vidare J. Hehn, »Zur Bedeutung der Siebenzahl», Z. A. W. Beihefte 1925, s. 132, som hävdar sammanhanget »zwischen dem Stamme שבט und שבט... die Unterscheidung der beiden S-Laute durch den diakritischen Punkt zum guten Teile von der masoretischen Ueberlieferung abhängt... Richt 12: 6.» Språket blir alltså: »Vinden צפון föder regn, och פנים מעבים födes av en hemlighetsfull לשון.»

24 טוב שבת על פנת גג מאשת מדונים ובית חבר

»Bättre är שבת i ett hörn på taket än אשת, som är trätgirig, och בית tillsammans med henne.» Hela uttrycket något konstlat men får sin fulla förklaring genom de formella auspelningarna. Då ד och ת kunna alliterera (se Casanowicz s. 28 ex. דג ודירות ovan s. 59), har möjligen פנת påmint om מדרנים, och טוב och מדונים assonera. ט och ד cf. טעם ידעת (Casanowicz s. 28), דבה och syr. טבא (Casanowicz s. 29). Till innehållet i språket cf. det arabiska ordspråket, Burckhardt, o. a. a. s. 31 الوحدة ولا القريب السوء.

25 מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק

Alliteration å מ se ovan s. 46. Tydligt är emellertid, att מארץ skola ljuda lika, och även att detta מר förnummits i liknelsens קרים, detta så mycket mer som hela מרחק tydligen är anspelning å מים קרים. (Mer ovisst är קרים על och שמועה). »מים קרים» för en utmattad och ett gott budskap מארץ מרחק.

27 אכל דבש הרבות לא טוב וחקר כבדם כבוד

Casanowicz s. 59 har noterat paronomasien i 27 b. Olyckan är emellertid, att just här i 27 b äro ordalydelsen och meningen av den traditionella texten allt annat än säkra. Man är blott ense om, att som den nu står, är den omöjlig. LXX:s ὁ ἀκούων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ synes förutsätta דברי כבוד (Frankenberg). Dess ἀκούων antar man vanligen motsvara ett חקר. Det bör emellertid göra en betänksam, när man även i v. 2 ser ett חקר דבר översatt med ἀκούων. ἀκούω betyder bl. a. »uppskatta», »värdera», be-

stämman det inre värdet av en sak» och kunde så motsvara חקר »pröva», »utforska», då detta just betyder »utgrunda», »tränga in till kärnan av en sak.» M:s מִכְרֵם motsvaras av דָּבָרָם, ד, ו och ר äro ju omöjliga skilja i det gamla alfabetet, och övergången från ד till כ synnerligen lätt. Att anta en ursprunglig text חקר כבוד skulle betyda de minsta ändringarna, ha stöd i LXX och främst: hela uttrycket återfinnes i v. 2: כבוד מלכים חקר דבר. Läs vidare med K. B. H. הרבה »att äta mycket honung är icke bra» — en bild för glupskhet, den som ej förmår hålla måttet, motsatsen וְאֵלֶּיךָ v. 16 — »en ära är det att pröva saker och ting.» Antager man חקר men bibehåller דבר, får man punktera חקר som inf. »En ära är det att göra orden sällsynta» — en god kontrast till a och en parallell till v. 16 och 17. Hur som helst, man får en text:

אכל רבש הרבה לא טוב וחקר (חקר. el.) דברם כבוד

(Frankenberg (דברי כבוד) först och främst alla ljudklanger på רב: »Att äta mycken רבש är icke טוב, att pröva = väga (göra) דברים (sällsynta) är כבוד — sista ordet tydlig parallell till טוב. Likaså דבריהם och דברים, detta kunde så ytterligare stödja texten.

25: 12

נָוֶה וְחָלִי כְתָם מוֹכִיחַ חָכָם עַל אֹן שְׁמַעַת

Toy, som sällan visar någon överdriven respekt för texten, ändrar כתם till כסף för att vinna överensstämmelse med 11 a — tämligen onödigt. Mer fog har hans ändring av מוֹכִיחַ till תּוֹכַחַת eller hellre הוֹכִיחַ (efter LXX:s λόγος? K. B. H.) — men knappast nödvändigt, cf. dock B. S. 21: 21. Omöjlig att misstaga sig på är anspelningen mellan נָוֶה i liknelsen och אֹן i tillämpningen. Likaså skall חָכָם חָלִי כְתָם anspela på מוֹכִיחַ och חָכָם (i eftersatsen עַל חָכָם??). »En gyllene נָוֶה och ett smycke (חָלִי) av כתם är כְּתָם מוֹכִיחַ för אֹן, som lyssnar».

13 a

כִּצְנֹת שֶׁל בָּיִם קָצִיר קָצִיר נֶאֱמָן לְשִׁלְחֵי

K. B. H. efter LXX:s εἶδος: — — — — —. Ovan s. 44 är anförd den utan vidare tydliga vitsen קָצִיר — קָצִיר. Men om ur קָצִיר kan tagas fram צִיר, måste man även ha rättighet se en anspelning på שֶׁל i שֶׁלֹּחַ. Skulle man så med stöd av LXX läsa כִּצְנֹת, får man שֶׁלֹּחַ בָּחֶם och שֶׁלֹּחַ. Observera också קָצִיר — כִּצְנֹת, och cf. כ ו ק i Jes. 46: 1, 2 (Casanowicz s. 60). 13 c synes helt enkelt vara en glossa, en obehöglig förklaring

— så med rätta Toy. »Som kylan av שלג under קציר (?) så är en trogen ציר för שלחיו.» Man ser här, att det ej är nödvändigt, att subjekt — och övriga ord — i eftersatsen anspela å subjekt — respektive motsvarande ord — i liknelsen. ציר subj. anspelar å tidsadverbialet קציר. Det är således tillräckligt, om samma eller liknande ljudkomplex återkomma — var de nu än må vara placerade.

14 נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר

Har מַשׁ även i liknelsen — מתהלל בַּמַּת? איש? מַת? Har förnummits i שְׂשִׁימִים i hebréen känt ljudlikhet i שְׂשִׁימִים? Tydligare än denna vers är då v. 15:

בְּאֶרֶץ אֲפִים יִפְתָּה קִצִּין וּלְשׁוֹן רַכָּה תִּשְׁבֶּר־גֶּרֶם

S. 34 ha förslagen att ändra texten avvisats. רַכָּה visar säkert tillbaka på אֶרֶץ och תִּשְׁבֶּר־ på בְּאֶרֶץ. לְשׁוֹן har väl ljudit samman med קִצִּין (cf. s. 75), tvivelaktigt רַכָּה och גֶּרֶם (cf. סַכַּר - סַכַּר Casa-nowicz s. 29, ovan s. 59). »Om sinnet är בְּאֶרֶץ, dåras en furste (קִצִּין), och en tunga (לְשׁוֹן), som är רַכָּה, den תִּשְׁבֶּר־ben».

Synnerligen intressant är 26: 3, då det överflödar av uppenbara ordlekar i olika kombinationer.

26: 3 שׁוֹט לִסּוֹס מִתַּג לַחֲמוֹר וּשְׁבַט לָנוּ כְּסִילִים

Varje ord i slutsatsen innehåller anspelningar å bilden. Först och främst שְׁבַט och שׁוֹט. Vidare komplexet לָנוּ och לַחֲמוֹר och מִתַּג לִסּוֹס och כְּסִילִים. Att få fram språkets egenartade form vid översättning är naturligtvis otänkbart. Den likartade formen hjälper till att bekräfta innehållets sanning. Alldeles som våra folkordspråk. Det går ej att göra invändningar mot att שׁוֹט hör לִסּוֹס, och likaså klart är det då, att שְׁבַט hör till כְּסִילִים. Här om någonsin torde det vara uppenbart, att det är just denna form, som gör språket till en glädje för örat, som gör det »vist». Det är också utifrån sådana tydliga exempel, som man har rätt dra slutsatser i andra mindre evidenta fall.

Det finnes i detta kapitel några språk om den late, som också kunna tjäna som typexempel. Med sina drastiska bilder stå de folkordspråken nära, om de ej rent av äro — eventuellt överarbetade — avslipade sådana. Egentligen ej språk om den late,

משבעה (och detta i sin tur av בעניניו?). — Det första av språken om Lat v. 13 innehåller alliterationen mellan אַרְרִי och אַרְרִי, för öfrigt säger språket betydligt mer i den form, det har 22: 13 (se nedan). Här verkar det stympat.

20 בְּאֶפֶס עֲצִים תִּכְבֶּה אֵשׁ וּבֹאִין נִרְגֵן יִשְׁתַּק מִדּוֹן

Märk de tre alliterationerna å באַפֶּס, תִּכְבֶּה אֵשׁ, בּוֹאִין, b dessutom rimklängen å ך. Möjligen alliterera עֲצִים och אֵשׁ, cf. Casanowicz s. 28: אֵין יַעֲרֵל, אַבֶּק יַעֲרֵל, פֶּתַח och פֶּתַח, cf. i arabiskan ovan s. 58. Därför kunde också tala, att א resp. ע å båda ställena äro åtföljda av s-ljud, ävenså samma sammanställning i v. 21. (Skall אֵשׁ i v. 20 även återklinga i יִשְׁתַּק?).

21 פָּהֶם לִנְהָלִים וְעֲצִים לֹאֵשׁ וְאִישׁ מִדּוֹנִים לַחֲרֹחַר רִיב

Obs. de fyra נִל, resp. לֹא. Mer oomtvistligt är givetvis, att אֵשׁ upptagits i eftersatsen genom ordleken אֵשׁ. Vidare brukar man tvista, om פֶּתַח ej skall ändras till פֶּתַח. Formen vinner emellertid sin förklaring genom assonansen נְהָלִים - פָּהֶם, och man har då ej rätt pressa uttrycket. Problematiskt är väl, om לַחֲרֹחַר skall anspela å נְהָלִים.

22 דְּבָרֵי נִרְגֵן כְּמַתְלַהֲמִים וְהֵם יִרְדּוּ חֲרִירִי בְטֶן

מתלהמים diskutabelt, och tillfredsställande förklaring har ej givits (se kommentarerna). LXX med sitt μλῶναι synes peka på någon form av חלה (se Frankenberg). מתלהמים härleder man från det arabiska لَهَم. Är ordet ursprungligt erhalles anspelningen מתלהמים och הֵם, som upptagits i första ordet i eftersatsen. Vidare korrespondensen mellan n-ljuden i יִרְדּוּ חֲרִירִי, båda i beskrivning av דְּבָרֵי. Det sista ordet בְטֶן ger väl även ljudklang med דְּבָרֵי. Den arabiska härledningen är emellertid osäkert. Den arabiska härledningen är sehr fraglich (Frankenberg). Ännu mer betänksam blir man över innehållet: Örontasslarens ord äro som läckerbitar — de tränga in i en mans innersta. Punkt och slut. Icke en varning. Icke en skildring, hur avskyvärd denne נִרְגֵן är som 16: 28; 26: 20; B. S. 11: 31. The proverb simply states a fact — without comment (Toy). T. har fattat det som הֵלם (Toy), och fråga är då, om det ej helt enkelt stått כְּמַתְלַהֲמִים: Förtalarens ord äro som slag, och de tränga in i en mans innersta. Cf. B. S. 11: 29 מה רבו פִּעֲעִי רֹכֵךְ. Då försvinner anspelningen å הֵם.

23

כסף סיגים מצפה על חרש שפתים דלקים ולב רע

Bättre än חלקים är efter LXX:s λαῖα (Toy). Observera ljudklangerne på פ + s-ljud: כסף, מצפה — »så äro שפתים». Vidare חלקים och חרש על חרש. Blott avlägset klinga סיגים och חלקים lika — cf. Jes. 10: 30 צהלי קולך בת גלים (Casanowicz s. 51). En dylik korrespondens mellan ג och ק synes finnas också i v. 26:

26

תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל

mellan תגלה och קהל, så möjligen även תכסה — (se ovan s. 59 till ג — כ). Bibehålles שנאתו (se Toy). Såsom i eftersatsen תגלה och קהל, så anspela i a משאון och שנאתו. »En persons שנאה må dölja sig i משאון, hans ondska dock i קהל.» Som säker får väl åtminstone anspelningen mellan שנאה och משאון gälla.

I k. 27 finnas ett par tydliga exempel utom v. 7 (s. 73) och v. 8 (behandlad å s. 50) (v. 5 och 6 å s. 46), v. 12:

12

ערים ראה רעה נסתר פתאים עברו נענשו

(ovan s. 49). Alliterationen mellan רעה — ראה utan vidare klar. »Klok (obs. ej חכם) ser רעה och döljer sig, men de dumma עברו och få böta därför». Observera vidare den assonans, som vinnes, genom att de allitererande konsonanterna äro färgade av samma sonanter i ערים, עברו, ערום i ר; רעה, ראה i ר; נסתר, ערים i ט; עברו, רעה, ערום i ר; רעה, ראה i ר; נסתר, ערים i ט; עברו, רעה, ערום i ר. Språket är kanske överarbetat folkordspråk, åtminstone har det varit kulant i vishetsskolorna, cf. 22: 3, och måhända kan så det asyndeton, som finnes i a och b, försvaras [רעה נסתר och נענשו]. Intressant är även följande vers, också den gångbart bon mot (20: 16).

27: 13

קח בגדו כי ערב פך ובעד נכריה חבלהו

(läs כרי eller נכרים, K. B. H. till 20: 16). קח-begreppet upptages i b genom חבלהו. ערב får sin efterklang i בעד. Assonans, ערב חבלהו, פך — ערב.

V. 18 överensstämman bild i a och tillämpning i b på det allra närmaste i ljudhänseende:

18

נצר תאנה יאכל פריה

ושמיר ארמיו יכבד

V. 14 är, som den nu förefinnes, överfull. I a är något ev. några ord antagligen af senare datum. השנים exempelvis förefaller fullkomligt onödigt. Men även om det utelämnas, blir a-satsen för lång. Toy utelämnar båda orden בבקר השנים. Som versen nu står:

kan alliteration iakttagas mellan בקר וברך, assonans קרל גדול וקל, två ר färgade av = men främst den odisputabla ordleken mellan קרל och קולה: »Den som välsignar sin nästa med hög קרל etc., som en קולה tillräknas det honom». Cf. Koh. 10: 20 ovan s. 63. — Alliteration och anspelningar i mer eller mindre grad finnas även i de maschal, som ännu ej behandlats. För översiktlighetens skull tar jag upp dem i den ordning, de komma. 25: 2 behandlad å s. 49. Observera även: »det är gudars (eller Guds) כבד att dölja הבר». (V. 3 שמים ליום, לעקק, מלכים, liksom ק å båda ställen färgat av =, men i allt detta kan väl blott en mycket god vilja finna några anspelningar.) V. 4 och 5 se s. 49. I v. 4 observera פנים (פנין — פנא, v. 5 פנא — פנא, v. 6 פנא — פנא) [v. 6 פנא — פנא, v. 7 פנא — פנא] (v. 7 פנא — פנא, v. 8 פנא — פנא) [v. 8 פנא — פנא, v. 9 פנא — פנא] (v. 9 פנא — פנא, v. 10 פנא — פנא) [v. 10 פנא — פנא, v. 11 פנא — פנא] (v. 11 פנא — פנא, v. 12 פנא — פנא) [v. 12 פנא — פנא, v. 13 פנא — פנא] (v. 13 פנא — פנא, v. 14 פנא — פנא) [v. 14 פנא — פנא, v. 15 פנא — פנא] (v. 15 פנא — פנא, v. 16 פנא — פנא) [v. 16 פנא — פנא, v. 17 פנא — פנא] (v. 17 פנא — פנא, v. 18 פנא — פנא) [v. 18 פנא — פנא, v. 19 פנא — פנא] (v. 19 פנא — פנא, v. 20 פנא — פנא) [v. 20 פנא — פנא, v. 21 פנא — פנא] (v. 21 פנא — פנא, v. 22 פנא — פנא) [v. 22 פנא — פנא, v. 23 פנא — פנא] (v. 23 פנא — פנא, v. 24 פנא — פנא) [v. 24 פנא — פנא, v. 25 פנא — פנא] (v. 25 פנא — פנא, v. 26 פנא — פנא) [v. 26 פנא — פנא, v. 27 פנא — פנא] (v. 27 פנא — פנא, v. 28 פנא — פנא) [v. 28 פנא — פנא, v. 29 פנא — פנא] (v. 29 פנא — פנא, v. 30 פנא — פנא) [v. 30 פנא — פנא, v. 31 פנא — פנא] (v. 31 פנא — פנא, v. 32 פנא — פנא) [v. 32 פנא — פנא, v. 33 פנא — פנא] (v. 33 פנא — פנא, v. 34 פנא — פנא) [v. 34 פנא — פנא, v. 35 פנא — פנא] (v. 35 פנא — פנא, v. 36 פנא — פנא) [v. 36 פנא — פנא, v. 37 פנא — פנא] (v. 37 פנא — פנא, v. 38 פנא — פנא) [v. 38 פנא — פנא, v. 39 פנא — פנא] (v. 39 פנא — פנא, v. 40 פנא — פנא) [v. 40 פנא — פנא, v. 41 פנא — פנא] (v. 41 פנא — פנא, v. 42 פנא — פנא) [v. 42 פנא — פנא, v. 43 פנא — פנא] (v. 43 פנא — פנא, v. 44 פנא — פנא) [v. 44 פנא — פנא, v. 45 פנא — פנא] (v. 45 פנא — פנא, v. 46 פנא — פנא) [v. 46 פנא — פנא, v. 47 פנא — פנא] (v. 47 פנא — פנא, v. 48 פנא — פנא) [v. 48 פנא — פנא, v. 49 פנא — פנא] (v. 49 פנא — פנא, v. 50 פנא — פנא) [v. 50 פנא — פנא, v. 51 פנא — פנא] (v. 51 פנא — פנא, v. 52 פנא — פנא) [v. 52 פנא — פנא, v. 53 פנא — פנא] (v. 53 פנא — פנא, v. 54 פנא — פנא) [v. 54 פנא — פנא, v. 55 פנא — פנא] (v. 55 פנא — פנא, v. 56 פנא — פנא) [v. 56 פנא — פנא, v. 57 פנא — פנא] (v. 57 פנא — פנא, v. 58 פנא — פנא) [v. 58 פנא — פנא, v. 59 פנא — פנא] (v. 59 פנא — פנא, v. 60 פנא — פנא) [v. 60 פנא — פנא, v. 61 פנא — פנא] (v. 61 פנא — פנא, v. 62 פנא — פנא) [v. 62 פנא — פנא, v. 63 פנא — פנא] (v. 63 פנא — פנא, v. 64 פנא — פנא) [v. 64 פנא — פנא, v. 65 פנא — פנא] (v. 65 פנא — פנא, v. 66 פנא — פנא) [v. 66 פנא — פנא, v. 67 פנא — פנא] (v. 67 פנא — פנא, v. 68 פנא — פנא) [v. 68 פנא — פנא, v. 69 פנא — פנא] (v. 69 פנא — פנא, v. 70 פנא — פנא) [v. 70 פנא — פנא, v. 71 פנא — פנא] (v. 71 פנא — פנא, v. 72 פנא — פנא) [v. 72 פנא — פנא, v. 73 פנא — פנא] (v. 73 פנא — פנא, v. 74 פנא — פנא) [v. 74 פנא — פנא, v. 75 פנא — פנא] (v. 75 פנא — פנא, v. 76 פנא — פנא) [v. 76 פנא — פנא, v. 77 פנא — פנא] (v. 77 פנא — פנא, v. 78 פנא — פנא) [v. 78 פנא — פנא, v. 79 פנא — פנא] (v. 79 פנא — פנא, v. 80 פנא — פנא) [v. 80 פנא — פנא, v. 81 פנא — פנא] (v. 81 פנא — פנא, v. 82 פנא — פנא) [v. 82 פנא — פנא, v. 83 פנא — פנא] (v. 83 פנא — פנא, v. 84 פנא — פנא) [v. 84 פנא — פנא, v. 85 פנא — פנא] (v. 85 פנא — פנא, v. 86 פנא — פנא) [v. 86 פנא — פנא, v. 87 פנא — פנא] (v. 87 פנא — פנא, v. 88 פנא — פנא) [v. 88 פנא — פנא, v. 89 פנא — פנא] (v. 89 פנא — פנא, v. 90 פנא — פנא) [v. 90 פנא — פנא, v. 91 פנא — פנא] (v. 91 פנא — פנא, v. 92 פנא — פנא) [v. 92 פנא — פנא, v. 93 פנא — פנא] (v. 93 פנא — פנא, v. 94 פנא — פנא) [v. 94 פנא — פנא, v. 95 פנא — פנא] (v. 95 פנא — פנא, v. 96 פנא — פנא) [v. 96 פנא — פנא, v. 97 פנא — פנא] (v. 97 פנא — פנא, v. 98 פנא — פנא) [v. 98 פנא — פנא, v. 99 פנא — פנא] (v. 99 פנא — פנא, v. 100 פנא — פנא) [v. 100 פנא — פנא, v. 101 פנא — פנא] (v. 101 פנא — פנא, v. 102 פנא — פנא) [v. 102 פנא — פנא, v. 103 פנא — פנא] (v. 103 פנא — פנא, v. 104 פנא — פנא) [v. 104 פנא — פנא, v. 105 פנא — פנא] (v. 105 פנא — פנא, v. 106 פנא — פנא) [v. 106 פנא — פנא, v. 107 פנא — פנא] (v. 107 פנא — פנא, v. 108 פנא — פנא) [v. 108 פנא — פנא, v. 109 פנא — פנא] (v. 109 פנא — פנא, v. 110 פנא — פנא) [v. 110 פנא — פנא, v. 111 פנא — פנא] (v. 111 פנא — פנא, v. 112 פנא — פנא) [v. 112 פנא — פנא, v. 113 פנא — פנא] (v. 113 פנא — פנא, v. 114 פנא — פנא) [v. 114 פנא — פנא, v. 115 פנא — פנא] (v. 115 פנא — פנא, v. 116 פנא — פנא) [v. 116 פנא — פנא, v. 117 פנא — פנא] (v. 117 פנא — פנא, v. 118 פנא — פנא) [v. 118 פנא — פנא, v. 119 פנא — פנא] (v. 119 פנא — פנא, v. 120 פנא — פנא) [v. 120 פנא — פנא, v. 121 פנא — פנא] (v. 121 פנא — פנא, v. 122 פנא — פנא) [v. 122 פנא — פנא, v. 123 פנא — פנא] (v. 123 פנא — פנא, v. 124 פנא — פנא) [v. 124 פנא — פנא, v. 125 פנא — פנא] (v. 125 פנא — פנא, v. 126 פנא — פנא) [v. 126 פנא — פנא, v. 127 פנא — פנא] (v. 127 פנא — פנא, v. 128 פנא — פנא) [v. 128 פנא — פנא, v. 129 פנא — פנא] (v. 129 פנא — פנא, v. 130 פנא — פנא) [v. 130 פנא — פנא, v. 131 פנא — פנא] (v. 131 פנא — פנא, v. 132 פנא — פנא) [v. 132 פנא — פנא, v. 133 פנא — פנא] (v. 133 פנא — פנא, v. 134 פנא — פנא) [v. 134 פנא — פנא, v. 135 פנא — פנא] (v. 135 פנא — פנא, v. 136 פנא — פנא) [v. 136 פנא — פנא, v. 137 פנא — פנא] (v. 137 פנא — פנא, v. 138 פנא — פנא) [v. 138 פנא — פנא, v. 139 פנא — פנא] (v. 139 פנא — פנא, v. 140 פנא — פנא) [v. 140 פנא — פנא, v. 141 פנא — פנא] (v. 141 פנא — פנא, v. 142 פנא — פנא) [v. 142 פנא — פנא, v. 143 פנא — פנא] (v. 143 פנא — פנא, v.

V. 6—10 äro ej några maschalspråk, som vilja verka genom sin form. De äro Mahnungen — ej Aussagen. De se ut som brottstycken ur en större samling förmäningar, hur man skall bete sig inför de höge herrar, i rättstvister etc., i stil med de egyptiska vishetsläroarna. Men åtminstone i 9—10 ser det ut, som om det vore en äkta ordlek. Först och främst alliterationen i v. 9, se s. 48, men av största intresse är i detta sammanhang: — — blotta icke en annans סוד, på det att icke den som hör dig יחסך —. På så sätt får den egendomliga formen יחסך sin förklaring. — V. 11 är både texten själv och dess mening omdebatterad. S. 45 är anført קָרַב קָרַב. Märk även מַשְׁכִּית כֶּסֶף. — V. 16 har alliterationen å ד ovan s. 48, möjligen דשבעני — דבש.

17

alliterationen i a å ר ovan s. 48, vidare »rimklang» ישבעך och רעד, slutligen שָׁנֵאךְ – פֶּן יִשְׁבַּעךְ?

18 מִפֶּיךָ וְחָרַב וְחָץ שֶׁנֶּן אִישׁ עֵנָה בִּרְעָהוּ עַד שָׁקָר

lika tydligt *wortdeutend* som någonsin namförklaringarna. (Läs מִפֶּיךָ i st. för מִפֶּיךָ se kommentarer och lexika.) Alliterationen mellan begynnelsebokstäverna se s. 48. Vidare är det tydligen chiasmisk korrespondens mellan מִפֶּיךָ חָרַב (om framför חָרַב stått ו är naturligtvis oviss¹) och חָץ. Denna ljudöverensstämmelse bör kanske hellre uttryckas så: מִפֶּיךָ – חָץ, חָץ – חָרַב alliteration å ח, חָץ – מִפֶּיךָ »rim» å פֶּי. Men det »förklarande» elementet framkommer, när man ställer bilden och tillämpningen bredvid varandra: »— ett חָרַב och en pil שֶׁנֶּן är (en man som vittnar) en אִישׁ עֵנָה (mot sin nästa) בִּרְעָהוּ etc.» — V. 19 och 20 se s. 48 och 45. Uppmaningen v. 21—22 innehåller möjligen en anspelning. »Om din fiende hungrar, så giv honom לֶחֶם — ty då lägger du נַחֲלִים på hans huvud, och Jahvä יִשְׁלַח dig.» — 26: 1 (s. 48) finnes en mer bestämd och otvetydig samklang: — כְּשֶׁלֶךְ בָּקִיץ וְכַמָּטֵר בְּקִצְרֵי. Observera מָטֵר בְּקִצְרֵי. Mer problematiskt כָּסִיל – קִצְרֵי (och כְּשֶׁלֶךְ?). — V. 2 också tydligt:

26: 2 כַּצֹּפֹר לָנוֹד כְּדָרוֹר לָעֹף — —

först לָנוֹד – דָּרוֹר men också assonans mellan efterföljande לָעֹף – דָּרוֹר.

4 אֶל חֶזֶן כָּסִיל כְּאוֹלֶתוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה־לּוֹ גַּם אֶתָּה

i a först i לֹת i חֶזֶן och כְּאוֹלֶתוֹ, men den mest slående korrespondensen är mellan a och b. »Svara icke dären efter אוֹלֶתוֹ, på det att icke תִּשְׁוֶה־לּוֹ.» — I v. 5 har möjligen det första och sista ordet gett ljudlikhet.

5 עֵנָה כָּסִיל כְּאוֹלֶתוֹ פֶּן יִהְיֶה חֲכָם בְּעֵינָיו

»בעֵינָיו dären efter hans enfald, för att han ej må synas klok — V. 6 svärförståelig och väl fördärvad text och så ej användbar för oss. שִׁלַּח och שִׁתָּה ovan s. 51. (?דְּבָרִים בִּיד), möjligen בְּקִצְהָ – כָּסִיל. az innehåller en så drastisk bild till att 'sända bud', att den väl torde vara ursprunglig.

¹ Cf. Pr. 26: 18 och Rothstein, Grundzüge d. hebräisch. Rhythmus, Leipzig 1909, s. 30 om ו conj. i poetiska texter.

דְּלוֹן שְׁקִים מִפֶּסַח וּמִשַׁל בְּפִי כְּסִילִים

omöjlig form. Om de olika förslagen se kommentarerna. b korresponderar med a: משל: לשׁ. Benen hänga slappa ned מִפֶּסַח, så är det med vishetsspråk בְּפִי כְּסִילִים. — (V. 8 כְּצִיר 8) om texten har var utläggare sin mening). — V. 9 vill ej heller böja sig för uttolkarna. בׁ tolkar man som sent sprakbruk = komma, råka i, men att få någon rimlig förbindelse mellan a och b tycks vara omöjligt. Misstänkt är också, att 9 b = 7 b. Möjligen har 9 b gått förlorad och ersatts med 7 b. Enda ljudlikhet, man kunde få fram, vore mellan כְּסִיל – שְׁכִיר, och överensstämmelsen är här för svag att bygga på. — V. 10 må man också studera kommentarerna för att se, hur hopplös en förståelse är. Som texten nu står, märk רַב, עֲבָרִים, כָּל; מַחֲוֹלָל – שָׁכַר; שָׁכַר – מַחֲוֹלָל – כָּל; עֲבָרִים, רַב. LXX:s text överflyttad till hebreiska lyder (enl. Frankenberg) רַב מַחֲוֹלָל כָּל בָּשָׂר כְּסִיל וּשְׁבִיר עֲבָרָתָם. Språket verkar så för svagt. Mitt ibland dessa bildrika liknelser kan det icke ha stått. I v. 11 behöver man blott ställa de båda halvverserna under varandra för att se, hur nära anslutningen även i ljudhänseende är:

11 כְּכֹלֵב שָׁב עַל קֶאֱוֹ
כְּסִיל שָׁנָה בְּאוֹלֵתָו

Den bisarra bilden och tillämpningen assonera och alliterera starkt, och språket måste uppfattas som synnerligen „geistreich“. — V. 12 har sin parallell 29: 20 med några få förändringar. En stomme är gemensam. „Ser du en man — — det är mer hopp om en däre än om honom.“ Om den går tillbaka på något maschal, som varit „wortdeutend“, är naturligtvis omöjligt avgöra. — Synnerligen drastisk och lyckad är v. 17.

17 מַחֲזִיק בְּאֶזְנוֹ כֹּלֵב עֲבַר מִתְעַבֵּר עַל רֵיב לֹא לוֹ

(Texten se s. 31 not 2.) Paronomasien עֲבַר – מִתְעַבֵּר – עֲבַר naturligtvis förut noterad (Casanowicz s. 68). Möjligen skall dock läsas מִתְעַבֵּר בר. från עֲבַר och מִתְעַבֵּר återfinnes i רֵיב. (? רֵיב לֹא i כֹּלֵב לב). — V. 18, 19. [מִתְחַוֵּלֵל Frankenberg מִתְחַלְחֵל – מוֹת]. V. 19 mera troligt: כֵּן אִישׁ רֵמָה אֶת רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי i מִשְׁחָק – זָקִים חֲצִים beror på, *hur* stark känsla hebréen haft för dylika ljudlikheter — sammalunda הֲלֹא och מִתְחַלְחֵל. — V. 24 se s. 50 (? קָרְבוֹ – מְרֵמָה ? יִנְכַּר – קָרְבוֹ).

25

כי יחנן קולו אל־האָמָן בִּי כִי שֶׁבַע תועבות בכבו

ax och aß assonera tydligt האָמָן־קולוֹ — יחנן קולוֹ, och fortsätter uppenbarligen i b תועבות בכבו —, obs. קרבוֹ i v. 24, liksom שֶׁבַע i בע återkommer i תועבות. Det är ej fråga om suffixet י, som naturligtvis i och för sig ej är tillräckligt för att skapa känslan av assonans, cf. König o. a. a. s. 286: »— — wenigstens zunächst die einsilbigen Flexionsendungen nicht leicht als vollgiltige Gleichklänge empfunden werden. Nach dieser Analogie konnte auch das hebräische Ohr z. B. in den auf einander folgenden Worten mō'adim, jamim, šanim (Gn. 1: 14) oder in perû, rebû, mil'û (22) keine vollgiltigen Gleichklänge finden». Å s. 329 avvisar König med rätta de ställen, som Vetter¹ anför som bevis för »rim» i Job, dock med ? för 3: 7 b, om inte möjligen detta kan vara »beabsichtigt», אל־תבוא רנה בִּי. Det är också här ej fråga om ändelser utan om prepositionen ב + suffixet י, som assonera med imperfektet תבוא. Sammalunda i Pr. 26: 25 prep. ב + suff. י med ב från stammen i תועבה + ändelsen וַת, med ב i stammen לב + suff. י. Detta kan ej gärna förkastas som »unvermeidbar» eller »unavoidable». — V. 27 har sista ordet i a יפול upptagits genom första ordet i b גלגל. (Men skall ej också גלגל אבן få sin efterklang i אֵלֶּי?? Möjligen skall här dock läsas עלי efter LXX (Toy).)

28

לשון שקר ישנא רכיו

ופה חלק יעשה מרחק

märk här också לשון — ישנא, cf. ovan v. 26 משאן — שנאה, vidare ה färgat av י i פה חלק och מרחק. LXX:s ἀλλοτρίων tycks dock haft någon liknande form framför sig och tänkt på någon avledning av det arameiska דכא (se Toy och K. B. H.). Möjligen skola de sista orden i halvverserna giva anklang מרחק — רכ (2) — רכ, se Casanowicz s. 29 beträffande ה och כ, detta under förutsättning, att man antar en arameism, någon form av דכא, som ger spirantiskt כ. — 27: 1 cf. ovan s. 48. — V. 3 äro ljudhänsynen mera bestämda. Alliterationen å כ behandlad å s. 48. Var del av dubbelliknelsen innehåller sin ljudanspelning. α ככר אבן och בטל החול. Detta bekräftas av v. 4, där man finner i ett likartad uppbyggt språk שטת את. I v. 3 har

¹ P: Vetter, Die Metrik des Buches Job in Biblische Studien hrsg von Bardenhewer, Bd 2; H. 4, Freiburg 1897, s. 14—15.

från κ upptagits i κ och κ , det slutljudande κ från β i b κ , liksom κ tydligt ger anklang med κ . — V. 5 utom alliterationen (s. 46) märk κ — κ . — V. 6 s. 46 (κ — κ). — V. 9. Texten synnerligen oviss¹. Hur den än skall läsas, så mycket synes dock tydligt, att κ i bilden skall påminna om κ i tillämpningen. — 10 a är endast en slags inledande förklaring till det egentliga maschalet i b (till detta se s. 58). Till alliterationen i a, cf. s. 49. — V. 11 ligger väl en anspelning i κ — κ , densamma finnes även i 10: 1, 23: 15 och ofta. Assonans mellan az och β κ , i så fall fortsätter den måhända från κ till κ och härifrån till κ ? — V. 15 alliterera κ , i κ och κ ; måhända vinner denna form så sitt raison d'être. Eljest hava väl även κ och κ ljudit samman. — V. 16 omöjlig att komma till rätta med (Frankenberg, Toy) κ — κ — κ , men därmed är ingen glädje, då ingen förnuftig mening kan utvinnas. Wildeboers »det nordliga döljer vind» innebär naturligtvis ett amphiboli liksom 25: 23, κ taget i sina bada betydelser: 'dölja' och 'norr'. Men är ett sådant ordspråk tänkbart — med fortsättningen: »das Öl des Südens wird genannt», prägnant — gerühmt» (Wildeboer). Det högsta, man vågar säga, är, att språket ser ut som en anspelning på κ och κ . Här visar det sig, vad som var att vänta, att sadana ordlekar, som kunnat förstås, när språket var levande, maste bli oförståeliga, när språket ej längre talas, och giva upphov till textförvirring. — V. 17 se s. 45, v. 19 s. 45 och 50, v. 20 s. 50 (κ — κ). LXX bjuder efter v. 20 på en vers utöver den hebreiska texten:

20 a $\beta\delta\epsilon\lambda\upsilon\gamma\mu\alpha$ Κυρίῳ στηρίζων ὀφθαλμόν,
καὶ οἱ ἀπαίδευτοι ἀκρατεῖς γλώσση.

(K. B. H.) תועבת יהוה עצה עיניו וכסילים עזי לשון

¹ Efter LXX har man rekonstruerat b מתקרב מעצבת eller מעצב. Så Frankenberg och K. B. H. Hartill är blott att anmärka, att på det sättet få bilderna i a ingen mening. Till de två bilderna i a, att rökelse och olja göra sinnet glatt, väntar man sig en direkt tillämpning. LXX:s b står varken i parallell eller kontrast till a (Toy). κ bildar däremot en god fortsättning. Meningen är väl att framhäva vänskapen. Så latinska översättningen, Kamphausens κ , Reuss κ , se Toy.

Observera tre ord alliterera å ע, ovan s. 49, vidare עִינִי – לִשְׁוֹן, tydligast äro עצה וְעַי ställda i parallell. Så anspela troligast också עִי לִשְׁוֹן – כְּסִילִים. Språket verkar så, som om det vore ursprungligt hebreiskt. Men det går ej i stil med de omkringliggande maschalen. Icke deras bildrikedom, det inför Jahvä, och hör sålunda ej i detta sammanhang av mer profana språk. LXX torde antingen funnit versen i texten som redan gjord till sats eller tagit den ur någon annan hebreisk språksamling.

V. 21 מִצֵּרָה לְכֶסֶף וְכֹר לִזְהָב וְאִישׁ לְפִי מִחֻלּוֹ

מִצֵּרָה לְכֶסֶף, cf. ovan v. 4 även i dubbelliknelse och v. 3. מִצֵּרָה לְכֶסֶף mer svagt. Men כֹּר i förbindelsen לְכֶסֶף blir upptaget i b genom לְפִי. Observera den i ljudhänseende parallella företeelsen i 26: 3 (även dubbelliknelse) מִתֵּן לַחֲמֹר – לֶנֶז. — Efter v. 21 har LXX åter en vers, som ser ut att gå tillbaka på ett hebreiskt original, men att döma av färg och innehåll ej tycks vara ursprungligt i detta sammanhang.

21 a ἀκαρία ἀνόμου ἀνέστη ἀαα,
ἀκαρία δὲ εὐθέως ἤστη ὡς ὥσω.

K. B. H. לֵב רָע מִבְּקֶשׁ רָע וְלֵב יִשְׂרָאֵל דַּעַת

»wortdeutend. «Hjärtat hos רע det רע (»בְּקֶשׁ)», och i samklang med שר följer i b ישר. — V. 22 se ovan s. 49. Texten är oviss¹. Obs. לא חסור (–); עליו – אולתו; בעלי – מעליו; תכתוש – מכתש – חוך (?). V. 23–27 ett sammanhängande stycke, där icke längre var vers utgör ett maschal. Notera i v. 23 עדרים – ידע תדע, v. 24 חכן – מר, men främst i b אס נזר לדרב ודור (v. 26 כבשם ללבושך), mer bestämt v. 27:

27 וְדִי חֵלֶב עֹיִם לִלְחָמְךָ וְחַיִּים לְנַעֲרֹתֶיךָ

(ללחם ביתך) synes vara glossa).

¹ Det är emellertid fråga, om man för meterns skull (K. B. H.) får utsluta något. Metern är i dessa kapitel så oviss. ריפית וְעַי äro osäkra till sin betydelse. בתוך הריפית בעלי anses av Wildeboer och Toy för glossa. Versen bleve på så sätt glattare, men LXX har tydligen läst orden. Den synes ej ha במכתש och מעליו (K. B. H.).

Anordningen av språken.

Vanligtvis anses ordnandet av sentenserna „völlig willkürlich.“ (Gressmann, Z. A. W. 1924, s. 291). Det kan det också i huvudsak vara. Men ofta kan man iakttaga, att rent formala orsaker haft inverkan. Så kan man i synnerhet i k. 10—15 se, huru ett ord i en vers giver anledning till ett nytt språk, där samma ord gives ofta utan det minsta sammanhang med föregående vers. Alltså att ett stickord varit avgörande. Detta synes vara fallet i Proverbia ej blott på de ställen, där de nyare påpeka det, cf. Wildeboer 25: 3, 5; 27: 2, Gressmann o. a. a. s. 291: 10: 11; 14: 17; 14: 20, utan mer genomgående. I samlingen k. 10—15 är det uppenbart, men utifrån den har man även rätt att tillämpa det på de övriga samlingarna. I k. 25—27 möter man det mera sällan. Att stickord varit av inflytande vid sammanställningen ej blott av språk utan även av lagar och profetorakel, kan tillfälligtvis iakttagas. Så t. ex. i förbindandet av Amos 8: 11, 12 med 13, 14. I 11, 12 talas om en törst צמא efter Jahväs ord. Med detta har så utgivaren i 13, 14 ställt samman ett språk om att israeliternas söner och döttrar skola dö av צמא (Steuernagel¹). Det är en äkta stickordssammanställning. Ordet צמא har varit avgörande. Att det toges i helt olika betydelser, bevisar just, hur rent ytligt sadana sammankopplingar skett. Detsamma har man iakttagit exempelvis beträffande orakelsamlingen i Jes. 21 ff. Ur själva oraklet har man tagit ut ett enskilt ord och satt som överskrift. (Jes. 21: 1 אֲשֶׁר יִהְיֶה עִירָא ur v. 1. 22: 1 אֲשֶׁר יִהְיֶה עִירָא ur v. 5 (se Duhm). Tanken går osökt till Koranen, där också de enskilda kapitlen fått sina namn efter ord, som förekomma i texten, stundom rätt godtyckligt valda². — I lagarna kan man peka på

¹ Steuernagel, Einleitung in d. A. T., Tübingen 1912, s. 617.

² Cf. ex. K. V. Zetterstéen, i N. Söderblom, Främmande Religionsurkunder, II: 788, Sthm 1908. Dens., Koranen, Sthm 1917, s. XXVI.

ex. Ex. 22: 4—5. I v. 4 stipuleras straff för det fall, att någon låter sin boskap, בעירה, arbeta, יבער och בער, en annans fält. Härmed har så förbundits v. 5, där det talas om en man, som sätter eld på ett fält המבער את הבערה. Texten behöver här ej ändras, som parallellen i hetitisk laggivning visar. Det hela är förbundet genom stickordet בער. Se Pedersen, Fremmed Indflydelse paa Israels Lovgivning, s. 208 i 'Studier tilegnede Frants Buhl', Khvn 1925. — I sentenslitteraturen med dess korta språk, där varje vers bildar en avslutad enhet, hör emellertid denna anordning framför allt hemma. För att taga ett typiskt exempel. I Tobit 4 möter, som ovan nämnts (s. 31 o. 32), en förmaning helt hållen i maschalstil. V. 13 kommer en uppmaning i sammanhang med bokens tankegång till Tobias att taga sig en hustru från sin egen släkt. Motsatsen vore högmod. Detta föranleder så fadern att citera ett typiskt språk, helt säkert från annat sammanhang, då andra hälften av språket här ingenting säger: v. 13:

ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ ἀπωλία καὶ ἀκαταστασία πολλή,
καὶ ἐν τῇ ἀχρεότητι ἐλάττωσις καὶ ἔνδεια μεγάλη.

Men det, som intresserar här nu, är, att andra halvversen, som redan den faller ur sammanhanget, genom ordet ἀχρεότητι har givit anledning till ännu ett språk, som närmast ser ut som ett rent folkordspråk:

ἢ γὰρ ἀχρεότης μήτηρ ἐστὶν τοῦ λιμοῦ,

alltså förenat med det föregående genom stickordet ἀχρεότης. I arameiska Ahikar finnes även ett typiskt exempel. Här berättas i början en del fabler, och så heter det i 91:

חמרא רכון לאתנא מן רחמנה וצנפריא — —

»Åsnan bugade sig för åsninnan av kärlek till henne», och så giver Ahikar i 92 ett helt annat språk:

תרנן מלן שפירה וזה תלתא רחימה לשמש שותהו חמרא — —

Här är det påtagligt, att de båda språken blott förbundits på grund av stickorden רחימה och חמרא, så mycket mer som חמרא har helt olika betydelser. En sådan förening har naturligtvis känts som synnerligen sinnrik. Den närmar sig här vitsen. Att i en vers tala om 'åsnan' och så i nästa med anledning härav

komma över till tal om 'vin' har känts så »vist», att ej heller syrisk texten kunnat underlåta förbindelsen. Så har man — se Conybeare, Harris, Lewis, *The Story of Aḥikar*, Cambridge 1913 — i Aḥikars språk:

8 » — — ty om ett hus kunde byggas genom hög röst, skulle חמרא bygga två hus på en dag.»

9 »Min son, bättre är att vända sten med en vis man, än att dricka חמרא med en däre».

I sammanhängande texter — psalmer och profetorakel — talar man hellre med König (o. a. a. s. 302) om Leittöne, Leit-motive. Man brukar också benämna företeelsen Stufenrhythmus. Företeelsen är iakttagen exempelvis i Ps. 120—134¹, och man har så velat tolka titeln שיר הירגלות som avseende denna Stufenrhythmus. König har i ovannämnda arbete (s. 298—303) uppdelat dessa olika fall på Anaphora, Epiphora, Ploke, Anadiplosis och Epanalepser, som icke bilda början eller slut av en sats. Dessa sista kallar han Leittöne, Leitmotive. Mangfalden av dessa olika slags samklanger mellan satser visar, att de likljudande elementen kunnat vara placerade var som helst i satsen. Det visar sig alltså som en parallell till vad ovan visats i ordspraken, där ljudanspelningarna likaledes ej voro bundna av någon bestämd plats. Så finner man i Ps. 120—134: 120: 2, 3 שיר רמה epiph.; 5, 6 שכן Leittöne; 6, 7 שלום do; 121: 1, 2 שיר anadip.; 3, 4 יום do; 4 b, 5 a שבר ploke; 7, 8 ישבר Leitt.; 122: 2, 3 שלום anad.; 6, 7 שלום, ישר, ושלום Leitt.; 7, 8 שלום Leitt.; 8, 9 לזמן anaph.; 123: 1, 2 (tre gånger) עני Leitt.; 2, 3 חן anad.; 3, 4 רב שבע anaph.; 4 בוי Leitt.; 124: 1, 2 ליל יהיה שהיה לו anaph.; 4, 5 הרים Leitt.; 7 ab עבר על נפשו anad.; 7 ab פה, נבלט Leitt.; 125: 2 ab סבים Leitt.; 3 ab הצדיקים Leitt.; 4, 5 יהיה Leitt.; 126: 2, 3 הדגל anaph.; 5, 6 a הורג ploke; 6 ab נשא Leitt.; 127: 1 ab שם אש anaph.; 3, 4 בני (även v. 2) anaph.; 3, 4 בני (dock König s. 303 war nicht natürlicherweise zu vermeiden.); 4, 5 ha naturligtvis גבור och גבר känts så närbesläktade, att de i ljudhänseende haft samma funktion som identiska ord. 128: 1, 2 אשר anaph.; 4, 5 יבך Leitt.; 5, 6 ראה anaph.; 129: 1, 2 רבת צררתי anaph.; 8 ab ברכתי, ברכת Leitt. König säger (s. 303): Allerdings fehlen die erwähnten Eigentümlichkeiten in manchem

¹ Cf. G. Hylmö, *De s. k. Vallfartssångerna i Psaltaren* (Lunds Universitets årsskrift, 1925), s. 3 f.

Teile der genannten fünfzehn Dichtungen, wie wenigstens in 130: 1—4.» Men: v. 2 a hör tydligen t. o. m. בקול till v. 1, och då möter även här קול i diktens första och andra vers. 5—8 texten mycket oviss. Cf. dock 5, 6 נפשי; 5, 7: הוחלתי skall måhända (K. B. H.) dragas till v. 6. Man får då הוחלתי, v. 7 יחל; 7, 8 ישראל, יפרה — פרות; 132: (10, 11 דוד) 13, 14 אזה, אותה; מושב, Leitt.; 133: 1, 2 טוב; 2 ab 3 ירד Leitt.; 134: 1, 2 ברכו את יהוה plope; 2, 3 יהוה — ברכ Leitt. — De flesta av ovanstående exempel äro noterade av König. Också i Jes. 24—27 har man konstaterat många fall av samma företeelse. König anför 24: 8 ab שבת משוש anaph.; 26: 3, 4 בטח anad.; 7, 8 ארה anaph.; 8, 9 נפש anad.; 9, 10 ליד (s. 301 »Stichwörter לידו und ליד wenigstens in der Nähe vom Ende und Anfang des Stichos in 9 b 10 a»). Till dessa exempel kunna läggas ex. 25: 10 ab הרוש — כרוש; 11 a αβ השפיל — פרש; 11 b 12 השפיל.

Det är nu givet, att dylika »Leittöne» äro ett utmärkt medel att knyta samman olika verser. En synpunkt, som man framför allt bör tänka på åtminstone i fråga om lagtexter och ordspråk, är den mnemotekniska. Här radas upp det ena språket bredvid det andra, vart och ett en självständig enhet, ofta utan något reellt samband med de föregående och efterföljande. Och dessa ting ha lärts utantill — ordspråken, sentenserna, höra hemma i skolorna, och att lära är att lära utantill. Man må blott själv pröva att lära något kapitel för att finna, vilken hjälp och vilket stöd för minnet det är, när samma ljudkomplex eller hela ord upprepas. Och skola dylika ting överhuvud ordnas, så är en dylik princip hart när den enda, som erbjuder sig. Är den ovan givna analysen av ordspråken riktig, så visar det just, hur stor vikt som lagts vid det formella. Och närmast till hands ligger då att ordna de olika maschalen efter dylika grunder. Man ser ju, hur nära dylikt legat till hands. Skall hebréen eller araben sätta en överskrift, då plockar han ut några ord ur texten, han tänker icke som vi över innehållet och formar av detta ett par sammanfattande ord. Likaså när stycken ur olika innehåll radas till varandra, sker detta efter rent yttre likheter, enstaka ord, där vi skulle fordra större överensstämmelse i innehållet. Det kan vara på sin plats att här anförä en parallell från Egypten. Erman, Literatur d. Aegypt. s. 13: »— — wer unten die Klagen liest, in denen der Prophet der 'Mahnworte' das Elend seiner

Zeit schildert, der sieht mit Staunen, dass dieser Dichter nirgends versucht hat, das Gleichartige ungefähr zueinander zu stellen — — Der Mann improvisiert und da führt ihn irgendein Wort, das er im letzten Verse gebraucht hat, rein äusserlich auf einen neuen Gedanken, den er sogleich ausführt. So sagt er einmal, alle seien des Lebens satt, sogar die kleinen Kinder. Bei den Kindern fällt ihm dann ein, dass man die Kinder tötet und auf den Wüstenboden wirft. Und der Wüstenboden bringt ihn dann wieder auf die Mumien, die man dort aus den Gräbern reisst und auf ihn hinwirft».

Fran modern tid må jämföras, vad Mau säger i sin inledning till ovan anförda arbete¹. Han hade för planer att ordna ordspraken efter innehåll men fann det ogörligt och ordnade dem så efter vissa ord, de innehöllo, t. ex. Lad, Doven, Taabe etc. En annan parallell se Paul² ex. s. 10: — — die Sprüche zum Theil weniger dem Gedanken gemäss zusammengestellt, als vielmehr nach gewissen Schlagwörtern. Das Schlagwörtermässige zeigt sich schon in einigen Capitelüberschriften — — ferner z. B. darin, dass in Cap. 12 'von triuwe und untriuwe' zuerst alle Sprüche mit 'untriuwe' gestellt werden, und dann alle mit 'valseh' — — s. 12 »Cap. 4 — — Überschrift 'von dem menschen' — — In der That werden die einzelnen Sprüche nur dadurch mit einander verbunden, dass in ihnen das Schlagwort 'mensch' vorkommt. — — s. 15 » — — zum Theil sind sie durch bestimmte Schlagwörter in Gruppen zusammengefasst, welche manchmal in einander übergreifen und so wieder mit einander verknüpft sind — —» etc.

Ovan s. 40 har anförts, hur maschal anhopats, alla med formen — מֵ — מֵ, bättre än, Koh. 7: 1—8; Syr. Ah. 51; Ps. 118: 8, 9. Amen-em-ope k. 6. S. 46 är papekat, att Pr. 27: 6, 7 tydligen ställts bredvid varandra på grund av den omständigheten, att bada börja med מֵ och innehålla ord allitererande a מֵ, likaså 25: 25, 26 två språk, som börja och alliterera a מֵ. Till detta, att olika verser sammanhållas genom lika begynnelse, kan anföras som parallell Papyrus Insinger. T. o. m. en icke-egyptolog behöver blott kasta en blick på den transkriberade texten för att se, hur genomgående

¹ E. Mau, Dansk Ordsprogs-Skat, I—II, Khvn 1879; I s. III ff.

² H. Paul, Über die ursprüngl. Anordnung von Freidanks Bescheidenheit, Leipzig 1870.

de olika språken sammanhållas av samma begynnelsebokstav eller samma begynnelseord, ett eller flera: 2: 4—7 tm; 9, 10 t; 11—13 p₂; 16—17 bne; 18—20 p₂; 3: 1—16 tm; 24—4: 2 tm; 6—8 tm; 13—15 p₂; 23—5: 2 p₂nt; 3, 4 Wn; 5, 6. bne n; 7, 8 hr; 13—16 p₂; 20—6: 1 wn; 6: 2—11 hr; 12, 13 p₂nt sei n; 16—18 b; 20—24 p₂nt etc., etc. (Att här ingå negationer, tm, mask. art. p₂ inverkar intet, då naturligtvis även detta förnummits — i ett antal verser, som alla börja med negation, måste detta kännas som föreningsband.)

Av de nyare kommentarerna över Proverbia är det egentligen blott Wildeboer, som någon gång talar om »Stichwort». Däremot har Delitzsch (1873) ofta försökt att förklara förknippandet av maschalspråken, talar här och var om »Stichwort» och giver många värdefulla anmärkningar. Före honom och ännu oftare anför Hitzig (1858) »lexikalische Zusammenhang», och Bertheau (1847) ger listor över stickorden. Då dessa emellertid ej äro fullständiga, vidare blott någon gång observerat, att ej blott hela ord »stickord» utan även samma ljudkomplex förena olika verser, kan det vara värt ta upp frågan, i synnerhet som den belyser och belyses av ljudkorrespondenserna inom språken. Här liksom i fråga om de enskilda språken börjar jag med k. 25—27 i Proverbia.

Proverbia
25—27.

Språksamlingen öppnas rätt signifikativt med en samling språk över מלך. Den är ej ensam om detta. Samlingen 16—22: 16 börjar med en grupp Jahväspråk, men omedelbart därefter kommer v. 10—15 en del språk över מלך. Det synes, som om det varit sed att låta vishetslärorna inledas med maschal över מלך¹.

¹ Ett dylikt bruk får naturligtvis lämpligast sin förklaring utifrån konungatiden, då israelitiska konungar verkligen existerade. Och det möter numera intet hinder, då den gamla dogmen, att ordspråkslitteraturen var efterexilisk, väl genom det senaste fyndet av Amen-em-ope får anses bragt ur världen. Liksom det funnits lagar, psalmer och profetoraker både före och efter exilen, så finnes det ingen anledning antaga något annat om maschal-litteraturen (cf. framför allt Gressmanns ovan anf. artikel i Z. A. W. 1924). Exilen har varit det slagord, som förr löst frågorna inom gammaltestamentlig vetenskap och särskilt frågan om dateringar. Ett ordspråk kan icke dateras. Beträffande folkordspråk är det klart utan vidare. Lat är Lat både före och efter exilen. Men likaledes är motsättningen רשע — צדיק inget specifikt efterexiliskt. Det gör, att samma svårighet kommer igen här. Vad man kan söka bestämma, är de kretsar, där sentenserna höra hemma, de idéer, som härskar där, deras stil. Konungaspråken giva emellertid en något konkretare bakgrund än de övriga. De tala ej blott om מלך, de giva också anvisningar,

K. 31: 1—9 är också »konungaspråk», förmaningar formellt riktade till en konung. Här må framhållas, att även i arameiska Ahikar påträffas konungaspråk samlade i ett stycke till innehållet nära besläktade med våra språk i Proverbia. Ah. 100—108. Härstamma dessa språk från Babylonien, är därmed funnen en utom-israelitisk förebild till dylika sammanställningar av »konungaspråk». Emellertid, även om det kan bevisas, att Ahikarlegenden med åtföljande språk kunna härledas från Babylonien, så ger detta inget bevis för det enskilda fallet. De olika versionerna av Ahikar visa så olika anordning och stoff av språken, att dessa kunnat komma snart sagt var som helst ifrån. Och så kan med anledning av en språksamling med »konungaspråk» blott uttalas den förmodan, att dylika sammanställningar ej voro speciellt israelitiska utan gemensamt orientaliska. Däråt pekar även k. 31: 1—9, i det denna samling härledes från משל, cf. Gen. 25: 14, 1 Kr. 1: 30, således en ismaelitisk stam. — Konungaspråken i k. 25 räcka t. o. m. v. 7 a eller möjligen t. o. m. v. 8. 7 b bör dragas till v. 8 med Sym. Vulg. Så bliva verserna likformiga och lättare att förstå. 8 az punktera vidare הַצֵּד לָרֶב (Toy, K. B. II.). אשר

hur man skall bete sig inför מלך. En slående parallell till de egyptiska vishetslärorna. Dessa äro ju skrivna under formen en vis skrivare, som undervisar sin son. Till innehållet giva de förmaningar, hur man skall bete sig inför furstar, underordnade, i alla livets förhållanden. De kretsar, där de uppkommit, äro de »vises» = skrivarna. De ha använts i skolorna för de förnåmas ynglingar, för ämbetsmannaståndet. Dylika vishetsskrifter ha sedan genom skrivarna — de voro furstarnas sändebud vid underhandlingar vid främmande hov — fortplantats från folk till folk. Det är väl så Amenem-ope kommit till Palästina. — Ända ned i sena tider ha ordspråksamlingar använts i skolorna, när man lärt främmande språk. Cf. ex. O. Weber, Die Literatur der Babylonier und Assyrier, Leipzig 1907 Der alté Orient, s. 306: »Eine Sammlung von Sprichwörtern ist uns durch Assurbanipals Bibliothek überliefert. Sie diente als Übungsmaterial zur Erlernung der sumerischen Sprache und ist zweisprachig erhalten.» Eller Freytag, أمثال العرب, III

pars prior s. XIII om Cod. Arab. Götting.: »Christianus quidam in usum discipuli, ut linguam Arabicam disceret, librum composuit. — Och Schüick, Varldslitteraturens historia II Israel, s. 772 papekar, hur i medeltidens och renässansens skolor ordspråken voro en omtyckt läsning — Catos moralia, Syrak m. m. — Så har också Ahikar vandrat från Babylonien ända ned till Elephantine. Man står allt fortfarande i förbindelse med perserkonungen, cf. No 21 i Cowleys samling. — Konungaspråken bekräfta, vad man efter parallellen från andra länder kunnat utan vidare antaga, att det är i mera aristokratiska kretsar, man har att söka uppkomsten av vishetslitteraturen.

ראו עיניך införes nu mycket abrupt, om det skulle stå utan samband med det föregående. Knytes det samman med föreställningen, scenen i de förra verserna, får man en bättre bild. »Vad dina ögon se» — nämligen där לפני מלך — במקום גדלים — לפני מלך, det är tydligen tänkt på en krets av stormän inför konungen — cf. Luk. 14: 7 f. — »det skall du icke skyndsamt föra ut till den stora hopen etc.». Tanken blir parallell med övriga vishetsläror. Cf. Amen-em-ope 23—24. K. 23 börjar: »Iss nicht Brot vor einem Fürsten — — —. Blicke auf den Napf, der vor dir steht — —», och så kommer: »Lausche nicht der Rede eines Fürsten in (seinem) Haus 24 und erzähle sie nicht draussen einem anderen. Lass nicht deine Aussage draussen weitergebracht werden, damit dein Herz nicht (sauer) werde». Cf. armeniska Alı. (Conybeare 25):

1. »Son, if thou hear any word in the royal gate, make it to die and bury it in thy heart, and to no one diverge it. — —»

Samtliga verserna 2—8 (el. 6) handla således om מלך. V. 2 och 3 speciellt äro ställda bredvid varandra »wegen des Stichworts מלכים» (Wildeboer). Det må nu vara. Men מלך utgör förbindelselänken mellan *alla* dessa språk. Vad som särskilt föranlett, att v. 3 placerats bredvid v. 2, är stickordet חקר, således:

2 — — — — — כבד מלכים חקר דבר

3 — — — — — לב מלכים אין חקר

V. 3 och 4: v. 3 — — — — — ארץ ל — —, v. 4 — — — — — לצרה — —, en iakttagelse, som naturligtvis vinner betydelse, blott *om* man lyckas påpeka dylika ljudkomplex' korrespondens i en mängd fall. V. 4 och 5 äro förenade genom »stickordet» הגו (Wildeboer). Hur nära de egentligen även till formen höra samman, är visat ovan s. 49. Den intressantaste korrespondensen, som här får tilläggas större vikt än den mellan 3 och 4, är mellan 4 a och 5 b:

4 — — — — — הגו סינים מכסה

5 — — — — — הגו — — — — — ויכון בעדק כבאו

לפני מלך utan מלך. V. 5—6 är förbindelselänken *icke* לפני מלך, som alltså kunde sättas som ett slags överskrift över de båda språken. לפני återfinnes i v. 7 och kanske får tillmätas någon betydelse, då det möjligen allitererar med השפיל. Förbindelsen mellan v. 8 och 9 är däremot fullt klar:

- 8 לרב -- -- באחריתה -- רעד
 9 ריבך ריב את רעד -- אחר --

Den intressantaste korrespondensen är här naturligtvis mellan de olikbetydande רב och ריב, ävenså אחרית och אחר. 9—10 egentligen en enhet כוד — יחסוך se ovan s. 81 f. Från v. 11 börjar en helt ny stil. Ej längre uppmaningar utan Aussagen. Sammanställningen har man väl här att tänka sig så, att heterogent stoff upptagits från skilda håll. V. 6—10 likna sålunda till form och innehåll den egyptiska, den arameiska och Eufratländernas språk-diktning. — Om vid knytandet av v. 11 till 10 דבר דבר och דבתך haft något inflytande, är väl mycket problematiskt. Däremot är förknippningen av v. 11 och 12 uppenbar:

- 11 תפוחי זהב במשכיות כסף -- -- על אפניו
 12 נוס זהב וחלי כתם -- -- על אזן --

זהב är odisputabelt det stickord, som förenar verserna, men även korrespondensen mellan משכיות och כתם är väl för stark för att vara tillfällig, vilket däremot kunde vara fallet med על אפניו och על אזן. — Mellan 12—16 finnes vid första ögonkastet ingen given föreningslänk. Misstänkt ser det dock ut, när 12—14 börja resp. נשיאים — צנת — נוס. Det verkar icke som en slump, 13 och 14 ha dessutom נשם — שגג. 14 och 15 גרם — נשם, och om צנת och נשיאים avsiktligt ställts bredvid varandra, måhända קצין v. 15 hör till samma förbindelseled. V. 15 slutar med תשבר גרם, och 16 börjar med דבש. 16 och 17 (se s. 48) bindas samman:

- 16 פן תשבענו והקאחר
 17 הקר -- -- פן ישבעך ושנאך

Stickorden פן och שבע tydliga. Men det mest instruktiva är givetvis, att 16 slutar med הקאחר, och detta så tages upp med första ordet i v. 17 הקר. Verserna böra så nära samman, att det knappt kan bli tal om en slumpens nyck. I v. 18—22 har Delitzsch i sin kommentar varit nog skarpsynt se, vad sammanställningen går ut på — naturligtvis ha de nyare kommentarerna intet att nämna därom.

- 18 מפץ חרב וחץ שנון איש ענה ברעהו ער שקר
 19 שן רעה רגל מועדת מבטח בוגר ביום צרה

- 20 מערה בגד ביום קרה חמץ על נתר ושר בשרים על לב רע
 21 אם רעב שנאך האכילו לחם ואם צמא — — —

Delitzsch: »Hierauf v. 18—22 eine Gruppe von Sprüchen, in deren jedem die Lautverbindung רע vorkommt«. Blott skulle han också länkat till denna kedja v. 17 med sitt רַעַד. 'Vän', 'trasig' (tand), 'missmodig' (till lynnet), 'hungra', det är alltså förbindelselänkarna mellan dessa språk. Det är av vikt, att man håller detta för ögonen. Det bekräftar på ett glänsande sätt hypotesen om de enskilda språkens sammansättning. Har samma ljudförbindelse i så olika betydelser kunnat knyta samman helt skilda språk, hur mycket mer måste den då ej förnummits i ett enskilt maschal! Vad som visar sig i fråga om språkens sammanlänkande, och vad som kan iakttagas vid analysen av de särskilda enheterna, stödja varannat. Det visar, att känslan varit levande för samma ljudkomplex' återkommande. Har, som även Delitzsch menar »nach על לב רע geht es mit אם רעב weiter», על לב i en vers kunnat ge anledning till ett helt nytt maschal med רעב (obs. den chiasmiska ljudkorrespondensen), då måste även den ovan s. 82 framkastade förmodan vara rätt, att i v. 21, 22 — ett språk — גחלים ger en anspelning å לחם. Delitzsch har också iakttagit, att 18—19 förbindas »ausser der Lautverbindung רע auch durch das mit שנון assonierende שן». Denna sistnämnda överensstämmelse styrkes av — se s. 82 — att שנון inom v. 18 återklingar i איש ענה. Det är emellertid ej tillräckligt med dessa ljudförbindelser, som Delitzsch anför mellan 18—19, utan även ער återklingar i מועדת. Man får alltså v. 18 b — איש ענה ברעהו ער — v. 19 a מועדת — שן רעה. Det är kanske en lycka för versens vara eller icke-vara, att de moderna kritikerna ej upptäckt denna likhet. Annars hade den väl utan vidare strukits som dubblett. Det ödet ha de fyra första orden av v. 20 fått röna. Wildeboer, Frankenberg och Toy anse dem som dittografi. Utifrån den ovan hävdade synen på ordspråken måste man draga den slutsatsen, att denna princip här ej får komma till användning. I en litteratur så full av ljudanspelningar måste en hel del komma att te sig som dubletter. Och med orätt åberopar man LXX som stöd, se ovan s. 48 not 1. Texten må vara svårtolkad. Detta är ännu ett skäl att icke stryka den. Vidare stryker man de fyra första orden som dittografi — det hjälper lättast över svårigheterna — men det är att märka, att talar man

20 חמץ --- לב רע
21, 22 רעב --- לחם - צמא --- גחלים ---

7

22	— גחלים — (חתה) —
23	— (צפון) תחולל נשם ופנים —
24	טוב — על פנת גג מאשת —
25	מים קרים על נפש — (רשמועה) טובה — (מרחק)
26	מעין נרפש ומקור משחת — לפני —
27	— — — — —
28	— פרוצה — — — —

Om v. 28—26: 1 möjligen förenats genom קציר - מעצר - פרוצה, är också ett fall, som naturligtvis ej kan avgöras. För korrespondensen kunde tala, att צר i v. 28 tydligen är huvudelementet för att förbinda bild och tillämpning, och vidare om פרוצה 28 - קציר 26: 1 - צפר 2 ha något med varandra att göra. Att v. 1 och 2 ställts bredvid varandra på grund av den likartade formen, är givet. Genom v. 2 sprängas de annars sammanhörande כסיל-språken v. 1—12. Förbindelseleden är här naturligtvis stickordet כסיל. Frågan är, om inte v. 1 och 2 helt enkelt blivit omkastade. Ty v. 2 צפר hör närmast till v. 28 פרוצה, liksom v. 2 חנם tycks vara ett eko ur v. 28 אין חומה. V. 3 är mellan a och b visad korrespondensen mellan לג-ljuden. Måhända vinnes så en förknippning av v. 1 שלג - v. 3 לג - בתג לחמור - v. 4 לג גס אתה. V. 4—5 se s. 50. Ha dessa verser varit så nära förenade, att de uppfattats som ett språk? Eller skulle möjligen v. 5 vara randglossa från annat håll? Ty man läser v. 4 לג גס - v. 6 רגלים, och då vinner Hitzig-Frankenberg's förslag v. 7 ännu ett stöd רגל, och v. 8 har föreslagits רגלית (K. B. H.), dessa förslag gjorda utan tanke att åvägabringa ljudöverensstämmelse. Man skulle då få en serie språk 1, 3—4, 6—8, alla med לג. Mera tillfälliga överensstämmelser äro väl 6 שלג - 7 משל (פכח), 7 sista ordet כסילים - 8 första קציר. Mer ligger väl i 8 קצור - 9 שכור, emedan detta säkert hänger samman med שכר v. 10 (så även Delitzsch). Så höra väl även 11—12 samman ej blott med כסיל utan 11 קאי כסיל 12 הקה לכסיל. Här visar det sig också, hur rent yttlig förknippningen är. Det är ordet כסיל, som är det sammanhållande. Det visar v. 12, som ej alls handlar om »dären», utan om en man, som är vis i sina egna ögon, och versen har ställts här, blott därför att det om den mannen heter, att han är värre כסיל. Cf. Paul, o. a. a. s. 12: »Dem Gedanken nach Zusam-

mengehöriges ist in der Regel nur da zusammengestellt, wo die Zusammengehörigkeit auch äusserlich in den Worten hervortritt. Kurz, wir finden fast überall statt einer organischen Gliederung eine bloss mechanische Zusammensetzung».

Efter spraken med כסיל komma fyra språk om עצל, väl på grund av ljudanklangen med כסיל. V. 14 och 15 innehålla båda anspelningar å עצל. 15 och 16 förenas utom av עצל genom 15 להשיבה — 16 משיבי. Men den intressantaste överensstämmelsen ligger dock i 14 sista ordet מטרו — första ordet v. 15 טמן — sista ordet v. 16 טעם. Det torde vara omöjligt komma ifrån, att likheten är så påfallande, att det ej kan bli tal om tillfällighet. טס, men alla tre gångerna i olika ord och betydelser — se ovan s. 71 מטס — מטה. Man får alltså följande schema:

13	— — <u>עצל</u> —
14	— — <u>על צירה ועצל</u> — <u>מטרו</u> —
15	<u>טמן</u> <u>עצל</u> — <u>בצלחת</u> — <u>להשיבה</u> —
16	— <u>עצל</u> — — <u>משבעה משיבי טעם</u>

s. 78 är i v. 16 påpekat משבעה בעיניו — משיבי. Skulle den anspelingen vara avsiktlig, förtjänar det påpekas, att v. 17 — också vid cesuren — har מחבר עבר. Mindre problematisk är överensstämmelsen 17 מחזיק — 18 וקים, ty här torde det underliga וקים vara valt just för att påminna om föregående vers. Men tages hänsyn till de olika s-ljudens samklang, finner man en sådan även i חצים — מחזיק. Och även sista orden לא לו klinga kanske i 18 första ordet מתלהלה (eller מתהלל Frankenberg). Man får då:

17	<u>מחזיק</u> — — — — (מתעבר) — — <u>לא לו</u>
18 (19 ovan s. 83: <u>משחק</u> —)	<u>מתלהלה</u> — — <u>וקים חצים</u> (ומות) — —

Mellan 19 och 20 kan man peka på 19 איש 20 אש möjligen 19 משחק 20 ישחק, särskilt om משחק skulle peka tillbaka på 17 —18. I fråga om förbindelsen 20—21 är inget tvivel möjligt.

20	— — <u>עצם</u> — <u>אש</u> — — <u>מדון</u>
21	— — <u>ועצם לאש ואש מדונים</u> — —

(På grund av denna likhet har v. 21 trängt sig emellan de egentligen sammanhörande 20—22.) Slutet av 21 חרחר ריב återfinnes i början av 22 דברי, men kanske ännu mer i דברי בטן i slutet av 22. Även 23 slutar לברע och innehåller som sista ord i a חרש.

Sedan v. 23 så talat om »glatta שפחים» (ovan s. 80), övergår 24 till att tala om »den som hatar», men förbindelsen uppehålls genom *ordet* 24 b - לֹב רַע 23 ?? יִכָּר שׂוֹנֵא 24 a - חַרֵּשׁ 23 a (Ovisst v. 24. בשפתו). Skall beskrivningen v. 25, att han יִחַן קוֹיָו, påminna om 23, läpparna, som äro חֻלְקִים? Med språket 24—25 hänger 26 samman genom 24 שׂוֹנֵא - 26 שׂוֹנֵא, men otvivelaktigt också genom 25 קוֹיָו - 26 קָהָל. Mycket intressant för språksamlarnas sätt att gå till väga är att se, hur genom תְּבִלָּה 'blotta' samlaren föranletts att belysa versen genom ett folkordspråk med גִּילְט 'vältra' i v. 27.

Påpekas bör överensstämmelsen mellan första orden i 20 כִּסְוָה — 23 כִּסְוָה — 26 תִּכְסֶּה. Ha dessa tre verser ursprungligen hört ihop? קִהָל 26 pekar också tillbaka på חִלְקִים v. 23. Dylika frågor visa blott, hur omöjligt det är att här utsöndra enskilda verser. Man kan se och följa skälen, varför den ena versen lagrats till den andra, men till en redan befintlig samling kan naturligtvis på samma sätt vers efter vers tillkomma. Varför finnes LXX, om icke just för att visa, huru man förfor i dylika fall? V. 28 t. ex. hör närmast samman med 26.

26 שנאה במשאון — — בקהל
28 לשון — ישנא — — חלק

Här kan man ej underlåta den misstanken, att denna förbindelse är ursprunglig, och att v. 27 senare lagrats till v. 26 på grund av stickordet גרל.

27: 1—2 stickord הלל (Wildeboer). »Beröm dig icke av morgondagen» och »må en främmande berömma dig» — — ha till innehållet ej det minsta att skaffa med varandra. Man får väl tänka sig, att dylika sammanställningar *ej blott* skett för att få någon slags ordning utan också för att överraska, verka sinnrika genom sitt uppträdande i olika sammanhang. — 3—4 ha samma form (även שִׁטָּה — שִׁטָּה?). — 5—6 stickordet אהב (Hitzig). Intressantare är givetvis de båda ord, som följa אהב v. 5 מִסְתַּחֵם — v. 6 מִתְחַחֵם, emedan man måhända då kan anförä v. 4 אֲכִירָה. 7—8 anmärker Delitzsch: »Vorán zwei Sprüche, in deren jedem sich ein mit כ anlautendes Wort wiederholt.» Alltså נכש och נדר. Ännu tydligare är det, att v. 6 och 7 ställts bredvid varandra på grund av samma alliteration å כ, se ovan s. 46. Vidare klingar נדר närmast samman med נפת, ej med נפש. (Om skillnaden

8 מן קנה — — ממקומו
9 שמן וקטרת — — ומתק — —

9 - וְקִטְרַת - מֵחָךְ רַעְהוּ -
10 b - קָרוֹב - רְחוֹק

13 - בגדו - ערב - נכריה חבלהו
14 מברך רעהו - גדול - - תחשב לו .

Problematiskt är, om גִּדְּלָה har upptagits i 15 גִּדְּלָה, likaså om יִרְמֵי 15 har något med יִרְמֵי 16 att skaffa. 16 ff. synes dock förknippningen vara klar. V. 16 צִפְּרִי רֹחַ (LXX צִפְּרִי רֹחַ K. B. II.) — 17 sista orden פָּנֵי רֹחַ. Ur detta har פֶּר tagits, och v. 18 läses פֶּרֶה. 18 יֹאכֵל פֶּרֶה — v. 19 לִפְנֵים. Sammanlänkningen av 16—19 är alltså analog med den i 6—10. 19—20 stiekord האדם (även Delitzsch). Efter 20 har LXX en vers (se s. 85):

20 a תועבת יהוה עצה עיניו וכסילים עזי לשון

som tydligt fogats till v. 20 på grund av stickordet עיני. Så, utifrån rent yttre grunder, sker således sammanlänkningen. Först talas om *människans* hjärta. Detta ger anledning att tala om att *människans ögon* aldrig mätts. Detta återigen: »En styggelse inför Jahvä är den, som kniper ihop (el. stirrar med? Se Ges.-Buhl lexikon) *ögonen*.» כסילים i LXX 20 a påminner också om לכסה v. 21 och עזי לשון om עזי לב, dock ej övertygande. 21—22 noterar jag blott i förbigående הריפות — מצרת. V. 23 ff. uppträda utan formellt förknippande med det föregående. 23—27 är sammanhängande text och behövde så ej något formellt band, dock kan man spåra anmärkningsvärda överensstämmelser. V. 23 ger uppmaningen: »Akta noga på צאנך», och motiveringen 24 lyder: »ty ej till evig tid vara חכן, manne ens עיר» etc. Likaså »ta vara på עררים — — manne ens ett diadem varar לדור ודור.» V. 25 hänger samman med föregående: חציר — נר — נראה) נר — חציר? cf. נאספי — חכן — נאספי. 25 är försats, 26 eftersats (så Delitzsch, Wildeboer, Frankenberg, Toy efter Raschi, se Frankenberg), alltså: »När bergens עשבות hopsamlas, då har du כבשים till kläder etc.», det följande מחיר pekar väl tillbaka på חציר, cf. שדה och נשא. Mellan 26—27 cf. לבושד 26 — חלב 27; 26 מחיר — 27 לחמד. —

Man har liknat ordspråken vid pärlor hoplänkade till ett pärlband. Man måste då söka den tråd, som förbinder dem. Man har talat om deras sinnrika form. Man får då också lov förklara, varför de äro sinnrika.

Proverbia 28—29.

Då av det föregående framgått, att anspelningarna *inom* ord-språken och deras förknippande hänga intimt samman, så att de kunna liknas vid grenar a samma träd, behandlas de i det följande i ett sammanhang. Blott anföras för översiktlighetens skull först de fall, då hela ord fått tjänstgöra som förbindelselänk mellan språk.

28: 3	רשע (LXX)	29: 8	אנשי — חכמים
4	רשע	9	איש חכם
16	מַעֲשֵׂקוֹת	10	אנשי
17	קֶשֶׁק	11	? כל
25	בטח	12	? כל
26	בוטח	18	? באין
29: 2	יִשְׁמַח	19	דברים — ? אין
3	איש — יִשְׁמַח	20	בדבריו
4	איש	25	ביהוה
6	צדיק	26	מיהוה — איש
7	צדיק	27	איש

Denna form av hoplänkning har alltså *ej* använts regelrätt genom alla verser. Men som synes av det föregående, är hop-tvinningen mer invecklad än samma ords upprepande. Den kan också bestå i samma ljudkomplex' aterkommande. Da stickorden förekomma relativt ofta, och paralleller kunna anföras, har man ej rätt anse dem som tillfälligheter. Hur rent ytlig förknippningen är, märker man vid översättning. Så 29: 19, 20: att först tala om att en tjänare tuktas ej genom ord (דברים) och så med anledning därav komma in på om du ser en man, som förhastar sig i sina angelägenheter (דבריו) — —. I hebreiskan måste en dylik förbindelse vid läsningen av språken ha frapperat. Det hör med till språkens sinnrikhet, till det visa, det som fröjdar örat. Lös är också den reella förknippningen i de övriga

fallen. 28: 16—17 (tyvärr är texten i 16 oviss): en furste, som är »stor på *utpressningar*», följer i nästa vers »en människa *be-tryckt* av blod.» I 29: 2, »När de 'bra' människorna bli många(?), *gläder sig* folket», giver 'gläder sig' anledning till följande vers: »En man, som älskar vishet, *gläder sin far*.» Cf. 8—10 'hänets män' — 'vis man' — 'blodsmän' etc. Det är alltid ordet, ljudet, formen, som är det primära. Innehållet i verserna kan vara rätt skiljaktigt. Det är av vikt, att man håller detta klart för sig, då det giver en fingervisning, huru man skall bedöma de enskilda maschalen.

Kap. 28.

Redan den första versen innehåller en omisskännlig anspelning.

28: 1

נסו ואין דרך רשע וצדיקים ככפיר יבטח

(LXX måhända נס och צדיק) »Flyr, fast ingen דרך, den ogudaktige, men den rättfärdige förtröstar som כפיר.» כפיר för egentligen icke tanken på förtröstan. Att det använts här, har väl ansetts synnerligen lyckat, 1:o emedan formen כפיר ger anklang med דרך, 2:o emedan det just brukar vara כפיר, man måste fly för, och därför 'förtrösta' i samband därmed kommer överraskande. — Uppenbar är också alliterationen i a דרך רשע. — V. 2 är, som den nu står, svårligen i sitt ursprungliga skick, se Frankenberg, Toy. Den enklaste ändringen är att i a med Toy läsa צריה för שריה, således ett hörfel, och i b (även med Toy) utelämna ידע כן som dubblett. Mellan a och b erhålles då: a ארץ — b ארץ; (a רבים — b צדיק), men främst i a anspelningen mellan orsak och verkan:

2 a .

בפשע ארץ רבים צריה — —

här tydligt »wortdeutend.» Det skulle naturligtvis också שריה kunna vara, men ur innehållets synpunkt verkar det omöjligt. — Höra v. 1 och 2 samman genom 1 דרך רשע — 2 פשע — V. 3 är för antingen att läsa רשע med LXX el. עשיר K. B. H. el. קש Dyserinck (enl. Toy). קש skulle ge en god korrespondens med עשק, men även עשיר eller רשע. עשק påminner möjligen om פשע v. 2 (רבים — 3 גבר) [Läser man med Delitzsch, König o. a. a. s. 13 »rōš ersetzt durch rāš?» enl. König »diplomatisch vorsichtig»], får man assonansen עשק ראש. — Cf. vidare första orden i halvverserna גבר — גבר. Allt dock för svaga ankanger

för att draga några slutsatser.] — V. 4 är åtminstone rimklangen å ר i b tydlig:

4 b — שמרי תורה יתגרו בם

likaså assonansen תורה — רשע. רשע paronomaserar med שמרי. Till v. 3 ansluter sig v. 4 genom רשע — (el. רש) רשע (så även Delitzsch), men den intressantaste korrespondensen äger rum mellan det första ordet i 3 och de sista i 4 גבר — יתגרו בם, då den förklarar användandet av יתגרו, cf. Frankenberg: „Doch ist התגרה, das den thätlichen Kampf bezeichnet, etwas stark».

5 אנשי רע לא יבינו משפט ומבקשי יהיה יבינו כל

Alliteration å י, då väl יהיה och יבינו ljudit lika. Obs. vidare vid cesuren מבקשי — משפט, och båda första orden i a och b rimklang å י — ישי. — V. 6 a רש — b עשיר (עש דרכים) רש — עשיר (? הילך — הוא) רש — עשיר (עש דרכים) עשיר — רש. — V. 6 a רש — b עשיר — עשיר. — Intressantare och mer givande är förknippningen mellan verserna. Delitzsch säger: — — auch äusserlich reiht sich v. 6 an die vorigen Sprüche, indem רש (= ראש), רשע, רע und nun רש einander folgen. Bandet mellan verserna består här i *ljudkomplexet* רש, eljest är ju inget samband mellan en dålig man och en fattig. Tvärtom v. 6. Därför bör i kedjan från v. 5 rätteligen inordnas ej רע utan רש. Ännu mer slaende än den kedja Delitzsch anför, är emellertid korrespondensen, som ovan anförts, mellan 3 och 4 genom גבר, och så finner man mellan 5 b מבקשי — 6 b מעקש. (Fråga är, om ej torahspraket v. 4 hört till annat sammanhang ex. v. 7, 9. Då kommer v. 3 med עשק till denna kedja med קש-komplex.) Man får således följande schema:

3	גבר רשע
4	רשע יתגרו בם
5	אנשי רע ומבקשי
6	רש מעקש

I v. 7 äro alla anklinger placerade i slutet av orden.

7 נוצר תורה בן מבין ודעה זוללים יכלים אביו

(Sista orden a—b אביו — יכלים) מבין — (יכלים) אביו b uttydande: den som umgås med זוללים han יכלים sin fader. יס hör i ena fallet till stammen, i andra fallet är det ändelse. — De tre följande ver-

serna börja alla med ז (Gressmann o. a. a. s. 291). V. 8 korrespondensen mellan מַרְבָּה och תְּרַבִּית, men lika tydligt assonanansen mellan הוֹנוֹ och הוֹנוֹן:

8 מַרְבָּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְתַרְבִּית לַחֲנוּן דָּלִים יִקְבְּצֵנוּ

Sammankopplingen med v. 7 sker ganska påfallande genom 7 (תוֹרָה — תְּרַבִּית 8 — תוֹרָה 9). (Har דָּלִים v. 8 något att skaffa med anklangen å לִים i v. 7? — 8 נִצָּר 7 — 8 הוֹנוֹ — 9 הוֹנוֹן — V. 9 innehåller också ljudanspelningar, som det ej är möjligt komma ifrån:

9 מִסִּיר אֹזְנוֹ מִשְׁמַע תוֹרָה גַּם תִּפְלֹתוֹ תוֹעֵבָה

Alliteration å ת i תוֹרָה, תִּפְלֹתוֹ, תוֹעֵבָה, obs. vidare תוֹ. (מִסִּיר — משמע: ז). Men tydligast assonanansen mellan de sista orden i halvverserna מִשְׁמַע תוֹרָה — תִּפְלֹתוֹ תוֹעֵבָה. Man skulle också kunna tala om en slags chiastisk korrespondens mellan ת + י och י + ע i de båda fallen (תוֹעֵבָה) — (מִשְׁמַע תוֹרָה) — »Den som avhåller sig från שִׁנְעַת תוֹרָה, även hans bön är תוֹעֵבָה». Ett belysande exempel på asso- nerande uttydning. — V. 10 innehåller synbarligen inga ljud- anspelningar inom versen och hänger samman med föregående genom samma begynnelsebokstav ז och väl även 9 תִּפְלֹתוֹ — 10 יִפְּלוּ. LXX giver efter v. 10 en vers utöver hebreiska texten.

$\alpha\iota\ \delta\epsilon\ \alpha\nu\omicron\mu\omicron\iota\ \delta\iota\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\sigma\omicron\nu\tau\alpha\iota\ \alpha\gamma\alpha\theta\acute{\alpha}$
 $\kappa\alpha\iota\ \omicron\upsilon\lambda\ \epsilon\iota\sigma\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\sigma\omicron\nu\tau\alpha\iota\ \epsilon\iota\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\acute{\alpha}.$

Versen verkar ursprungligt grekisk till formen, motsatsen δieleύ- σονται — εἰσελεύσονται. V. 11 är väl mera klar:

11 חֹכֶם בְּעֵינָיו אִישׁ עֲשִׂיר וּדֹל מִבֵּין יִחְרָנוּ

»En rik är בְּעֵינָיו (חֹכֶם), men en fattig, som är מִבֵּין genomskådar honom.» (בֵּין) och בְּעֵינָיו, cf. בֵּן och בְּעֵינָיו Gen. 29: 32. — V. 12 är också tydlig:

12 בְּעֵלֶץ צְדִיקִים רַבָּה תִּפְאָרַת וּבִקְוֶם רָשָׁעִים יִחַשׁ אָדָם

יחַשׁ ovisst. Frankenberg יחַפּוּ. Troligt är, att צְדִיקִים och אָדָם יחַשׁ klinga lika. Möjligen skulle efter LXX:s ἀλίσκονται läsas יחַפּ, se K. B. H., som då är en efterklang till תִּפְאָרַת. Säkert är väl däremot ljudkomplexet קֶבֶט:s korrespondens i a och b. — Är יִשְׁרִים 11 — 12 förbindelsen 11—12 oviss (בְּעֵינָיו — בְּעֵלֶץ), så är 10 יִפְּלוּ — 12 רָשָׁעִים mera säker. — 12—18 är förknippningen av

största intresset, ehuru där finnes en hel del uppenbara anspelningar också inom språken. Liksom v. 12 a och b börja med ב, så v. 13 a och b med מ. Sammanhanget i v. 13 med föregående vers ligger i orden vid cesuren: עֲלֵיךָ med första ordet i 12 וְעַלֵּיךָ, מִרְרָה med sista ordet i 12 אֲדָם. (Möjligen även פִּשְׁעֵי וְיִחְפֹּשׂ — V. 14 först alliteration אַ א:

14 אֲשֶׁר־יֵאָדָם מִפְּחַד תִּמִּיד וּמִקְשָׁה לְבֹי יִפּוֹל בִּרְעָה

Men den mest otvetydiga ljudlikheten är dock אֲדָם. Den är här så stark, att man om någonsin måste ha rätt att kalla den »wortdeutend». Salig är den אֲדָם, som מִפְּחַד תִּמִּיד, men den som förhärda לְבֹי, han יִפּוֹל בִּרְעָה(?). Att מִדֵּי är avsiktligt, vinner stöd — om det vore nödvändigt — genom att följande vers har samma anspelning. Den mest slående förbindelsen med v. 15 är dock, att v. 14 'förhärda' מִקְשָׁה upptagits i v. 15 genom en 'glupsk' hjörn שׂוֹקֵק. Första orden i 14 och 15 אֲשֶׁר־ och אֲרִי alliterera.

15 אֲרִי נָחֵם וְרֵב שׂוֹקֵק מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל

Obs. vidare שׂוֹ (דָּל — עַל — מוֹשֵׁל — עַל?). — V. 16 kan texten i det skick, den nu föreligger, ej vara ursprunglig. Dyserinec (enl. Toy) har föreslagit וְרֵב i st. f. וְרֵב, en lätt ändring. Då får man motsatsen mellan den som וְרֵב betycket och den som יִאֲדִיךָ dagar. מִיֵּד möjligen glossa föranledd av föregående vers (Toy, K. B. H.). שֶׁק־ har även här fått förbinda verserna. 15 שׂוֹקֵק — 16 מַעֲשֵׂקוֹת, som fortsätter i v. 17 עֲשֵׂק. Även denna vers innehåller anspelning אֲדָם.

17 אֲדָם עֲשֵׂק בָדָם נֶפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוֹס אֶל יִתְמָכוֹ בּוֹ

En dylik ljudkorrespondens mellan אֲדָם och דָם finnes redan i den gamla regeln i P Gen. 9: 6 שֶׁפֶךְ דָם הָאֶדָם בְּאֶדָם דָמוֹ יִשְׁפֹךְ, cf. även Jes. 15: 9 (se ovan s. 44 och 57) מִי דִימִין מִלֵּאֵי דָם, där i anspelning å egemannet. (דִימִין för דִיבִין för ordlekens skull, Casanowicz s. 52 not 37, cf. dock Jos. 15: 22, König, o. a. a. s. 290.) בָדָם fortsattes väl i עַד בּוֹר, och עַד härifrån fortsätter i sista ordet i satsen בּוֹ. Att med Toy ändra עֲשֵׂק till שֶׁק־ förbjuda de anslutna verserna, och likaså vinner עַד בּוֹ sin förklaring genom ljudanklangen (Toy vill läsa עֵיר). — V. 18 är helt enkelt en avläggare av v. 6 הוֹלֵךְ תֵּב — עֲשֵׂק דְרָכִים. Den förekommer även 19: 1, alla ganger en stomme, men för övrigt rätt stora variationer. Om den ursprungligen varit »wortdeutend», är nu omöjligt avgöra. Ma-

hända är den här tillsats, då 17 och 19 båda innehålla anklanger å דם, cf. framför allt 17 אדם — 19 אדמתו. V. 18 möter blott det svaga יפול — הולך — נקש (??ישע — נקש). Däremot hänger den tydligt samman med 17 genom נקש — עשק (möjligen även 17 תמכו — 18 הולך תמים). Man får:

12	בעלץ — — — (יחפש) אדם
13	— — — (פסעיו) — יצליח ומורה — —
14	אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה — —
15	ארי נהם ורוב שוקק — — עם דל
16	— — — מעשקות — —
17	עשק — — — (יתמכו)
18	— — — (הולך תמים) — — נקש

I synnerhet קש, som återkommer i fem på varandra följande verser, är bevisande.

19 עבר אדמתו ישבע לחם ומררף ריקים ישובע ריש

Även J. Ley, »De alliteratione» har anfört versen¹. Vi våga också anse alliterationen här förklarande. Man måste giva Cederschiöld rätt, när han i »Om ordlekar etc.» s. 22 säger: »I allmänhet kan man påstå, att varje överraskande rim innebär ett slags ordlek.» Detsamma gäller naturligtvis alliteration och all ljudlikhet. »Den som עבר sin mark, han ישבע på bröd, och den som מררף efter ריקים, han blir mätt på ריש» (obs. a אדמתו — b מררף?).

20 איש אמונות רב ברכות ואין להעשיר לא ינקה

här är det de båda motsatta begreppen איש אמונות och אין, som alliterera (möjligen אין — איש). Likaså רב och ברכות. Med föregående vers hänger den samman 19 ישבע ריש — 20 להעשיר (?).

21 הָכֶר־פָּנִים לֹא טוֹב וְעַל פֶּת־לֶחֶם יִפְשַׁע גֹּבֶר

Utifrån alliterationen å פ förstås valet av bilden פת. הָכֶר־גֹּבֶר. Nästa vers är mera givande.

22 נִבְחַל לַחֲוֹן אִישׁ רַע עֵין וְלֹא יָדַע כִּי חֹסֵר יִבְאֵנוּ

¹ J. Ley, De alliteratione, quae vocatur, in sacris Hebraeorum litteris usurpata, Heidelberg 1859.

25 לִיְהוָה יִדְשָׁן

25 רָחַב נֶפֶשׁ יִגְרָה מִדּוֹן וּבִטָּחַ עַל יְהוָה יִדְשֵׁן

Om motsatsen בָּטח – רַחֵם – även i ljudhänseende anspelar, är kanske ovisst. Däremot är motsatsen יִשְׁתָּן uppenbar. »Den girige uppväcker בָּדוּךְ, den som förtröstar på Jahvā יִרְשָׁן.» Måhända har till בָּדוּךְ även bidragit נָפֶשׁ. K. 28—29 bestå till största delen av antiteser. 'Den som är vid till begäret' bildar motsats till 'den som förtröstar på Jahvā'. Men att 'uppväcka strid' är *icke* motsats till 'bli mättad'. Det skulle vara 'hålla fred'. Men texten säger יִשְׁתָּן. Det visar, hur starkt ljudlikheterna verkat. Det är klart, att en נָפֶשׁ רַחֵם *icke* blir mättad, och att den fromme *icke* uppväcker strid, men det står ej direkt i texten utan ligger underförstått. Just detta, att spraket *icke* vid första ögonkastet giver en fullständig antites, verkar överraskande, tvingar till eftertanke, hör med till språkets tjusning. Man läser, att den girige upp- väcker בָּדוּךְ, och så efter 'den som förtröstar på Jahvā' väntar man motsatsen till בָּדוּךְ, men i stället kommer ett ord, som giver anklang på בָּדוּךְ, och tanken, som frapperas av יִשְׁתָּן, bringas att reflektera närmare och erkänna sanningen av b. Just den egen- domliga formen giver spraket dess sinrikhet. På denna väg erhalles en förbindelseled med gåtorna, som också verka genom det överraskande, ofta genom ordlikhet. Och då kan man i detta sammanhang peka på, att de -vises ord- även benämnas מְלִיצֵה och דְּבָרָה, ex. Pr. 1: 6, cf. inledningen s. 13 f. Klart är det också, att folkordspråkens likheter vinna sin charme därigenom, att de fordra

eftertanke: »I dag röd, i morgon död» och dylika fall. — V. 26 hänger samman med den förra versen genom בטח. Någon fullständig antites efter vår logik erhålles icke, cf. inledningen s. 20. Att 'förtrosta på sig själv' är ej utan vidare motsats till 'den som vandrar i vishet', men här har *subjektet* i b ställts i motsats till *predikatet* i a כסיל. Till. predikatet i b finnes ingen motsats i a utom för eftertanken. Måhända finnas följande ljudlikheter: alliteration och assonans בִּטְחָא בִּלְבָבִי הוּא; בִּטְחָא med: בִּטְחָא, הוּא och הוֹלֵךְ — הוֹלֵךְ och הִכְזִיקָה. Är analysen av de båda verserna riktig, så måste man avvisa Toy, när han säger: »The lines appear to be dislocated: v. 26 a 25 b form a natural couplet; v. 25 a 26 b have lost their correspondents». I 25 a korrespondera מִדּוֹן och דָּשֵׁן så tydligt, att man ej har rätt skilja dem åt. בִּטְחָא förstås bättre, om det tages upp i en följande vers som förbindelselänk liksom i så många andra fall. Stället visar, att man ej har rätt pressa vår logik på språken, utan måste utgå från en analys av språken själva.

27

נֹתֵן לֶרֶשׁ אֵין מַחְסוֹר וּמַעֲלִים עֵינָיו רַב מַאֲרוֹת

»Den som נֹתֵן åt den fattige, för honom אֵין brist, den som tillsluter עֵינָיו, får många förbannelser». Här alliterera vidare מַחְסוֹר, מַעֲלִים och מַאֲרוֹת, och slutligen är tydligen מַאֲרוֹת valt för anklangen med מַחְסוֹר. 'Ingen brist' och 'förbannelse' äro eljest ingen *direkt* motsats. — V. 28 är på samma gång ett av de tydligaste och ett av de minst invecklade exemplen:

28

בְּקוֹם רְשָׁעִים יִסְתֵּר אָדָם וּבְצִדִּיקִים יִרְבוּ צִדִּיקִים

Korrespondensen mellan צִדִּיקִים — קוֹם är densamma i v. 12. Det ligger en chiasmisk ljudanklang mellan vershalvorna, i det *första* ordet i b anspelar å *sista* ordet i a och vice versa. »Vid de orättfärdigas קוֹם döljer sig אָדָם, och vid אָדָם, då bli צִדִּיקִים många.» Det måste ha känts synnerligen lyckat att från אָדָם taga ut motsatsen till de orättfärdigas lycka. Det är alltså icke de till innehållet parallella satsdelarna, som bära ljudlikheten. Mellan 27—28 finnes יִרְבוּ — רַב. (Fortsätter צִדִּיקִים — קוֹם i 29: 1 מִקְשָׁה 1: יִרְבוּ?? יִשְׁבֵּר i יִרְבוּ??). Obs. v. 2 צִדִּיקִים (ברבורי צִדִּיקִים). 29: 1 är nu tydligt »wortdeutend». b är en faststående formel, som återfinnes även i 6: 15. Med denna har förenats i ljudanklang a:

29: 1

אִישׁ תּוֹכַחוֹת מִקְשָׁה עָרָה פָּתַח וְשָׁבַר וְאֵין מִרְפָּא

. En ofta tillrättavisad, som gör sin ערה styv, krossas plötsligt, och det finnes ingen מרפא. Anspelningen är här lika uppenbar som i 28: 1. Obs. vidare: b-satsen börjar och slutar å אִישׁ - יִשְׁבֵּר; svagare anklang mellan מִרְפָּא - יִשְׁבֵּר. — Även i v. 2 är det uppenbart, att språket blott kan njutas på hebreiska. Det är ordlikheten, som är det avgörande, det »djupsinniga». ב (när) de bra männen bli många, då יִשְׂמַח (gläder sig) הָעָם (folket), ב (när) de ogudaktiga härska, יֵאָכֵל (suckar) הָעָם (folket).» Genom יִשְׂמַח sammanhalles den med den följande även den »wortdeutend»:

3 אִישׁ אֶהְיֶה חֲכָמָה יִשְׂמַח אֲבִיר וְרַעַה זִמְנוֹת יֵאָבֵד הָיִן

Till שִׁמְח och חָכָם cf. ovan 27: 11. Lägges så därtill anspelningen å אב, blir a förklarande. »Den man, som אהב (halkade), han gläder (יִשְׂמַח)», och b å יָן, cf. 28: 8, »den som umgås med זִמְנוֹת, han fördärvar הָיִן», och genom 'fördärvar' יֵאָבֵד knytes b samman med och anspelar å a. Obs. alliterationen אִישׁ אֶהְיֶה och de andra orden å אב. — I v. 4 ligger saken mera dunkel. Dock föreligger väl avsiktlig ljudkorrespondens mellan motsatserna uppehålla אָרֶץ och יהרסנה. Troligen även »genom מְשַׁפֵּט så יַעֲקִיר en konung landet». Alliteration מְשַׁפֵּט - מֶלֶךְ. Vid cesuren אָרֶץ אִישׁ -. Får man tolka LXX:s παρανομος som תרופת (Toy, K. B. II.): מְשַׁפֵּט i תרופת - יַעֲקִיר och אִישׁ - מְשַׁפֵּט. Med föregående vers sammanhålles den genom אִישׁ. (Man lägge märke till alla olika slags אִישׁ, som omtalas i dessa kapitel: 28: 5; 29: 6; 4: תרופות; 3: אהב חכמה; 29: 1; תוכחות; 24: משחית; 20: אמונות; 28: 11; עשיר; 27: 27.) — V. 5 är alliterationen tydlig å ר vid cesuren: רַעַה - רַשָׁה. (רַעַה återkommer i פִּירָשׁ), å פ i פַּעֲמִיר - פִּירָשׁ, ävenså רַשָׁה פִּירָשׁ. Kanske är alliterationen å פ upptagen över פַּעֲמִיר i v. 6. פַּשֵּׁעַ -. V. 6 är vanskelig. I st. f. פַּשֵּׁעַ är föreslaget פִּשְׁעַ (Pinsker se Delitzsch). Syr. tycks läsa נִקְשׁ för מִקְשׁ (Toy). För יִרֶן är föreslaget יִרְוֶן (Pinsker). Språkets stomme förekommer i 12: 13, som är mera tydlig. בָּדִיק från 6 fortsätter nu i v. 7:

7 יֵדַע צָדִיק דִּין בָּלִים רַשָּׁע לֹא יִבִּין דָּעַת

Den bra mannen känner דִּין בָּלִים, men om den orättfärdige kan man ej säga, att han יִבִּין דָּעַת. Obs. alliterationen a ד: דִּין בָּלִים - דָּעַת. Dessa tre fall börga för att ד även förnummits i יֵדַע צָדִיק, särskilt som צָדִיק genom דִּין giver anklang med דִּין. Pointen i

språket ligger tydligen i דעת – דעת i deras olika betydelser. Just detta giver språket dess charme. Att fatta דעת speciellt som kunskap om de armars rätt är för snävt och lägger tvång på språkens ofta överraskande frihet i tankeövergångarna. Toy har rätt, när han säger: »The expression 'does not understand knowledge' is usually explained as = 'has no knowledge of (= no concern for) the poor', but the words will hardly bear this interpretation; 'understand knowledge' means simply 'have understanding or knowledge or insight' (19: 25 Jes. 32: 4).» Men han tvingar in vår logik på språken, när han säger »such reference to intellectual clearness and vigor is not what is required in our couplet», och det visar blott hans vanliga brist på respekt för texten, när han föreslår דעת דין דלים. Man skulle kanske kunna säga, att דעת är vidare än blott דעת דין דלים, men det innefattar också detta. Det ligger ingen motsats mellan 'intellectual clearness and vigor' och 'concern for' (cf. Pedersen, Israel s. 75 ff.). דעת är praktiskt orienterat. Man behöver blott hänvisa till Jes. 11: 1 ff., där fursten utrustas med דעת דעת – רוח חכמה ובינה רוח עצה, och som följd därav skall han icke döma efter vad ögonen se och öronen höra, utan שפט שפט – בצדק דלים. Pr. 29: 7 är sålunda fullt förstäeligt, och texten stödes av ljudanklangen. — V. 8 innehåller אנשי לצון (angående לצון – לשון se s. 75). Likaså motsatsen: Dessa יפיהו staden, de andra komma אף att lägga sig. 8—10 börja אנשי – איש – אנשי. 8—9 dessutom stickord חכם. — V. 9 alliteration א: אץ – אץ – אץ. Observera vidare assonanzen נשפט – נשפט; נחת – נחת; שחק – נחת. Måhända är därför נחת att föredraga framför נחת (så Frankenberg). — Nästa vers är så tydlig, att man måste förundra sig över, att de modernare kommentarerna ej ha ett ord därom:

10

אנשי דמים ישנאו תם ושרים יבקשו נפשו

Hitzigs gamla kommentar (1858) har sett det: »An דמים soll anklingen», och König har i o. a. a. s. 294 uppfört det — alldeles riktigt — som exempel på allitterierend-asonierende Wortdeutung: »Mehrmales bilden die allitterierenden oder assonierenden Wörter mehr oder weniger direkte Gegensätze: — דמים und תם. Pr. 29: 10 a» דם – דם innehålla både assonans och alliteration. Stället är värt att hålla i minnet, då det visar, att likheten mellan ד och ת förnummits av hebréen. Cf. det av Casanowicz s. 52

anförda דקן ויתירש. Men liksom ד och ת anspela å varandra, så ha ovan anförts flera exempel, där ש och ש göra detsamma (cf. bl. a. 26: 26, 28). Och då får man ej stanna å halva vägen som Hitzig och König utan maste taga steget fullt ut och säga, att även אנשי och ינאו ha klingat lika. 10 a blir då fullständigt »wortdeutend». Det är evident, att man om אנשי דברים kan påstå, att de ינאו תם. Sanningen av detta tränger sig på lika omedelbart som folkordspråken: Wohlgeschmack bringt Bettelsack., »Borgen macht Sorgen» etc., cf. s. 43. Och det måste ha uppfattats lika sinnrikt som dessa. Da בקש נפש a övriga ställen, där det förekommer, betyder »trakta efter någons liv», bör här kanske läsas יבקר (Wildeboer efter Dyserinck). Frankenberg och Toy läsa רשעים för ישרים. Men det är sämre, då man på det sättet ej får någon antites. Uttrycket »söka efter hans נפש» (även om man läser בקר) är tydligen valt för att anspela å »blodsmän», men i en annan betydelse »taga vara på», »bekymra sig om». Språket vill vara en vits, och fragan är, om man ej från denna synpunkt kunde behålla בקש, även om det i vanliga fall betyder »trakta efter». Det bör påpekas, att genom נפש kuytes b vid a אנשי (möjligen i b יבקשו נפשו) (נפש med v. 9 נשפט).

11 כל רוחו יוציא כסיל וחכם באחר ישבחנה

Naturligtvis får texten icke stå. b *måste* syfta på den vises vrede, se Toy. Men שבה, 'still' does not accord with the adverb 'back', och därför föreslår Toy חסך (efter Bickell). Och אחר — nor can 'back' = 'in the background of his soul' (Delitzsch), or 'afterwards' (Siegfried). Och så läser han där חרתי. Det är uppenbart, att man så har fått en helt ny text. Man kan också gå den motsatta vägen. שבה är naturligtast att tolka på darens vrede. Det är alltså den, som den vise lugnar, stillar, cf. 16: 14. Då kommer man med invändningen, att man så ej får någon antites till a (se Frankenberg). Men det har gång på gång ovan visat sig (cf. v. 7), att antiteserna ej fa pressas. I a har talats om att all vrede släpper *daren* lös, och motsatsen vinnes genom att ta upp den *vise*, cf. 28: 26. Genom att icke giva en fullständig antites — enligt vår logik — utan, med anledning av 'daren', tala om, vad den 'vise' gör, blir formen smidigare och ej så tröttande. Den inför på så sätt något oväntat och får större förutsättning att slå an. I a märk וַיִּצְאָה כְּסִיל, כָּל - בְּסִיל. Mellan a och b הָ

i רוחו — אחר, men framför allt רח i רוחו — אחר. Frågan är, om ej här ligger en vits i betydelsen av אחר. Ljuden överensstämman chiasmiskt, så att om man läser רוח בaktlänges, får man just רוח(א). Och אחר betyder just 'baksida', 'bakåt'. Härefter skulle man vänta någon form som רשיבנה, cf. v. 8, men texten har valt det liknande יבנהנה måhända för anklangens skull å באחר. — Följande maschal är också belysande:

12 משל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים

Språket har כל gemensamt med det föregående. (Måhända hör hit 11 יבנהנה — 12 (מקשיב). Tydlig är anklangen שקר — מקשיב, liksom i b »alla hans משרתיו äro רשעים». Men רש från dessa ord går tydligen tillbaka på שקר, likaså korrespondera a och b genom a משל מקשיב — b משרתיו. I a רבך שקר (a—b: כל משל — ??משל). — V. 13 möter med någon variation också 22: 2. Här assonera נפגשו — רש — נפגשו, vidare מאיר — איש och i b עניי שניהם — (איש —), Då v. 12 allitererar å komplexet רש och slutar med רשעים, är det tydligen detta, som gett anledning till v. 13, som öppnas med רש.

14 מלך שופט באמת דלים כסאו לעד יכון

»Den konung, som i sanning dömer דלים, hans tron skall bestå לעד. Men även i מלך och אמת, och b: כסאו till evig tid יכון. — Mellan 14 och 15 har Delitzsch sett förbindelseleden: »Der Spruch mit שבט v. 15 ist neben den mit שופט v. 14 gestellt — —». (Kan här anföras v. 13 נפגשו — v. 14 שופט). — I v. 15 finner man » — — och חכמה giva תוכחה, och en yngling, som är משלח, han מביש sin moder». Men främst klingar väl מביש lika med שבט.

16 ברבות רשעים ירבה פשע וצדיקים במפלתם יראו

För ברבות föreslår Toy ברדות, ej nödvändigt. Likaså i v. 2, där man blott genom det vanliga pressandet av antiteserna kan motivera ändringen. Hebréen har icke känt samma rädsla som modern litterär smak för upprepande av ord, därför borga de talrika fall, som Reckendorff o. a. a. anført. »När רשעים bli många, då förökas därmed פשע». Motsatsen till ירבה פשע blir i antitesen, att de rättfärdiga skola יראו etc., tydligt allitererande, men då anspelar väl också במפלתם (ב) på פשע (ירבה).

17 יסר בנגד ויניחך ויתן מעדנים לנפשך

Lägg märke till, hur נ färgas av בִּנְיָן och וְיִיחָד, och נִי från detta ord återklingar i מַעֲרִיבִים. Den tydligaste anklangen förefinnes dock i: »Han יתן åt din själ מַעֲרִיבִים», cf. ד - ת v. 10. Fråga är, om i v. 17 פֶּשַׁע utgör en förbindelselänk med 16 פֶּשַׁע. Mera ligger väl i likheten 17 בִּנְיָן וְיִיחָד med v. 18 בִּאֵן חוּן. Här ser det verkligen ut, som om de båda verserna ställts bredvid varandra på grund av ljudkorrespondensen. Men då blir detta ytterligare ett skäl *mot* Toys förslag att i 18 för חוּן läsa תַּחֲבֹלָה. »The statement of first cl. is historically incorrect — —», men att detta skulle vara ett skäl *mot* texten, har man svårt inse. Med sådana argument *mot* religiösa texter bleve det ej mycket kvar av Gamla Testamentet. Utifrån israelitisk synpunkt är dessutom a-satsen »historically correct». Vi veta ej, hur gammalt språket är, men det behöver blott hänvisas till alla ställen, där de gamla siarna och nabierna omtalas som stödjepelare, för att man skall förstå, att tankegången för israeliten är fullt riktig (cf. t. ex. profeternas betydelse för vinnande av seger, Pedersen, Israel, s. 100 f.). — בִּאֵן חוּן, ännu mer omisskännligt i b: שִׁמְרֵךְ תִּירָה אֲשֶׁרֶהוּ: שִׁמְרֵךְ - אֲשֶׁרֶהוּ, dessutom אֲשֶׁרֶהוּ, שִׁמְרֵךְ - אֲשֶׁרֶהוּ.

19 בְּדַבְרִים לֹא יוֹסֵר עֲבַד כִּי יִבִּין וְאֵין מַעֲנֶה

Om 18 b hade »rimmet» å ר, så har 19 b נ. 18 och 19 börja båda med ב. a måste väl tolkas »wortdeutend»: »En tuktas icke בְּדַבְרִים (דְּבָרִים - יוֹסֵר). — V. 20 sammanhålles — utan något inre sammanhang — helt löst med v. 19 blott genom בְּדַבְרֵי. Stommen förekommer även 26: 12, men, det är att lägga märke till, där — utan בְּדַבְרֵי. V. 20 är alltså en vers typisk för det sätt, varpå språken ofta radats till varandra. Samlaren har genom בְּדַבְרֵי v. 19 föranletts att taga upp ett känt språk med בְּדַבְרֵי, eller har han ommodellerat ett givet språk och vunnit sammankoppling med 19 genom att sätta in בְּדַבְרֵי. (אֵישׁ אֶץ 20, möjligen קִיִּית אֶץ). V. 21 tydligt:

21 מִפֶּנֶךְ מִנֶּעַר עֲבָדוֹ וְאַחֲרֵיתוֹ יִהְיֶה מִנֶּךְ

נֶךְ ändras vanligen som ἄπ. λεγ. (se Toy) till יֶךְ eller något dylikt. Nu har emellertid B. S. 47: 23 ordet (se Smend och Peters), och LXX tycks gissa på בִּאֵן (se Smend till B. S. och K. B. H.). I B. S. tycks ordet betyda »övermodig». I Pr. syftar det naturligtvis på slaven, cf. Smend till B. S. 47: 23 angående Proverbia-

stället: »An jener Stelle musst אחריתו wegen מנער auf den Sklaven gehen». Har man alltså ej rätt att ändra texten, så vinner denna också ett stöd, om man lägger märke till ljudanspelningarna. »Om någon מנער sin slav, slutet på visan är, att han blir מנך», med både alliteration och assonans. Om i v. 19 עבר och ברברים ställts samman, och v. 20 upptagit ברבריו, så kan naturligtvis עברו v. 21 över v. 20 peka tillbaka på v. 19. Men säker synes följande kombination vara. V. 21 anspelar, som ovan visats, å מן. Sista ordet i v. 21 är מנך. Sista ordet i v. 20 är ממנו. Detta kunde naturligtvis vara en tillfällighet. Men sista orden i v. 19 äro מענה (אין), så att man får följande schema:

19	<u>ברברים</u> — — <u>עבר</u> — — <u>ואין מענה</u>
20	— — <u>ברבריו</u> — — <u>ממנו</u>
21	— — <u>עברו</u> — — <u>מנך</u>

V. 21, 22 har Hitzig och Delitzsch sett, att de sammanhållas av מין — מין.

22 איש את יגרה מדון ובעל חמה רב פשע

Den chiasmiska korrespondensen å פס är given. »En איש את uppväcker strid, och en hetlevrad begär mången פשע». Även מר har måhända givit anklang i a och b. Parallellen är lika litet som antitesen strikt, men detta är ej heller behöfligt. Alliteration i uttrycket איש את.

23 נאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמד כבוד

tycks vid första ögonkastet blott innehålla anspelningen mellan 'förödmjuka' och 'ödmjuk', men *hör* man språket, uppfattar man genast likheten mellan בביר נאות. Till ד, ת cf. v. 10, till ג och כ cf. סגר och סכר, מזג och מסך (Casanowicz s. 29), till ו och ב cf. עול — הבל Jer. 2: 5 ab (König o. a. a. s. 294) och inl. ovan s. 10: נחמה — אביון. Det är tydligt, att de båda orden, då de *hörts*, förnummits likljudande. Och det är då också uppenbart, att det är i dessa ljudklanger, språkets kärna ligger. »En människas נאות bringar henne förödmjukelse, men ett ödmjukt sinne vinner כבוד». — V. 24 innehåller blott יגרה — גנב; obs. tre i a? Toy anser b »possibly corrupt, or out of place». I v. 25 alliterera svagt בוטה ביהרה, och versen slutar med ב. (Måhända kan man peka på

att versen i början har två ord med ד, liksom på kontrasten (חרות — בוש).

26 רבים מבקשים פני מושל ומיהוה משפט איש

Tre ord med ljudkomplexet רש. Likaså בם i de två första orden? = + ש i de två sista. Men även פ har väl tonat med i anspelningen, så att man får: «Många söka פני מושל, men från Jahvä kommer en mans משפט». I v. 27 måhända anklang i תיעבת och עיל, säkert i ב ישר — רשע. «En תיעבת för de rättfärdiga är en man, som begär עיל, en styggelse för רשע är, den som vandrar ישר.» Mellan a och b ישר — איש. — Det intressantaste i 22—27 är dock förknippningen av verserna. V. 22 har två anspelningar å שף, v. 23 likaledes, vid cesuren. Cf. vidare (יגרה) מרון — (גאות) שף. V. 24 fortsätter שף i נפשו, גאות tyckes fortsätta i גנב. Detta skulle naturligtvis vara en tillfällighet, om man icke i v. 25 funne ישנב. 25 och 26 äro förbundna utom av יהיה mera betydande av מוקש och מבקשים (så även Hitzig), 26 och 27 genom איש. Man får följande uppställning:

22	איש את (— ג) מרון — — פשע
23	גאות אדם תשפילנו ושפל — —
24	גנב — נפשו — —
25	מוקש — ביהוה ישנב
26	מבקשים — ומיהוה — איש
27	איש — — — —

Kap. 10—15.

Svårt är att avgöra, huru långt denna samling sträcker sig, då den därpå följande samlingen k. 16 ff. tydligen börjar med Jahvä-språk, och man då ej vet, vart exempelvis 15: 33 hör. Genom יהוה hör den samman med det följande, genom מוסר till det föregående, och där äro verserna kedjade vid varandra ett gott stycke bakåt. Möjligt vore också, att dessa Jahväspråk 15: 33—16: 9 vore insatta som en länk mellan samlingarna, och att den senare samlingen öppnats med det högtidliga: »קסם finnes på konungens läppar» 16: 10. Jag lämnar också här först en översikt över »stickorden».

10: 2	לא - רשע - צדקה	10: 31	פי צדיק - תהפכות
3	לא - צדיק - רשעים	32	צדיק - רצון - פי - תהפכות
6	ברכות - צדיק - רשעים	11: 1	רצוני
7	צדיק - לברכה - רשעים	4	צדקה
11	יכסה	5	צדקת - תישר
12	תכסה	6	צדקת - ישרים
13	חכמה	7	רשע
14	חכמים - מחתה	8	צדיק - נחלץ - רשע
15	מחתה	9	צדיקים - יחלצו
16	לחיים	10	צדיקים - קריה - רשעים
17	לחיים	11	קרת - רשעים
18	שפתי	15	שנא
19	שפתיו	16	תתמד - שנאת [LXX] ab
20	צדיק - לב		יתמכו [LXX] cd
21	צדיק - לב	18	צדקה
24	רשע - צדיקים	19	צדקה
25	רשע - צדיק	23	אך
27	רשעים	24	אך
28	רשעים	25	ברכה
30	צדיק	26	ברכה

11: 29	לחכם	14: 11	ישרים
30	צדיק — חכם	12	ישר — אחריתה
31	צדיק	13	לב — אחריתה
12: 2	ירשע	14	לב
3	ברשע	17	אולת
5	רשעים	18	אולת
6	רשעים	19	רעים
7	רשעים	20	לרעהו
12	רעים — צדיקים	21	לרעהו
13	רע — צדיק	22	רע
15	אויל	26	ביראת יהוה
16	אויל	27	יראת יהוה
18	לשון	28	? ברב
19	לשון	29	? רב
20	רע	15: 2	טיטב
21	רע	3	טובים
13: 2	פי — נפש	8	רשעים תועבת יהוה
3	פיו — נפשו	9	תועבת יהוה — רשע
4	נפשו — נפש	13	לב — פנים — לב
5	צדיק — רשע	14	לב — פני
6	צדקה — רשעה	15	טוב לב
7	מתעשר — מתרושש	16	טוב — בו
8	עשרו — רש	17	טוב — בו
13 d (LXX)	חכם	20	ישמח
14	חכם	21	שמחה
19	כסילים — מרע	25	יהוה
20	רעה — כסילים — ירוע	26	יהוה
21	חטאים — רעה — צדיקים — טוב	28	צדיק — רשעים
22	טוב — לצדיק — חוטא	29	מרשעים — צדיקים — ישמע
14: 6	דעת	30	שמועה
7	כסיל — דעת	31	שמעת — תוכחת
8	אולת — כסילים	32	מוסר — שומע — תוכחת
9	אולים	33	יהוה med מוסר

går förbindelsen vidare till k. 16. Stickorden äro, som synes av ovanstående förteckning, här långt talrikare än i samlingen k. 28 — 29. Förekomma de där i proportionen 20: 55, så här 101: 184 (bortsett från LXX). Naturligtvis äro ej sådana vanliga ord som צדק och רשע bevisande. Men utifrån de mera frappanta fallen

har man rätt att sluta tillbaka på mindre tydliga. Synnerligen belysande äro sådana fall som: 10: 11 »Nidingarnas mun יכסה våld» — 12 »Kärlek תכסה alla synder» — eller: 14 »Dårens mun är en snar בחתה» — 15 »De fattigas armod är deras בחתה», cf. להיים i 16, 17; תהפכות 31, 32; 32 »Den rättfärdiges läppar veta רצון», ger anledning till 11: 1 »— — full vikt är רצונו» — 14: 20 »Även לרעה hatas den fattige» — v. 21 »Den som föraktar לרעה — —» etc. Sådana tydliga fall tala om en princip, och det är vår plikt att söka den genom de verser, där den icke omedelbart faller i ögonen. Förteckningen här ovan visar, att den icke konsekvent genomförts vers för vers, men att dock över hälften av verserna förbundits å detta sätt, och som nedan skall visa sig, kan man finna ännu fler länkar. Jag övergår till språken själva.

Kap. 10.

V. 1 i den form, den förekom 27: 11; 29: 3, gav tydlig anklång. Utifrån dessa språk har man rätt att notera יסמה — חכם. a börjar och slutar med ב. Vers 1 är den allmänna inledningsfrasen.

2 לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות

Motsatsen är så tydlig mellan »יועילו» och תציל, att assonansen måste vara avsiktlig, att alltså både innehåll och form korrespondera. Men även צ har väl allitererat, i synnerhet som צל i både a och b synas korrespondera — i a äro de blott skilda av den svaga konsonanten ס — cf. den regel J. Ley giver i Jahrbücher für Philologie und Pädagogik 1865 II: 70 — — 2) »Ist der erste Stammconsonant einer der schwachen Buchstaben א, ה, ו, י, א, so kann auch der zweite Consonant die volle Kraft eines Alliterationsstabes erhalten, z. B. Gen. 49: 5: אחים — חמס» — Det flera gånger ovan anförda בן — בעני Gen. 29: 32 visar, att ej ens det fallet, att en starkare konsonant (ע) träder emellan, utgjort något hinder, för att ljudlikhet kunnat förnimmas.

3 לא ירעיב יהוה נפש צדיק והות רשעים יהרף

Några handskrifter ha בוגדים för רשעים, väl inträngt från 11: 6. Omöjlig att misstaga sig på är anspelnigen mellan יהוה, och beskrivningen av att han יהרף de fräckas והות. IIa v. 2 och 3 bl. a. sammanbundits av רשע, kan det ej vara någon tillfällighet, att v. 4 börjar:

4 ראש עשה כף רמיה ויד חרוצים תעשיר

Då en 'slapp hand' tydligen är subjekt, cf. b, bör väl punkteras ראש (cf. Frankenberg). ראש och רמיה alliterera. Motsatsen ראש ונשה och תעשיר ger samklang. Det *bevisar* naturligtvis intet, då de även till begreppet höra samman, så att de i en antites föra tanken på varandra, men då ovan visats, att maschalen i så stor utsträckning begagna sig av ljudanklanger, så har man rätt att här anförä det som exempel. Mera avlägset klingar också חרוצים samman med ראש, liksom man i חרוצים möjligen får se en anspelning å חרוץ = guld, vilket också skulle passa gott till תעשיר.

5 אגר בקיץ בן משכיל נדרם בקציר בן מביש

och בן מביש och בן משכיל i motsats till varandra, vidare »rim» קציר – אגר, men främst naturligtvis קיץ och קציר, cf. ovan 26: 1. V. 4 och 5 hållas samman av det besläktade innehållet, men observera även formerna כרם – רמיה; קציר – חרוצים. — V. 6 är icke fullt klar. b kommer åter i v. 11, där det passar. LXX läser ἀλλὰ νέμεσις ἄριστος, varför man föreslagit יכסה כעס (Toy). Man får då texten:

6 ברכות לראש צדיק ופי רשעים יכסה כעס

Ännu striktare skulle parallellen bli, om man finge göra den lätta ändringen פני för פי (Toy efter Graetz). Att läsa någon sådan text som LXX:s är bättre än att anta b helt enkelt förlorat (Frankenberg). En text som LXX:s förklarar också bäst Mis läsart. Texten har delvis blivit oläslig och kompletterats i överensstämmelse med 11. Skulle b helt gått förlorat, är det svårt förstå, varför versen kompletterats med 11. Att b-satsen, restaurerad, är »wortdeutend», torde omedelbart inses: יכסה skall de ondas ansikte. Tydligt är också, att ראש från a i b upptagits genom רשעים. I v. 7:

7 זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב

är åtminstone a förklarande: »De rättfärdigas זכר blir till ברכה.» שם kommer möjligen igen i רשעים? ירקב tycks stå i nära anklang med ברכה och väl så att föredraga framför det av Frankenberg föreslagna ינקב eller יקב (Krochmal enl. Toy)¹.

8 חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט

¹ Cf. Pedersen, Israel, s. 187: »'raadner' (Prov. 10, 7), et karakteristisk og malende Udtryk for Sjælens Opløsning og Undergang, som ikke behøver nogen Forbedring ved Textændringer».

Frankenberg föreslår ילכר för ילבט, emedan betydelsen av det senare är oviss. Förfaringssättet är enkelt och ofta brukat, men skälet torde knappast övertyga någon. Ej heller, att ordet blott förekommer här, i v. 10 och »Hos. 4: 14 in einem eingeflickten Spruch» (Frankenberg). Just det sista språket visar, att לבט varit kulant i vishetsskolorna. Till de »vise» = de lärde har man väl ofta att räkna överarbetarna av profetskrifterna. Hos. 4 innehåller nu åtminstone ännu ett maschal v. 11, som Frankenberg alldeles riktigt sett. Se hans kommentar till Pr. 23: 29: »vgl. auch den verlorenen Maschal bei Hosea 4: 11.» Man har där föreslagit, se K. B. H., att ställa v. 11 efter v. 14, och det ser verkligen ut, som om dessa båda fragment tillsammans skulle bilda ett regelrätt maschal, sådana vi läsa dem i Proverbia:

יין ותירוש יקח לב ועם לא יבין ילבט

Obs. לב och יקח även Pr. 10: 8. Naturligtvis kan maschalet, när det infogats i Hosea, ha undergått förändringar. Så kan איש i b ha utbytts mot עם för att nödortfigt passa i sammanhanget. Både här och i Pr. 10: 8 står ילבט i anklang till לב. I Pr. klingar detta ljudkomplex väl även i אירל (cf. ילבט – ילבל – אירל); i Hosea i לא יבין (där även יבין – יבין). — I Pr. vill Toy stryka b både i v. 8 och 10. Bättre då Frankenberg, som sett, att det passar i v. 8 men ej v. 10. Toy har sitt vanliga skäl: »the method of the Book, in which the antithesis of the clauses is obviously meant to be clearly set forth». Men i v. 8 är det klart, att antitesen ligger framför allt i uttrycken: 'klok till לב' och 'dåre till שפתים'. För eftertanken ligger naturligtvis också en antites i att 'ta emot anvisningar, bud' och 'bringas på fall' (som man väl är nödgad översätta לבט). Det är också tydligt, att då maschalen ofta använt sig av ljudkorrespondenser, måste dylika anspelningar ej så sällan komma att te sig konstlade. Men just detta, att i stället för en ren antites giva ett ord, som anspelar på ett ord i det föregående och för ett närmare eftersinnande visar sig giva en antites, just det har väl hört till språkens tjusning. — Att man nu verkligen har rätt att sönderstycka orden så — i detta fall i לבט se en anspelning å לב — visar, utom namnförklaringarna, cf. רחבעם, אברהם, ראובן, sammanhanget med följande språk. שפתים לבט blir nämligen i v. 9 upptaget genom בתם ילד בטח. (Möjligen även אירל – הילך). Hitzig har delvis sett det: »führte dem Verf.

לך בטח — zu und so den 9. Vs. herbei». Men även שפתים — תם hör naturligtvis hit. Överensstämmelsen är så frappant, att man ej gärna kan komma undan den. Blott är man pliktig draga konsekvenserna. Det visar, hur orden ha synderstyeckats i små ljudkomplex, och dessa ha gett samklang. Liksom »stickorden» stödjer det hypotesen om ljudanklangernas betydelse inom språken, där de naturligtvis förnummits än starkare. — I v. 9 finnes väl en verklig anspelning i a: »Den som vandrar בתם, han vandrar בטח» (till ט och ת cf. Casanowicz s. 28—29 ex. חתה — חתה, cf. Pr. 29: 10). I b kunde ירה ge en svag anklang till בטח och så förklara den underliga formen. Den är också stödd av versionerna. — I följande vers är åtminstone a tydligt förklarande (b-satsen bildar ingen antites och hör hemma i v. 8).

10 קרץ עין יתן עצבת —

Ljuden ז, ע, ק korrespondera chiastiskt. Ljudlikheten påminner om anspelningarna å עצל 26: 14, 15, cf. vidare Koh. 10: 9. — Då v. 10 börjar med קרץ och v. 11 med בקר, har man att i ljudkomplexet קר se förbindelselänken.

11 מקור חיים פי צדיק ופי רשעים יכסה קמס

Antitesen är byggd på ljudkorrespondens. »Den bra mannens mun är en källa med חיים, de dåligas mun döljer קמס», ur den kan man alltså vänta sig, att det framväller חמס. Där under tungan är ju dolt עמל och און, cf. Ps. 10: 7 (Frankenberg). 11—12 äro förbundna genom: 11 פִּי רְשָׁעִים יִכְסֶה — 12 פִּשְׁעֵם תִּכְסֶה. Ha 12 och 13 sammanlänkats genom שִׁפְתֵי — פִּשְׁעֵם? V. 13 kommer Toy utifrån sin dogm om strikt antites att vilja anse b »here out of place». Om a innehåller »that the lips of the good man utter wisdom», så vänta vi i b »that the fool utters folly». Frågan är, om man ej helt enkelt har att söka antitesen — konstlad, det är sant — i uttrycket »finnes rishet» och den som saknar förstånd. Observera חסר לב — חכמה, men främst b: שִׁבְס לֵב חסר לֵב assonans a הב.

14 חכמים יצפנו דעת ופי אויל מחתה קרבה

»Dölja, vad de veta, חכמים, men dårens mun är en snar מחתה». Toy avböjer Wildeboers förslag att översätta צפן med »samla». Kanske ligger där dock en anspelning på den dubbla betydelsen. Anspelningen mellan חכמים och מחתה styrkes av att חכמים är för-

bindelseleden mellan 13—14, מַחֲתָה mellan 14—15. Det intressantaste är emellertid, att förbindelsen ej blott utgör מַחֲתָה utan מַחֲתָה קִרְבָּה. Ty med קִרְבָּה allitererar tydligt i v. 15 קִרְיָה. Verserna ha till innehållet intet att skaffa med varandra och äro typiska för de motiv, som spelat in vid anordningen av maschalen. Genom מַחֲתָה i v. 14 har samlaren kommit ihåg ett annat maschal — det återkommer delvis 18: 11 — där även מַחֲתָה och קִרְ förekomma, och det har han så »vist» och sinnrikt fogat in i raden. I v. 15 märkes den vanliga antitesen רִשָּׁם — עֲשִׂיר men främst i a alliterationen: עֲשִׂיר — עֲשִׂיר. Av רִשָּׁם v. 15 har väl samlaren föranletts att giva ett maschal med רִשָּׁע v. 16, och kanhända korrespondera även מַחֲתָה och חַיִּים, då det förra är förbindelselänken med v. 14, det senare med v. 17.

16

פַּעֲלַת צִדִּיק לְחַיִּים תְּבוּאָת רִשָּׁע לְחַטָּאת

Alliterationen mellan de ord, som ställas i kontrast לְחַיִּים och לְחַטָּאת är den tydligast tänkbara. Den är även anförd av Casanowicz s. 55. Men observera också assonansen mellan תְּבוּאָת — פַּעֲלַת. Alliterationen förklarar också till fullo formen חַטָּאת och förbjuder ändrandet till det väntade חַיִּים eller מַחֲתָה, (ettdera av dessa föreslaget av Toy: 'The word 'sin', though supported by all the Vrss., appears to be a miswriting'). — Om man i v. 17 punkterar אֶרֶץ och ej läser particip (se Ewald, Wildeboer, Frankenberg, Toy), märk תְּבוּאָת — אֶרֶץ לְחַיִּים. Sista orden i halvverserna מִתְנַעַז — מוֹסֵר alliterera å מ. Vidare מוֹסֵר מִסֵּר. — V. 18 är däremot tydligare:

18

מִכְסָה שְׁנָאָה שְׁפָתַי שָׁקֵר וּמוֹצֵא דָבָר הוּא כִּסְיִי

Ordens dubbeltydighet framträder i högsta grad i מִכְסָה. Det kan utsägas både in bonam och in malam partem, se t. ex. v. 12 och som motsats därtill v. 11 och 26: 26. Som motsats till b 'föra ut ett ont rykte' väntar man dock, att 'dölja', 'täcka över' här skall vara brukat i god betydelse. I så fall får man med LXX δίχαλα läsa צִדִּיק (K. B. H.) i st. f. שָׁקֵר. Och då giva צִדִּיק och מוֹצֵא דָבָר tydlig ljudanklang. Men δίχαλα kan vara ett korrumpert ἀναλα (se Delitzsch). Förbindelsen blir då mycket konstlad. Den ligger helt enkelt i antitesen מִכְסָה och מוֹצֵא. Anspelningen mellan det första och sista ordet är däremot oanfäktbar: »Lögnaktiga (eller rättfärdiga!) läppar מִכְסָה hat, och den som för ut ett ont rykte, är en שְׁנָאָה». Observera vidare assonansen s-ljud + - i: -

פֶּשַׁע שִׁפְתָיו רַב דְּבָרִים V. 19, möjligen שִׁפְתָיו, cf. ovan 12—13. Mer säkert däremot b: den som חָשַׁךְ sina läppar är en מַשְׁכִּיל. 18 och 19 äro förbundna utom genom שִׁפְתֵי väl även genom דְּבַר - דְּבָה (cf. 25: 10, 11) och de sista orden - כִּסִּיל מַשְׁכִּיל, alltså:

18 (מִכְסָה) - שִׁפְתָיו - דְּבָה - כִּסִּיל

19 דְּבָרִים - (וַחֲשֹׁךְ) שִׁפְתָיו מַשְׁכִּיל -

Linjen 18 כִּסִּיל 19 - מַשְׁכִּיל fortsätter väl i första ordet v. 20 בִּכְסֵה; cf. (18) 19 שִׁפְתָיו - 20 כִּסֵּה - 21 שִׁפְתָיו V. 20 ff. innehålla ej några mer övertygande ljudkorrespondenser. V. 20 första och sista ordet i antites במַעַס בִּכְסֵה, cf. לֵב לֵשׁוֹן. — V. 21 ligger det möjligen en avsiktlig antites i 'många' och 'brist' (cf. v. 13). LXX:s ἐπὶ πολλὰ καὶ ἐλάττωσι = יְדֵי רַחֵם (Toy) skulle giva anklang med יְמִינִי, och så skulle erhållas en god kontrast mellan יְדֵי och לֵב חָסֵר לֵב, och i b בְּרַכַּת - תַּעֲשִׂיר (יִיכָה עַצֵּב (mycket svagt även יִיכָה עַצֵּב). — I v. 23 לִכְסִיל (יִיכָה עַצֵּב). cf. 26: 8 כִּסִּיל - כְּצִיר; כְּצִיר - כִּסִּיל; חֲכָמָה - זָמָה; שַׁחֲקֵי - חֲכָמָה; זָמָה - חֲכָמָה; כִּסִּיל - כְּצִיר, men allt för svaga anklangar och texten även oviss. Beträffande חֲכָמָה se kommentarerna. En vacker ordlek vore det, om זָמָה i a finge uppfattas = 'skändlighet', i b = 'plan', cf. Job. 17: 11. — Den följande versen 24 är däremot ett tydligt exempel:

24 מְנוּרַת רֶשַׁע הִיא תְּבֹאֲנוּ וְחַאֲזִיקִים יִתֵּן

'Önskan' är ställd i kontrast till 'fruktan', men till formen hör תְּבֹאֲנוּ närmast till תְּבֹאֲנוּ, liksom det i b därmed parallella יִתֵּן också giver paronomasi med תְּבֹאֲנוּ (punktera יִתֵּן Toy). Vad den dålige mannen fruktar, just det תְּבֹאֲנוּ, men de bra människans חַאֲזִיקִים den תְּבֹאֲנוּ. V. 23 och 24 ha den påfallande överensstämmelsen תְּבֹאֲנוּ - תְּבֹאֲנוּ.

25 כַּעֲבוּר סוּפָה וְאִין רֶשַׁע וְצִדִּיק יִסְדֵּךְ עוֹלָם

כי och כִּי klinga väl an i a סוּפָה och b יִסְדֵּךְ, men tydligt förklarande är b יִסְדֵּךְ är en evig צִדִּיק. — Den följande v. 26 gar i helt annan tonart, både vad form och innehåll beträffar, än de omkringliggande verserna. Den har väl rakat in här helt enkelt på grund av att den börjar med כִּי liksom v. 25. Till sin karaktär påminner den närmast om liknelserna i k. 25—27. Liksom dessa är den också full av anspelningar.

Förslaget i K. B. H. att låta 31 b och 32 b byta plats är ingen förbättring. Naturligtvis löper texten glattare, om man får sätta 'den bra mannens mun' och 'nidingarnas' i motsats till varandra. Men man har knappast rätt att göra det här, där det konstlade, 'sinnrika', är satt i system. Vershalvorna korrespondera chiasmiskt (se Toy), och detta har varit avsikt. Det utgör så en parallell till det o. a. 28: 25, 26 och stöder den där hävdade åsikten om versernas ordnande och skulle förbjudit Toy att där omränga dem.

31 b — לשון תהפכות תכרת

förklarande ljudlikhet. »En tunga, som är תהפכות, den תכרת.» — Anmärkas bör, att LXX i 32 läser ἀποστρέψαι för ידעון. Så ha Hitzig, Toy föreslagit יבעון. På så sätt erhöles ännu en förbindelseled med 31 יבעון — יבב liksom רצון — לשון. I varje fall märkes inom 32 רצון — ידעון, kanske תהפכות שפתי.

Helt ytligt förbundet med det föregående blott genom stickordet רצון fortsätter:

Кap. 11.

11: 1 מאוני מרמה תועבת יהוה ואבן שלמה רצוני

מר i: — מרמה — שלמה ר — i: — מר, men främst korrespondensen mellan första och sista ordet: »Bedräglighetens מאוני är en styggelse för Jahvä, men full vikt רצוני.» Det är alltså icke de till begreppet motsatta 'styggelse' och 'behag' som giva anklang. I den följande

v. 2 בא זרן ויבא קלון ואת צנועים חכמה

ha de äldre kommentarerna sett, vad det är fråga om — de nyare ha ej ett ord om det. Umbreit i sin kommentar från 1826 talar om paronomasien mellan קלון — זרן. Hitzig söker återgiva det på tyska med ett: »Kommt Unglimpf, kommt an ihn Schimpf.» Delitzsch talar om den consonirenden Auslaut von זרן und קלון — — a ser till sin form — och även innehåll — ut som ett folkordspråk, cf. till formen: Egen hård, guld värd m. fl., ovan s. 43. Antitesen mellan a och b ligger i 'högmot' och 'de ödmjuka' צנועים — זרן. Med זרן följer skam, men hos צנועים finnes vishet. Intressant är att se, hur både i 1 och 2 זן giver anklang med צן, så att förbindelsen alltså blir:

1 מאוני — — — — רצוני
2 זרן — — צנועים — —

Även v. 3 hör med till de tydligt förklarande maschalen:

3 תַּמַּת יִשְׂרָאֵל תִּנְחַם וְסִלֵּף בְּגֵדִים וְיִשְׂדֵם

Läs med Q יִשְׂדֵם. »De rättfärdigas תַּמַּת, den תִּנְחַם, men förvändheten hos בְּגֵדִים, den יִשְׂדֵם.» — V. 4 är en dubblett med små förändringar till 10: 2, se denna vers. Assonans תַּחֲזִיל — תַּחֲזִיל. Versen saknas i de flesta LXX-handskrifter (se Toy) och är måhända så här tillsats. V. 3 och 5 skulle då vara förknippade genom תַּמַּת — תַּמַּת. Men v. 4 innehåller i anklang med dessa מוֹת — תַּמַּת — מוֹת. (v. 3 läser LXX ἀποθανών = בָּרַח Jäg., Bi., se Toy, el. Hitzig). — V. 5 å רַשָׁא. »Den frommes rättfärdighet תַּחֲזִיל hans väg, men genom רַשָׁא faller רַשָׁא.» Betyder רַשָׁא här något בָּרַח? Obs. v. 6 בָּהוֹת בְּגֵדִים b i 6 בְּהוֹת בְּגֵדִים. Vål mer fog för sig har i 6 בְּהוֹת בְּגֵדִים, då g och כ kunna alliterera, cf. כָּר — כָּר Casanowicz s. 29. — V. 7 är osäker. Förbindelsen med v. 6 åstadkommes genom רַשָׁא. Versen innehåller ingen antites. Underlig är förekomsten av אָבֵר i både a och b. Finge i b för אָבֵר läsas אָבֵר (Toy), gäve det anklang אָבֵר — אָבֵר, likaså אָבֵר (Bickell, alternativt Toy). Mellan a och b תַּחֲזִיל — תַּחֲזִיל, cf. 10: 28; i a תַּחֲזִיל תַּחֲזִיל, men texten är mycket oviss. Sammanhanget mellan 7 och 8 kunde utom רַשָׁא bestå i: תַּחֲזִיל och תַּחֲזִיל samt תַּחֲזִיל. Över de tre följande verserna kunde som överskrift sättas stickordet צִדִּיק. V. 8 giver tydlig alliteration å צ.

8 צִדִּיק מַצֵּרָה נַחֲלֵץ — צ:

9 väl å — — בְּרַעַת צִדִּיקִים יִחַלְצוּ ד:

10 assonans å בָּטוֹב צִדִּיקִים תַּעֲלֶץ קָרִיָּה — ק:

tillsammans = צִדִּיק. Verserna sammanhållas utom av detta ord tydligt genom ljudkomplexet לִצֵּן: 8 נַחֲלֵץ — 9 יִחַלְצוּ — 10 תַּעֲלֶץ. Alliterationen i 9 å ד blir tydligare, om den ställes i motsats till a: »Genom קָרִיָּה fördärvar תַּחֲזִיל sin nästa, men genom רַעַת räddas צִדִּיקִים.» Märk även יִחַלְצוּ — תַּחֲזִיל. Antitesen är ej strikt. Vi skulle, som Toy anmärker, »expect in second cl. the statement (somewhat as in 10²¹) that the righteous saves his neighbor — —.» יִחַלְצוּ är naturligtvis helt enkelt föranlett av v. 8:s נַחֲלֵץ. I v. 10 giva a och b tydlig anklang.

10 בָּטוֹב צִדִּיקִים תַּעֲלֶץ קָרִיָּה וּבָאֵבֶר רַשָׁעִים קָרָה

Första och sista orden i var halvvers korrespondera. Anklangen i motsatsen באבר – בטיב är klar. De sista orden i a och b associera. Båda innehålla ר färgat av ׀, och vokalföljden är ׀ + slutljudande ׀. Beviset, för att detta icke är någon tillfällighet, lämnar den följande versen:

11 בברכת ישרים תרום קרת ובפי רשעים תהרס

ty här anspela också de två sista orden: תר och ׀ר och vokalföljden. Om nu i första fallet valts קריה och i andra קרת, har detta skett för assonansens skull. Detta kullkastar också Hitzigs argument för att utesluta v. 10: »nur wirft קרת hinter קריה einen falschen Schein, als wären das zweierlei Dinge(!), und weil derselbe falsch, führt er auf Zweiheit des Schreibers.» I 11 a ligger även en ljudanspelning: »Genom välsignelsen av ישרים så תרום staden», liksom där möter den vanliga kontrasten ישרים – רשעים.

12 בז לרעהו חסר לב ואיש תבונות יחריש

ger ljudlikhet mellan de sista orden. Man kan svårigen kombinera a och b, som Wildeboer gjort det: den vise tiger »selbst gegenüber der Lästerzunge der Unverständigen; — — ist taub dagegen» — utan sammanhanget, som ger sig för eftertanken, är (Frankenberg): »Der Thor lässt seiner Zunge gleich die Zügel schiessen, wenn sein Nächster irgend etwas Unrechtes oder Thörichtes begangen hat, der Weise schweigt still und denkt sich sein Teil.» Antitesen ger sig som så ofta först för det närmare eftersinnandet, orden själva föranledda av ljudanklangen. »Föraktar sin nästa, gör חסר לב, men en förståndig ואיש han יחריש.» De fyra verserna 9—12 börja alla med ב (Gressmann o. a. a. s. 291). V. 13 är också ett enkelt och vackert exempel:

13 הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר

»Den som drar från hus till hus (förtalande), blottar סוד, den som är fast (stadig) till sinnelaget דבר מכסה.» Antitesen framträder bäst, om man antager, att רכיל har något av sin ursprungliga betydelse här av רכל, cf. 'Hausierer', 'Krämer', alltså 'womit man hausieren geht' (se Gesenius-Buhl). Cf. vidare הולך רכיל; till anspelningen å סוד cf. 25: 9, 10. — V. 14 svagt ?? תחבלות – יפץ – תשועה – יפץ cf. 24: 6; תחבלות – תשועה – תחבלות – תשועה; till anspelningen å סוד cf. 25: 9, 10. — V. 14 svagt ?? תחבלות – יפץ – תשועה – יפץ cf. 24: 6; תחבלות – תשועה – תחבלות – תשועה; blott anförda för fullständighets skull). V. 15 däremot tydligare:

15

רַע יִרְוֶה כִּי עָרַב זֶר וּשְׂנֵא תוֹקְעִים בּוֹטָח

»Den som ערב, han רע ירוע» (cf. עָרַב זֶר) — som motsats hårtill väntar man då, att den som hatar dessa »handsläende» (el. möjligen nom. abstr.), honom skall det gå bra — טוב. Men i stället gives ett ord, som kanske anspelar å denna tänkta motsats, בוטח. — V. 16 innehåller i hebreiska texten blott anklangen »עריצים rycka åt sig (gripa) עשר», och möjligen den olika skiftningen i betydelsen av תניד. LXX har skapat — eller läst — en skarpare antites. Efter a läser den (se Hitzig): (för משפט K. B. H. ישר) חרוצים. Man får då שנא som stickord mellan 15 och 16, mellan 16 a och 16 d תניד. Vidare komma mellan 16 c och d חרוצים — יחסר att giva anklang. Mellan a och b קלון — בסא — קלון samt שנא קלון. — V. 17 giver i b tydlig ljudförklaring:

17

— עֵכָר שֶׁאֵרִי אֶכֹּרִי

»En man, som är אכורי, han עכר sig själv.» Att märka är, att även א och ע kunna alliterera, cf. o. a. און ועמל Casanowicz s. 28, J. Ley, Die metrischen Formen, s. 117 ff. Alla tre orden slutljud a ר. Stället visar tydligt, hur de samklingande konsonanterna — här כר — kunna vara åtskilda av mellankommande och ändå anspela å varandra, ז אכורי i ז. — I v. 18 kan hänvisas till Hitzig: »שכר soll an שקר anklingen», och efter honom Toy: »There is a paronomasia in שָׁקֵר, שֹׁקֵר». Det är blott underligt, att de icke anført de otaliga, övriga fall, där korrespondensen är mycket mer i ögonen fallande. Sammanställningen שכר — שקר är tillika bevis, att både כ — ק och ש — ש kunna alliterera. Observera vidare שקר — רשע b, ורע צדקה שכר a-b, עשה — שָׁכַר b. Maschalet förstås först, om man giver motsatsen שכר — שקר en ordförklarande karaktär, en viss vits, som ligger i uttrycket. — Tolkningen av v. 19 hänger å כן. Tolkar man det = så, åstadkommes ett samband med v. 18 — tankegångarna löpa parallellt. Men i så fall måste v. 19 vara av senare datum än de övriga maschalen i samlingen, som bestå av *en* vers (cf. 10: 16). Frankenberg tolkar det = נכון i tydlig kontrast mot מרדף. Wildeboer, Toy efter Kamphausen läsa bekvämt רעה. Detta skulle giva en god ordlek med רעה i b. Alliteration: מרדף רעה cf. 28: 1.

V. 16 och 17 tyckas sammanhållna genom אשת חן — איש חסד

(cf. LXX 16 c יִחַסְרִי — 17 אֶכְזִיר). Om i v. 17 finnes anspelningen אֶכְזִיר — עֵכֶר, så sammanhålles den med v. 18 genom שֶׁכֶּר också den i paronomasi, men främst genom זֶרַע — אֶכְזִיר. 18 och 19 genom צִדְקָה men väl även sista orden אֶמְתָּה och מִיתִי (Frankenberg מֶתָה), möjligen רָעָה — זֶרַע, se nedan v. 21.

17 — — — עֵכֶר — אֶכְזִיר

18 — — — זֶרַע צִדְקָה שֶׁכֶּר אֶמְתָּה

19 — — — צִדְקָה — — — רָעָה לְמִיתִי

— V. 20 innehåller intet övertygande. תִּמְנִינִי kunde påminna om linjen מִיתִי — אֶמְתָּה; רָצִינוּ om följande vers זֶרַע. Däremot v. 21:

21 יָד לִידֵּךְ לֹא יִנְקָה דָּע חֹכֵם צְדִיקִים נִמְלָט

Anspelningen vid cesuren är omisskännlig. »Ingalunda blir דָּע östraffad, men de rättfärdigas זֶרַע räddas.» Men hela uttrycket דָּע — giver assonans. En dylik anspelning som זֶרַע — רָע ha av de arabiska grammatikerna observerats och fått namnet ناقص, se ovan s. 53 under 2. »Ein Buchstabe auf der einen Seite mehr als auf der andern befindet sich entweder *im Anfange des Wortes* — —.» Kontrasten till רָע är egentligen צִדִּיק, men då זֶרַע valts, är det tydligen för ljudlikhetens skull. נִמְלָט återklingar det dubbla יָד från a (obs. även b i a), liksom där möta två anklangar å לִי: לִי — יִנְקָה och två å דָּע. b påminner närmast om 18 b, cf. LXX. Mahända ha de ursprungligen följt efter varandra: יִנְקָה רָע skulle då ansluta till שֶׁכֶּר.

22 נֹס וְהָב בְּאֶף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסֵרַת טַעַם

Med sin burleska bild verkar maschalet som ett överarbetat folkligt ordspråk. Förknippningen mellan bild och tillämpning är evident. »En gyllene ring i אֶף חֲזִיר är en kvinna, som är יָפָה men סֵרַת förstånd.» Typiskt för hur ljudanklangerna kunna uppstå, är också den användning, språket får i Pirqê Aboth VI: 2 b: «— — ty var och en som icke sysselsätter sig med lagen, kallas טוֹף, ty det heter: etc. נֹס וְהָב בְּאֶף חֲזִיר» (se Strack, Pirqê Aboth, Leipzig 1915, s. 36 not o). Versens tolkning talar om ett annat sätt att tänka, än man är van att möta i modern exegetik, den tyder på en annan logik, är byggd på en annan princip: ljudanklangernas. — Med den föregående v. 21 sammanhålles v. 22

genom זרע - חניב (cf. ovan v. 17—18 זרע - אכורי), men kanske även genom sista orden נמלט - טעם. — V. 23 innehåller parallellismen mellan תקנת - תאנת (תקית - צדיקים ?? cf. 10: 28), רשעים עברה, men bättre vore, om med LXX ἀπολεῖται finge läsas אברה, då detta skulle ge tydlig korrespondens med motsatsen טוב, såsom i v. 10. Mer avlägset klinga också טוב - תאנת lika. I följande vers — löst sammanfogad med v. 23 genom אך — kan man väl med större bestämdhet finna ljudanklanger:

24

יש מפור ונוסף עוד וחשך מישר אך למחזור

Anspelningen kommer åter i både a och b så bestämt, att man ej kan misstaga sig på den, och versen utgör tillika ett bevis för de olika väsljudens korrespondens. »Den finnes som מפור, men honom ännu mer נוסף (cf. anspelningen i 19: 3, se nedan), men den som חשך det, som tillbörligt är, gör det blott till מחזור.» Till yttermera visso ha a och b förbundits genom två tydliga anklanger יש - ישר och מחזור - מפור, alltså som i v. 22 חזיר - סרת, om vilken vers denna närmast påminner i ljudhänseende, och med vilken den möjligen ursprungligen stått samman. — V. 25. Lika säkert som en מרה även יררה (för יורא, se kommentarerna), lika säkert är, att en välsignelsens נפש kommer att הרשן. Samma anspelning i 28: 25. Man skulle emellertid i b vänta en antites till ברכה, alltså någon form av ארר se K. B. H. רוה kunde vara anspelning å detta väntade ארר. — V. 26 är ett av de vackraste och tydligaste exemplen:

26

מנע בר יקבהו לאום וברכה לראש משביר

På ett synnerligen lyckat sätt har maschalet här ställt i motsats till varandra משביר och — genom att häri se en anspelning å בר — מנע בר. Härtill kombineras בר i ברכה. »Den som håller tillbaka בר, honom förbannar folket, men ברכה kommer över dens huvud, som משביר.» Mer tvivelaktigt är ראש - משביר. — I v. 27 finnes en anklång i orden vid cesuren רשך קעה. יבקש קצון. Två ord allitererande å ך, två med »rimklång» å י. Ännu en anklång finnes, om LXX har rätt (se Frankenberg) att läsa det första ordet i a som חרכ, då b börjar רשך. Vitsen ligger i b naturligtvis i den skiftande nyansen i רעה. »Om någon söker det onda, så kommer det till honom.» Den som söker något, vill naturligtvis träffa på det. Men i sista delen av satsen vändes

רה till att betyda den olycka, som kommer över honom. (cf. vårt: Den illa gör, han illa far. Observera 26—27 יִקְבְּהוּ - יִבְקֶשׁ (-) וְרָשׁ - וְרָשׁ. — V. 28 möter antitesen mellan יִפְרָחוּ - יִפְּלוּ. Någon anledning att med Wildeboer (efter Ewald), K. B. H. m. fl. läsa יבול förefinnes icke. Då skulle först bevisas, att två halvverser nödvändigt *måste* innehålla samma metafor, se Toy. (cf. vidare בִּרְסַח בָּ, då בָּטַח även konstrueras med עַל och אֵל). — 27—28: בִּרְסַח - טוֹב, cf. till v. 15.

29 עֶבֶר בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ וְעֶבֶד אֵוִיל לִחֲכֹם לָב

Första orden i a och b alliterera, men manne även עֶבֶד? Möjligen לָב - אֵוִיל, cf. 10: 21. Obs. עֶבֶד אֵוִיל. — 28—29 רוּחַ - יִפְרָחוּ?

30 פֶּרִי צִדִּיק עֵץ חַיִּים וּלְקַח נַפְשׁוֹת חַכָּם

LXX, se Frankenberg, Toy, läser חַכָּם för חַכִּים, vilket giver god antites till a och lättare förklarar לְקַח נַפְשׁוֹת. Det står också i god parallell till עֵץ חַיִּים. Vidare tyckes LXX med sitt: ἐξ ἀκαρποῦ δαυαλοσύνης φύεται δένδρον ζωῆς ha träffat det rätta, så att man bör läsa צִדִּיק för צִדִּיק (Frankenberg, Toy). — V. 31 ligger pointen just i den neutrala betydelsen av שָׁלֵם. Att därför med Toy även i a översätta 'punish' är att misskänna texten. Man kan få fram »vitsen» genom att parafrasera texten. »Den bra mannen och uslingen må vara hur motsatta i sin vandel som helst, det går dem likadant, var och en av dem blir nämligen יִשְׁלֵם.» — I 12: 1 uppnås något liknande genom det tvåfaldiga אָהַב och den djärva kombinationen 'älska tuktan'. חִסָּד är terminus technicus för vishetslärarens stränga fostran och väl ursprungligen även kroppsligt tänkt, cf. 13: 24; 29: 17, 19, 21 m. fl. och Volz, Hiob und Weisheit, s. 160. »Den som älskar kunskap, han måste älska tuktan, men den som hatar tillrättavisning, är förfäad.» Här föreligger väl även assonans mellan de sista orden i var halvvers בָּצָר - דָּגָת. — I v. 2 är väl i motsatsen מְרַשֵּׁעַ - רָצוֹן anklangen för svag att bygga något på. Däremot tydlig i v. 3:

3 לֹא יִכּוֹן אָדָם בְּרָשָׁע וּשְׂרָשַׁע צִדִּיקִים בִּלְיָמוֹת

Som Frankenberg riktigt anmärker, passar uttrycket 'icke vackla' till 'grundval' 10: 25 men ej så väl till 'rot'. Men 'rot' har tydligen valts för att giva anklang med det föregående רָשָׁע och får så sin förklaring. »Ingen består genom רָשָׁע, men de rättfärdigas

שָׁרָשׁ vacklar icke.» Observera även יָמוֹט - אָדָם. — V. 4 mycket ovisst i ljudhänseende: בַּעֲלָה - בַּעֲמֹתָיו?? חֵיל ע - - בַּעֲלָה cf. 26: 16 בעֲמֹתָיו - שְׂבָנָה V. 4 slutar מִבְּנֵיהָ v. 5 börjar מַחֲשָׁבוֹת. — I v. 5 kan jag stödja mig på Casanowicz

5 מַחֲשָׁבוֹת צְדִיקִים מְשַׁפֵּט תַּחֲבֹלוֹת רָשָׁעִים מֵרָמָה

som anför språket (o. a. a. s. 64) som exempel å alliteration å מ. Men främst klinga väl תַּחֲבֹלוֹת - מַחֲשָׁבוֹת lika. — V. 6 är åter ett typexempel för de övriga:

6 דְּבָרֵי רָשָׁעִים אָרְבּ דָּם וּפִי יִשְׂרָאֵל יִצִּילֵם

Man behöver blott ställa bredvid detta Koh. 12: 11 דְּבָרֵי חֲכָמִים för att se, vad det hela går ut på: »De orättfärdigas דְּבָרֵי äro att אָרְבּ דָּם» med tydlig chiasmisk korrespondens. [Någon nödvändighet att med Toy stryka suffixet i יִצִּילֵם finnes ej, »good men, moreover, are, in Pr., saved not by their words, but by their righteousness — —». Men פי är valt på grund av דְּבָרֵי, och att antitesen ej är absolut parallell, har ofta visat sig. Versen bildar ett slags vidareförande antites, i det att suffixet i יִצִּילֵם visserligen syftar å יִשְׂרָאֵל, men יִצִּיל pekar tillbaka på sista orden i a, således 'rädda från דָּם אָרְבּ'].

8 לִפִּי שָׁכַל יִהְיֶה לִבִּי וְנִעַז אִישׁ וְנִעַז לֵב יִהְיֶה לִבּוֹ

Motsatsen är här given med samklang mellan ljuden. »Efter sitt förstånd en man יִהְיֶה לִבִּי, den som är förvänd לִבּוֹ», likadant b separat: »Den som är förvänd till לֵב, han blir לִבּוֹ».

9 טוֹב נָקְלָה וְעָבַד לוֹ מִמַּחֲכָךְ וַחֲסָר לֶחֶם

Punktera efter LXX עָבַד = δουλεύει. Någon skyldighet att följa M:s punktering finnes ej, då עָבַד (se Frankenberg) giver den bästa meningen. »Bättre har den, som är föraktad men עָבַד, än den som מחֲכָךְ, men saknar mat.» Observera även טוֹב och בָּר och טוֹב och עָבַד.

V. 10 יִיחַד צִדִּיק är ett uttryck, som återfinnes 29: 7, där i samklang med följande בִּין גִּלִּים. Här är b allitererande:

10 — — וַחֲזָמִי רָשָׁעִים אֲכֹרִי

11 b allitererar även å ר: מִכְרָה בִּיקִים חֶסֶד לֵב ר: cf. מִכְרָה — אֲכֹרִי och עָבַד אֲכֹרִי, cf. början av 10. Se vidare 28: 19. Där är alliterationen i b fullständigare genomförd genom רִישׁ לֵב giver allitera-

tion med **לחם**. Någon nödvändighet att i b (så Frankenberg) läsa **לחם** förefinnes ej. Snarare motsatsen. Det oväntade, överraskande hör med till maschalstilen, cf. Toy: »the Masoretic form of the proverb, perhaps for the sake of variety, states not the result, but the quality of mind; such variations of apophtegms were doubtless common with the sages». Att märka är, att genom denna variation i förhållande till 28: 19 vinnes en förknippning med de sista orden i de föregående verserna: 9 **חֶכֶם לֹחֶם** – 10 **אֶכְוֶה** – 11 **חֶכֶם לֹב**. — Mellan 11 och 12 inskjuter LXX en vers, som fasthålls med v. 12 genom *ἐν ὁχρώματι* som stickord.

12 **חֶמֶד רָשָׁע מִצֹּדַר רָעִים וְשֹׁרֵשׁ צְדִיקִים יֵתֵן**

Texten är oviss. Frankenberg föreslår **בְּרָשָׁע מִצֹּדַר רָעִים**, »Der Frevel ist das Netz des Bösen», stryker alltså **חֶמֶד** för att kunna i slutet av 11 läsa **לֹב לֹחֶם** för **לֹב לֹחֶם**. Ännu lättare vore att punktera **חֶמֶד רָשָׁע**. »En snara för de onda är det begärliga (ljuvliga) i brottet», cf. 9: 17. LXX har också läst **חֶמֶד** ev. **חֶמֶד**. Man skulle som motsats till a i b vänta något om de rättfärdigas begär, och till detta passar **יֵתֵן** utmärkt, cf. 10: 24. Huru som helst korrespondera a och b genom **חֶמֶד** – **צְדִיקִים** – **מִצֹּדַר** liksom **רָשָׁע** – **שֹׁרֵשׁ**, cf. v. 3 och i a **חֶמֶד** – **רָשָׁע**. Så erhållas både i 11 och 12 två anspelningar å **מֶד**:

11 **אֶכְוֶה – וּמִרְבֵּה –**

12 **חֶמֶד – מִצֹּדַר –**

V. 13 börjar med **פֶּשַׁע שְׁפָתַי**, och b allitererar:

13 **וְיֵצֵא מִצִּיחַ צְדִיק**

Till b cf. 11: 8 a. Efter v. 13 tillägger LXX en vers:

*ὁ βλέπων λεῖτα ἐλεηθήσεται,
ὁ δὲ συναντῶν ἐν πύλαις ἐκθλίψει ψυχάς.*

som i allmänhet anses gå tillbaka på ett hebreiskt original. Se Hitzig, Delitzsch (s. 545), Toy: »it looks like a bad translation from Hebrew». Blott varierat försöken att återföra det till hebreiska högst betydligt, se ex. Delitzsch, Hitzig. *ἐλεηθήσεται* tyckes motsvaras av ett **יִרְחֵם**. I b: *ψυχάς* anser Delitzsch (i kommentaren s. 199) motsvaras av **נַפְשֹׁתַי** oder viell. dem hebr. Original gemässert: sich selber **נַפְשִׁי**. Hitzig papekar, att LXX Mi. 7: 2 för **הָרָם** översätter med *ἐκθλίβει*. Man skulle då här få **נַפְשִׁי**, vilket

bildar en utmärkt anspelning å ירחם. Hitzig: »beabsichtigt ist Anklingen an ירחם». — Om v. 13 har korrespondensen å כפ, så alliterera v. 14 de två första orden å פ: — מפרי פי. Vidare klinga ehuru svagare verben lika i 14 a och b ישוב — ישבע. Genom פִּי אִישׁ sammanhålls den med 13 פֶּשַׁע, eventuellt med LXX:s כֶּפֶשׁ i dess överskjutande vers.

V. 15 innehåller ingen tydlig ljudanspelning (עֵינַי — עֵצָה). Versen sammanhålls med v. 16 genom stickordet אוֹיֵל.

16 אוֹיֵל בַּיּוֹם יוֹדַע כַּעֲסוֹ וְכִסָּה קִלּוֹן עֵרוֹם

Språkets point ligger i den tydliga vitsen: »Den dumme kungör genast כַּעֲסוֹ, men den kloke כִּסָּה skam». Stället är också noterat av Casanowicz s. 60 not 65: כִּסָּה »instead of the usual בִּכְסָה, for the sake of the paronomasia», cf. König o. a. a. s. 291 under »ᾠπαξ γεγεγαμμένα zur Ermöglichung der Alliteration oder Assonanz». En viss alliteration ligger även i כִּסָּה קִלּוֹן. — 17. Svag anklang i b: »Ett vittne av מַרְמָה שְׁקֵרִים förtäljer מַרְמָה? Måhända skall יָגִיד צִדֵּק påminna om עַד שְׁקֵרִים. — V. 18 är חֶבֶב — חֲכָמִים väl för svagt. Intressantare är då förknippningen mellan verserna. 16—18 sluta: מַרְמָה — מַרְמָה — עֵרוֹם. V. 18 מְדַקְרוֹת α. λ. γ. korresponderar med v. 17 צִדֵּק och שְׁקֵר, vilket får sitt stöd i att man möter שְׁקֵר även v. 19. Alltså:

16 — — — — — יוֹדַע — — — — — עֵרוֹם
17 — — — — — צִדֵּק ? ועַד שְׁקֵרִים מַרְמָה
18 — — — — — מְדַקְרוֹת — לשוֹן — מַרְמָה
19 — — — — — לשוֹן שְׁקֵר

V. 19 visar en tydlig ordlek:

19 שֶׁפֶת אִמַּת תִּכּוֹן לַעַד וְעַד אֲרִינֵיהָ לַשּׁוֹן שְׁקֵר

לַעַד är använt i helt olika betydelser: »Sanna läppar bestå לַעַד, men ett ögonblick en falsk tunga». Men även תִּכּוֹן i a och לשוֹן i b giva assonans.

20 מְרָמָה בִּלְבַב חֲרָשֵׁי רֵעַ וְלִיעֲצֵי שְׁמָחָה שְׁמָחָה

Toy har noterat »assonance in מְרָמָה, שְׁמָחָה». Casanowicz s. 78 har till Jes. 55: 12 jämfört vår vers. Paronomasien mellan שְׁמָחָה — שְׁמָחָה ligger naturligtvis ej blott i alliterationen å ש utan även i מ. Hänga 19—20 samman genom שְׁלֹם — לַשּׁוֹן?

De nyare kommentatorerna ha ej ett ord om anspelningen. Där-
emot i fråga om a de äldre, så t. ex. Hitzig: *אנה* spielt auf *אנה*
an». Se även Ley, De alliteratione, s. 14, dens., Die metr. For-
men, s. 66, Casanowicz o. a. a. s. 47. Det är också ovedersägligt,
att hela språket är uppbyggt på denna anspelning, och helt mister
sin point, om den lämnas ur räkningen, som skett hos de nyare.
»Icke *אנה* den bra mannen någon *און* — —», men likaså tydlig,
som ordleken är här, är den naturligtvis även i b: »— — men
רשעים äro fulla av *רע*». Anspelningen är så uppenbar, att man
kunde tänka sig språket som svar på en *חידה*. »Vad är det, som
icke *אנה* den bra mannen?» Jo: *און*. »Vad äro *רשעים* fulla av?»
Svar *רע*. Det är klart, att dessa »gåtor» skulle vara av annat
slag än t. ex. Simsons Jud. 14. Gerber har träffande indelat
gåtorna i två slag o. a. a. II: 2, s. 152: »Sinnräthsel» och »Wort-
räthsel». Skillnaden är »ob die Lösung sich ergibt aus einer
Behandlung der lautlichen Elemente des Wortes, also aus einem
Hören; oder ob sie gefunden wird durch Kombinationen, welche
sich auf die Bedeutung der Worte stützen, die demnach beruhen
auf einem Wissen — — —». Simsons gåta i sin nuvarande ge-
stalt¹ är en »Sinnräthsel». Våra »gåtor» här skulle vara »Wort-
räthsel». Även om dylika språk som 12: 21 aldrig skulle varit

¹ Ursprungligen är det mycket möjligt, att även den varit en »Wort-
räthsel». Se H. Torczyner, »The Riddle in the Bible» i H. U. C. A. 1924
s. 125—149. S. 134 (efter en kritik av Gunkel-Gressmann): »As a general
rule, that which is not found associated in nature may be assumed, according
to all appearances, to have been associated in language at one time or other.
H. Bauer (Z. D. M. G. 66 [1912] 473 f.) recently called attention to the fact
that the Semitic word 'ary(e)', which is used also in the riddle of Samson,
is a designation for 'honey' likewise in the closely related Arabic language,
and there is good reason to assume that originally the Hebrew language
must have contained a word *ארי* as a designation for honey. — If this is
the case, we would actually have here an original *riddle of consonance* (a
riddle which depends upon the proper understanding of two words, which
are pronounced alike but which have different meanings'. There is some-
thing which is an eater, but which is likewise a food; it is strong, *זו* (per-
haps the word *זו* is here used in its secondary meaning 'bitter'), and yet it
is 'sweet'. What is it? It is *ארי*, a lion and honey. What is stronger than
ary, 'a lion', what is sweeter than ary, 'honey'? This must undoubtedly have
been the oldest form of the riddle and of its solution, and it must therefore
originally have been current in this form as an independent riddle.»

חידות, så ligger i korrespondensen otvetydigt samma »wortdeutende» element som i »Wor räthsel». Samma övriga moment i kombinationen av till synes ej sammanhörande begrepp, som fröjdar örat i ordgåtorna, gör det även i dylika maschal¹. Cf. Torcszyner, o. a. a. s. 125: »In addition, the riddle proper, even in its solution, had to indicate something *strange*, something which appeared to be *paradoxical*, or, in other words, something *witty*». — LXX läser i v. 21 נארה וספסל (se K. B. H.), vilket också giver god anklang med און.

V. 22 visar blott ljudanklang i רצוני - רצונה. Däremot tydligt åter v. 23:

23

אדם ערום ככה דעת ולב כסילים יקרא אולת

»En klok människa ככה kunskap, men כסילים ropa ut dårskap.» Cf. anspelningen å ככה i v. 16 och 10: 18. Mer hypotetiskt är det, om man även här kan ause versen som en »gåta» eller tyda a och b separat som förklarande: אדם ערום är det, som håller inne med דעת, och dårarnas לב är det, som ropar ut אולת (cf. 11: 29). — 22—23: יקרא - שקר? 23—24: רמיה - ערום? cf. 16—17 מרמה - ערום.

24

יד חרוצים תמשול ורמיה תהיה למס

Motsatsen mellan den flitige och late är, att den ene תמשול, den andre blir למס; orden giva en viss anklang, stå också efter innehållet i konnexion. Anspelningen kunde vinna sitt stöd i att även 25 sista orden i var halvvers korrespondera (även Casanowicz, s. 81). Emellertid tyckes korrespondensen mellan halvverserna vara starkare:

25

דאנה בלב איש ישחקנה

ודבר טוב ישמחנה

liksom också דבר טוב. Anklangen påverkas ej, om suffixen ändras till maskulinformer. Cf. också ordleken i den tolkning, versen fått i Talm. Yoma, 74 b, se Casanowicz, s. 81 not 158: »the suffix is referred to דאנה, and the word is in a playful manner explained; either he shall shake it off his mind (ישיחנה מדעתו), or he shall tell it to others (ישיחנה לאחרים), and by this relieve his heart». — Orden i vår vers bilda ingen strikt antites och ha tydligen valts för ljudlikhetens skull.

¹ Cf. för övrigt inledningen s. 13 f.

V. 26 är åtminstone a obegripligt, se Frankenberg, Toy. Den senare har jämfört 16: 17 och med tvekan föreslagit יָסַר מִרְעָה צֶדֶק. b med sitt רְשָׁעִים תַּחֲסֵם (cf. a רַע - b רְשָׁעִים) påminner om sådana ställen som 11: 3 בְּגֵדִים יִשְׂרָם (12: 17 שָׁקְרִים מִרְמָה) m. fl.

27 לא יִחַדְךָ רִמְיָה צִירוֹ וְהוֹן אִדָּם יָקָר חֲרֹךְ

Tydligt är, att יִחַדְךָ här skall anspela å חֲרֹךְ. För övrigt är texten mycket oviss. Bäst är väl med LXX låta אִדָּם och יָקָר byta plats. יִחַדְךָs betydelse oviss. — V. 28 är b osäkert, och därför för oss ej användbart. — Beträffande förbindelsen kan överensstämmelsen mellan 26 a—27 a ej gärna vara en tillfällighet, i all synnerhet som den fortsätter till v. 28.

26 — — — מִרְעָהוּ צֶדֶק —

27 — — — יִחַדְךָ רִמְיָה צִירוֹ —

28 — — — — באִרְחָם צֶדֶק —

Med k. 13: 1 begynner enl. Ewald-Wildeboer ett nytt avsnitt. 12: 28 och 13: 1 börja med ב.

Kap. 13.

2 מִפְּרִי פִי אִישׁ יֵאָכֵל טוֹב וּנְפֶשׁ בְּגֵדִים חֹמֶס

Man behöver blott läsa exempelvis Toys kommentar: »the expressions [i a och b] — — stand in no natural relation to each other. — — We seem to have here a dislocation — the two clauses do not belong together», för att förstå, att det icke är innehållets strikta parallellism, som förenat halvverserna. Men som framgått av mångfaldiga exempel, upprepas det så ofta, att antitesen är löst hopfogad, att frågan ej kan lösas genom termen »dislocation». Att a varit en stående formel synes av 12: 14. Men då kvarstår lika fullt frågan, varför den här förenats med b. Vershalvorna äro här helt enkelt hopknutna genom ljudanklangen mellan פִּי אִישׁ och נְפֶשׁ. I a i v. 2 פִּי och נְפֶשׁ ställts i antites till varandra, så börjar v. 3 med att sammanställa dem:

3 נִצֵּר פִּי שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ פֶּשַׁק שִׁפְתָּיו מִחֲתָה לוֹ

I a äro subjekt och predikat tydligt assonerande-allitererande. »Den som נִצֵּר פִּי, han שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ», men även a och b sammanhållas genom ljudkomplexet פֶּשׁ, a vilket de två första orden i b giva anklang. (Till innehållet, cf. Aram. Ab. 98). Mer oviss är, om man får kombinera 2—3 genom מִחֲתָה — חֹמֶס (v. 1 חֹכֶם?? cf. till 11: 30; 10: 13—17).

4

מִתְאַהֵב וְאֵין נִפְשׁוֹ עֵצֶל יוֹנֵשׁ חֲרָצִים תִּרְשֵׁן

Den lates själ מִתְאַהֵב, men följden är blott: וְאֵין, den flitiges נִפְשׁוֹ, den תִּרְשֵׁן. Cf. 11: 25 a — där blott den skillnaden, att בִּרְכָה står för חֲרָצִים. Även 28: 25 stå de båda orden i anspelning å varandra.

V. 5 »Den rättfärdige hatar שָׂקֶר, men רָשָׁע —. —.» רָשָׁע till innehållet egentligen motsats till rättfärdig, men genom ljudlikhet förbundet med שָׂקֶר, och så måste eftertanken följa, att här finnes en reell förbindelse (cf. i a דַּבֵּר שָׂקֶר). Mer ovisst är, om också b är förklarande. Det heter om רָשָׁע, att han יִבְאֹשׁ och יִחְפִּיךָ. Versen skulle då stå parallell med den חִידָה, som fauns i 12: 21. Något liknande möter i v. 6, där det om צִדְקָה heter, att den תִּצֵּר — תִּסְלֶה, även i motsatsen mellan a och b תִּצֵּר תָּם בְּרֶךְ.

7

יֵשׁ מִתְעַשֵּׂר וְאֵין כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רַב

מִתְעַשֵּׂר och מִתְרוֹשֵׁשׁ stå som vanligt i kontrast, men dessutom finnes וְהוֹן även i יֵשׁ, och motsatsen אֵין — הוֹן klingar ut på ן. Samma kontrast mellan רַשׁ — עֶשֶׂר i v. 8:

8

כָּפַר נִפְשׁוֹ אִישׁ עֶשְׂרֵי וְרֶשׁ לֹא שָׁמַע גְּעֵרָה

Texten giver blott mening, om גְּעֵרָה = hotelse, alltså en annan betydelsen yans än v. 1. Toy säger: »some take 'rebuke' as = 'threat' (a sense which the word nowhere else has)», cf. dock Jes. 30: 17 och andra exempel anförda av Ges.-Buhl. I så fall ställas כָּפַר och גְּעֵרָה i förbindelse med varandra (cf. 29: 23 כִּבּוֹר — גְּאוּרָה), och den konstlade sammankopplingen av a och b kan finna en förklaring.

En viss assonans ligger också i 9 a och b sista orden:

9

אִרְבֵּי צִדִּיקִים יִשְׁמַחַ

וְכֵן רָשָׁעִים יִדְעֶךָ

כ och ח se Casanowicz s. 29. Assonansen bibehålles, även om man med Toy (efter Grätz) läser יִשְׁמַח. יִדְעֶךָ behöver ej punkteras som pi'el (så Frankenberg), se Hitzig, som jämför det arabiska uttrycket: »Die Zunge der Kerze lacht» (Freitag o. a. a. III: I: 475). רָשָׁעִים påminner om v. 8 עֶשְׂרֵי — רַשׁ.

10

רַק בּוֹדוֹן יִתֵּן מִצָּה וְאֵת מְעַצִּים חֲכָמָה

V. 11 märk הוּן מַהֲבֵל — likaså även יָד - יִמְצֵט, som styrkes av 11: 21 נִמְלֵט - יָד. Mellan 10—11 påpekar jag קָבַץ - רַק בְּיָדוֹן [10 יָד בְּיָדוֹן — 11 קָבַץ עַל — 12 עַץ 11—12 לֵב - הֵבֵל cf. 13 יָהֲבֵל].

Även Casanowicz har s. 56 uppfört språket som paronomasi a n. a innehåller en ordlek, en förklarande uttydning: En langvarig תחלת den מכלה sinnet — —, och זה härifrån korresponderar med חיים; märk vidare slutet תאנה קאה. — V. 13 möjligen assonans å בָּ och בָּב i a: — בָּו לְדָבָר יִחְבֹּל — (cf. b מצנה), möjligen מצנה בָּו. Men påfallande är överensstämmelsen mellan 12—13 — מַחֲלֵה לֵב. LXX tillägger här en vers:

υἱὸν δολίῳ οὐδὲν ἔσται ἀγαθόν·
 οἰκέτης δὲ σοφῶ εὖ οἶδοι ἔσσονται πράξεις,
 καὶ κατευθυνθήσεται ἡ ὁδὸς αὐτοῦ.

Man har sökt på olika sätt återföra den till hebreiska. Hitzigs förslag:

בֵּן מַנְכַּל אֵין לוֹ טוֹבָה וְעַבֵּר חָכַם יִשְׁכִּיל — —

skulle giva god anklang mellan a och b מַנְכַּל — יִשְׁכִּיל, vidare עַבֵּר — טוֹבָה, assonans אֵין — בֵּן (samt לוֹ אֵין). (V. 14 kommer åter ett av de tydligaste exemplen i Proverbia:

14

חֹרֶת חָכַם מְקוֹר חַיִּים לְסוֹר מִמְּקָשֵׁי מוֹת

»Den vises undervisning är en livets מְקוֹר, och äger man den, kan man vika från dödens מִמְּקָשֵׁי», alltså klart uttydande. Men likaså a separat: »Undervisningen av חָכַם är en källa med חַיִּים», eller: »Den vises חֹרֶת är en livets מְקוֹר.» Observera alliterationen å מוֹת — מִמְּקָשֵׁי — מְקוֹר. Språket anført av Casanowicz s. 63 under מוֹת.

15

שָׁכַל טוֹב יִתֵּן חֵן וְדָרֵךְ בְּגִדִּים אִירִם

rimanspelning. אִירִם ändras vanligen till אֵיתָן, Hitzig, Wildeboer, K. B. H. efter LXX:s ἐν ἀπωλείᾳ. Till b sälla sig då parallellerna 11: 3; 12: 26 m. fl. I a möter slutanklangen å ך. Om man finge översätta אֵיתָן »ofarbar» — så Ges.-Buhl — kunde det bibehållas och stode då i korrespondens med יִתֵּן. — Mellan 15 och 16 har Delitzsch sett, att sambandet »nur durch äussere Anklänge veranlasst scheint», nämligen שָׁכַל — בָּל. Men underligt är, att han ej sett den tydligare korrespondensen i v. 16 mellan första orden i a och b כִּסִּיל — בָּל, således motsvarande den paronomasi araberna kallat ناقص (se ovan s. 53), cf. ordspråket جدى جهدى mein Glück ist meine Anstrengung». — En liknande anklang möter naturligtvis även i v. 17 mellan רָשָׁע och רַע. »Ett sändebud, som är רָשָׁע, störtar i רַע.» — רַע är väl att punktera som hif. (Wildeboer, Frankenberg, Toy). Observera även första och sista orden מִרְפָּא — מִלְאָךְ. LXX har för βλασηδὲς מִלְאָךְ — som Umbreit anmärker — »auf eine fast witzige Weise».

V. 18 har som första ord i a och b respektive שִׁמְרָה — רִישׁ; vidare שִׁמְרָה — מִשְׁכָּר (och רִישׁ — פִּרְעֶה). Det intressantaste mellan 15—18 är emellertid förknippningen. Delitzsch har sett, att den

beror på yttre grunder. Han binder således samman כָּל — שָׁכַל, רִישׁ — רָשַׁע, בָּרַע — בִּדְעָה. Emellertid måste det väl tyckas ytterst problematiskt, om בָּרַע kunnat knyta ihop 16—17. Snarare kan man då peka på פָּר i מִרְפָּא — יִפְרֵשׁ, i synnerhet som linjen fortsättes genom פֹּרַע i v. 18. Detta פֹּרַע kunde höra samman med רַע v. 17. Att märka är, att 16 b förekommer även 12: 23, men där har i stället för יִפְרֵשׁ använts יִקְרָא. Man finner även i 12: 22 שָׁקַר! Vidare kan man peka på v. 16 יִפְרֵשׁ — צִיר 17 — מוֹסֵר 18. 16—17 רַע — עֲרִים cf. 27: 12.

- 15 שָׁכַל — — — —
 16 כָּל [עֲרוֹם] — — יִפְרֵשׁ —
 17 רָשַׁע — (בָּרַע) וְצִיר — מִרְפָּא —
 18 רִישׁ — פֹּרַע מוֹסֵר — — —
 19 תֵּאָנָה נֹחִיהָ תַּעֲרֵב לִנְפֶשׁ וְתוֹעֵבַת כְּסִילִים סוֹר מִרַע

Genom סוֹר מִרַע hålles 19 samman med 18 פֹּרַע מוֹסֵר. רַע fortsätter även i v. 20. Så länge man söker tolka språken utifrån innehållet blott, är det omöjligt få någon förbindelse mellan 19 a och b. Frankenberg: »Die Versuche, 19 b mit 19 a in einen natürlichen Zusammenhang zu bringen, sind vergeblich.» Och Toy tolkar naturligtvis sin vana trogen: »Two displaced lines, each of which has lost its proper parallel line.» De många dubbletterna i Proverbia visa — det är sant — hur fritt maschaliktarna handskats både med hela verser och med halvverser. Men äro vershalvorna »displaced», är detta ingen lösning. Ty frågan kvarstår. Varför ha de då här placerats bredvid varandra? V. 19 a visar en viss ljudanklang: »En תֵּאָנָה, som infrias, den תַּעֲרֵב för själen.» När nu b börjar med תוֹעֵבַת, så vinner detta uteslutande sin förklaring genom ljudanklangen med a, ej blott med תֵּאָנָה — så Hitzig, Delitzsch — utan även med תַּעֲרֵב (cf. även רַע — תַּעֲרֵב).

- 20 הִלֹךְ אֶת חֲכָמִים וְחָכֵם וְרָעָה כְּסִילִים יִרְעֶה

Lika säkert som den, vilken vandrar med חֲכָמִים, han חָכֵם, lika säkert den som רָעָה med dararna, han יִרְעֶה. Exemplet är så tydligt, att både nyare och äldre kommentarer lagt märke till det. Umbreit: »Man übersehe das Wortspiel in רָעָה und יִרְעֶה nicht.» Hitzig: »Die Spitze des Spruches steckt im Anspiel von

יָרוּעַ und רעה.» Delitzsch: »— wortspielsweise —.» Wildeboer: »— Anklanges —.» Toy: »— assonance —.» — V. 21 alliteration חֲדָרָךְ רעה.

22 טוב יַחֲזִיל בְּנֵי בָנִים וְצִפּוֹן לְצִדִּיק חֵיל חוּטָא

Casanowicz s. 74 har anført b som exempel. Men lika tydlig är förknippningen mellan vershalvorna. »Den gode יַחֲזִיל barnbarn, och förvarat för den bra mannen är syndarens חֵיל.» — Två och två ord alliterera בָּנִים; צִפּוֹן צִדִּיק; חֵיל חוּטָא.

V. 23 anses av många, se Toy, ohjälpligt fördärvad. I a framhålls — i stil med vishetsläraernas ideal — det redliga åkerbruket. Även om det blott är en fattigs nyodling, ger den rikligt med mat. I motsats mot detta skulle då i b framhållas »med orätt», cf. 16: 8, d. v. s. med bestickning, ocker etc. נֶסֶפָה skulle då kunna uppfattas analogt med נֹכַח 11: 24, כֹּפָה alltså = 'sammanrafsa', 'rycka till sig', cf. Frankenberg. Observera מִשְׁפָּט — נֶסֶפָה; נִיר — נֶסֶפָה; צִפּוֹן — נֶסֶפָה 22—23. Möjligen sammanhållas 22—23. Förknippas 29: 14—15 genom שֶׁפֶט — שֶׁבֶט (så Delitzsch), kunde 13: 23—24 hopkopplas genom: מִשְׁפָּט — שֶׁבֶט.

24 חוּשֶׁךְ שֶׁבֶטוּ שׁוֹאָא בְּנוֹ וְאֶחָבוּ שָׁחַרוּ מוֹכֵר

I a förefinnes tydlig assonans mellan חוּשֶׁךְ שֶׁבֶטוּ och שׁוֹאָא בְּנוֹ; mellan a och b שָׁחַרוּ — שֶׁבֶטוּ och שָׁחַרוּ påminner även om חוּשֶׁךְ. I שָׁחַר antager Ges.-Buhl, att betydelsen 'tidig' här spelar in »wenn auch nur als Volksetymologie» (till språkets innehåll cf. Ah., aram., 81). V. 25 tycks vara fri från anspelningar inom språket. Knappast tillfälligt är väl dock, att 24—25 sluta תַּחֲסֹר — מוֹכֵר, då även 14: 1 slutar תַּהֲרֹסֵנוּ. Mellan 24—25 även בָּטָן — שֶׁבֶטוּ.

24 שֶׁבֶטוּ — — — מוֹכֵר

25 בָּטָן — — — תַּחֲסֹר

14: 1 תַּהֲרֹסֵנוּ — — — —

Kap. 14.

14: 1 märk בִּנְתָהּ בֵּיתָהּ (— בִּידָהּ). Tydligt v. 2:

2 חוּלֵךְ בִּישְׁרֵי יִרָא יְהוָה וְנִלְוָ דַּרְכָּיו בּוֹזְחָא

Observera alliterationen å יִרָא יְהוָה. Både a och b äro »wortdeutend». »Vandrar i בִּישְׁרֵי den som יִרָא Jahvā, נִלְוָ till sina vägar בּוֹזְחָא.» I synnerhet sammanställningen av de relativt sällsynta formerna i b är bevisande. Den påminner om 11: 2; 27: 10 c

m. fl. i det sonant + konsonant tydligt korrespondera. — V. 3
תָּסֵר - חֲכָמִים.

4 בַּאֲיֵן אֲלֵפִים אֲבוֹס בֵּר וְרֵב תְּבוּאוֹת בִּכְח שׁוּר

ett synnerligen instruktivt exempel. Tre ord korrespondera genom alliterera אֲבוֹס - אֵלֶּפֶת - אֵלֶּפֶת; assonans אֲבוֹס i אֵלֶּפֶת i אֵלֶּפֶת - אֲבוֹס i אֵלֶּפֶת; רֵב - רֵב korrespondera chiasmiskt. Hitzig har lagt märke till, att — — — Umkehrung seiner Consonanten ergibt וְרֵב, och Delitzsch säger: »Auffällig, wenn auch zufällig, ist in v. 4 die Häufung des א und ב». Om א och ב sammanfattas till ljudkomplexet בא, kan dess återkomst å tre ställen omöjligt tolkas som »zufällig», i synnerhet då man lagt märke till, hur mycken vikt språken lägga just vid det formella. Ljudanspelningarna förbjuda ändring av texten, även om a skulle uttrycka »eine Binsenwahrheit» (Frankenberg). Det ligger också en vits i בֵּר, som både formellt och *reellt* — i sin betydelse av 'säd' — tages upp genom תְּבוּאוֹת. — V. 3 och 4 iakttages anklangen פִּי אוֹרֵל - אֵלֶּפֶת, liksom de sista orden: v. 3 תִּשְׁמְרוּ (så med Wildeboer, Toy, Bauer-Leander, Hist. Gramm. d. hebr. Sprache § 48 m anm.), sista ordet i v. 4 שׁוּר, sista i v. 5 שָׁקֵר, cf. ovan 13: 24—14: 1. Detta שָׁקֵר tycks tagas upp i v. 6 genom בָּקֵשׁ, liksom måhända det dubbla וְדָר i 5 genom דָּעָה, stickord i 6—7. Får här även anföras אֵין - אֲמוֹנִים - 4 אֵין - 3 och 4 börja båda med ב.

3 בִּפִּי אוֹרֵל - - - - תִּשְׁמְרוּ
4 בַּאֲיֵן? אֲלֵפִים - - - שׁוּר
5 עַד אֲמוֹנִים? - - - עַד שָׁקֵר
6 בָּקֵשׁ - ואֵין? וְדָעָה - -

V. 5 förbindas a och b genom upprepandet av דָּר och כּוֹב. Chiasmisk ordföljd. — V. 6 märk קָקֵל (נְבוֹן) - קָקֵל.

V. 7 synes vara fördärvad, se Frankenberg, Toy. LXX läser för כלִי דָּעָה = כלִי דָּעָה, för כלִי דָּעָה = כלִי דָּעָה, således mycken liten förändring. Men LXX:s text ger en utmärkt ljudanklang כלִי - כָּסִיל - כָּל.

8 חֲכָמָה עֲרוֹם הַבֵּין דָּרְכוֹ וְאוֹלֶת כִּסְלִים מִרְמָה

Språket är åter ett belysande exempel, att man ingen väg kommer, om man söker tolka maschalen blott utifrån innehållet: Toy: »The second cl. does not offer an explicit contrast to the first.

— — Taking a suggestion from the Grk., the line may be read: The folly of fools leads them astray [$\epsilon\nu\ \pi\lambda\acute{\alpha}\nu\eta$], which furnishes a direct and natural antithesis, and should perhaps be adopted». Och så kommer hans vanliga sätt att lösa problemet: »It is possible that the two lines did not originally stand together in one couplet.»! Cf. Frankenberg: »— — erwartet man doch eine Angabe, die einigermaßen mit 8 a parallell ist». a och b stå i ett mycket löst sammanhang. Förbindelsen rättfärdigas blott och bart genom anspelningen $\text{מְרִמָּה} - \text{עָרוֹם}$. »Visheten hos עָרוֹם är att giva akt på hans väg, dårarnas dårskap är מְרִמָּה ». Sedan må antitesen vara konstlad, den är dock given i motsatsen vishet — dårskap, och pointen ligger i paronomasien. Cf. förbindelsen 12: 16—17: $\text{עָרוֹם} - \text{מְרִמָּה}$.

V. 9 är svårförståelig, se Frankenberg, Toy. Vissa ljud ha måhända givit anklång $\text{יִלְיָן} - \text{אֲשָׁם} - \text{יִשְׁרָיִם}$? — V. 10 ej några tydliga anspelningar $\text{יָרַח} - \text{יִתְעַרְבּ}$ (— יָרַח). — V. 11 motsättningen $\text{יִשְׁרָיִם} - \text{רָשָׁעִים}$. En omisskännlig ljudkorrespondens föreläge, om i b för יִפְרִיָּה finge med LXX $\sigma\tau\acute{\eta}\sigma\omicron\nu\tau\alpha\iota$ läsas יַעֲמַר som motsats till יִשְׁמַר (K. B. H. jämför 12: 7), men LXX:s $\sigma\tau\acute{\eta}\sigma\omicron\nu\tau\alpha\iota$ kan vara valt som motsats till $\alpha\phi\alpha\nu\iota\sigma\theta\eta\sigma\omicron\nu\tau\alpha\iota$.

12 $\text{יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אִישׁ וְאַחֲרֵיתָהּ}^{(2)}$ $\text{דֶּרֶכִּי}^{(1)}$ מֹת

Alliterationen är uppenbar mellan יֵשׁ , יִשְׂרָאֵל och אִישׁ . LXX:s $\sigma\upsilon\theta\mu\acute{\epsilon}\nu\alpha = \text{יִרְכֵּתִי}$ skulle fortsätta alliterationen å י och korrespondera med דֶּרֶךְ i a (samt יִשְׁרָאֵל); $\text{אִישׁ} - \text{אַחֲרֵיתָהּ}$ i a. Genom אַחֲרֵיתָהּ sammanbindes versen med 13. Där korrespondera väl $\text{שֹׁחַק} - \text{שִׁנְיָה}$. Versen börjar och slutar med ג. לב upptages i v. 14. V. 14 börja a och b med ז och sluta å ב . Mellan 13 och 14 observera תִּבְנֶה och כִּתּוּ . Det förra förekommer blott fyra gånger i Vetus. Det senare är som verbaladj. $\alpha\pi. \lambda\epsilon\gamma$.

V. 15 däremot klarare:

15 $\text{פֶּתִי יֹאמֵר כֹּכֵל דְּבַר יַעֲרוֹם יִבְרִין לְאַשְׁרֵי}$

Fråga är, om ej skall punkteras אַשְׁרֵי , som då assonerar med דְּבַר , och vershalvorna ansluta sig då närmare till varandra. — V. 16 förbindes till innehållet genom 'vis' med v. 15 'klok', till formen genom $\text{עָרוֹם} - \text{מַרַע}$. Versen ansluter sig mycket nära till 27: 12. Så nära, att de måste anses som varianter. Intressant är då att se, hur nära även formen överensstämmer. 27: 12 har (עָרוֹם)

ראה רעה נסתר, 14: 16 ירא וסר מרע (חכם); i b har 27: 12 'dårarna עברו'; 14: 16 'dåren (synonym) מתעבר'. Det ligger då nära till hands att i 14: 16 ירא antaga en dubbelmening, en anspelning på ראה, som man här närmast skulle vänta. Men då versen säger ירא, får den även lov säga בוטה, fast här skulle väntas ett ord, att dåren föll i faran som i 27: 12. I den, som det synes, ursprungliga formen 27: 12 anspelar עבר tydligare å רע (och ערום).

V. 17 läser man för att få antites ישא el. dyl. för ישנא, se Toy, K. B. H. Detta står då i ljudanklang med ינשה i a. Alliteration å א: איש — אולת — אפים [16—17: קצר — קר?]. — V. 18 synes ej innehålla någon ljudanspelning. Med v. 17 förbunden genom אולת, med 19 genom 18 ערומים — 19 רעים, cf. 15—16.

19 שחו רעים לפני טובים ורשעים על שערי צדק

»רעים måste böja sig inför de goda och רשעים vid den rättfärdiges שערי.» רעים är uppenbarligen valt i och för paronomasien med רשעים. 19—20 sammanhållas ej blott genom stickorden רעהו — רעים (olika betydelser!) utan även 19 שערי — 20 רשעים — רש, som här giva en viss anklang. Detta שר fortsätter i v. 21 אשריו och v. 22:s dubbla חרשי:

18	— — — <u>וערומים</u> — —
19	— <u>רעים</u> — <u>ורשעים</u> — <u>שערי</u> —
20	— <u>לרעהו</u> — <u>רש</u> — <u>עשיר</u> —
21	— <u>לרעהו</u> — — <u>אשריו</u> —
22	— <u>חרשי</u> <u>רע</u> — <u>חרשי</u> —

21 בז לרעהו חוטא ומחזק עניים אשריו

En strikt antites visar ej heller detta språk. Men לרעהו och אשריו äro valda som sammanknytningslänkar mellan spraken. De båda orden vid cesuren assonera tydligt å ח. En viss motsättning ligger också i 'föraktar' och lyckoprisningen i slutet av versen. »Den som föraktar sin nästa חוטא, den som מחזק de arma, lycklig han.» Här v. 21 två ord å ח, så även 22 חרשי. 22 innehåller tre alliterationer å ח: חרשי — חכד — חרשי. V. 23 innehåller en tydlig motsättning:

23 בכל עצב יהיה מותב ודבר שפתים אך למחסור

»I allt arbete ligger någon ביתר, men läppord äro blott till מחסור.» Observera även slutljudande å ר. Sammanhållas 22—23 genom (מחסר — אמת — מותר)?

V. 24 är, som den nu föreligger, knappast i ursprungligt skick. Hitzig, Wildeboer, Frankenberg, Toy läsa i överensstämmelse med LXX $\alpha\alpha\sigma\tau\epsilon\sigma\chi\epsilon\varsigma$ ערמה. Wildeboer, Frankenberg, Toy för אולה¹: לוית. Således:

24

עטרת חכמים ערמה ולוית כסילים אולה

uttydande: »De vises עטרת är ערמה, dårarnas לוית är אולה.» Umbreit har en underlig tolkning av versen: » — — ein Wortspiel in dem doppelten Gebrauche von אולה — — dergestalt nämlich, dass dieses Wort hier in einer zweifachen Bedeutung genommen werde. Das erstemal heisst es höchst wahrscheinlich 'Macht', 'äusserer Glanz' und 'Rang', entsprechend עשר im ersten Gliede. Wir erinnern dann an das Stammw. איל der erste sein, wovon besonders אל der starke (selbst Gott) und im plur. אילים die Edlen und Vornehmen als nom. derivat. bekannt. In dem zweiten Gliede steht sodann dasselbe Wort für 'Thorheit' in der gewöhnlichen Bedeutung. — — Der Sinn des Spruches ist nun mit kurzen Worten: Reichthum und äusseres Ansehn kann einen Thoren nicht zum Weisen machen. — Den Weisen schmücket und zieret aber allerdings auch der äussere Glanz gar schön. — — Unter allen Erklärungen verdient die von Müntinghe besondere Aufmerksamkeit, der hier auch ein Wortspiel anerkennend, אולה mit dem Arab. ^sأل vergleicht, welches Wort einen dicken Dampf bezeichnet, der Morgens und Abends gesehen wird, und die Dinge, die man von ferne in ihm gewahrt, zu erheben scheint. Dieses Wort wird aber wie das bekannte سراب (שרב Jes. 35: 7, Fata Morgana, mirage) figürlich von dem gebraucht, was zwar einen Schein, aber einen trügenden und die Erwartung täuschenden hat — —. Wir müssten dann aber übersetzen: 'täuschender Nebeldunst der Narren Thorheit', und nicht, wie Müntinghe: 'der Thoren Reichthum nur — Dampf'.» Även Hitzig ser i b en ordlek: »هولة = אולה, eig. 'Schrecken' (Respekt, den man Andern einflöst,) dann 'Eigenliebe', hier wohl das 'Einherprangen', das Ansehn, welches der Thor sich gibt; — —». Tolkningarna äga värde och ha anförts, därför att de visa, att de äldre då och då haft känsla för ordanspelningarna i maschalen. De kunna ej godtagas. 1:o emedan den betydelse, Umbreit förutsätter för אולה, ej låter sig påvisas. 2:o Hitzigs form אולה existerar ej.

V. 25 tänkes מרבה vanligen punkterat מְרַבֶּה (se Hitzig, Wildeboer, Frankenberg, Toy) — וּ וְ äro ju hart när omöjliga skilja i skrift. מְרַבֶּה skulle giva god anklang med sista orden i אַתָּה och bör kanske därför godtas. För מרבה talar 14: 5 jämfört med 12: 17 b. Om מרבה bibehålles, skulle 24—25 sammanhållas genom מְרַבֶּה — מְרַבֶּה, cf. ovan v. 8 och 12: 16—17. Vidare mellan 24—25 מְצִיל — כְּסִילִים?

26 בִּירַאת יְהוָה מִבְּטָח עוֹ וּלְבַנֵּי יְהוָה מַחֲסָה

Att יהוה och יהיה klingat lika, framgår av etymologien i Ex. 3: 14, och så korrespondera väl även מַחֲסָה — מִבְּטָח. — V. 27 är identisk med 13: 14, där formen är ursprungligare. I 14: 27 ha nämligen anspelningarna å תִּירַת הַכֶּסֶם totalt fördärvats genom att läsa יִרַאת יהוה i irat i anklang med תִּירַת. Genom יִרַאת יהוה har ett föreningsband vunnits med v. 26, se f. övr. till 13: 14. Detta יִרַאת fortsätter måhända i 28 חֲדַרְתָּ. — V. 28 מֶלֶךְ — מַלְךְ — מַלְכָּה. — 28—29 sammanhållas genom anklangen אֲפִים — אֶפֶס. — V. 29 innehåller alliteration å א: אֵילָת — אֲפִים — אֶרֶץ אֲפִים. Graetz-Toys förslag att läsa מרבה för מרים skulle anspela å רב, men inget tvingande skäl finnes för textändring. För מרים kunde tala מר i v. 30: »Liv för מרים är מרפא»? — Föreningsbandet mellan 30—31 består i מֶרְפָּא — חֲרָף.

31 עֲשֵׂק דֵּל חֲרָף עֲשָׂהוּ וּמִכְבְּרוֹ חֲנָן אֲבִיוֹן

I a en tydlig anspelning: Den som עֲשֵׂק den arme, han smädar עֲשָׂהוּ; i b assonan å וָן. Alliteration חֲנָן — חֲרָף.

32 a innehåller även en uppenbar förklaring:

32 בְּרַעְתּוֹ יִרְחַח רֶשַׁע וְחֹסֶה בְּמוֹתוֹ צָרִיק

Så även Casanowicz s. 78. På grund av רַעְתּוֹ bringas רֶשַׁע på fall — —.» (För רַעְתּוֹ läs מוֹתוֹ, se Hitzig, Wildeboer, Frankenberg, Toy, K. B. H.) — 32—33 börja båda å ב. Hitzig antager, att pointen i v. 33 ligger i det dubbeltydiga קָרַב, parallellt med det synonyma לָב, men här = 'im Kreise'. Men texten i b är oviss, se Wildeboer, Frankenberg, Toy.

34 צִדְקָה תְּרוֹמֶם גִּי וְחֹסֶד לְאֲמִים חֲטָאת

Casanowicz s. 57 har anfört alliterationen i b mellan חֹסֶד och חֲטָאת, men även a och b äro förbundna genom ljudlikhet. תְּרוֹמֶם — לְאֲמִים.

och חסד - חסאת. I b märk ej blott alliteration å ח utan חסאת חסד (cf. ovan s. 69 och 58 f.).

35 רצון מלך לְעֶבֶד מְשִׁכִּיל וְעִבְרָתוֹ תִּהְיֶה מִבִּישׁ

Ordvalet har tydligen bestämts av ljudanklang. »Konungens behag har en klok עֶבֶד, men עִבְרָתוֹ träffar den dålige.» Även a är förklarande. »Nåd inför מֶלֶךְ finner en tjänare, som är מְשִׁכִּיל.» Alliteration å מ även i מִבִּישׁ.

Kap. 15.

15: 1 מִעֲנֶה רַךְ יֹשִׁיב חֲמָה וְדָבָר עֲצָב יַעֲלֶה אֵף

Här korrespondera מִעֲנֶה - יַעֲלֶה i a och b, men man frestas att sammanställa även עֲצָב - יֹשִׁיב, cf. לִצְוֹן - לְשׁוֹן ovan s. 75, cf. s. 58. Obs. 14: 35 מְבִישׁ — 15: 1 יֹשִׁיב. — V. 2 ansluter sig till innehållet nära till v. 1. Är חֲמָה v. 2 ursprungligt, är detta föreningsbandet med v. 3 טוֹבִים.

I v. 4 möter ett mera pregnant, tydligt maschal:

4 מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסִלְקָה בַּה שֶׁבֶר בְּרוּחַ

»שֶׁבֶר בְּרוּחַ i den är סִלְקָה i den är מִרְפָּא לְשׁוֹן» är ett livets träd, men סִלְקָה i den är בְּרוּחַ i den är מִרְפָּא לְשׁוֹן och סִלְקָה stå i så tydlig kontrast till varandra, att anspelningsen är ofrånkomlig. סִלְקָה är också ett relativt sällsynt ord; som subst. förekommer det blott — utom här — 11: 3. — V. 5 åtminstone b:

5 אֲנִיל יִנְאֵץ מוֹסֵר אֲבִיו וּשְׁמֵר תּוֹכַחַת יֵעָרֵם

a: אֲבִיו och אֲנִיל, cf. Jer. 2: 5 הָבֵל - עוֹל. b: »Den som שמר tuktan, han יעָרֵם.» Till שְׁמֵר cf. מוֹסֵר. Anordnandet av de till innehållet — ej grammatiskt — varandra motsvarande orden är chiasmiskt. Subjektet i a är motsatt predikatet i b och vice versa. Antitesen blir på så sätt mer komplicerad, språket blir konstmässigare.

6 בֵּית צִדִּיק חֹסֵן רַב וּבִתְבוּאָתָא קִשֶׁעַ נִעְכֶּרֶת

Också här liksom i v. 4 äro de första orden valda för ljudanklangens skull. רִשֶׁע och עֹכֵר mera ovisst. Att läsa בבית är onödigt, även om man ej fattar »den rättfärdiges hus» som subjekt — så Frankenberg — cf. Gen. 24: 23; Nu. 30: 11; Dt. 22: 21. ב är försvunnet genom haplologi, cf. Bauer-Leander o. a. a. § 22 a. Och fråga är, om ej ב framför תְּבוּאָתָא skall behållas för att giva än starkare anklang å בֵּית. »Den rättfärdiges בית är stor rike-

dom, i den orättfärdiges (ב)תבואת är förstörelse.» Obs. vidare רָשַׁע - רָב. LXX har versen i dubbel gestalt, den ena = M., den andra bl. a. olikheter börjar a ἐν πλεονασμῷ = ברבות (se Hitzig), som också ger anklang med (ב)תבואת. תבואת står till formen och grammatiskt som kontrast till בית, till innehållet hör det närmast till 'stor rikedom'.

V. 7 förstås väl ordvalet i b bäst utifrån alliteration: לֵב כְּסִילִים לֵב כָּן. »De vises läppar bevara (יִרְרֹ) hörfel för (יִצְרֹ, Frankenberg, Toy) kunskap, men לב כסילים, därarnas förstånd, לב כן.

8 יִבְחַ רָשָׁעִים תִּעֲבֹת יְהוָה וְתִפְלֹת יִשְׂרָאֵל רַצֹּנִי

Genom רַצֹּנִי hålles versen samman med v. 7. יִצְרֹ. I v. 8 märk två assonanser å ב, vidare - תִּעֲבֹת - - תִּפְלֹת -, men främst den vanliga motsättningen רָשָׁעִים - יִשְׂרָאֵל. Likheten hos dessa består dels i רָשָׁעִים, dels i יִשְׂרָאֵל. 'Orättfärdig' och 'redlig' äro visserligen även till begreppet kontraster, men för 'redlig' hade synonymer kunnat väljas, צַדִּיק el. dyl., תִּפְלֹת står till innehållet som kontrast till »offer», men tager på ett konstmässigt sätt upp predik. תִּעֲבֹת.

9 תִּעֲבֹת יְהוָה כִּדְרֵךְ רָשָׁע וּמִדְרֵךְ צִדִּיק יֵאָהֵב

»En styggelse för יהוה är syndarens כִּדְרֵךְ, men den som מִדְרֵךְ efter rättfärdighet, den יֵאָהֵב. יהוה - יֵאָהֵב korresponderar i יהוה - יֵאָהֵב, men väl då också ו och ב. כִּדְרֵךְ צִדִּיק (כִּדְרֵךְ צִדִּיק) är ett formelartat uttryck, som återfinnes även 21: 21, och måhända har här andra kons. ד känts i viss mån alliterera, då dylika formelartade uttryck gärna fasthållas genom alliteration. Se Grünert, Die Allit. im Alt-Arab. etc., s. 183 f., Ley, Die metr. Formen s. 25—32.

10 מוֹסֵר רַע לְעוֹב אֶרֶץ שׁוֹנֵא תוֹכַחַת יְמוֹת

Första och sista ordet, som båda skildra dårens öde, assonera מוֹסֵר - יְמוֹת. Mer ovissat är, om orden vid cesuren assonera. מוֹסֵר - יְמוֹת är gemensamt, och sonantföljden är densamma תוֹכַחַת יְמוֹת.

11 שְׁאוּל וְאַבְדֹּון נִגְדָּה יְהוָה אֵךְ כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם

Att שְׁאוּל och אַבְדֹּון verkligen givit ljudlikhet, bekräftas av att även 27: 20 har båda orden i parallell med varandra. Här är likheten större, i det även אַבְדֹּון fått sin efterklang i בְּנֵי, och שְׁאוּל återkommer i נִגְדָּה. Då אַבְדֹּון nästan är ett egennamn, står anspelningsen här i nära förbindelse med namnförklaringarna. »Scheol

och אברון äro נהר Jahvä, huru mycket mer då בני אדם. » Det är dylika exempel, som bevisa, vilken betydelse ljudanklangerna spelat i språken, och berättiga oss att söka vidare. Stället är synnerligen belysande, därför att det innehåller slutledningsformeln אף כי: av premissen följer, av det som sagts — att אברון är נהר Jahvä — kunna vi sluta, att även בני אדם äro det — i stil med tidens tankegång, med hebréens sätt att resonera, och framför allt i stil med de »vise» skrivarnas, de »lärdes» kvasi-filologiska »vetenskap» — cf. namnetymologierna.

12

לֹא יֵאָחַז לְעֵץ הַחַיִּים לֹא אֶל הַכְּמִים לֹא יֵלֶךְ

a börjar och slutar med לֹא — לֹא, vidare i לֵךְ: — יֵלֶךְ. — כח ל — i orden vid cesuren korresponderar chiasmiskt. Sammanhanget mellan a och b har Frankenberg tolkat: »Das zweite Glied steht zum ersten im Verhältnis der Folge zur Ursache.» Man får då: »Den fräcke älskar icke הוֹכַח לוֹ, och därför går han ej אל הכמים.»

V. 13 är överarbetat gods. Stommen förekommer också 17: 22, som det tyckes i ursprungligare form. — Även i fråga om v. 14 måste man sväva i ovisshet om dess ursprungliga gestalt. Stommen återfinnes 18: 15. Att särskilt lägga märke till är, att både vår vers och 18: 15 föregås av verser med רוח נכאה, så att överensstämmelsen knappast kan vara tillfällig. Det visar, hur fritt man handskats med vershalvorna. Hur fraserna måtte varit bon mots i de olika vishetsskolorna. I 18: 15 är av stommen skapad ett maschal med båda leden i synonym parallellism, här 15: 14 en antites. Här i k. 15 har versen infogats på grund av stickorden לב och פני לב. fortsätter även v. 15. V. 15 tillkommer ordet טוב, som sedan tages upp i 16—17. — V. 15 exemplifieras nu i 16 och 17 genom två מִשְׁתַּח תִּמְדֵּי — טוב-språk: Bättre litet med förnöjsamhet än rikedom —. Även här har materialet hämtats från annat håll, cf. 16: 8 — טוב מעט, detsamma Ps. 37: 16 — en akrostisk psalm full av maschalartade förmaningar — Pr. 17: 1 men framför allt Amen-em-o-pe k. 6 och 13. Cf. Erman i Sitzungsber. d. preuss. Akademie d. Wissenschaften (phil.-hist. Klasse) 1924 XV (efter Sir Wallis Budge), s. 88, och Gressmann, Z. A. W. 1924, s. 278. Till texten se Lange, Das Weisheitsb. d. Amen-em-o-pe. I k. 6 komma också där två språk om förnöjsamhet, båda under formen »bättre än», det första — liksom i Pr. — med religiös bakgrund.

- IX, 5 »Besser ist die Armut in der Hand Gottes
 6 als Reichtum im Speicher,
 7 besser sind Brote, wenn das Herz vergnügt ist,
 8 als Reichtum mit Kummer.»

Pr. 15: 16 är nästan identiskt med 6: 5, 8 i Amen-em-ope. Där-
 emot ser v. 17 ut som mera genuint hebreiskt maschal, i syn-
 nerhet som här möta tydliga anspelningar:

17 טוב ארחת ירק ואחקה שם משור אָבוס ושנאָה בו

אב är här ännu tydligare än 14: 4 det bestämmande elementet, och underligt är, att icke åtminstone Delitzsch sett det, som 14: 4 anmärkte på »die Häufung des א und ב.» Observera även שם vid cesuren (i b heter det ברי). Då anklaugen אב sträcker sig över flere ord, är den oöversättbar. »Bättre är en portion grön-
 saker (טוב ארחת) och אחקה än en oxe, som är אָבוס och שנאָה בו».

Också i v. 18 har en stomme tagits från ahnat håll och över-
 arbetats. 29: 22 möter — חמה — אש אה גרה מדון — חמה, där synonym pa-
 rallelism, här antites. 15: 18 visar alliteration å א — ארץ אפים: א — אש,
 varav ארץ אפים är en stående formel, se 14: 29 och cf. ovan s. 151.
 — I v. 19 b ändrar man (Frankenberg, Toy, K. B. H.) väl med
 rätt ישרים till חרוצים efter LXX:s *ἀνδραγαθία*. Man får då alliteration
 å ח i חרוצים — חזק, cf. vidare ארצה — חרוצים och כללה — עצי, cf.
 26: 12—13. Intressant är sammankopplingen av språ-
 ken. Delitzsch anmärker till 18, 19: »Zwei von je zwei ver-
 schiedenen Menschenklassen handelnde Sprüche mit gleich an-
 lautenden Stichworten der je 2. Zeile (וּרְאֵה, וּרְאֵה).» Alldeles riktigt.
 Blott är överensstämmelsen ännu större mellan אָרֶךְ och första
 ordet i v. 19 אָרֶךְ. Har emellertid אָרֶךְ förbundits med v. 19 ארצה,
 så är det tydligt, att man även får en förbindelse bakåt till v. 17
 ארחת (eg. vägkost, så portion). Vidare kan man icke undertrycka
 en misstanke, att 18 יִשְׁקֵט — 19 חזק möjligen känts som för-
 bindelseled. חזק förekommer blott här och Mi 7: 4. Mellan 19
 och 20 observera כסיל — כללה, יִשְׁמַח, מְשַׁכַּח?

- 17 — — — — — ארחת —
 18 — — — — — וּרְאֵה — יִשְׁקֵט? —
 19 אָרֶךְ — כְּמִשְׁכַּח? חזק? וּרְאֵה — כללה
 20 — — — — — יִשְׁמַח? — וּכְסִיל —

mindre än fyra gånger i v. 24, får den ovan anförda assonansen å י i v. 23 större betydelse. Ty dylika språk bruka dragas till varandra, cf. s. 46 till 27: 6, 7 och 25: 25, 26. V. 25 är även ett instruktivt maschal:

25 בית גאים יסח יהוה ויצב גבול אלמנה

Här har för ordvalet i b tydligt varit avgörande alliterationen med ord i a: Av גאים har maschalet föranletts att giva גבול — mer ovisst är, om även בית גאים i בית גאים återklingar i גבול. Av יסח har det letts till יצב אלמנה åter går tillbaka på v. 24:s לִפְנֵי framför allt på לִפְנֵי, detta i sin tur uppenbarligen på v. 23 מִנֶּנָּה.

26 תועבת יהוה מחשבת רע וטהרים אמרי נעם

och תועבת och טהרים bilda en god motsats. Båda ursprungligen av kultisk betydelse ha de överförts på det etiska området. Emedan »תועבת» bildet fast överall den Gegensatz zu רצון», ändrar Frankenberg till טהרים till רצוני, se K. B. H., så även Toy »we should perhaps read רצוני«. Bekvämt men otillåtet, då LXX tydligt har ἀγαπῶν. Stället visar än en gång, att postulatet om en strikt antites icke hjälper oss. (Toy har naturligtvis: »the line seems to be out of place».) Kommer så härtill det stöd, texten får av ljud-korrespondensen. a: »En תועבת inför Jahvä äro ondskans מחשבת» och b: »אמרי äro vänlighetens טהרים«. Sista ordet נעם påminner om sista ordet i v. 25 אלמנה, varifrån förbindelseleden ovan är dragen till v. 24 och v. 23. I a märk, att v. 25 börjar med בית, 26 תועבת, där just בת återkommer senare i versen. Detta dyker åter upp i v. 27 ביתו; נעם från נעם återfinnes i מחנת. — V. 27 har tydlig alliteration å ב: — — — ביתו בוצע בצע — 27—28 förbindas genom מחנת — לענות.

23 — — — במענה — —

24 — — — למען — — —

25 בית — יהוה — — — אלמנה

26 תועבת יהוה מחשבת — — — נעם

27 — ביתו — — — — מחנת —

28 — — — — לענות — —

Om i v. 28 med LXX πίστεως läses ἀκρίτων, så Frankenberg, Toy ('perhaps'), blir bandet än starkare med מחנת. V. 28 innehåller

i b den vanliga likheten: רשעים och רעות. »Munnen hos רשעים talar רעות.»

29

רחוק יהיה מרשעים ותפלת צדיקים ישמע

רחוק — alliterera å r, och de sista orden i a och b ha väl klingat lika. »Jahvä är långt ifrån רשעים, men de rättfärdigas bön רשמע.» — 29—32 äro intressanta för det sätt, varpå de förbundits genom שבע: »Jahvä hör», »något gott hört», »örat som hör», »den som hör». Man erinras om ett stycke i Ptah-hotep (se Erman, Literatur s. 96), som »gewiss ein stilistisches Kunstwerk war» och »spielt mit dem Worte 'hören'».

30

מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדון עצם

s-ljud + מ ha väl förnummits i עצם — שמח men då också i b: »ett gott שמועה gör עצם fett». Männe עינים och תדון עצם??

31

און שמעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין

Denna vers är tydligare än den föregående. Slutsatsen i b med anklang å a går helt i överensstämmelse med hebréens sätt att tänka och draga slutledningar. »Ett öra, som hör på תוכחת חיים, det får vila hos חכמים.» Här kan även Umbreit åberopas. »Der meistens oberflächlich aufgefasste Sinn dieser Worte wird dann erst in seiner inhaltsvollen Tiefe und Wahrheit deutlich, wenn man חיים und חכמים in der zu einander gestellten, *vielleicht gar durch eine gewisse Paronomasie ausgedrückten Beziehung* gehörig erfasst, in dem Sinne nämlich, dass das Leben(!) am beredsamsten die Weisheit predige.» Denna tolkning må vara hur underbar som helst, Umbreit har dock sett, att pointen i språket ligger i חיים — חכמים. Men även תוכחת anspelar å חכמים, och versen börjar och slutar: תלין — און.

32

פירע מוכר מואס נפשו ושומע תוכחת קונה לב

a är ett av de vackraste och klaraste exemplen i Proverbia: »Den som försmår מוכר, han מואס sig själv». Det är samma sätt att draga slutsatser, samma logik, samma sätt att tänka, som i namnanspelningarna — både hos profeterna och i sagoförtäljningarna — som man finner i gåtor och myter hos primitiva folk. — a och b börja שומע — פירע. — V. 33 bildar övergången till k. 16 f.

genom יהוה. Genom זיכר fasthålles den vid v. 32. Självt är den hopfogad av brottstycken från andra maschal, och a och b stå i mycket lös förbindelse med varandra. b identisk med 18: 12 b, med 22: 4 har versen יראת יהוה, ענוה, כבוד gemensamt, cf. s. 118 inledn. till k. 10—15.

Kap. 16—22: 16¹.

<i>Stückord.</i>	16: 1	מִיְהוּה	17: 24	כְּסִיל
	2	יְהוּה	25	כְּסִיל
	3	יְהוּה	27	תְּבוּנָה
	4	כָּל - יְהוּה	28	נְבוֹן
	5	יְהוּה - כָּל	18: 6	שִׁפְתֵי - כְּסִיל - פִּי
	6	יְהוּה	7	פִי - כְּסִיל - שִׁפְתֵי
	7	יְהוּה	10	עֹז - נִשְׁגָּב
	10	בְּמִשְׁפָּט	11	עֹז - נִשְׁגָּבָה
	11	מִשְׁפָּט - מַעֲשֵׂהוּ	18	מְדֻנִּים
	12	מַלְכִּים - עֲשׂוֹת - בְּצַדִּיקָה	19	מְדֻנִּים
	13	מַלְכִּים - צַדִּיק	20	מִפְּרִי
	14	מֶלֶךְ	21	פְּרִיָּה
	15	מֶלֶךְ	19: 1	טוֹב
	18	גִּאוֹן - רוּחַ	2	טוֹב
	19	טוֹב - רוּחַ - גִּאִים	6	כָּל - הָרַע
	20	טוֹב	7	כָּל - מִרְעָהוּ
	22	שָׁכַל	10	אָף
	23	יִשְׁכִּיל	11	אִפּוֹ
	27	אִישׁ	13	לֹאֲבִי - אִשָּׁה
	28	אִישׁ	14	אֲבוֹת - אִשָּׁה
	29	אִישׁ - רָעָהוּ	15	נֶפֶשׁ
	30	רָעָה	16	נֶפֶשׁוּ
17: 17		הָרַע	18	תִּשָּׂא
	18	רָעָהוּ	19	נִשָּׂא
	21	יִשְׁמַח	20	עֲצָה
	22	שִׂמַּח	21	אִישׁ - עֲצָה

¹ Med Toy (kommentar s. XXVIII), cf. Gressmann, Z. A. W. 1924, s. 290 not 1, delas k. 10—22: 16 i två samlingar, den senare börjande k. 16. Likaså utgör 25—27 en ursprungligen från 28—29 skild samling. På frågan om ursamlingar inom dessa partier — så anser Gressmann k. 10—13 som »die älteste 'Ursammlung' in II» — saknar jag anledning här ingå.

19: 22 מאיש	20: 24 מיהוה — אדם
26 בן	25 אדם
27 בני	21: 1 לב — יהוה — כל
28 יליץ — משפט	2 כל — לבות — יהוה
29 ללצים — שפטים	3 ליהוה
20: 1 לץ	11 השכיל
5 איש — איש	12 משכיל
6 איש — איש	25 תאות
10 גם	26 התאווה — תאווה
11 גם	28 איש
12 עין — גם	29 איש
13 עיניך	30 יהוה
16 ערב	31 ליהוה
17 ערב — לחם	22: 1 עשר
18 מלחמה	2 עשיר
22 ליהוה	5 דרך
23 יהוה	6 דרכו

Liksom i de övriga samlingarna kan man även i 16—22: 16 här och var följa sammanlänkningen ännu mer i detalj. Någon gång ha stickorden också fått något av vits över sig. Så exempelvis 20: 16, 17. I v. 16 talas om att man skall panta ut en man, som har borgat — ערב. V. 17 kommer så att tala om att 'bedrägeriets bröd' är ljuvligt — ערב — för en man. Likaså 17 och 18. 17 omnämner 'bedrägeriets לחם', och av det föranledes 18 att säga: »med klok planläggning skall man föra krig — מלחמה». Det kvicka ligger i båda dessa fall i en verklig ordlek, dubbeltydigheten av samma ord, resp. ordstam.

Redan den första versen 16: 1 har använt sig av ljudlikhet för att skapa ett sinnrikt maschal. Kap. 16.

16: 1 לאדם מַעֲרָכִי לֵב וּמִיְהוָה מַעֲנֶה לְשׁוֹן

Umbreits gamla kommentar — ej de nyare — har sett det: 'Es ist nicht zu übersehen, dass mit מַעֲרָכִי das ihm gegenüber stehende מַעֲנֶה eine Paronomasie bildet, die wir in der Übersetzung nicht auszudrücken vermögen. Ley, Die metr. Form. s. 66 har blott anfört det som 'einfache Alliteration'. Casanowicz s. 63 har versen som paronomasi å. Här kunna anföras parallella ordspråk, som visserligen ej utsäga absolut detsamma, men till för-

men likna vårt maschal, och liksom det sätta Gud och människan i kontrast. Cf. å arabiska C. Landberg, 'Jeder tut, was ihm passt, denn reden werden die Leute immer', Leiden 1909, s. 7:

مبالغة التدابير مغالبة التقادير

Hitzig anför till v. 9 det arabiska:

العبد يدبر والله يقدر

Det latinska: »homo proponit, deus disponit».

Det franska: »l'homme propose et Dieu dispose».

Det engelska: »man proposes, God disposes». (Toy)

Det tyska: »der Mensch denkt, Gott lenkt».

Det svenska: »människan spår, Gud rår».

Det är tydligt, att även i våra moderna språk är det rimklängen, som gör utsagan till ett ordspråk. I det sista exemplet är 'spår' ju egentligen till betydelsen ingen parallell till 'rår' och har alltså här valts uteslutande för ljudlikhetens skull, cf. inl. s. 20. Man behöver blott sätta in ett synonymt, olikljudande ord, för att ordspråkets karaktär skall försvinna. Det är denna ljudlikhet, som gjort språket kurant bland folket, och träffande har därför E. Eckhardt (Über Wortspiele i Germanisch-romanische Monatschrift 1909 s. 687) kallat dylika anklangar »Reimspiele» och anför, »heute rot, morgen tot.» — מָעֵנָה - מַעֲרָבִי korrespondera både genom alliteration å מַע och assonanans — samma vokalföljd. Båda följas av allitererande ord לֵב - לִשׁוֹן, ställda i kontrast till varandra. מָעֵנָה לִשׁוֹן? Då två ord alliterera å מַע och två å ל, kan det även förtjäna påpekas, att a och b börja resp. med ל och מַע.

V. 2 åter ett språk, vars stomme återfinnes å annat håll, i 21: 2. הָכֵן - הָכֵן? דְּרָבִי - הָכֵן — V. 3 a cf. det maschalartade Ps. 37: 5. I Pr. 16: 3 synes det ligga ljudanklang i de sista orden i halvverserna:

3

גַּל אֶל יְהוָה מַעֲשֶׂיךָ וַיְכַנּוּ מַחֲשַׁבְתֶּיךָ

»Lägg på Jahvä מַעֲשֶׂיךָ, så lyckas מַחֲשַׁבְתֶּיךָ. — V. 4 är också tydlig: »Jahvä har gjort allting för dess ändamål, och så också רָשָׁע för רָעָה.» Det är alldeles givet, omedelbart klart, att רָשָׁע och רָעָה höra samman, lika nära som handling och mål. רָשָׁע

förbindes med רע — här ont = olycka, 15: 28 moraliskt ont, cf. LXX efter 15: 33 οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ἡμέρᾳ κακῇ ὀλοῦνται = (Delitzsch) הַרְשָׁעִים בְּיוֹם רָעָה יִאבְּדוּ.

Av stort intresse är emellertid förknippningen av verserna: 15: 33—16: 5. Alla språken äro Jahväspråk, men sammanlänknin- gen är intimare. Hitzig har här ett par värdefulla anmärk- ningar en passant: till v. 1: »מַעֲנָה, durch עֲנָה Vs. 33, veranlasst — —», till v. 2: »— — so mag מערכי Vs. 1 hier veranlasst haben — —», till v. 3: »גַּל, womit der 3. Vers beginnt, und damit den ganzen Gedanken — — scheint der Laut כל herbei- geführt zu haben, welcher sofort Vs. 4 zurückkehrt: Alles im Anfange und Vs. 5 כל noch in der Mitte.» En lika säker för- bindelseled utgör emellertid v. 2—3 יִכְנוּ - תִּכֶן. Hör vidare, som Hitzig rätt anmärker, 15: 33—16: 1 samman genom מַעֲנָה - עֲנָה, så fortsätter linjen tydligt i v. 2 בַּעֲיִנִּי - בעיני, och man har väl då rätt anføra även 3—4 מַעֲנָה - מַעֲשִׂיךְ. Följande schema erhålles:

15: 33	יהוה — — — — עֲנָה
16: 1	מערכי — ומיהוה מעננה —
2	כל־דרכי — — בעיני ותכן — יהוה
3	גַּל אל יהוה מעשיך ויכנו — —
4	כל — יהוה למעננה — —
5	יהוה כל — — — —

Beträffande v. 5:s komposition är det påfallande, att a är nästan identiskt med 11: 20 a, b med 11: 21 a (תִּעֲבֹת - גִּבָּה cf. 15: 8 זִבַּח - תִּוֵּעַבַת).

LXX har sedan två verser:

ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια,
δεκτὰ δὲ παρὰ θεῶν μᾶλλον ἢ θύειν θυσίας.

Man har sökt olika tillbakaöversättningar:

ראשית דרך הטוב עשות צדק ונבחר לאלהים מִזֶּבֶחַ זֶבַח

(Delitzsch). Hitzig läser väl med rätta יהיה för אלהים, dessutom stryker han הטוב och läser רצות för נבחר. נבחר skulle giva en viss anklang å זֶבַח, cf. 21: 3, däremot skulle רצות passa bra till ראשית. Härpå följer i LXX:

ὁ ζῆτῶν τὸν κύριον εὐρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης,
οἱ δὲ ὀρθῶς ζῆτοῦντες αὐτὸν εὐρήσουσιν εἰρήνην.

רַשׁ יְהוָה יִמְצָא רֵעַת בַּצִּדְקָה וּרְשִׁיו בִּישׁר יִמְצָאוּ שְׁלוֹם

(Delitzsch). Med föregående vers hålles denna samman genom היה och צדק. — (V. 6 synes anklangen för svag: סוֹכַר — סוֹכַר.) — 7 alliteration å א: אִישׁ — אִישׁ — אִישׁ, cf. יִשְׁלַם אָחִיו — אִישׁ — אִישׁ, cf. אִישׁ — אִישׁ — אִישׁ.

8 טוֹב מֵעַתָּה בַּצִּדְקָה מִרַב תְּבוּאוֹת בְּלֹא מַשְׁפָּט

Till v. 8:s innehåll, cf. 15: 16 med paralleller. a nästan identiskt med Ps. 37: 16 a. Första orden i a och b מִרַב — מִרַב, cf. folkordspråket 27: 10 קִרְיָה — מִרַב, vidare מַשְׁפָּט — מַשְׁפָּט. »Bättre är מעט med rättfärdighet än stor vinning vunnen utan מעט».

V. 9 assounera vershalvornas sista ord genom vokalföljden och ד: צִדְקָה, men även a synes innehålla en ljudkorrespondens i komplexet בר och assouneras å א: אִישׁ — אִישׁ. — 8—9 בִּרְאֵת יְהוָה. Mer ovisst 6—7: בִּרְאֵת יְהוָה. Ordningen i 15: 27—16: 9 är helt olika i M och LXX. Ordningen i LXX är 27, 6, 28, 7, 29, 8—9, 30—33 + en vers utöver M + 5 + två verser utöver M + v. 4. — 27—6 kunde vara svagt förbundna genom אִישׁ — אִישׁ. 6 och 28 äro förbundna genom πρίστω — πρίστω (för לענות!); κακῶ — κακά; — 28, 7, 29: δαίμων, 8 δαίμων, 9 δαίμων — 7, 29 dessutom Κυρίως — θεός båda = יהוה — 9 καρδία, 30 καρδίαν; 33 och LXX:s tillsats θεῶ — θεῶ, dessutom motsvaras LXX:s τοῦ ταπεινοῦ = עני eller עני av v. 33 עני. יהוה fortsätter i de följande 5 παρὰ θεῶ + de två tillsatta verserna παρὰ θεῶ och τὸν κύριον, 4 τοῦ κυρίου. Tillsatserna ha dessutom τὰ δαίμονα och μετὰ δαίμονα, v. 4 μετὰ δαίμονα.

10 כֹּסֶם עַל שְׁפָתַי מִלֶּךְ בְּמַשְׁפָּט לֹא יִמְעַל פִּי

Emedan »hans mun icke ימעל i domen.» Anklangen mellan מִלֶּךְ och ימעל är uppenbar, men likaså är ljudöverensstämmelsen mellan כֹּסֶם על och ימעל för stark för att vara tillfällig. Men kanske även שְׁפָתַי klingat lika och hjälpt till att bilda eftersatsen som en slutsats dragen med ljudanspelningar å a.

Det följande språkets plats försvaras endast genom stickordet מַשְׁפָּט. Toy ändrar nu visserligen יהוה till מִלֶּךְ med den underliga motiveringen, att Jahvä i G. T. »is said to demand just weights», men ej »to make or establish them»! Man har med rätta framhållit Amen-em-ope k. 16 som belysande parallell (Erman, Eine

ägyptische Quelle der Sprüche Salomos, s. 91). Uttrycket מַאֲוִי מִשְׁפָּט kan försvaras utifrån alliterationen å מ, cf. i b מַעֲשֵׂהוּ, och fråga är, om ej också ז, ש, bidragit till ljudlikhet. מַאֲוִי - אֲבִי, פֶּלֶס - כִּס. — V. 10 klingar ut på יַמַּעַל פִּיר och 11 börjar פֶּלֶס.

V. 12 Grundstommen är densamma som 25: 5, gemensamt är רַשַׁע + גִּלְדָּךְ hela b. Då versen sålunda är att anse som ett överarbetat maschal, är det intressantaste givetvis förknippningen. Stickord äro נַעֲשֵׂהוּ - מַעֲשֵׂהוּ. Men det mest frappanta är överensstämmelsen mellan de sista orden כִּס - כָּסָא.

10 — — במשפט — ימעל פיר
11 פלס — משפט — מעשהו — אבני כס
12 עשות — — — יכין כסא

Genom מַלְכִּים och צַדִּיק hänger versen samman med v. 13 (יִכּוֹן - רִצּוֹן) [v. 13 till innehållet cf. Amen-em-ope 19]. V. 14 åter visar uppenbar anspelning:

14 חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה

Detta har också förut noterats. Umbreit: »Auch muss die Paronomasie in der Zusammenstellung von מֶלֶךְ und מַלְאָכִי bemerkt werden.» Hitzig: מַלְאָכִי klingt an מֶלֶךְ an.» Ley, Die metr. Form. s. 74 anför det som »starke Allitteration des Anlauts.» Cf. Casanowicz s. 62. Det är emellertid uppenbart, att anspelnigen måste utsträckas till hela uttrycket חַמַּת מֶלֶךְ är מַלְאָכִי מוֹת (cf. Ah., aram., 105, 106), liksom i det följande, att det är חָכֵם, som lugnar חַמַּת, cf. חָכֵם och חַיִּים 15: 31, חָכֵם och שִׁמְחָה 15: 20 med paralleller. Versen bildar så ett av typexemplen i Proverbia.

V. 14 slutar יִכְפְּרֶנָּה, v. 15 tar upp detta genom בְּאִיר פִּי, cf. ovan 10—11 פֶּלֶס — יַמַּעַל פִּיר (cf. dessutom חַיִּים - חָכֵם?).

15 באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש

»Liv betyder det, när ansiktet på מֶלֶךְ är ljus, hans nåd är som ett moln מִלְקוֹשׁ.» Här är sammanhanget mellan מֶלֶךְ och liknelsen: konungens nåd är som מִלְקוֹשׁ, uppenbar. כ och ק se Casanowicz s. 28 (cf. även רִצּוֹן - פִּי).

16 קנה חכמה (מה) טוב מחרוץ וקנות בינה נבחר מכסף

äro antagligen dittografi. För första קָנָה väl קָנָה som b (Toy). »Att förvärva vishet är bättre än חָרִיץ, att förvärva förstånd נִבְחָר

än silver.» Cf. även חֲרוֹץ - חֲכָמָה. För חֲרוֹץ hade synonyma ord kunnat väljas. Till tanken cf. 3: 14; 8: 10, 19.

17 מִסֵּלֶת יִשְׂרָאֵל סוּר מֵרַע שְׁמֵר נִפְשׁוֹ נֶצֶר דִּרְכוֹ

och tyckas korrespondera (?), (יִשְׂרָאֵל), likaså vid cesuren נֶצֶר även i נֶצֶר. Alliteration å n i נֶצֶר (cf. även שְׁמֵר - מֵרַע; שְׁמֵר - יִשְׂרָאֵל). Ovisst om detta נֶצֶר upptages genom v. 18 לִפְנֵי שֶׁבֶר, cf. dock ovan till 14—15 - פֶּרֶן -. LXX har efter 17 a ytterligare tre vershalvor, efter b en. I 17 a har den τριβοι ζωης = אֲרֻחוֹת חַיִּים (Hitzig) passande till LXX 17 b αμας = אֶרֶךְ. LXX 17 c παιδείαν = מוֹסֵר skulle giva god förbindelse med 17 a - סוּר מֵ -.

18 לִפְנֵי שֶׁבֶר גֵּאוֹן וּלְפָנֵי כְשָׁלוֹן גְּבוּהַ רוּחַ

och alliterera å g, och korresponderar motsatsen גְּבוּהַ רוּחַ - שֶׁבֶר. Leden giva en viss chiasmisk anklang. »Innan גֵּאוֹן שֶׁבֶר är, och innan כְּשָׁלוֹן -«, och sedan genom komplexet גְּבוּהַ רוּחַ kommer man tillbaka till שֶׁבֶר.

19 טוֹב שֶׁפֶל רוּחַ אֶת עֲנִיִּים מַחֲלֵק שָׁלַל אֶת גֵּאוֹן

Hela språkets point ligger ovedersägligen i paronomasien mellan שָׁלַל - שֶׁפֶל. Härför borgar det oväntade att här möta 'byte' i ut-sagor om ödmjuk och högmödig. שָׁלַל - שֶׁפֶל motsvarar den paronomasi, araberna kallat ناقص t. ex. جدى جهدى 'mein Glück ist meine Anstrengung', cf. ovan s. 53. »Bättre är שֶׁפֶל i anden tillsammans med de arma än att dela שָׁלַל med de stolta.« רוּחַ och äro stickorden, som binda samman med föregående vers. Likaså torde שָׁלַל - שֶׁפֶל höra samman med כְּשָׁלוֹן, mer problematiskt שֶׁפֶל och det dubbla לִפְנֵי.

20 מִשְׁכִּיל עַל דְּבַר יִמְצֵא טוֹב וּבֹטָח בִּיהוָה אֲשֶׁרֵּי

Vershalvorna stå till innehållet i lös förbindelse med varandra. De hållas samman, genom att orden vid cesuren giva ljudanklang. »Den som aktar på ordet, finner טוב, den som בוטח -.«

21 b יִסֵּךְ לֵקָה. Svårt är emellertid att få något sammanhang med a (se Frankenberg) och misstänkt även, att b återkommer 23 b. Även a חָכָם återfinnes i 23 a, så att verserna synas som varianter, eller har ett fördärvat 21 b kompletterats i överensstämmelse med 23 b. 21—22 sammanhållas genom יִקְרָא - och även מִתֵּן påminner om מִקְרֵי.

22 מקור חיים שכל בעליו ומוסר אולים אולת

(läs לבעליו, se Wildeboer, Toy) här stå de första orden i halvverserna i ljudkorrespondensens מוסר - מקור, och denna har tydligen fått bestämma ordvalet. Mer osäkert, om לבעליו och אולים ha något att skaffa med varandra.

23 לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יסוף לקח

här äro de sista orden i halvverserna ställda i tydlig parallell båda som beskrivning å den vises förstånd. Måhända korrespondera de intimare — även med s- och k-ljuden: ישכיל פיהו - יסוף לקח; cf. i b לקח - יסוף שפתיו; alliteration לב - לקח. שפתיו - שפתיו - bekräftas av att v. 24 börjar צוף.

24 b är, som Toy anmärker, »interpreting first cl.», men den gör detta genom ljudlikheter. Tydligast מרפא - אמרי, men även נעם - נעם, och utifrån dessa har man väl rätt sluta, att även צוף - נפש givit ankläng. Man får då parallellen:

24 צוף רבש אמרי נעם
מתוך לנפש ומרפא לעצם

cf. vidare מרפא - נפש; נעם - נעם. — V. 25 innehåller איש - נש - נש, cf. till 14: 12; לפני איש påminner om v. 24 לנפש, cf. i v. 26 åter נפש och ovan 17—18.

26 נפש עמל עמלה לו כי אכה עליו פיהו

Sammanställningen av verbet och substantivet עמל i uttydande mening är tydlig, men med dessa klingar så עליו i b samman. Versen hör närmast samman med 24: נפש, och לעצם - נעם blir i 26 עמלה - עמל. V. 25 verkar därigenom misstänkt som senare inskjuten. עמל - עליו synes nu fortsätta i v. 27:

27 איש בליעל כרה רעה ועל שפתיו כאש צרבת

När den onde mannens väsen beskrives, så sker det genom en tolkning, som innehåller ljudanklang med begreppet איש בליעל: אש och איש i anklang även 26: 21. V. 27—30 bilda ett stycke för sig. Till det yttre sammanhållas de, genom att 27—29 börja med איש. Stycket påminner både till innehåll och i ordval om 6: 12—14. Där sammanhänga verserna också till det yttre — de bilda en enhet. Här är förknippningen lösare. Men liksom där אדם בליעל, קריץ בעיני och מזנים ישלח etc. syfta på

samme man, så är det ej heller här tre olika slags män, som skildras. Utan det är samma typ, 'nidingen', vars hemlighetsfulla, fördärvbringande väsen blott får olika namn och skildras från olika sidor. Och så synes part. v. 30 עצה gå tillbaka på v. 29 איש חכם. Genom ההפכות hör versen samman med 28. Genom שפתיו och רעה med 27 (även Hitzig). פת återkommer i var vers: 27—30 ההפכות — שפתיו 30 — יפתה 29 — ההפכות 28 — שפתיו 27. הוליו — כלה. Alliteration i v. 30 עצה ענינו. Maschalspråket är här på väg att svälla ut till större enheter i stil med k. 1—9 och B. S. Verserna förbindas även till innehållet — det blir ett tema, som behandlas.

Linjen å תה synes nu fortsätta i v. 31 הפארת.

31 עֲטָרַת תַּפְאֲרֶת שִׁיבָה בְּדֶרֶךְ צֹדֶקָה תִּמְצָא

De tre assonanserna å תִּמְצָא kunna ej betraktas som tillfälliga. Mer hypotetiskt blir naturligtvis, om שִׁיבָה återklingar i תִּמְצָא. Obs. alliterationen עֲטָרַת — צֹדֶקָה.

32 טוֹב אֶרֶךְ אַפִּים מְגוֹבֵר וּמִשַׁל בְּרוּחוֹ מַלְכֵּךְ עִיר

Genom אֶרֶךְ fasthålls versen med v. 31, obs. framför allt דֶּרֶךְ och תַּפְאֲרֶת, cf. detsamma i 15: 18, 19. Språket självt är tydligen uppbyggt på anklangen å בר. Alliteration i אַפִּים (som 15: 18 m. fl.). Båda vershalvorna sluta å עִיר. עִיר påminner vidare om אֶרֶךְ. Med sista ordet i 32 a giver sista ordet i 33 a en viss anklang גְּבוּר — גִּבּוֹר.

Kap. 17.

Kap. 17: 1 innehåller ett av de vackraste exemplen i Proverbia:

17: 1 טוֹב פֶּת חֲרָקָה וּשְׁלֹחַהּ בָּהּ מִבֵּית מֶלֶךְ זֹבַחֵי רִיב

»Bättre är ett stycke bröd, även om det är חרבה, och lugn därvid än ett hus fullt av זבחי ריב.» På ett synnerligen lyckat sätt har här maschalspråket kombinerat som motsatser ett torrt bröd, חרבה, och slaktoffer med kiv, זבחי ריב. Det sinnrika ligger här i att båda begreppen äro uppbyggda å samma konsonanter, således en verklig ordlek. Utom denna korrespondens märk i a assonans å ב + ā: חֲרָקָה שְׁלֹחַהּ בָּהּ. — V. 2 (med v. 1 יִמְשֹׁל — שְׁלֹחַהּ??) åtminstone i b finnes ljudkorrespondens i חֲרָקָה שְׁלֹחַהּ בָּהּ, tre assonanser å ח och främst i ה i de två sista orden. Mer ovisst blir i a, om man får sätta i förbindelse: »En slav, som är מַשְׁכִּיל, han יִמְשֹׁל över en dålig son (מְבִישׁ).» — V. 3 till a cf. s. 86 till 27: 21 a,

aphorisms». LXX har en viss förbindelse mellan denna vers $\pi\alpha\sigma\tau\omicron\upsilon$ — $\acute{\alpha}\pi\iota\sigma\tau\omicron\upsilon$ och v. 7 $\pi\iota\sigma\tau\acute{\alpha}$.

7 $\text{לֹא נִאָּחַד לְנֶבֶל שֶׁפֶת יִתָּר אֶף כִּי לְנָדִיב שֶׁפֶת שָׁקָר}$

Alliterationen å נ är tydlig, men blott Casanowicz s. 64 anför den. Korrespondensen är emellertid intimare. Hela komplexet $\text{נ} + \text{ב}$ -ljud måste dragas in i jämförelsen. »Icke נִאָּחַד för נֶבֶל utmärkt tal, och följaktligen ej heller för נָדִיב lögnaktigt tal» (den precisa betydelsen av יתָר oviss). De två sista orden i vershalvorna sättas liksom נֶבֶל och נָדִיב i antites och assonera — samma vokalföljd — och klinga ut på יתָר — שָׁקָר. Versen visar en beröring med v. 6 däri, att båda äro uppbyggda med anklang å נב. בְּנֵי בָּנִים. Även v. 8 a visar samma korrespondens:

8 $\text{אֲבָן הֵן הַשְׁחֹר בְּעֵינַי בְּעֵלְיוֹ אֶל כָּל אֲשֶׁר יִפְתָּה יִשְׁכִּיל}$

בן återkommer i בעיני; אבן — בעי; b: allitererar i halvversens två sista ord, cf. i הן אבן. b: »(vart) han, vänder sig יִשְׁכִּיל».

9 a återfinnes nästan identisk i 10: 12 b. b: »den som för vidare רִבֵּר, han מִפְרִיחַ sin vän». (אֶלֶיָּהּ — אֶהְבֶּה). — Till förknippningen cf. v. 8 יִשְׁכִּיל — v. 9 מִכְסֶּה — v. 10 כִּסִּיל.

10 $\text{תַּחַת גֵּעֶרָה בְּמִבִּין מְהִירוֹת כִּסִּיל מֵאָה}$

Prepositionen מ får naturligtvis icke i vanliga fall brukas som bevis för alliteration. Men här är tillika assonans מ, och alla tre gångerna detta ljud uppträder, är det i olika funktion.

11 $\text{אֵךְ מִרִּי יִבְקֹשׁ רַע וּמִלֵּאךְ אֶכּוּרִי יִשְׁלַח בּוֹ}$

Ett av de tydligaste exemplen i Pr. Både Frankenberg och Toy förkasta med rätta tolkningen av מִרִּי som abstractum pro concreto. Så med förkärlek de äldre (Delitzsch, Wildeboer). Frankenberg drager härav den naturliga slutsatsen, att רַע är subj., såsom också LXX tolkat saken. Toy med sin vanliga frihet inför texten ändrar — mot M och LXX — det första אֵךְ till אִישׁ. Det går nu icke. Ty hela språkets point ligger i den omisskännliga anspelningen mellan מִרִּי och אֶכּוּרִי, och אֵךְ finner ett ytterligare stöd i מִלֵּאךְ (och יִשְׁלַח), vilket omöjliggör Toys andra förslag (efter Dyserinck) att läsa מִלֵּךְ »should, perhaps, be adopted». b utgör slutsatsen, som drages ur a: אֵךְ מִרִּי söker den onde, men följden blir, att ett bud אֶכּוּרִי sändes mot honom». Av ljudanklangen förklaras det

underliga ordvalet 'ett grymt sändebud'. אך får naturligtvis icke pressas, såsom Toy gör: »The statement 'a bad man seeks only rebellion' is not true» (!). Det står där blott och bart för anklagens skull.

12 פגוש דב שכול באיש ואל כסיל באולתו

Till formen se s. 39 f. med arabiska paralleller. »Bättre är, om en björninna שכול stöter på באיש, än om en כסיר (stöter på honom) באולתו.» Ej blott genom כל utan även genom s-ljudet korrespondera väl כסיל – שכול. Mer ovissst blir, om דב שכול och באיש (?) klingat lika eller שכול – פגוש, troligare ואל och אולתו.

13 משיב רעה תחת טובה לא תמיש רעה מביתו

Här ligger väl dock en viss anklang i verben. Den som משיב ont för gott, från hans hus skall ont (= olycka) icke תמיש. b blir då slutsatsen, som drages ur a.

14 פטר מים ראשית מדון ולפני התגלה הריב נטוש

Översättningen är visserligen oviss (se Wildeboer, Frankenberg, Toy). De sista orden i halvverserna synas valda för ljudlikhetens skull מדון – נטוש, och anklangen stärkes av att de två föregående orden alliterera ריב – ראשית. פטר kunde möjligen förklaras utifrån נטוש. Frankenberg punkterar פטר. Toy detta eller פטר.

V. 15 innehåller i b en fras, vars försats kan variera, cf. 20: 10. Språket står så på övergången till talspråken, cf. k. 30. De fyra orden i a motsvara varandra chiasmiskt. Toy: »The Heb. of first cl. contains an assonance that cannot well be imitated in modern English.» — I v. 16 ligger väl en anklang i: »Dären har מחיר till att köpa חכמה — —» (??למה – לב). — V. 17 tyckes vara fri från ljudkorrespondenser. Med v. 18 förknippas den genom רעה – הרע.

18 אדם חסר לב תקע כף ערב ערבה לפני רעהו

b innehåller en chiasmisk ljudkorrespondens mellan רע – ער, cf. 11: 15. Märk vidare ערב – לב; i רעהו – תקע; ערב – ערב; א & 18 och 19 börja א & רעהו.

19 אהב פשע אהב מצה מגביה פתחו מבקש שבר

Frankenberg, Toy läsa פה för פתחו, men LXX:s τὸν ἐλαττωθεὶς οἶλον kan förklaras som fri översättning av M, kan däremot omöjligt

יֵשׁר - עֲנוּשׁ; וְשׁ - נְדִיבִים; צַדִּיק - נְדִיבִים. Men texten synnerligen osäker — »slå ädlingar», tanken synes omöjlig, se kommentarerna. — I v. 27 bereder första ordet i b svårigheter. Q läser יָקָר, 'dyrbar', 'sällsynt' etc. och Raschi tolkar (se Toy) 'he who is sparing of words', alltså en striktare parallell till a. Det kunde då ligga en dubbelmening i detta יָקָר både 'dyrbar' och 'sällsynt', som för tanken på 'hålla tillbaka'. V. 28 säger detsamma. Den hålles samman med v. 27 genom de sista orden: תְּבוּנָה - נְבוֹן. V. 27 innehåller inga tydliga ljudlikheter. Däremot synes så vara fallet med 28 a:

28 גַּם אוֹיֵל מַחְרִישׁ חֶכֶם יִחְשָׁב — —

De tre sista orden alliterera å ח, dessutom intimare »om dåren מַחְרִישׁ, blir han יִחְשָׁב som vis», möjligen även חֶכֶם.

18: 1. Översättning oviss och även texten. Frankenberg, Toy (»perhaps») läsa (efter Hitzig) תִּנְאָה. Så mycket synes säkert, att תִּנְאָה (ev. תִּנְאָה) i a och תִּשְׁפָּה i b äro ställda i ljudkorrespondens till varandra. Det intressantaste är emellertid förknippningen av v. 1—2, i det att תִּנְאָה 'uppväcka strid' givit anledning till ett språk med תִּנְאָה 'blotta sig'. Så även Delitzsch. Blott en försämring är därför תִּנְאָה (mot Frankenberg, se Toy). Verserna börja båda med ל. Mer ovisst blir, om någon ljudkorrespondens förnummits i kontrasten: »Dåren har ej lust בְּתִבּוּנָה, utan blott i att hans hjärta בְּתִנְאָה.» I v. 3 a möter emellertid ater ett ovedersägligt exempel å alliteration:

Kap. 18.

3 בְּבוֹא רֶשַׁע בָּא גַם בּוֹ — —

בוֹ är så tydligt bildat för alliterationens skull, att det påminner om våra folkliga uttryck 'busbas' o. dyl. (cf. Gerber o. a. a. II: I: 173 till latinska uttryck, Ley, Die metr. Form. s. 25 f. till hebreiska, Grünert, Die Allit. im Altarab. s. 195—227 till arabiska). Uttrycket är så pregnant, att det mycket väl kunde tänkas som ett folkligt maschal, mycket hellre än det ofta anförda 1 Sam. 24: 14. Till detta a har så b kommit av sig själv som parallell. עַם קָלִין har i det följande upptagits genom עַמְקִים och vinner sin bekräftelse genom de inre aspelningarna i v. 4:

4 מִיָּם עַמְקִים דְּבָרִי כִּי אִישׁ נָחַל נֶעַם מִקֹּר חֲכָמָה

där just samma ljudkomplex עַמְקִים tydligt korresponderar i a och b,

cf. alliterationen å מקור i 13: 14; 14: 27; dessutom i b alliteration å נ i נחל נבע i נ. Mer ovissat blir, om חרפה v. 3 kan ha återklingat i (v. 2 יחפץ v. 4 i konstruktusförbindelsen מקור חכמה och דברי פי?

5 שאת פני רשע לא טוב להטות צדיק במשפט

Orden vid cesuren giva tydlig anklang: dels לט och dels assonanans å טו. Utifrån denna uppenbara korrespondens vore det möjligt, att även första och sista orden i versen gäve en viss ljudlikhet. V. 5 och 6 börja שאת פני – שפתי. — V. 6 b innehåller ett skenbart omöjligt uttryck. »Hans mun ropar efter slag», cf. 17: 19, ovan s. 170 och 12: 1 m. fl. V. 6 och 7 ha ej mindre än tre ord gemensamma. Om man bortser från dessa, ställas i v. 7 i parallell med varandra מוקש נפשו – מוקש מוחה לו – allitererande å ו och slutljudande å י. Måhända har ljudlikhet även förnummits שפתי – נפשו.

V. 8 innehåller tydliga anspelningar, se till 26: 22 ovan s. 79; däremot ej de följande verserna. Möjligen stå dock v. 9 במלאכתו och בעל משחית i en viss anklang till varandra (כת – חית, se Casanowicz, s. 29). Om detta vore fallet, är ljudlikheten här naturligtvis uttydande. »Den som är slapp במלאכתו, är en broder till איש בעל משחית.» b är en variant av 28: 24 b, bl. a. איש בעל för 9 börjar med נח, 10 med מנחל, men detta kan naturligtvis vara tillfällighet. 10—11 tydligt förbundna genom stickorden עו och נשגב. 11 a = 10: 15 a, där samman med antites, här synonym parallellism. Till a se s. 124. b kunde innehålla korrespondensen »såsom en mur נשגבה i משכתי», cf. ג och כ ovan s. 59, men משכתי är osäkert. Om משכתי kunde betyda 'inbillning' (se Toy), och Targ. och Vulg. läsa någon form som מְשַׁחְתִּי (Wildeboer), kunde häri ligga ett dubbelspel, då tanken från 'mur' lätt föres över på 'inhägnad'.

12 לפני שבר יגבה לב איש ולפני כבוד עונה

V. 12 är en variant av 15: 33 och 16: 18. »Innan אִישׁ שָׁבֵר är stolt — —», likaså כבוד – יגבה (se föreg. vers till כ och ג, och cf. 29: 23 כבוד – גאות ovan s. 116). Förknippningen mellan 11—12 sker genom שבר – נשגבה – יגבה. 12—13 väl genom משיב – שבר (knap-past דבר – שבר?).

13 משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלמה

משיב och ישמע cf. 17: 13 משיב - תמיש. Sluten på vershalvorna assonera i viss mån כלמה - נשמע.

Det intressantaste är att se, hur לִי וכלמה i v. 14 upptagits genom יכלכל מחלהו. Man får alltså:

11	----- נשיבה -
12	- שבר ינבה לב איש - כבוד -
13	משיב דבר - - - - וכלמה
14	- יכלכל מחלהו - - - -

Till förbindelsen 14—15 cf. 15: 13, 14 s. 152. Förknippningen är där intimare genom stickorden לב och פני. V. 15 en variation av stommen i 15: 14. Här synonym parallellism, där antites. און - יקנה - נכון - ? נכון - יקנה - און. V. 16 ej heller några tydliga ljudkorrespondenser. Däremot:

17 צדיק הראשון בריבו יבא רעהו והקרו

En dubbel anspelning: »Den som först kommer, har rätt בריבו, men בא רעהו och visar, hur saken är», och צדיק הראשון i sin tvist, sedan kommer den andre och הקרו. Kethib יבא skulle giva assonans med ריבו. Märk vidare alliteration å ר + assonans ראשון - ריבו - רעהו.

V. 18—19 förenade genom מדונים - מדונים. — V. 19 synes texten tyvärr vara fördärvad. b kunde giva en viss assonans å ן mellan ארמון - מדונים, LXX:s מרומים (se Frankenberg, K. B. H.) skulle giva god anklang med ארמון. Hitzig antar, att versen för yttest osäker texten är. Om פסע i en eller annan form förekommit i texten, har väl det utgjort förbindelse med v. 20 פי איש, cf. 12: 13—14. 12: 14 a nästan identiskt med 18: 20 a, cf. vidare samma ljudkorrespondens mellan פש och איש inom 13: 2. 18: 20 a en variant till 12: 14 a, men observera då, hur nära varandra i ljudhänseende de ord stå, som äro olika בטני - טיב. Versen är anförd av Ley, De alliteratione, s. 14; dens., Die metr. Formen, s. 67, som exempel å »einfache Alliteration». פרי פי alliterera som 12: 14, likaså väl שפתי - תשבע. Versen är ett oxymoron, cf. Mt. 15: 11 (Delitzsch, Wildeboer). — 20—21 äro förenade genom stickordet פרי. Man kan dessutom anförä, att 20—22 börja med ב (Gressmann, Z. A. W. 1924, s. 291). — V. 22 טיב + hela b

förekommer även 12: 2. Det dubbla מצא + hela b i 8: 35. (קָצַץ - קָצַץ - קָצַץ - קָצַץ: קָצַץ i).

23

תַּחֲנוּנִים יִדְבֵּר קֵשׁ וְעִשִּׂיר יַעֲנֶה עֲוֹת

»עֲוֹת svarar עִשִּׂיר», samma alliteration som 10: 15; 18: 11. Men här allitererar med dessa också יַעֲנֶה. - Som vanligt även רֵשׁ och עִשִּׂיר. Sammanställningen עו - עִשִּׂיר - רֵשׁ är en variation av 10: 15. Observera även יַעֲנֶה - תַּחֲנוּנִים.

24

אִישׁ רָעִים לַהֲתָרוּעַ וְיֵשׁ אֶחָב דְּבַק מֵאֵח

Här är anspelnigen tydlig. Den är också anförd av de äldre. Umbreit till הַתְּרוּעָה: »man übersche nicht die Paronomasie mit רָעִים». Delitzsch: »Wortspiel». Casanowicz anför det s. 77. Pointen i a ligger i denna ljudanspelning. »Det finnes רָעִים till הַתְּרוּעַה vare sig nu רָעֵה = רָעַץ eller avlett av רָעַע. אִישׁ och יֵשׁ skulle giva god anklang, men vanligen anses אִישׁ fördärvat ur ursprungligt יֵשׁ (Frankenberg, Toy). Möjligt är, att רָעִים יֵשׁ skall påminna om עִשִּׂיר och רֵשׁ v. 23 och fortsätta i 19: 1 רֵשׁ.

Kap. 19.

19: 1 nästan identiskt med 28: 6, se till detta s. 105. עִשִּׂיר i k. 28 passar bättre både för alliteration och innehåll. Det tyder på att maschalet i sin ursprungliga form läst עִשִּׂיר, men giver oss ej rätt att här ändra כִּסִּיל (så Toy).

19: 2

גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב וְאֵץ בְּרַגְלִים חֹטֵא

I a väl förklarande alliteration: »Vid דַּעַת är själen לֹא טוֹב», så giver sig den naturligaste översättningen. Wildeboer och Frankenberg översätta annorledes. Toy konstruerar fram en text, som har mycket litet med M och hebreiska att skaffa: הִיָּת בְּלֹא דַעַת לֹא טוֹב, utan verkar översatt från indoeuropeiskt språk. Pedersen, Israel, s. 406: 89¹ synes ha träffat det rätta: »I Ikke-Viden er en Sjæl ikke god, d. v. s. uden Visdom gaar det Sjælen ilde.» Även a och b genom חֹטֵא - לֹא טוֹב - giva anklang, cf. 18: 5 (?? גַּם בְּלֹא - בְּרַגְלִים).

3

אוֹלֵת אֶדָם תִּסְלֶף דְּרָכּוֹ וְעַל יְהוָה יִזְעַף לָבוֹ

»Det är människans dårskap, som תִּסְלֶף hans väg, och ändå יִזְעַף hans hjärta på Jahvä.» Cf. 11: 24; B. S. 11: 7. Måhända hör också לָבוֹ med till ljudkorrespondensen יִזְעַף לָבוֹ. Alliteration å a i אוֹלֵת אֶדָם. Ha אֶלֶת och עַל יְהוָה förnummits lika? (אוֹלֵת -)

לבו?? cf. 10: 21; 15: 14 m. fl.) a och b klinga ut på i. Från v. 3 יִשְׁתָּה – תִּכְלֶה övergår v. 4 till att tala om יִשְׁתָּה. — Om i v. 3 det var s-ljud + פ, som gav anklang, så här פֶּר.

4 הוֹן יִשְׁתָּה רַעִים רַבִּים וְדָל מִרְעָהוּ יִפְרֶה

Allitererande רַעִים רַבִּים, assonans å ר i רַעִים i רַבִּים. Men främst väl: »Rikedom יִשְׁתָּה רַעִים, men den fattige יִפְרֶה från sin vän».

V. 5 utmärker sig för den strikta parallellismen, som tager sig uttryck i nästan fullständigt samma vokalföljd i a och b och även till stor del samma konsonanter:

5 עַד שְׁקָרִים לֹא יִנְקָה

וַיִּפִּיחַ כְּזָבִים לֹא יִמְלֹט

‘Dessutom klinga första och sista ordet lika יִמְלֹט – יִנְקָה. En variation av versen i v. 9, cf. 14: 5.

6 רַבִּים יַחְלוּ פָנֵי נָדִיב וְכָל הָרַע לֹאִישׁ מֵתָן

Här hänger tydligen tolkningen på vilka konsonanter, som giva alliteration. ר och ת ha givit anklang, cf. ovan s. 59 och Casanowicz s. 28. I bestämd parallell som sista ord äro också ställda נָדִיב och מֵתָן (cf. 29: 17). Men ha även ה och כ kunnat korrespondera, cf. Casanowicz s. 29? I så fall har יַחְלוּ upptagits genom כָּל. רַבִּים och מֵתָן alliterera, cf. v. 4. Många יהוּ ansiktet på נָדִיב, och כל är vän med en man av מֵתָן. (Toy utelämnar art. i הרע, andra läsa כלה רע, se Wildeboer.) V. 5 spränger sammanhanget mellan 4 och 6, cf. רַבִּים och רַע, och hör möjligen ej hit.

7 ααβ כָּל אֶחָד רָשָׁע שֵׁנָאָהוּ אֵף כִּי מִרְעָהוּ רָחֵקוּ מִמֶּנּוּ

Ljudanklang väl i: Alla אֶחָד רָשָׁע hata honom, ja, till och med ¹ hans vänner רָחֵקוּ från honom. c tyckes höra till något förlorat sammanhang, se Wildeboer, Frankenberg, Toy. Obs. מִרְעָהוּ אֶחָד.

8 קָנָה לֵב אֶהָב נִפְשׁוֹ שֹׁמֵר תְּבוּנָה לִמְצָא טוֹב

Assonans å בּ (b טוֹב?) och שׁו. [Mer tveklaktigt om övergången קָנָה לֵב förnummits i לִמְצָא תְּבוּנָה].

¹ Det är regel att här översätta 'huru mycket mer då'. Orden kunna emellertid också betyda: 'ja t. o. m.', sa uppför Ges.-Buhl Pr. 19: 7 både under 'ja sogar' och 'wie vielmehr'. Om man jämför 18: 24 b och 27: 10 (se diskussion till detta språk ovan s. 36 not 1), synes mig 'ja t. o. m.' vara att föredraga.

V. 9 en variant av v. 5. Intressant är att se, hur לא ימלט ersatts med יאבד, fortfarande alltså ett ord med rimanklang å första ordet עד. Versen förbindes väl med den föregående genom קנה ינקה — V. 10 till synes ingen anspelning. אף har fått förbinda 10—11.

11 שכל אדם האריך אפו ותפארתו עבר על פשע

Redan sista orden i a och b אפי och פשע alliterera i viss mån. Men ännu tydligare korrespondera orden vid cesuren. »En mans klokhet האריך אפו, och תפארתו är att förlåta förseelser.» Orden vid cesuren giva t. o. m. en viss assonans genom vokalföljden האריך אפו — תפארתו. Och så vinner det sin förklaring: »Der Parallelismus ist nicht ganz entsprechend» (Frankenberg). V. 11:s תפארתו fortsätter i v. 12 כפיר, första ordet v. 12 b טל väl i v. 13 b första ordet דלת. V. 12 en variant i 20: 2; v. 13 b återkommer — ehuru orden äro omrangerade — 27: 15. Liksom där alliterationen דלת טרד. Delitzsch anför ett arabiskt ordspråk. Tre ting göra huset olidligt: النَّقَّ — das Durchsickern des Regens, الطَّقَّ

das Nergeln der Frau und البَقَّ die Wanzen» (cf. כוס. כוס. כוס. ovan s. 44). — Genom אביו och אשה förbindes versen med v. 14.

14 בית והון נחלת אבות ומיהוה אשה משכלת

»Lättja fäller i אבות från בית», men även a och b korrespondera genom משכלת — נחלת, åtminstone genom rimklangen לח.

15 עצלה תפיל תרדמה ונפש רמיה תרעב

»Lättja fäller i תרדמה, en själ som är רמיה, den kommer att hungra.» Paronomasien mellan תרדמה och רמיה är uppenbar. Så utgör den måhända en förbindelseled mellan 10: 4—5. Men även de sista orden i halvverserna giva för stark anklang, för att den skulle vara tillfällig. (?) עצלה תפיל. V. 15 har alliterationen å רמ, v. 16 får det dubbla שמר, men det egentliga stickordet är naturligtvis נפש. — 16 a »Den som שמר budet, han שמר sitt liv — —». Casanowicz s. 83 har upptagit det som paronomasi, König o. a. a. s. 297 talar om »annominierende Wortdeutung». Pointen ligger tydligen i den skilda nyans, שמר får i de båda fallen. »Den som håller budet, behåller sitt liv.»

17 מְלוּהַ יְהוָה חֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ יִשְׁלַם לוֹ
 » מְלוּהַ åt Jahvä gör den, som förbarinar sig över de arma, גְּמֻלוֹ
 skall han יִשְׁלַם åt honom. — מְלוּהַ יְהוָה — דָּל, מְלוּהַ, liksom asso-
 nansen å לוֹ — יִשְׁלַם לוֹ: גְּמֻלוֹ.

V. 18 finnes möjligen ljudanklang i: יִכְרֶ: din son, ty יֵשׁ hopp,
 och אַל att döda honom אַל sätt ditt sinne. 'Önska ej att döda
 honom', är tänkt som en uppmaning, vilken till synes skall verka
 omöjlig men genom sammanhanget blir klar. Wildeboers tolkning
 måste därför förkastas: 'aber dazu, ilm zu töten, erhebe deine
 Seele nicht', denn das giebt selbst das Gesetz nicht zu. Cf. även
 Delitzsch. En sådan uppmaning är här helt enkelt otänkbar. Ur
 sammanhanget ger sig tydligt tolkningen: 'Döda honom ej! Det
 gör du, om du ej tuktar honom'. Cf. Frankenberg, Toy och 13: 24
 'Den som håller tillbaka riset, hatar sin son — —'; 23: 13 » —
 om du slår honom med riset, dörr han icke, fr. allt Ah. aram.,
 82: »Om jag slår dig, min son, kommer du ej att dö, om jag
 lämnar dig åt dig själv, [kommer du ej att leva, (emend. enl.
 Cowley). 19: 18 b är alltså ett uttryck, som skall frappera genom
 sin skenbara omöjlighet, och det sinnrika i spraket ligger just i
 att det tvingar till eftertanke, till en slutledning. — 18—19 sam-
 manhallas genom נָשָׂא — תָּשָׂא (se Hitzig, Delitzsch). V. 19 synes
 ohjälpligt fördärvad. a uppvisar נָשָׂא עָנַשׁ, cf. exempelvis 29: 10
 — V. 20 cf. även i 12: 15: חָכַם — עָצָה — שָׁמַע. Halv-
 verserna börja לִמְעַן — שִׁנְעָה, men likheten är väl för svag. Däremot
 giver v. 21, som hålles samman med v. 20 genom stickordet עָצָה,
 åtminstone i a anklang:

21 רְבוּת מַחֲשָׁבוֹת בִּלְבָב אִישׁ — —

(cf. 15: 26) רְבוּת äro מַחֲשָׁבוֹת, var? בִּלְבָב אִישׁ.

V. 22 till text och innehåll oviss, se Wildeboer, Frankenberg,
 Toy. Man har föreslagit תְּבוּאָה efter LXX, cf. i b כִּיב. Vidare
 כִּיב och i b כִּיב רַשׁ בְּאֵשׁ כִּיב, men allt detta är dock för svagt
 att bygga något på. — V. 23 uttrycket יָדָה יָדָה allitererande. En
 variant till a möter i 14: 27 a. b anses t. ex. av Toy för fördärvad
 text. — V. 24 är säkert en variant till 26: 15, cf. ovan s. 78.
 Av detta språk med עָנַשׁ, tar samlaren anledning att giva ett
 med לִיץ: 25.

26 מְשֻׁדָּר אֵב יְבֵרִית אִם בֶּן מִבֵּישׁ וּמַחְפִּיר

מִשְׁדֵּר påminner väl om מְבִישׁ, mera tydligt däremot: »יְבִירָה אִם» det gör en son מִחֲפִיר» (eller »Den som — — han är en skändlig son» etc.). Orden stå i uppenbar paronomasi, som är tydligt förklarande: »Den som . . . han är . . .». Cf. ב. ו. פ.

27

חֵדֶל בְּנֵי לִשְׁמַע מוֹסֵר לְשִׁנּוֹת מֵאִמְרֵי דַעַת

Texten får endast mening, om den betyder: »Upphör (= om du upphör) att höra på tuktan, och du kommer att irra bort från förståndiga ord». En överraskande uppmärksamhet, som vinner sin förklaring genom b. Alliteration mellan לִשְׁמַע — לשִׁנּוֹת och korrespondens väl även mellan אִמְרֵי — מוֹסֵר. Frankenberg föreslår מֵאִם för שְׁמִיעַ, och detta skulle passa till מוֹסֵר, cf. 15: 32. LXX φησὶς kunde motsvara שָׁמַר (Wildeboer) och så giva אִמְרֵי — מוֹסֵר — שְׁמִיעַ. שָׁמַר finnes även i LXX och förbinder 26—27.

28

עַד בְּלִיעֵל יִלְיִן מִשְׁפֵּט וּפִי רִשְׁעִים יִבְלַע אוֹן

Om יִלְיִן har med לִשְׁוֹן att göra, cf. Canney, A. J. S. L. 1924: s. 136, ligger motsatsen tydligen däri, att i a talas om ett 'vittne' — således vad som går ut från munnen — i b om att munnen 'slukar' — vad som går in i munnen. Motsatsen torde vara avsiktlig. Men främst är יִבְלַע en omisskännlig anspelning å בְּלִיעֵל, vilket Frankenberg-Toys förslag יִבִיעַ förbiser. LXX har också καταπίνεται. »Ett vittne, som är בְּלִיעֵל, bespottar (förvänder?) rätten, de ondas mun בְּלַע ont (olycka).» (?? בְּלִיעֵל — יִלְיִן). Det förbindande elementet genom alla tre verserna 28—20: 1 utgöres av stammen לִיִן, mellan 28—29 dessutom שְׁפָטִים — מִשְׁפֵּט. Antagligen skall emellertid i v. 29 שְׁפָטִים ändras till שְׁבָטִים LXX μάστιγες (Wildeboer, Frankenberg, Toy). Även så ger det emellertid anklang med מִשְׁפֵּט, cf. 29: 14—15 ovan s. 114. Versen blir så en variant till 26: 3 b. Inom själva språket ligger ljudkorrespondens mellan מִשְׁפֵּט och כְּפִיִּים.

Kap. 20.

I k. 20: 1 märkes alliteration vid cesuren mellan שָׁכַר och 'var och en som שָׁנָה'. Här blir dock frågan, om ej också כ. ו. och כ. ו. klinga lika, alltså fullständigare korrespondens שָׁנָה — שָׁכַר, cf. ovan s. 59: כָּנָה — כָּכַר (יָחֵכֶם — שָׁכַר?). Den från v. 1 har upptagits genom נָהַם i v. 2, och möjligen spela också de följande orden in כָּפִיר — שָׁכַר. Den påminner om v. 29 מִחֲלִמּוֹת.

עניו - דין, יושב על - בעניו ?; בע - ?מלך - על כסא - כל ?; כל 8 v. I
a och b börja med מ. Med v. 9 förbindes den genom samma
början מ, men även מורה - אמר וזכתי - Inom v. 9 סהרתי מהטאתי

och möjligen טהרת־יארצ־ (till innehållet cf. Amen-em-ope k. 18, Gressmann, o. a. a. s. 280).

V. 10 a — — ואבן אפה ואיפה — visar fyra ord allitererande å א. Också אב och אפ giva en viss ljudlikhet, cf. Casanowicz s. 28 f.: אבטח ולא אפחר; זבחה — זבחה; זבחה — זבחה. Med detta tvåfaldiga אב (och אפ) står väl חרבת i korrespondens. Variant v. 23, cf. 17: 15.

11 גם במעללי יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו

גם utgör förbindelselänken mellan 10—12 och behöver därför ej pressas. »יִתְנַכֵּר av sina handlingar», den förklarande paronomasien är tydlig. Likaså giva מעללי och פעלו anklang, i synnerhet, om man finge använda LXX:s ἡ ὁδὸς och läsa מעלל (se Frankenberg) — גם במעללי. שבעת kunde fortsätta i nästa vers שבעת. 12 b cf. 10 b. Till v. 12 obs. שניהם — גם שניהם — און שניהם — און — עין — שניהם — און — שניהם. Intressant är att se, hur שניהם från v. 12 upptages genom שנה i v. 13 (även Hitzig), alltså ett verkligt stickord, där kombinationen uteslutande bestämts av ljuden ej av betydelsen: 'båda', 'sömn'. Verserna förenas dessutom av עיניך — עין, och börja båda å א. — V. 13 endast svaga anklangar: שנה — עיניך; [פן — פקח]. I v. 14 finnes däremot en uppenbar anklang i b:

14 — — ואול לו או יתהלל

När man läser en dylik sats, förnimmes *ljudlikheten*, men den fulla innebörden av orden, som har förefunnits i det levande språket, får man först fram, om man gör klart för sig, att orden innebära en *anspelning*. »När köparen אוֹל לו, går bort», vad gör han då? jo, naturligtvis: אוֹ יתהלל. Översättbart, men språkets point försvinner, om man ej lägger märke till anspelnigen.

V. 15 tyckes fri från ljudkorrespondenser. Dess רב kunde hållas samman med v. 16 ערב, som i sin tur tydligt hör samman med v. 17 ערב ovan s. 159. — V. 16 = 27: 13, till ljudlikheten se ovan s. 80. — V. 17 kunde ערב naturligtvis översättas »att förpanta sig åt en man (gå i borgen?) är לחם שקר, till vilket b skulle passa, »sedan fylles hans mun med kiselsten.» ערב betyder 'giva pant' alltså 'förpanta sig åt', cf. 6: 1; 17: 18, eller 'för' (i senare fallet = borga). Den naturligaste översättningen är kanske dock 'ljuvligt', 'sött' för ערב, som då bildar en sinurik länk mellan 16—17. v. 17 skulle då först föra tanken på 'borga', men betyda 'ljuvlig'. — Inom v. 17 kunde יצא — יצא korrespondera.

18 מַחֲשָׁבוֹת בַּעֲצָה תִּכּוֹן וּבְתַחֲבֻלוֹת עֲשֵׂה מַלְחָמָה

Nästan vart ord innehåller mer eller mindre tydliga anklinger: מַחֲשָׁבוֹת bestå genom עֲצָה, och med תַּחֲבֻלוֹת skall du עֲשֵׂה, vad? jo מַלְחָמָה, där מִלְחָמָה pekar tillbaka på תַּחֲבֻלוֹת och kanske även på מַחֲשָׁבוֹת. Tydligt korrespondera עֲשֵׂה - עֲצָה. b = 24: 6 a med små förändringar.

19 גֹּלָה סוֹד הוֹלֵךְ רָכִיל וּלְפָתָה שְׁפָתָיו לֹא תִתְעַרֵּב

a = 11: 13 a med några få förändringar i formerna; assonans a גֹּלָה - הוֹלֵךְ. Vidare רָכִיל. Framför allt פֶּת i b, cf. det väl likbetydande 13: 3 פֶּשַׁק שְׁפָתָיו פָּתָה. antages betyda 'spärra upp'. I ordet ligger väl här en anspelning å 'enfaldig' och 'bedraga'. I רָכִיל, se ovan s. 129, ligger egentligen 'womit man hausieren geht', tanken föres just på רָכִיל, krämare, och med sådant folk skall man ej inlata sig, de 'bedraga' med sina läppar.

V. 20 inga tydliga anklinger (אָבִיר - אָבִיר - אָבִיר - אָבִיר). Det intressanta är återigen förknippningen, ty mot באִישׁוֹן svarar uppenbarligen i v. 21 בְּרָאשׁוֹנָה (K ansluter närmare än Q), en överensstämmelse, som är för stark för att vara tillfällig.

21 נִתְּלָה מִבְּחֻלַּת בְּרָאשׁוֹנָה וְאַחֲרֵיהָ לֹא תִבְרָךְ

נִתְּלָה skulle giva god samklang med נִתְּלָה, men är ovisst till sin betydelse, och ändras därför av de flesta till מִבְּחֻלַּת Q (Wildeboer, Frankenberg, Toy m. fl.): »En נִתְּלָה, som vunnits hastigt בְּרָאשׁוֹנָה, vid אַחֲרֵיהָ blir den icke תִּבְרָךְ«, cf. 28: 23 אַחֲרֵי - מִתְּחִלָּה.

22 אֶל תֹּאמַר אֶשְׁלֶמָה רַע קִנְיָה לִיהוָה וְיִשַׁע לָךְ

Det är något, som תֹּאמַר, det är אֶשְׁלֶמָה רַע, i stället på קִנְיָה, han skall יִשַׁע, möjligen med assonans å אֶשְׁלֶמָה. Spraket är nästan identiskt med ett språk i Amen-em-ope, se Gressmann, o. a. a. s. 280, observera särskilt även *formen* Säg icke : Amen 21: 1 *Sage nicht*: 'Ich habe einen starken Vorgesetzten gefunden, 2 nun kann ich einen Mann in deiner Stadt verletzen'. 3 *Sage nicht*: 'Ich habe einen . . . gefunden, 4 nun kann ich den, den ich hasse, verletzen'. — — 7 *Setze dich in die Arme des Gottes*, 8 *so wird dein Schweigen sie schon füllen.*» Cf. A. Erman, Sitzungsber. d. preuss. Akad. d. Wissensch., 1924 XV s. 91. I Pr. avviker språket genom sin säregna form från de kringstående.

V. 10—22 förekomma i LXX i en annan ordning, förutom att den utelämnar 14—19. LXX har sammanfört flere verser med samma begynnelsebokstav. 7—9 äro förenade genom מ (Gressmann, se ovan s. 179), sedan ger LXX v. 20, som också börjar å מ. 21, 22 som i M. På v. 22 å נ följer v. 10 med נ. Svårt om ej omöjligt är att avgöra det ursprungliga. — 22—24 följa tre Jahvaspråk, och sedan komma några konungaspråk 26, 28; 21: 1 relativt nära varandra.

V. 23 är en variant till v. 10 och 11: 1. Alliteration i מַאֲוִי מִרְמָה, mer ovisst om חֹשֶׁבֶת och טוֹב korrespondera. Tre ord sluta å מַאֲוִי: אֶבֶן — אֶבֶן — מַאֲוִי: מ. — 24—26 begynnelsebokstav מ (Gressmann o. a. a. s. 291). — 24 מִיְהוּדָה מְצַעְרִי och מְהַרְבִּיחַ מִיְהוּדָה, ovisst מְצַעְרִי (i slutet av a och b דַּרְכּוֹ — דַּרְכּוֹ). 24 a + דַּרְכּוֹ i Ps. 37: 23 (alfabetisk psalm i maschalstil), men därför ej »perhaps taken from it» (Toy) utan en vers kurant i olika vishetsskrifter och skolor. En annan variant finnes i 16: 9 med den gemensamma stommen צַעֲרוֹ — יְהוּדָה — דַּרְכּוֹ — אֶדָם. 24—25 sammanhållas genom början å מ men främst stickordet אֶדָם.

25 מוֹקֵשׁ אֶדָם יֵלַע קֶדֶשׁ וְאַחֶר נִדְרִים לְבָקֶר

Översättningen är delvis oviss. יֵלַע och בָּקֶר vet man ej, vad de här betyda. De ord, som här giva tydlig anspelning, styrkas emellertid av LXX παγίς och ἀγασσας. »En מוֹקֵשׁ för en människa är det, att — — קֶדֶשׁ — —» i tydlig förklarande paronomasi. I b märk rimklängen å ר. V. 26 variant v. 8. Liksom där מוֹרָה och מַלְךְ.

27 נִרְיָהוּ נִשְׁמַת אֶדָם חָפֵשׁ כָּל חֲדָרֵי בֵּתָן

Tydligt allitererande uttydning. Anført av Ley, De alliteratione s. 14, Die metr. Form. s. 67, Casanowicz s. 67. V. 28 finnes korrespondens i b:

28 וְסַעַר בַּחֲסֵד כִּסְאוֹ — — —

En tydlig förklarande paronomasi. Det är att märka, att det andra חֲסֵד (Toy ändrar till צַדִּיק) blott kan stå, om det är för formens skull: alltså är det en ordlek: »Genom חֲסֵד så סַעַר konungen כִּסְאוֹ». — V. 29 mycket svagt תַּפְאֲרַת och הַדָּבָר. Av mer intresse är givetvis den tydliga länken mellan 29—30 הַבְּרוּרִים — הַבְּרוּרִים. (Hitzig s. 204: »— nachdem den 30. mit הַבְּרוּרִים zunächst das vorhergehende הַבְּרוּרִים angebahnt — —.») V. 30 är texten och

översättningen allt annat än säkra. תמריק bildar stötestenen. Enklarest vore, om det finge läsas תקרינה (Frankenberg). Anklang i det trefaldiga בר חררי בטן: חבירות - ברט - חררי בטן. — Värt att lägga märke till är, hur 30—21: 1 sluta בטן - יטן (mer ovisst יחפץ - יטן).

I 21: 1 blott osäkra saunklanger (עב כל - עב כל?? a och b börja Kap. 21. א. לב - יהוה - כל stickord. — V. 2 själv innehåller ישר - אש; יניו - תכן. Versen är uppbyggd å samma stomme som 16: 2, cf. 17: 3 b; 14: 12; 16: 25.

3 b

— — — נבחר ליהוה מזבח

Cf. ovan s. 161. »Att göra rätt är נבחר inför Jahvä än זבח. Har ovan mellan 20: 29—30 förbindelseleden enligt Hitzig utgjorts av paronomasien חבירות - בחורים, så är det underligt, att han ej noterat den mellan 21: 3 och 4, där den är lika tydlig mellan נבחר - רחב.

4

רום עינים ורחב לב נר רשעים חטאת

»Auf eine Verbindung der beiden Vershälften ist, soweit wir sehen, Verzicht zu leisten» (Frankenberg, cf. Toy). Det enda, som sammanhåller dem, är alliterationen å ר. Men även så blir förbindelsen vansklig att förklara. Avsiktlig är åtminstone i a förbindelsen av de båda begreppen genom alliteration å ר och vidare rimanklangen רום עינים ורחב לב, cf. ovan s. 86 till dubbelliknelser. Versen är till sin stil helt parallell med sadana språk som 25: 3; 20: 15, cf. 20: 1, 10, 12 m. fl.

5

מחשבות חרוץ אך למותר

וכל אץ אך למחסור

Vershalvorna hänga alltså i ljudhänseende på det närmaste samman. מחשבות och מחסור korrespondera lika uppenbart här som 14: 23, ehuru här hela vershalvorna ställts i intimare relation till varandra. Då ordvalet tydligen bestämts, för att a och b skola klinga så lika som möjligt, är det absolut förkastligt att här införa dogmat om den strikta antitesen, som Toy gör utan den allra ringaste respekt för texten: 'Hasty' — — is not a proper antithesis to 'industrious'; we rather expect 'slothful', as in 13⁴ (so the Lat.). The parallelism also suggests, instead of 'every one', some term equivalent to 'methods', and the word 'surely' (or, 'only') adds nothing to the meaning. Och i textkritiska

noterna: »Read דרכי עצל; — — The אך may be retained, but is unnecessary, and the thought is better without it.» (אך למחסור) är emellertid en stående formel, cf. 14: 23; 22: 16). Man får så fram en helt ny text. Om maschaldiktaren skulle vara glad över den, är en annan sak. Här är tydligen אץ liksom אך valda för anklangens skull. Och att 'den som hastigt vill bli rik' ej skulle vara verklig antites till 'flitig' — det måste betecknas som hyperkritik. Och när Toy säger om אץ »we expect the term to be defined», så får det väl förutsättas, att då אץ står i motsats till חרין, har även en hebré kunnat draga den slutsats, som alla kommentatorer dragit, att אץ = להעשיר. Men ljudkorrespondensen är mera invecklad. Ty även מַחֲשָׁבוֹת och מַחֲסוֹר giva tydlig anklang, cf. vidare מַחֲסוֹר — מַחֲבוֹר; מוֹתָר — מַחֲשָׁבוֹת. אץ och חרין fortsätta i v. 6 אַצְרוֹת, som alltså ytterligare stödjer אץ.

6 פֶּעַל אַצְרוֹת בִּלְשׁוֹן שָׁקֵר הַבֵּל נָדָה מִבְּקֶשֶׁר מוֹת

»Den som förvärvar skatter בִּלְשׁוֹן שָׁקֵר, han jagar efter (רה) Frankenberg efter LXX) מִבְּקֶשֶׁר הַבֵּל bland dödens.» Så efter LXX (Frankenberg). Wildeboer, Toy behålla נָדָה. Punkteringen av פֶּעַל inverkar ej på innehållet. — V. 7 מִשְׁפָּט — מִשְׁפָּט ?

8 הַפֶּכֶפֶךְ דֶּרֶךְ אִישׁ וְיָד וְזֶךְ יִשְׂרָאֵל פֶּעַל

הר synes endast förklarligt utifrån anklangen med וְזֶךְ. De nyare kommentatorerna ha naturligtvis ej ett ord om den. K. B. H. har åtminstone lagt märke till likheten, då den skriver 'frt dittogr'. Casanowicz har noterat paronomasien s. 54. Hitzig — och efter honom Delitzsch — har sett det: »הר klinget nach Absicht an וְזֶךְ an — —.» En annan sak är, att betydelsen kan vara oviss, att härledningen från arabiska stammar är »mehr als fraglich» (Frankenberg). Det är emellertid ej tillräcklig anledning ändra texten, att ett ord för oss är okänt¹. Märk vidare den trefaldiga asso-

¹ Av König o. a. a. s. 291 är versen anförd bland »ἀπαξ γεγραμμένα zur Ermöglichung der Allitteration oder Assonanz.» För anklangens skull kunna ovanliga former användas, ja t. o. m. i strid med de brukliga grammatiska reglerna. Cf. ovan s. 19, 44 m. fl. Ett mycket tydligt exempel Dom. 10: 4, se S. Herner, Syntax d. Zahlwörter im Alten Testament, Lund 1893, s. 110: » — in Ri 10: 4 nicht nur der Pl., sondern sogar die ungewöhnliche Pluralform עֲרִירִים gewählt worden ist, um mit dem vorher im Verse vorkommenden עֲרִירִים von ganz anderer Bedeutung ein Wortspiel zu bilden. Parallell-

nansen å $\text{ד} =$ i början av vershalvorna: $\text{הַפֶּסֶךְ} - \text{וְד}$, cf. även דָּרַךְ . Vidare $\text{יִשָּׁר} - \text{אִיש}$, cf. v. 2 m. fl., samt slutligen $\text{וְיָשָׁר} - \text{וְיָרָךְ}$.

Till v. 9 = 25: 24, cf. ovan s. 75. פָּעִלִי från v. 8 synes här återklinga i עַל פֶּנֶת , liksom detta פֶּנֶת måhända fortsätter i v. 10 נֶפֶש .

10 $\text{נֶפֶשׁ רָשָׁע אוֹתָהּ רַע לֹא יֵחַן בְּעֵינָיו רָעָהּ}$

Uttydande i allra högsta grad. » רָשָׁע begär, vad som är רַע , och så drages b slutsatsen härur: därför finner רָעָה inget förbarmande hos honom.» Till a $\text{רַע} - \text{רָשָׁע}$ cf. 12: 21 ovan s. 137; 15: 28 ovan s. 156; förbindelsen 25: 17—20 ovan s. 95 f.; 14: 19—22 ovan s. 119. Ur v. 10 tages בְּעֵינָיו upp genom $\text{בַּעֲשׂוֹ$ i v. 11. V. 12 anknyter genom stickordet בְּשִׁכְלִי . Samma paronomasi som ovan i v. 10 mellan רָשָׁע och רַע finnes i v. 12:

12 $\text{מִשְׁכִּלִי צָרִיק לְבִית רָשָׁע מִסְכָּה רָשָׁעִים לָרַע}$

likaså korrespondera de första orden i var halvvers, men översättningen är ytterligt oviss. LXX har לְבִית för לְבִית . Enkelt vore det, om man finge tolka 'den rättfärdige' = Jahvä (så Wildeboer), men därtill har man ingen rätt. Hitzig läser בִּרְתִּי , punkterar רָשָׁע och förbinder detta med b. (Toy läser både 'Jahvä' och 'rättfärdig' מִסְכָּה 'הוּא רָשָׁע וְבֵית צָדִיק וְבֵית רָשָׁע'! På det sättet kunde man komma till rätta med vilken text som helst).

V. 13 אֲנִי אֶחָד אֲנִי ; måhända även $\text{מִזְעָקָה} - \text{אֲנִי}$ (? $\text{אֲנִי} - \text{עֲנָה}$). מִזְעָקָה synes upptaget i nästa vers genom חֲבִיבָה עֲנָה . Inom v. 14 חֲבִיבָה עֲנָה ; detta חֲבִיבָה upptages genom v. 15 שִׁבְחָה .

15 $\text{שִׁמְחָה לְצָדִיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמִחָתָה לִפְעָלִי אֵין}$

Att rätt skipas är שִׁמְחָה för den rättfärdige men מִחָתָה för missdådarna. Orden med tydlig förklarande paronomasi och assonans i

stelle zu Ri 10: 4 ist 1 Chr. 2: 22, weil aber an dieser Stelle kein עֲנָה vorhanden ist, mit dem ein Wortspiel gebildet werden könnte, wird hier die gewöhnliche Pluralform gewählt. Herner har upprepade ganger i nämnda avhandling hänvisat till ljudanklangen som förklaring till oväntade former av räkneorden. Ex. s. 48: »Die Form der erwähnten Zahlwörter wird nicht selten durch das Streben der Hebräer nach Gleichklang bestimmt. Kommt dieselbe Zahl zweimahl im Verse vor, wird gern dieselbe Form an beide Stellen gesetzt.» Se följä talrika exempel. Eller s. 92: Gleichwie die abs. oder kstr. Form des Zahlwortes in der Hebräischen Sprache auf dem Streben nach Gleichklang beruhen kann, so kann auch ein Subst. in den Pl. gestellt werden, wenn es an einer anderen Stelle im Verse in diesem Numerus vorkommt.» Cf. för öfrigt Herner s. 41, 99, 106.

23

שִׁמְר פִּי וּלְשׁוֹנוֹ שִׁמְר מִצְרוֹת נַפְשׁוֹ

Fyra tydliga assonanser å שִׁר. Mer hypotetiskt blir givetvis, om man får sätta i relation till varandra: »Den som bevarar פִּי וּלְשׁוֹנוֹ, bevarar נַפְשׁוֹ». — V. 24 זֶד - זֶדוּן. Till detta språk med לִץ knyter sig ett med עַל v. 25, cf. samma förbindelse 19: 24, 25. V. 25 ej utan vidare tydlig, men kanske har man rätt att se anklang i: »Den lates הָאִת den תִּמְיִתָּנִי», snarare dock mellan a och b »עַל»: åtrå תִּמְיִתָּנִי, ty מֵאֵנִי hans händer לְעִשְׂתָּנִי — V. 26 med sitt dubbla הַתְּאוּהָ הַתְּאוּהָ pekar tydligt tillbaka på v. 25, och när man läser verserna bredvid varandra, gör man ovillkorligen עַל till subjekt även i 26 a. Då får man antingen en enhet = två verser, eller med Toy tolka 26 a »the clause may be merely a variant of, or a gloss on v. 25 a.» K. B. H:s förslag הַתְּעִיבָה עַל förtjänar också beaktande. תְּעִיבָה finner sin fortsättning i v. 27 תְּעִיבָה. 27 a = 15: 8 a.

27

וְבַח רְשָׁעִים תִּעֲבָה אֵף כִּי בִזְמָה יִבְיֹאוּ

»De orättfärdigas וְבַח är en styggelse, huru mycket mer, om de bära fram det בִּזְמָה.» Till sin betydelse är בִּזְמָה här ovisst, cf. Frankenberg, Toy. (Osäker anklang יִבְיֹאוּ - תִּעֲבָה). Att בִּזְמָה verkligen givit anklang, bekräftas på ett slaende sätt, av att ordet tydligen utgör förbindelseleden mellan כֹּזְבִים - בִּזְמָה.

28

עַד כֹּזְבִים יֵאבְדּוּ וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לִנְצַח יִרְבֶּה

עַד och יֵאבְדּוּ stå i rimklang liksom 19: 9 s. 176. Likaså anspelning mellan a och b. »En lögnare יֵאבְדּוּ, men en 'hörande' till evig tid יִרְבֶּה.» b har här bildat en stötesten. אִישׁ שׁוֹמֵעַ har varit ett crux interpretum, se Frankenberg, Toy. Närmare till hands än att med Wildeboer s. XIV tolka uttrycket som grecism är väl att hänvisa till egyptiska vishetsböcker, där den 'hörande' tydligen är term. techn. Så exempelvis i Ptah-hotep, se Erman, Literatur d. Aegypten s. 96: »Trefflich ist es auf einen Sohn zu hören, der gehört hat; der Hörende tritt ein als einer, der gehört hat und der, der gehört hat, wird zu einem Hörer, der gut hört und gut redet — —. Och så fortsätter det med anspelningar på 'höra'. Den 'hörande' är den, som upptagit vishetsläraernas förmaningar (cf. Ptah-hotep, Erman o. a. a. s. 87). I det föregående (Erman, s. 96) har talats om vishetslärares ord: »Das ist es, was einen Mann lehrt, zu der Nachwelt zu reden, — — einer, der gut gehört hat und nun seinerseits zu der Nachwelt redet, dass

sie es höre. — — seine Lippen sind richtig, wenn er redet; seine Augen sehen und seine Ohren zusammen hören das, was trefflich ist für seinen Sohn, der das Rechte tut und *frei von Lüge ist*.»

V. 29 har Reuss (se Toy) funnit pointen i språket i de synonyma יכון העו — a bad man fixes his face, a good man his deeds», cf. איש רשע — ישר. De flesta kommentarer (se Wildeboer, Frankenberg, Toy) läsa med Q יבין, som skulle ansluta sig till v. 30 תבונה (även Hitzig). Till v. 30 cf. Jes. 11: 2, vilket tyder på en stående förbindelse av dessa uttryck. V. 31 följer ännu ett Jahvä-språk.

Kap. 22.

22: 1

נבחר שם מעשר קב מכסה ומזקב חן טוב

Till a ställer jag i parallell Koh. 7: 1 a ovan s. 44 טוב שם משכן טוב. Nb och b korrespondera tydligt, men utifrån dessa har man väl rätt att även peka på de två övriga, så att man alltså får en mera fullständig chiasm: ¹נבחר ²שם ³מעשר ⁴קב ⁵מכסה ⁶ומזקב ⁷חן ⁸טוב. Mellan a och b נבחר — זהב חן; נבחר — חן; קב — וזהב. V. 2 fortsätter med עשיר. Den visar assonans å שָׁ:

2

עשיר וקש נפגשו עשה כלם יהוה

I förändrad form 29: 13. a och b korrespondera genom början עשה. — Till ljudanklangen i v. 3 cf. ovan s. 80 till 27: 12. — עשיר synes upptaget v. 4 genom ענייה, cf. 21: 10—11. Stommen av v. 4 återkommer 15: 33. Alliteration i början av halvverserna å ע: עשיר — עקב ענוה — עשיר. V. 4 עקב fortsätter måhända i v. 5 ענייה. I v. 5 läser Dyserinck (se Toy) för צנים: צנים som skulle passa till b נפש. V. 5—6 stickord דרך. V. 6 ingen tydlig ljudanklang.

7

עשיר ברשים ימשול ועבר לזה לאיש מלזה

Lika nära som i b לזה och מלזה höra samman, lika nära göra även i a רש och עשיר det. Vidare ha ימשול och לאיש klingat lika. a och b börja med alliteration å ע (även Ley, De alliteratione s. 14) cf. v. 4. Det dubbla לו från מלזה — מלזה fortsätter i v. 8 ענייה. En ännu närmare förbindelse skulle uppnås, om v. 8 med LXX:s εἰς τὸν οὐρανὸν finge läsas עברתו, se Wildeboer, Frankenberg, Toy.

8

זורע עולה יקצור און ושבט עברתו יכלה

»Den som sår עֲרֵלָה, han skördar אֶרֶן — » (till א och ע cf. ovan s. 58 Casanowicz s. 28 ex. אֶרֶן וְעֵרֵל) — härmed alliterera i 6 עֲבָרְתִּי. עֲבָרְתִּי skulle giva anklang med שֶׁבַע, men hela b är ovisst både till text och betydelse. שֶׁבַע kunde fortsätta v. 9 טֹב. V. 10 tydligare anklangar:

10

נִרְשָׁה לֵךְ וַיֵּצֵא מִדֹּרֵן וַיֵּשְׁבֶת דִּין וְקִלְיוֹן

Mellan 'driv ut' och 'så går ut' ligger ein Spiel enl. Frankenberg. Han jämför B. S. 7: 25. — וַיֵּצֵא giver assonansspelt med לֵךְ. דִּין och מִדֹּרֵן korrespondera i a och b, men observera framför allt rimklangen קִלְיוֹן — מִדֹּרֵן, cf. 11: 2.

V. 11 fördärvad, se kommentarerna. אֶהָב och לֵב visa rim- anklang å אָב (סְחִיר — אֶהָב?). Vanligen insattes med LXX יהיה i a (se Wildeboer, Frankenberg, Toy). Toy har ett förslag att insätta מֶלֶךְ efter אֶהָב och läsa b חָן שִׁפְתֵּימוֹ רֵצֵנוּ, men konjekturen avviker väl starkt från texten. יהיה skulle halla samman v. 11 och 12. Toys רֵצֵנוּ skulle anknyta till v. 12 רֵצֵנוּ. LXX δεσπόζεις ἐν αὐτοῖς πάντες ἡμῶν saledes också רֵצֵנוּ (cf. till denna linje v. 13 אֶרְצָה). — V. 12 ligger antitesen i נֶצַח 'bevara' och סִכָּה 'omstörta, kasta över ända'. V. 13 i något förändrad form 26: 13.

13

אִמֶּךָ עֵצָה אֶרֶץ בַּחוּץ בְּתוֹךְ רַחֲבֹת אֶרֶץ

Redan אִמֶּךָ och אֶרֶץ bilda paronomasi med varandra, men framför allt giva a och b på ett omisskännligt sätt anklang genom: Den late säger: אֶרֶץ בַּחוּץ, där ute på torgen אֶרֶץ. Kan det vara en tillfällighet, att detta tyfaldiga uttryck för den *lates* rädsla klingar så misstänkt lika אֶרֶץ? Spraket synes vara ironi. Lat är ju i själva verket motsats till אֶרֶץ. Spraket ställer den late i en löjlig dager. Lat är för slö att föra maten till munnen 26: 15, han blott vänder sig på sin bädd 26: 14, och kommer med den undskyllan, att han mitt i staden kunde bli mördad av ett lejon. Någon rimlig anledning att med Frankenberg ändra אֶרֶץ till רֵצֵנוּ 'mördare' finnes ej. Det fördärvar anklangen a אֶרֶץ, och i 26: 13 sägs det uttryckligen: ett lejon är ute på torgen. רַחֲבֹת ger anklang med אֶרֶץ och אֶרֶץ בַּחוּץ, svagare רַחֲבֹת.

14

שׁוּחָה עֲמָקָה כִּי זָרוֹת זָעַם יְהוָה יְפֹל שָׁם

Orden vid cesuren alliterera å *ט*, vidare *עמקה* - *זעים*. — V. 15 kunde *אָלֶה* och *לֵב* klinga lika, cf. 10: 21; 11: 29; 12: 23; 15: 14, 21; 19: 3; vidare *רק* i *ירחיקנה* - *קשורה* (*ר* i *מוסר* - *נער* - *קשורה*); 15—16 synas förbundna genom *עשק* - *קשורה*, cf. 28: 14—18 ovan s. 108. — V. 16 *עשיר* - *עשק* alliterera. Versen har att uppvisa hart när lika många tolkningsförsök som kommentarer.

Övriga samlingar i Proverbia.

Kap. 22: 17—24: 22.

Dessa kapitel och därmed hela den israelitiska maschaldiktningen ha kommit i ett helt nytt ljus under de allra sista åren, sedan A. Erman upptäckt, att de till en del gå tillbaka på egyptiska original¹. Det måste anses bevisat — cf. dock Lange sist anförda arbete s. 13 — att 22: 17—23: 11 gå tillbaka på Amen-em-ope delvis i rent ordagrann översättning, delvis i överarbetad form. Texterna finnas bekvämt ställda till jämförelse hos Erman och Gressmann. Vad som intresserar här, är, att stilen fr. o. m. 22: 17 blir en helt annan än k. 10—22: 16. Ej längre de korta pregnanta språken. Enheterna ha svällt ut till två och flere versrader. Det är ej längre 'Aussagen' utan 'Mahnungen' med motiveringar och inströdda 'Aussagen' allt till stilen mera överensstämmande med de egyptiska vishetslärorna än med huvudstommen i Proverbia. Vishetsläran har här blivit mera personlig. Imperativen, tilltalet i andra person, 'min son' (23: 15), allt går mer direkt i förmanande, undervisande ton, cf. för övrigt inledn. ovan

¹ Se härom: Erman, Eine ägypt. Quelle d. 'Sprüche Salomos', Sitzungsber. d. preuss. Akad. d. Wissenschaft. 1924 XV. II. Gressmann, Salomos ägypt. Quelle, Vossische Zeitung 22 juni 1924; Dens., Die neuef. Lehre d. Amen-em-ope und d. vorexilische Spruchdichtung Israels, Z. A. W. 1924 H. 34, s. 272—296. Dens., Israels Spruchweisheit im Zusammenhang d. Weltliteratur, Berlin 1925. E. Sellin i Deutsche Literaturzeitung 1924 H. 17, sp. 1325—1329 Besprechung; H. 26, sp. 1873—1884 Die neuef. 'Lehre d. Amen-em-ope' in ihrer Bedeutung für d. jüdische Literatur- und Religionsgeschichte. H. O. Lange, En ny visdomsbog fra det gamle Aegypten, Nordisk Tidskrift 1924 H. 2 s. 94 ff. P. Lugn, Ordpraksboken och Amen-em-opes vishetslära, Svensk Tidskrift 1924 H. 7 s. 483 ff. L. Keimer, The Wisdom of Amen-em-ope — i A. J. S. L. 1926 no 1, s. 8 ff. Översättning av Erman i Orientalische Literaturzeitung 1924 nr 5 sp. 241 ff. Text, översättning och kommentar hos Lange, Das Weisheitsbuch d. Amen-em-ope 1925.

s. 30. Stilen har blivit bredare. Samlingen har velat giva trettio språk 22: 20. Man uppdelar dem olika, se Kautsch-Steuernagel, Sellin och Gressmann, och fråga är naturligtvis, om samlingen finnes i sitt ursprungliga skick. Går nu denna samling ytterst tillbaka på utländskt original, så har man här ej att vänta ljudanklanger och anspelningar. Saken är emellertid mer komplicerad. En texts överförande till främmande språk kan ske 1:o genom ren översättning 2:o genom att innehållet återgives. I detta senare fall är icke längre »översättaren» verksam utan en författare, som brukar det egna språket som material för att framställa tankar tagna från den främmande källan. Och i det fallet kunna även avsiktliga ljudanklanger smyga sig in. Övergångar mellan dessa båda former finnas. Poesi fordrar alltid en diktare för att överföras från ett språk till ett annat. Detsamma är förhållandet med ordlekar och ljudlikheter: de äro oöversättbara. För Pr. 11: 2 ger Hitzig: »Kommt Unglimpf, kommt an ihn Schimpf», men detta är ingen översättning utan en ny anklang är skapad, som får räknas författaren till godo — eller ondo, cf. F. Rückert i förordet till »Die Makamen des Hariri» (i C. Beyers upplaga, Leipzig 1900, s. 7): »Meine Arbeit giebt sich für keine Übersetzung sondern für eine Nachbildung». — Cf. Wurth beträffande överförandet av Shakespeares ordlekar till tyska o. a. a. s. 232: »— — — so gewinnen wir erstens einen Masstab für die Beurtheilung der künstlerischen Individualität der jeweiligen Übersetzer, indem wir ihr Werk einerseits mit dem Originale oder andererseits mit der Arbeit der anderen Übersetzer vergleichen». »Das Wortspiel» blir »Kriterium für die Beurtheilung der wachsenden Kunst der deutschen Shakespere — Übersetzer.»

Ingressen Pr. 22: 17—21 överensstämmer nästan *ordagrant* med respektive partier i Amen-em-ope, se Gressmanns jämförelse. Efter denna i allmänna ordalag hållna lovprisning av vishetsläran och dess nytta börja både Amen-em-ope och den hebreiska versionen med en uppmaning att ej plundra den arme. Hebreiska texten har valt sin egen form, som särskilt framgår av v. 23, som ingen motsvarighet har i den egyptiska versionen, men även av v. 22:

22

אֵל תְּנוּל דָּל כִּי דָּל הוּא וְאֵל תִּרְכַּא עֲנִי בִשְׁעָר

Som säker och avsiktlig får anses alliterationen mellan דָּל och

תִּרְכֶּכָּה. Den senare formen är relativt sällsynt, förekommer i Pr. blott här. Det vanliga uttrycket är עָשָׂה, cf. ovan v. 16; 14: 31; 28: 3. Mer hypotetiskt är, om man får draga in כ i anklangen, märk אֶל - הָלַ - הָלַ - אֶל. — V. 23 visar det dubbla רִיב och קִבַּע (el. עָקַב Frankenberg). — V. 24 nästan ordagrant = Amen-em-ope 9, »Geselle dich nicht zu dem Hitzigen, und dränge dich ihm nicht auf zum Gespräche», men hebreiska textens motivering v. 25 är dess egen (v. 25 »du mottar en snara» påminner om det egyptiska 9: XI: 17: »Weil er seine Worte werfen kann *um dich einzufangen* — »).

24 — — — אֶל תִּתְרַע אִתּוֹ בְּעַל אָהָה

25 פֶּן תִּאֲלָה אֶחָדָם — לִנְפֹשׁ

»Sälla dig ej till בעל אה, ty om du gör det, då kommer du att האֶל hans vägar — —.» Slutsatsen är tydlig och klar för israelitisk tankegång. Genom ordanspelnigen är den gjord »sinnrik», så att var och en omedelbart måste inse, att den är rätt. Obs. assonanzen å הֶ = i לִנְפֹשׁ - תִּאֲלָה - אָהָה (v. 26 קָה??). — 26—27 inga tydliga anklanger 27 שָׁלוֹם לִמָּה (av Toy uppfört som dittogram) — 28 לִנְפֹשׁ — V. 28 dubblett till 23: 10 cf. Dt. 19: 14. Bickell (se Toy) stryker därför versen. Med v. 29 börjar åter beroendet av den egyptiska texten. Amen. 30: »16 Ein Schreiber, der in seinem Amte geschickt ist, 17 der findet sich würdig ein Hofmann zu sein». Hebreiska texten giver sin speciella formulering:

29 חַיִּית אִישׁ מִהֵר בְּמַלְאָכָיו לִפְנֵי מַלְכִּים יִתְצַב — —

Stället är här tydligt uttolkande: »Ser du en man, som är skicklig i מַלְאָכָיו, det är klart, att han får stå inför מַלְכִּים. Ordleken är här lika uppenbar som i 16: 14: Vrede hos מֶלֶךְ är dödens מַלְאָכִי — —». 29 b strykes av Gressmann Z. A. W. 1924 s. 276 som republikansk glossa! Till מִהֵר cf. סֵפֶר מִהֵר Esra 7: 6 och Gressmann o. a. a. s. 295.

23: 1—3 cf. Amen. 23 och Ptah-hotep, se Erman, Literatur s. 89. Likheten är omiskännlig. I v. 2 läser Pr. emellertid en text, som ej har någon motsvarighet i den egyptiska versionen:

2 וְשָׁמַת שָׂכִין בְּלֶעָד אִם בְּעַל נֶפֶשׁ אִתּוֹ

»Om du är en begärets בעל, sätt då en kniv בלֶעָד. Gressmann läser שָׂכִין för שָׂשִׁן (o. a. a. s. 276) och översätter (i Israels Spruch

weisheit s. 39): »Du machst dir zwar Freude mit deinem Schlingen». I båda fallen bibehålles emellertid anspelningen. Märk alliterationen שמה שכיך. שכיך kunde avlägset giva anklang med v. 1 בין תבין. Till v. 4—5 cf. Amen. k. 7. I v. 5 kunde möjligen det första תעה stå som en föregångare till det andra יעה (Q). Där kunde också ligga en anspelning å עפעפים, se K. B. H., cf. vidare אניני עניך och כנפים — כנשר. V. 6—8 cf. Amen. 11. V. 9 kan man blott finna en viss likhet med Amen. k. 21 (stället påpekat av Sellin i Deutsche Lit.-zeit. 1924 H. 17 sp. 1327). Amen-em-ope läser: »11 Leere nicht dein Inneres aus vor den Leuten, 12 und schädige nicht dadurch dein Ansehen — —». Då Proverbias text sålunda på sin höjd kan anses som fritt återgivande av det egyptiska originalet, så har den också kunnat giva en äkta hebreisk ordklang:

9 באניני כסיל אל תדבר כי יבוך לשכל מליך

»Du skall ej tala באניני på en dåre, ty följden blir blott, att han יבוך dina kloka ord.» Uttrycket 'i öronen' är alltså valt för att klinga lika med 'förakta'. Men även כסיל och שכל korrespondera med varandra (och מליך?), så även Hitzig: »שכל soll an כסיל anklingen». V. 10—11 cf. Amen. k. 6. Hebreiska texten har också här begagnat sig av en förklarande paronomasi:

10 אל תסג גבול עולם — — —

11 כי גאִלֶם חוק — — —

»Du skall icke flytta גבול עולם, ty גאִלֶם är stark — — —.» גבול och גאִלֶם paronomasera tydligt. עולם och גאִלֶם otvetydig assonans och »rimanklang». Det förklarande elementet är också tydliggjort i b genom det inledande כי. Denna korrespondens talar mot Wildeboer-Frankenbergs förslag att läsa אלמנה. För עולם talar dessutom LXX:s αλώμα och 22: 28. Gressmann (Z. A. W. 1924 s. 278 not) behåller även עולם: »Die Änderung von עולם c in אלמנה (entsprechend יהוים d) empfiehlt der ägyptische Text nicht, da auch er einen allgemeineren Ausdruck bietet». I och med dessa verser upphör beroendet av Amen-em-ope.

V. 12 tyckes genom sitt allmänna innehåll blott som en inledning till det följande, förbundet därmed genom stickordet מוסר. Med 13—14 möter åter ett språk, som röjer främmande inflytande,

denna gång från arameiskt-babyloniskt håll, cf. *Alh.* 81, 82 (enl. Cowleys version) (Perles, Cowley, Gressmann o. a. a. s. 281). Även här har dock det hebreiska maschalspråket valt en form med ljudanklanger:

13 אל תִּמְנַע מִנְעָר מִוֶּסֶר כִּי תִכְנֹו בִשְׁבַט לֹא יָמוּת

„Du skall icke tuktan מִנְעָר — — och assonansen: „Hall ej מִוֶּסֶר bort från ynglingen, så kommer han ej att יָמוּת, cf. 15: 10. V. 14 שֶׁבַט — שְׂאוֹל? Språket 15—16 visar i 15:

15 בְּנִי אִם חָכָם לִבְךָ יִשְׁמַח לְבִי גַם אֲנִי

utom upprepningen av לִבְ den vanliga korrespondensen mellan שֶׁבַט och חָכָם, cf. 10: 1; 15: 20; 27: 11; 29: 3. Obs. vidare rimklangen mellan första och sista ordet אֲנִי — בְּנִי. Det följande 17—18 är förbundet med föregående 15—16 genom לִבְךָ. Atmiustone v. 18 visar en tydlig ljudkorrespondens:

18 כִּי אִם יֵשׁ אַחֲרָיָה וְתִקְוָתָךְ לֹא תִכְרַח

רַח är en återklang från v. 17:s יֵרָאָה, om detta skulle vara ursprungligt. Man måste då där antaga att קָרָא använts i skilda betydelser i a och b (så Wildeboer m. fl.), en språkligt djärv vändning, som väl vore möjlig i maschallitteraturen. (Obs. även i 18 b תִּקְוָתָךְ och תִּכְרַח.) Följande v. 19 upprepar åter 15—16:s och 17—18:s לִבְךָ. V. 19 är en allmänt hållen inledningsfras till det följande språket:

20 אֵל תִּהְיֶה בִּסְבָּאֵי יֵיָן בִּזְלִילִי בִּשְׂרָ לָמוֹ

ב + tre olika s-ljud ש, ז, ס alliterera. Att även ב allitererar, tyckes framgå av בִּשְׂרָ och סְבָא och זִלִּל i alliteration även i den följande versen och Dt. 21: 20 (Casanowicz s. 55). Båda ställena sammanställda Sanhedrin 8: 2 (enl. Stracks edition). Förbindelsen av dessa båda uttryck סְבָא och זִלִּל genom alliteration är parallell med sådana sammanställningar som כֶּנֶס וְכֶנֶס o. dyl., cf. Ley, Die metr. Formen s. 25 ff. och ovan s. 54 (ו. 21 חֲלָבִישׁ — יִירֶשׁ(?)).

22—25 innehålla en intressant förknippning. V. 22 slutar med אֶבֶד. V. 23 upptager det genom אֶבֶד, men även det följande קָה är då efterklang till näst sista ordet i v. 22 וְקָה. V. 23 avbryter de naturligast sammanhörande 22—24, 25 och är kanske tillsats, se Frankenberg, *Toy*. Stället är då av intresse, da det visar, hur en vers sinnrikt tillfogas blott på grund av yttre likhet, här

זקנה אמך — אמת קנה. Då detta är den tydliga föreningslänken, måste Toys förslag att för זקנה läsa אמרי eller דברי eller מסר förkastas. Hebreiska texten stödes också av LXX. 23—24 äro förbundna genom חכם — חכמה; 24—25 genom:

24 — — אבי — יולד — ישמח —
 25 ישמח אביך — — יולדתך

26 a en viss assonans i a: תנה בני לְךָ לִי. V. 27 innehåller en tydlig anspelning, om man med K. B. H. antager, att för זונה har stått זרה. Härför talar LXX:s ἀλλότριος, parallellen i b נכריה, cf. 5: 10; 20: 16; 27: 2, 13, framför allt 2: 16; 7: 5. Man skulle då få:

27 כי שוחה עמקה זָרָה ובאר צָרָה נכריה

»Ty en djup grop är זָרָה, och en brunn צָרָה den främmande.» I b rimanklang å r: נכריה — צרה — באר. Även 27 som motivering till 26 synes stå i ljudkorrespondens därmed. Sista ordet i 26 skall tydligen med Q läsas תצרנה (Frankenberg, Toy). »Mina vägar skola dina ögon תצרנה, ty — — en brunn צרה är den främmande.» Mer ovisst tyckes נכריה — דרכי vara. Och med באר v. 27 synes v. 28 stå i förbindelse, då den fortsätter: »Ja, hon תארב som en rövare».

28 אף היא כחתך תארב ובוגדים באדם תוסיף

Knappast tillfällig är väl rimanklangen mellan תוסיף — חתך — אף. Tydligt även בוגדים באדם, cf. 11: 3. — 29—35 utgöra ett språk, en maschalenhet. 29 a är anförd av Casanowicz s. 45 och av Delitzsch:

29 a למי אור למי אבני — —

men även den andra versraden i 29 visar uppenbara ljudanklanger:

29 aγb למי פצעים חקם למי חכללות עינים

Alliteration å ח, och vershalvorna sluta med rimanklang.

31 אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכיס עינו — —

Korrespondens väl mellan יין och יתן, kanske עינו (31 b—32 ?? מישרים — יפרש).

34 והיית כשקב בלב ים וכשכב בראש חבל

förhållandet mellan 13 och 14, 13 som bilden, 14 som tillämpningen med tydliga anspelningar å bilden:

13 אכל בני דבש כי טוב ונפת בתוך על חכך
14 כן דעה חכמה לנפשך

»נפת är söt för חכך«, säger bilden och tillämpningen så skall du anse חכמה för נפש. »נפשך נפת och נפש sättas i tydlig förbindelse även 27: 7. Mer oviss blir naturligtvis korrespondensen: דבש דעה. 14 aβ b = 23: 18, se ovan s. 195.

15 אל תארב רשע לנוה צדיק אל תשדד רבצו

»Du skall icke תארב den bra mannens boning, du skall icke föröda רבצו.« — V. 16 visar den vanliga paronomasien mellan רשעים och רעה, cf. 12: 21; 15: 28 m. fl. Förknippningen mellan 15—17 har skett genom stickord och ter sig sålunda (om ej רשע i v. 15 är glossa):

15 — רשע — צדיק — — —
16 — יפול צדיק — ורשעים יכשלו —
17 בנפל — — ובכשלו — —

I synnerhet förbindelsen mellan 16 och 17 är intressant. 16 säger, att om »den rättfärdige faller sju gånger, står han dock upp, men de ogudaktiga kastas över ända i olyckan«. Av detta får maschal-samlaren anledning att giva ett språk: »När din fiende faller, — — och när han störtas över ända etc.»

V. 18 innehåller alliterationen רע — יראה. Casanowicz s. 77 har ställt till jämförelse Ex. 10: 10. Ps. 23: 4; 49: 6; 90: 15; Pr. 22: 3; 27: 12; Neh. 2: 17. — V. 19 = Ps. 37: 1 utom det sista ordet רשעים, som väl står i korrespondens med ברעים. Tydligare då förhållandet mellan 19—20:

19 אל תתחר במרעים אל חקנא ברשעים
20 כי לא תהיה אחרית לרע נר רשעים ידעך

»Du skall icke תתחר på ברעים, ty det finnes dock ingen אחרית för רע.« 20 b = 13: 9 b. Hela språket 19—20 är en variant till 23: 17—18. (V. 21 יהוה — ירא.) Tydligt även v. 22:

22 כי פתאם יקום אידם ופיר שניהם מי יודע

I a rimklang å ם. Första orden i halvverserna korrespondera ej blott genom alliteration å פ, utan hela första stavelsen ger anklang

פיר. Beträffande ה, cf. ovan s. 59, och lägg också märke till ה i פיר - אירם; mer ovisst om hela uttrycket אירם מי יודע skall påminna om det sista ordet i אירם.

Kap. 24: 23—34.

En samling innehållande språkenheter av rätt variabel storlek. Bäst sammanfattar man väl 23—25; 26; 27; 28—29; 30—34. Till stilen överensstämna dessa verser närmast med föregående samling. Även 24: 23—34 utmärka sig för en mera personligt färgad stil: imperativen i 27—29, i 30—34 talar vishetsläraren t. o. m. i första person, berättar en iakttagelse, han gjort.

23 משפט - פנים, mer uppenbart v. 24:

24

אמר לרשע צדיק אתה יקבחה עמים יועמהו לאמים

I b assonera de båda verben. Substantiven giva rimanklang עמים - לאמים. Dessutom korresponderar עמים med יועמהו. Mellan a och b finner man לאמים - אמר - יקבחה (צדיק). Fråga är, om ej anspelningen å עם från יועמהו - עמים fortsätter i v. 25:s יועם, då motsatsen till v. 24 skall framställas. 25—26 äro förbundna genom נכחים - מוכיחים, och när därtill radas v. 27 med uppmanan till fältarbete, kunde en länk finnas i sista ordet v. 26 נכחים och första v. 27 הכן. — V. 27 ligger väl avsiktlig rimanklang i עתה, i synnerhet som sedan alliterationen בנית ביתך uppträder. I v. 28 finnes anklangen בשפתיך הפתית. V. 29 פלו - פלו? De följande verserna också ovissa 30 עזל - עזל שדה, obs. i ע. עזל עברתי i ע. (till det dubbla על och עזל cf. v. 31 עלה). Mer vikt är då att lägga vid: v. 30 Vishetsläraren gick förbi vingården hos en människa הסרבל, 31 men den var betäckt av חרלים och — med anklang å חכר — dess stenmur var נהרסה. 32 Och detta lägger han märke till och tar därav מוסר. Cf. i v. 34 מחסריך skall komma som en beväpnad man. — V. 33—34 = 6: 10—11. — Utom inledningskapitlen återstå nu k. 30—31.

Kap. 30.

Till en samling äro här sammanförda maschal av den mest skilda karaktär. Rent profana talspråk ha här sammanställts med en mer »filosofisk» maschaldikt som inledning. 11—14 ha

tydiligen fått sin plats bland talspråken, emedan de alla fyra börja med דור. Övergången från maschaldikten i kapitlets början till talspråken förmedlas av v. 7 ff.: »Två ting begär jag av Dig etc.» Av senare datum än huvudstommen i kapitlet synes åtminstone v. 10, 17, 20, 32 f. vara. I inledningsdikten är det ursprungliga textbeståndet rätt ovissat — så är man ej heller ense om, *hur långt* den sträcker sig. Vad som rätteligen hör in under beteckningen Agurs ord, vet man ej. De första versernas dunkla och svårtydda ord ha givit fritt spelrum åt en hel del olika tolkningsförsök. LXX översätter helt grynigt, som om det stått: דבריו חגר בני רוקח: Τοὺς ἐμους λόγους, υἱέ, φροβήθητι, καὶ δεξιόμενος (Toy), och dess μετανοεῖ motsvarar väl någon form av נשח (Toy). Egennamnen i första versens andra rad tolkas av LXX och många moderna kommentatorer som verb. Kanske de flesta se dock åtminstone i de första orden verkliga egennamn, och man gissar då på utom-israelitiskt ursprung både för dessa och de följande maschalen. Så nyligen D. S. Margoliouth: *The Relations between Arabs and Israelites prior to the Rise of Islam*, London 1924, s. 30 f. »Of the authors' names Agur seems identical with one found in inscriptions (אגור), whereas another, Yakeh, forms an element in proper names found in these monuments (יך-יך), and, indeed, belongs to a verb which is of very common occurrence in them and most probably designates divine instructions. The actual equivalent יך as a proper name has recently been discovered in a Minaean inscription. The name יך-יך occurring in the same is very like the יך-יך of chap. XXXI. — — the suspicion occurs that this name is not to be interpreted 'belonging to Il', but 'belonging to Maül'; and if this be so the same form of affiliation may explain the difficult יך-יך of XXX. 1. in which case Aytel could be regarded as one of the many names which signify 'Given by Il'».

Massa tolkas vanligen som det land, som omtalas i Gen. 25: 14; 1 Kr. 1: 30. Maschaldikten själf är lika gutfull. Wildeboer sammanfattar 1—6 till en enhet. Frankenberg 1—3, 7 ff. och 4—6. Toy 1—4, under det att 5—6 äro inserted by the editor. Dikten förefaller i sitt nuvarande skick som en torso, ett brottstycke. Utgångspunkten tager man väl bäst i v. 4, som tyckes riktad mot någon, som påstår sig känna alla hemligheter. Denne frågar nu diktaren: Vem har stigit upp till himlarna och farit ned etc.?

Hela sammanhanget tyckes giva vid handen, att diktaren kämpar med en motståndare, som synes honom förhäva sig genom sitt tal. Det är just dessa »dårar» Ps. 73: 3, som »lyfta sin mun till himlen» Ps. 73: 9. Parallellen till Job 38 giver sig själv, och just därför passar »ty du vet det ju» lika så gott Pr. 30: 4 som Job 38: 5 och behöver ej tolkas som glossa. Allra högst kan man säga, att stycket »appear to be modelled on Job 38» (Toy). I sammanhang med v. 4 kunde 2—3 fattas ironiskt, Toy: »Apparently a sarcastic avowal of intellectual dulness, = 'there are some who profess to understand God perfectly, and can give a full explanation of all that he does — I am not one of these wise men' — a sarcasm possibly aimed at men like the Three Friends and Elihu in Job — —.» Till detta skulle det ironiserande 'du vet det ju' v. 4 utmärkt passa. Just dylika stortaliga motståndare, som skryta med sin vishet, kan man beskylla för att förgripa sig på Guds tal, och så fogar sig 5—6 in i sammanhanget. Jag ställer här till jämförelse ett stycke från »Eine literarische Zeitschrift» i Erman, Lit. d. Aegypter s. 279, en tvist mellan två »visa» skrivare: »Meine Augen sind geblendet wegen dessen, was du tust, und ich bin betäubt(?), wenn du sagst: '*ich bin als Schreiber in den Himmel und die Erde und die Unterwelt versunken und ich kenne die Berge nach Deben und Hin*¹. Das Bücherhaus ist verborgen und wird nicht gesehen; seine Götterschar ist geheim und fern von — —'. So antworte ich dir: 'Nimm dich in acht, dass deine Finger nicht an die Gottesworte kommen — —'.» Den egyptiska skrivaren är »ein Künstler in den Gottesworten und nichts ist, was er nicht wüsste» s. 271. Liksom i Pr. ironiseras över den andres vishet. »Du geschickter Schreiber mit klugem Sinn — es gibt ja gar nichts, was er nicht wüsste;» s. 284. Uppmaningen att ej foga något till gudsordet förekommer visserligen Dt. 4: 2; 13: 1, men behöver ej vara lånat däriifrån — så Wildeboer, Toy — då det är vanligt i vishetslärarnas skrifter; cf. utom ovan anf. ställe även Ptah-hotep, Erman o. a. a. s. 98: »Nimm kein Wort weg und füge keines hinzu und setze auch keines an die Stelle eines anderen.» Cf. också apokalypserna ex. Joh. Upp. 22: 18 ff.

¹ Till tanken cf. Dt. 30: 11 ff. och myten om urmänniskan, som stulit visheten, cf. Job 15 och Hes. 28.

Ljudanklangerna äro här ej så tydligt genomförda, men här och var kunna de dock spåras. 1—2 נָבַר - בָּעַר V. 2 slutar אִם לִי, v. 3 börjar לִמְדִי. Intressant äro 4 a β אֶפְסִי δ אֶכְתָּ, om de ställas bredvid uppmaningen i v. 6 אֵל תִּכְתָּ, cf. 4 a γ צַרְר δ אֶרֶן och v. 5 צָרִיפָה. Märk även צָרִיפָה v. 5 och תִּכְתָּ v. 6. V. 3 och 4 bindas samman genom דַּעַת - אֶדַע - דַּעַת, 5—6 תִּכְתָּ - תִּכְתָּ? Mer tydligt framstår v. 7:

7 שְׁתִּים שְׁאֵלְתִי מֵאַתָּה אֵל תִּמְנַע מִמֶּנִּי בִטְרֵם אֲמוֹת

De två första orden tydligt allitererande å ש, vilket sedan fortsätter i första ordet v. 8, som just innehåller, vad diktaren beder att bli förskonad från, וְאֵל שִׁוָּא etc. V. 7 giver dessutom alliterationen תִּמְנַע מִמֶּנִּי, cf. 23: 13 תִּמְנַע מִנֶּנֶר. (אֲמוֹת - מֵאַתָּה? i slutet av halvverserna). — V. 8 רָאשׁ וְשֵׁשׁ כֹּבֵב pekar tillbaka på v. 6 נִכְוֹת; הַטְרִיפִנִי på v. 7 טָרַם; 8 b חֲקִי på 8 a הֲרַחֵק. — (9—10 אֲשֵׁית (?שם - אֲשֵׁית)). V. 10 אֵל תִּלְשֵׁן - אֵל - יִקְלֶךְ. Är förbindelsen medelst stickord och ljudanklanger i de föregående verserna osäker, synes den så mycket mera viss mellan 10 och 11. Ty här kan v. 10 blott försvara sin plats genom stickordet יִקְלֶךְ, som ingår både i 10 och 11. I det följande ha olika talspråk ställts vid sidan av varandra, men även här kunna yttre beröringspunkter iakttagas. Vissa ljudanklanger förefinnas. En sådan, som ej gärna kan vara oavsiktlig, finnes i v. 12.

12 דֹּר סֶהוֹר - - (לֹא רִחֵץ?)

14 מֵאֲכָלוֹת מִתְלַעְתִּי - - -

כֹּאכֵל עֲנִיִּים מֵאֶרֶץ וַאֲבִיוָנִים מֵאֶרֶץ

I belysning av dessa fall får likheten i v. 11 större betydelse:

11 דֹּר אָבִיו יִקְלֶךְ וְאֵת אִמּוֹ לֹא יִכְרֹךְ

V. 13 דֹּר מָה קָמוּ 12—14 förbindas genom anklang vid första halvversens slut שָׁקִי - עֵקֶר - עֵקֶר. — V. 15 visar i själva inledningsformeln ljudkorrespondens:

15 שְׁלוֹשׁ הִנֵּה לֹא תִשְׁבַּעְנָה אַרְבַּע לֹא אֲמַרוּ הֵן

Lägg särskilt märke till הֵן - הִנֵּה. Ingressen och språket överensstämma i שְׁלוֹשׁ - שְׁאוּל, לֹא תִשְׁבַּעְנָה, שְׁלוֹשׁ - שְׁאוּל. I språket giva andra och tredje paret anklang אֶרֶן - עֶצֶר (אֵשׁ - שְׁאוּל)¹.

¹ Språket tillhör den internationella språkvisheten. Till indiska och arabiska paralleller se Wildeboer, Toy.

17

עין — — תבו לִיקָהָת אִם יִקְרוּהוּ עֲרֵבִי נָחַל — —

Som texten nu lyder, giver den en tydlig anklang mellan וִיקְרוּהוּ, och fråga är då, om så ej den ovanliga formen יקָהָת (förekommer blott här och Gen. 49: 10) vinner sitt *raison d'être*. En annan sak blir, om formen ändå står i sammanhang med קָהָה och så förklarar LXX:s ᾠραξ. — עֲרֵבִי נָחַל — בְּנֵי נָשֵׁר. Till konstruktionen påminner versen om 24: 24. Genom נָשֵׁר som stickord hänger detta språk samman med det nästa. — V. 19 רָכַב הַנָּשֵׁר — רָכַב גִּבְעָה; נָשֵׁר — נָחַשׁ. V. 20 — synbarligen en tillsats.

20

— — מִנֶּאֱפֶת — מִחֲזָה פִּיהוּ — — פַּעֲלָתִי —

Det följande språket mindre klart. Dock har möjligen ordvalet i det andra fallet bestämts av en viss ljudkorrespondens. »Jorden darrar under נָכַל, när han יִשְׁבַּע לָחֶם (?)». Detta יִשְׁבַּע לָחֶם tyckes återklinga i det följande 23 תִּבְעַל. — V. 23 גִּבְרָתָהּ. LXX:s ἐβλάη motsvarar möjligen תַּגְרָשׁ (Delitzsch, K. B. H.), vilket ger bättre anklang med גִּבְרָתִי och med inledningsformelns רִגְוָה. Detta språk hänger tydligt samman med det följande genom stickordet אֶרֶץ (även Hitzig): v. 21 »Under tre darrar *jorden*», v. 24 »Fyra äro små på *jorden*». Observera vidare חֶם som sista ord i v. 22 och 25.

25

הַנְּמָלִים עִם לֹא — — — לַחֲמֹם

b ett i maschallitteraturen gängse uttryck för myrans verksamhet, cf. 6: 8 a. 25—26 äro uppbyggda parallellt:

25

הַנְּמָלִים עִם לֹא עָזוּ — — —

26

שָׁפְנִים עִם לֹא עָצוּם — — —

26 Klippdassarna äro ett folk icke עָצוּם, men dock יִשְׁמִי etc. 27 Gräshoppan har ingen מֶלֶךְ, och dock חֲצִין כָּלִי. Assonanzen å צ är väl säker. 27—28 förbindas genom מֶלֶךְ.

30

לִישׁ גִּבּוֹר בְּבַהֲמָה וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי כָל

»hjälten bland djuren לֹא יָשׁוּב för något.» Hitzig påpekar förbindelsen 30—31: »klappt hier לִישׁ auf זרֹעַ zurück.» Om לִישׁ pekar tillbaka på שִׁלְשָׁה ovisst, cf. dock 15—16 שָׁאוּל. V. 33 innehåller ett otvetydigt »play upon words» (Toy):

33

— — מִיָּץ אֶף יוֹצֵא דֶם, וּמִיָּץ אֶפֶס יוֹצֵא רֵיב

» — — tryck på אה för med sig blod, tryck på אפים strid. I 33 a alliterera tydligt חלב och חמאה, även חרין och ירצא stå väl i korrespondens. 32—33 חלב — חמאה — חרין, men texten i v. 32 är oviss, se Frankenberg, Toy.

Kap. 31: 1—9.

Varning för kvinnor och vin, riktad till konungar och furstar. Härmed överensstämmer motiveringen, som är de officiella ämbetsmannaplikterna, dömandet, cf. v. 5, 8, 9. Verserna hållas samman till en enhet av det gemensamma temat. Det är alltså ej längre k. 10—22: 16; k. 25—29:s korta enheter på en versrad. Av LXX äro de placerade framför k. 25, möjligen därför att stycket åtminstone formellt är riktad till en konung, och k. 25 börjar med konungaspråk. Beträffande Lemuel cf. ovan s. 201. Så har man gissat på utomisraelitiskt ursprung för dessa verser, se Wildeboer. De första verserna synes texten rätt fördärvad (se kommentarerna). Märk v. 2 det trefaldiga בר vidare detta och בטני v. 3 ונדרי; v. 3 ונדרי — בטני — חילך, men övertygande alliteration finnes först i v. 5:

5 פֶּן יִשְׁתָּה ויִשְׁכַּח מִחֶקֶךָ ויִשְׁכַּח דִּין כָּל בְּנֵי עֲנִי

Alliteration å יִשְׁ. Samma ljudkomplex återfinnes i v. 7:

7 — — — יִשְׁתָּה ויִשְׁכַּח רִישׁוֹ

V. 5 visar ej mindre än fem ord med slutanklang å יִ. Denna slutanklang återfinnes tydligt i v. 9:

9 — — — — דִּין עֲנִי וּבִיּוֹן

svagare i v. 8 — דִּין כָּל בְּנֵי —. Alliteration förekommer även i v. 8 פֶּתַח פִּיד. Står יִשְׁכַּח v. 5 i någon relation till שָׁכַר v. 4 (detsamma v. 6—7) och likaså v. 6 שָׁכַר v. 7 ויזכר — מלכים — מלכין förbinda 3—4. יִשְׁתָּה — שְׁתוֹ 4—5. דִּין — — — פִּיד 8—9.

Kap. 31: 10—31.

Ett akrostiskt beprisande av idealhustrun. V. 10 חֶמֶד יִצְחָק חֶמֶד יִצְחָק. Ej så tillfälligt som i v. 10 verkar alliterationen i v. 11:

11 בָּטַח בָּהָ לֵב בְּעֵלָה — — —

Cf. שָׁכָה och בַּעֲלָה i a. De följande verserna äro mycket ovissa.
V. 14 מִרְחֹק — סוֹחֵר. V. 14 מִרְחֹק — 15 חֶק — 16 תִּקְהוּ. V. 16
כִּרְם — זְרוּעֵתֶיהָ 17, עוֹז — allt mer eller mindre tillfälligt. Mer
avsiktligt verkar v. 18:

18

טַעֲמָה כִּי טוֹב סוֹחֵרָה — — — נָרָה

Här allitererar just det ljud, som den akrostiska följden av verserna har framhävt. Rimanklangen i slutet av halvverserna framträder också tydligt. I v. 19 obs. b כִּפִּיהָ תִּמְכִּי פֶלֶךְ פ. — ifrån פֶּלֶךְ förnimmes i begynnelseorden av v. 20. Här förekommer i slutet av halvverserna אֲבִייוֹן עֲנִי, jämför ovan v. 9. 19—20 sammanhållas utom genom den akrostiska begynnelsen även av stickorden: וּכְפִיהָ — שִׁלְחָה — יָרִידָה; 21 לִבְשָׁה — כָּל בֵּיתָה — לִבְיָתָה; לִבְשָׁה שָׁנִים; שָׁלַח — לִבְשָׁה שָׁנִים? Utom av den alfabetiska följden sammanhållas 21—22 genom stickordet לִבְשָׁה. — 22 מִרְבָּדִים — אֲרָגְמָן?

23

(נִרְדָּעָה) בְּשָׁעֵרִים בַּעֲלָה בִּשְׁבָתוֹתָהּ —

24

— — — וּתְמַלֵּךְ וְחַגְגֵּר — — —

Assonans vid cesuren. Till נָרָה, cf. ovan s. 59. — (סִדְרִינִי?) — תִּתְנָה. V. 26 börjar allitererande פִּיהָ פָּתַחָה, cf. v. 18 alliteration å den akrostiska bokstaven. I fortsättningen av v. 26 חֲכָמָה — חֲסֵד. — 26—27 börja פִּיהָ — צוּפִיהָ. V. 27 visar תֹּאכַל. V. 28 alliteration å ב och ännu tydligare slutanklang å יָהּ i: — בָּנִיהָ. — בַּעֲלָה וַיַּחֲלֶלְהָ. — V. 29 רִבּוֹת בָּנוֹת? — V. 30 הִבֵּל — תִּתְחַלֵּל, v. 31 תִּתְחַלֵּל — וַיַּחֲלֶלְהָ. 30—31 förbindas utom av den alfabetiska ordningen även genom stickordet הִבֵּל.

Kap. 1—9.

Inledningskapitlen visa en helt annan stil än den samling gammalhebreiska maschal, som följer. Samma tema, som behandlas i otaliga variationer. Långa perioder med förmaningar att följa visheten = vishetsläraernas undervisning, varningar för den »främmande kvinnan». Även i dessa kapitel kan man iakttaga, huru ljudanklangerna fått hjälpa till att göra stilen konstnässligare. Redan i inledningsfraserna finner man det. Så i v. 3 מִשְׁפַּט וּמִשְׁרֵם. V. 4 tydlig rimanklang mellan halvverserna — rimanklangen förekommer påfallande ofta just i detta kapitel:

4 עֲרֵמָה (לְנֵעֵר?) - מוֹמָה

6 להבין מִשָּׁל וּמְלִיצָה דְּבָרֵי חֲכָמִים וְתִידָתָם

Versen anförd av Casanowicz s. 64. Ordparen alliterera tydligt.

(7 רָאִשְׁתָּה - גִּרְגֵּתְךָ? 7—8 stickord. — V. 9 גִּרְגֵּתְךָ - רָאִשְׁתָּה.)

11 לָדָם נִצְפָּנָה לִנְקִי חָנָם

Rimanklangen å חָנָם är tydlig. Även det föreslagna חָם ändrar intet häri, men synes onödigt, cf. v. 18 (Oort enl. Toy). Däremot måste Toys förslag att stryka versens sista ord förkastas »the addition 'without cause' is superfluous». Rimanklangen visar, att man ej har rätt lägga västerländska stilkrav på den hebreiska texten och stryka ett ord, därför att det är överflödigt. 11 b tre assonanser å נָ. — V. 13 נִמְצָא - נִמְצָא (12—13 שָׁלוֹם - שָׁלוֹם? 13—14 בְּתִינִי - בְּתִינִי?). V. 15 åter uppenbar rimanklang:

15 בְּנֵי אֵל תֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אֲתָם מִנֶּע רִגְלֶךְ מִנְחִיבָתָם

Till alliterationen å מִנֶּע cf. 23: 13; 30: 7; תֵּלֶךְ - דֶּרֶךְ - רִגְלֶךְ.

16 כִּי יִגְלִיחֶם לִרְעָה יִרְוָצוּ וַיִּמְחֲרוּ - -

I början tydlig alliteration å רָ, sedan å רִ. Versen är identisk med Jes. 59: 7. Versen har varit brukad i vishetsskolorna. En variant av den förekommer i 6: 18 b i ett stycke, som synes senare infogat i huvudstommen till k. 1—9.

17 - - מוֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעִינֵי כָל בַּעַל בָּנָה

18 יִצְפָּנוּ לִנְפֶשְׁתָּם; 19 בַּעֲלֵי - בַּעַל - בָּנָה, uttrycket «så är vars och ens vägar» även Job 8: 13. V. 20 בְּחִרָן och בְּרַחֲבֹת som 22: 13.

21 בְּרָאשׁ - - - שְׁעִירִים בְּעִיר אֲמֵרִיהָ תֹאמַר

Texten delvis osäker. b synes för lång. Mellan 21—22 פָּתְחִי - פָּתְחִי cf. nedan till 9: 13—14. V. 22 חֲדָרִי - חֲדָרִי. Tydligare är rimklangen i v. 23:

23 - - אֲבִיעָה - - אֲוִיעָה - -

Även Hitzig: »אֲוִיעָה klingt an אֲבִיעָה an». V. 24 וַיִּמְחֲרוּ (מְקֻשָּׁב) - וַיִּמְחֲרוּ. V. 26 åter omiskännlig rimanklang:

26 - - בְּאִידָקָם - - - פְּחִדָקָם

Till yttermera visso upprepas rimklangen i v. 27, och gives en ny anklang i ordparet צרה וצוקה, anført av Casanowicz s. 75. Han anför följande paralleller Jes. 30: 6; Sef. 1: 15; Job 15: 24. V. 28 åter rimklang:

28 או יקרא־נִי ולא אענה ישחר־נִי ולא ימצא־נִי

I v. 30 klinga väl עצתי och נאצו samman (cf. ovan s. 58). 30—31 förbindas genom מעצתיהם — עצתי. 32 har ordvalet bestämts av ljudkorrespondens: שלקת — משובת.

33 ושמע לי ישכן בטח ושאנן מפחד רעה

Samma korrespondens som Jes. 12: 2 (detta ställe anført av Casanowicz s. 48, König o. a. a. s. 294). Men även ישכן och שאנן giva anklang, och med dessa allitererar versens första ord.

Кор. 2.

2: 1 תצפן — מצותי? V. 2 לחבונה — לבך. V. 2 förbinder 2 och 3. — V. 3 חתן — חבונה — בינה cf. קולך. Först v. 4 visar en mera tydlig rimklang:

4 תבקשנה ככסף — תחפשנה

Även יהוה 5—6 och כסף och חפש giva väl anklang med varandra. 5—6 — V. 7 »Åt ישרים döljer han תושיה». — 8 לנצר — ארחות — ישמר 8 — 9 stiekord משפט. 9 cf. 1: 3. — 12 מדבר — מדרך. — 13 ארחות ישר — 14 halvverserna sluta ות רע. Dessa versers anklanger mycket svaga och tillåta inga slutsatser. Men tydligt framträder slutanklangen i v. 16:

16 — — זרה מנכריה אמריה —

V. 17 uppvisar — אלהיה (ואת־ברית) — אלוף (העובד), men mer slående är förbindelsen mellan 17—18:

17 — — — ואת ברית אלהיה שכחה

18 כי שחה אל מות ביתה — — —

שהה accentueras bäst som av שחה. שחה som sista ord i v. 17 tages på ett oförtydligt sätt upp genom »ty» och det paronomaserande שהה. Pekar även ביתה tillbaka på ברית? De följande verserna ha förbundits 19 och 20 genom ארחות, 21 och 22 genom אריך. 21 ישרים ושכנו — 21—22 visa dessutom flere anklanger, så att följande korrespondens erhålles:

(så Toy, K. B. H.) korresponderar detta med b שִׁכְבַּת. 25 alliteration i uttrycket פָּחַד פְּתָאֵם.

26

כִּי יִהְיֶה בְּכֶסֶלְךָ וְשֹׁמֵר רִגְלְךָ מִלֵּכָר

27—31 (eller 30) bilda en enhet, och möjligen hör 32—34 hit. 27—31 — »eine Parenthese» (Wildeboer) — skilja sig från sammanhanget genom sin stil. Vers för vers börjar med א och innehåller ett förbud. De påminna så om förmaningarna i lagarna där inledda med לֹא, cf. ex. Lev. 19: 11 ff. Efter hela denna lista på förbud v. 27—31 kommer så motiveringen 32—34 »ty en styggelse för Jahvä etc.» Det hela verkar här senare tillsats, och v. 35 inramar det nödortfigt i sammanhanget. V. 29 innehåller en tydlig förklarande ljudkorrespondens:

29

אֵל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֶךָ רָעָה — — —

»Planera ej רעה mot רעך.» Versen sammanhålls med den föregående genom mer eller mindre tydliga anklanger:

28

אֵל — לְרֵעֶיךָ — וְשׁוֹב וּמַחֲרֵ — וְיֵשׁ אֶתְךָ

29

אֵל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֶךָ רָעָה — וְשׁוֹב — אֶתְךָ

Genom רעה som stickord förenas 29—30. V. 31 varianter 23: 17; 24: 1, 19; Ps. 37: 1. Någon tvingande grund att läsa תַּחֲרֹשׁ efter 24: 19 (så K. B. H.) finnes icke. Har ett känt språk läst detta, kan vårt språk medvetet välja ett ord i samklang därmed, som passar gott i sammanhanget. [בְּאִישׁ חֶמֶס — תַּבְחָר — (דְּרַכְיוֹ)] 32—33 ? יִתֵּן חֵן 34 ?? תִּוְעֵבָה — בֵּית; יִהְיֶה

35

קְבוּר חֲכָמִים יִמְחֹלוּ וְכִסְיֵיהֶם מִרִּים קָלוֹן

I skrift framträder alliterationen ej så starkt, som den förnimmes vid läsning, ty därvid framkommer tydligt korrespondensen mellan det första och sista ordet, cf. till כ och ק Casanowicz s. 29. Vid läsning höres också tydligt anklangen mellan de övriga markerade orden. Versen påminner närmast om maschalen i 10—22: 16; 25—29, den utgör en sluten enhet och synes vara ett maschal infogat från någon maschalsamling.

Kap. 4.

Kap. 4 visar — mer än de föregående kapitlen — en rad anklanger.

4: 1

שְׁמֵעוּ בָנִים מִוֹסֵר אֲבִי וְהִקְשִׁיבוּ לְדַעַת בִּינָה

Hören בנים på en faders förmaning, och lyssnen till att förstå בניה. Den frågan inställer sig osökt, om ej genom בנים i anklang med בניה skall givas en anspelning å ett ptc. pl. Qal av בין insiktsfulla. Härigenom förklaras, att ej det vanliga בני kommit till användning. I appellen assonans å ש. — V. 2 תשוב — בשוב. — V. 4 שמר — יתמר? — V. 5 תשכח — חכמה. I v. 6 möter ett av de tydligaste och mest ovedersägliga exemplen å rimanklang:

6 אל תשובה ותשמרה אהבה ותצרה

Det är att märka, att i intet fall har suffixet ensamt anförts som tillräckligt för rimanklang. Suffixen voro oundvikliga. Men här träder stammens sista radikal till. Första verbet i a »rimmar» med första i b genom קה, andra i a med andra i b genom רה. Dessutom assonans תצרה — תשכרה. — V. 7 upprepandet av קנ — קנ.

8 b קנ — תכבד כי תחבקנה

Anfört av Casanowicz s. 59 som alliteration mellan כ och ח, s. 29 med »perhaps». Här uppstår också frågan, om ej תחבקנה pekar tillbaka på v. 7:s trefaldiga קנה.

9 חתן לראשך לית חן עשרת תפארת תמנך

b som 16: 31; 17: 6 m. fl. möjligen även rimklang å חן i a.

11 ברך — הרייתך הירכתך — —

הירכתך pekar naturligtvis tillbaka på ברך i a, men intressant är också anklangen med הריתך.

12 בלכתך לא יצר צערך ואם תרוץ לא תכשל

»Om du går, skall ditt steg ej יצר, om du תרוץ — — תכשל. Anklangen från 12 fortsätter väl i 13 נצרה.

14 בארץ רשעים אל תבוא ואל תאשר בדרך רעים

Redan i a giver väl ב assonans, men tydlig är korrespondensen med רשעים mellan a och b. Till denna ljudkorrespondens cf. ovan 14: 32; 15: 28 m. fl. Den kunde fortsätta i följande vers פצה, cf. 13: 17—18, likaså באה och תעבר? Ovisst är också inom v. 15, om likhet förnummits mellan פצה och עבר. Linjen mellan 14 och 15 skulle fortsätta i v. 16 ירעו.

- 16 — לֹא יִשְׁנוּ — — — — — וּנְגֹזֶלָה שְׁנָתָם אִם לֹא יִכְשׁוּלוּ¹
 17 כִּי לִחְמוֹ לֶחֶם רִשְׁעִי וַיִּין חֲמָסִים יִשְׁחֹ
 18 וְאַרְחֵ צְדִיקִים כְּאֹרֶן נֶגַהּ הַיּוֹלֵךְ וְאוֹר עַד נֶכּוֹן הַיּוֹם

Liknelsen i v. 18 är tydligt ljudförklarande. »De rättfärdigas arar är såsom אֹר — —.» — V. 19 måhända korrespondens mellan כָּאֶפְלָה och יִכְשׁוּלוּ. V. 20 tydlig rimanklang:

- 20 — — — — — לְדַבְּרִי — — — — — לֹא מִרִי — — — — —
 22 — — — — — חַיִּים — — — — — לְמַצְאֵיהֶם וּלְכָל — — — — —
 23 — — — — — מְכַל — — — — — תּוֹצְאוֹת חַיִּים

[V. 23 ändras vanligen מְכַל till בְּכַל Frankenberg, Toy, K. B. H. De arameiska Ahikarspråken bevisa dock den massoretiska textens riktighet. Cf. Ah. 98: אֶמֶן כָּל מִנְטְרָה טַר פִּמָּךְ 24 לִזְוֹת שְׂפָתַיִם — — — — — עֲקֻשׁוֹת פֶּה — — — — — שְׂפָתַיִם 25 עֵינֶיךָ נִכְבַּח v. 26 מַעֲגֵל רִגְלֶךָ — — — — — 26—27 stickord רִגְלֶךָ.

Kap. 5.

5: 1 חֲבוּנָה בני — — — — — cf. 4: 1. — — — — — 2 יִנְצֹר 2 — — — — — מִזְמוֹת — — — — — לְשִׁמְךָ — — — — — מִזְמוֹת — — — — — 2—3 stickord שְׁפָתִי. Korrespondenserna i v. 3 äro så tydliga, som man gärna kan önska sig:

- 5: 3 כִּי נָפֶת תִּטְפֶּנָּה שְׁפָתֵי זֶרֶה וְחֶלֶק מִשְׁמֵן חֶבֶה

»תִּטְפֶּנָּה är det, som den främmande kvinnans läppar חֲבוּנָה — — — — — Märk den uppenbara anklangen פ + t-ljud i alla tre orden i a. Också b ljudförklarande: »Hennes חֶבֶה är חֶלֶק — — — — — Alliterationen å ח given. Till כ och ק cf. Casanowicz s. 29. Nästa vers lika uppenbar:

- 4 וְאַחֲרֵיתָהּ מֵרָה כְּלֶעֱנָה חֲדָה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת

»אחֲרֵיתָהּ är hon som חֶרֶב — — — — — Dessutom i b alliteration: »חֲדָה som חֶרֶב — — — — — V. 5 i slutet av halvverserna יִתְמָכוּ — — — — — מוֹת. 5—6 — — — — — רִגְלֶיךָ — — — — — 7—8 מַעֲלִיָּה — — — — — שְׁמֵעֵנִי — — — — — I och med 9—10 synes man åter få fast mark under fötterna:

- 9 — — — — — וְשִׁנְתָּךְ לְאַכְזָרִי

- 10 כֵּן יִשְׁבְּעוּ זָרִים כְּחֹךְ וְעֶצְבִּיךָ בְּבֵית נִכְרִי

»på det att du ej må giva dina år åt אַכְזָרִי, att ej זָרִים — — — — — och ditt arbete må komma i huset hos נִכְרִי — — — — — Förbindelsen är så tydlig, man kan begära. Lika intressanta äro nu korrespon-

¹ Läs med Q יִכְשׁוּלוּ.

denserna inom v. 10: »på det att icke יָשְׁבֵנוּ må זָרִים av din förmögenhet, och עֲבִירָךְ komma i huset hos נִכְרִי».

11 בשרה ושארך — — ב — ב —

12 — — שְׁנֵאתִי — — נֶאֱיָן —

Som ovan i v. 10 finnes även v. 12 samklang mellan שֵׁ וּשְׁ. Chiastisk korrespondens mellan de samklingande ljuden. Huru har jag icke שְׁנֵאתִי — —, huru har icke mitt hjärta נֶאֱיָן — —. V. 13 slutar — לֹא הִסִּיתִי — v. 14 börjar כִּמְעַט הִיִּיתִי. Inom v. 14 synes det åtminstone sannolikt, att כִּמְעַט och עָדָה givit anklang. V. 15 är säker:

15 — — מְבוֹרָךְ — — בְּאֶרֶךְ

Sammanställningen påminner om v. 11. Versen anförd av Casanowicz s. 48. 15 och 16 hållas ihop genom מִים.

16 יִפְצֹצוּ מַעֲיִנֶיךָ חֲצֹצָה בִּרְחֹבוֹת פְּלִי מַיִם

Tydlig assonans å וַצ, alliteration å מ. V. 17 לֵךְ לְבִידֶךָ V. 18 återigen omisskännlig:

18 יְהִי מְקוֹרֶךְ בְּרוּךְ וְשִׁמְחָה מֵאֲשֶׁת נְעוּרֶיךָ

»Må din מקורך bli ברוך — — Till yttermera visso återkommer denna anklang även i v. 19, och sammanbinder så 18 och 19, יִירֶךְ.

19 אֵילָה — וִיעֵלֶת — — — —

Även Casanowicz s. 46. 19—20 förenas genom תִּשְׁגָּה.

20 וְלִמָּה תִּשְׁגָּה בְּנֵי בִזְרָה וְתִחְבֵּק חֵק נִכְרִיָּה

I synnerhet ljudklangen mellan תִּחְבֵּק och חֵק är betecknande. Men även slutorden i a och b ha väl förnummits. Intressant är förknippningen mellan 20—21: — varför skulle du omfamna נִכְרִיָּה, ty (!) נִכְחָה Jahväs ögon äro רַבְּרִי — — V. 22 עוֹנֵהוּ יִלְכְּדֵנִי? alliteration i b חֲבִלִי חֲטָאתִי.

23 הִיא יָמֹת בְּאֵין מוֹסֵר — — — —

22 — יִתְּנֶךָ — 23 יָמִית? cf. v. 5. Mer viss synes förklaringen: »Han kommer att יָמִית genom bristen på מוֹסֵר», cf. 23: 13.

K. 6: 1—19 anses i allmänhet med rätta som ej hörande till den ursprungliga stommen i k. 1—9, se Wildeboer, Frankenberg,

Toy: varning för inlåttande i penningaffärer, språk över 'Lat', om 'Nidingen', ett talspråk, ställda vid sidan av varandra utan inre sammanhang. Detta går ej i stil med k. 1—9 för övrigt, där det är ett och samma tema, som upprepas: uppmanan att följa visheten och varningar för den främmande kvinnan. — 6: 1 רעד — ערבת. Förknippningen är tydlig v. 1 כפיד — v. 2 פיד (אמר) — v. 3 כת (רעד) כ; fortsätter även i 3 b התרפס. I 3 b observera alliterationen ויהב רעד התרפס.

4 אל תחן שנה לעיניך ותנומה לעפעפיד

I v. 5 märk כצפור — קצבי (även Hitzig »vermuthlich» (?הנצל)). Frågar man sig sedan, vad som givit anledning att nu låta ett språk över den late följa, så tycks det vara en rent yttre anklang mellan första ordet v. 5 הנצל och v. 6 קצל. Språken stå till innehållet så långt ifrån varandra, och överensstämmelsen i ljudlighet är så slående, att den närmar sig vits. Även inom språket om עצל finnas vissa förbindelselinjer:

6 — — — — נמלה —

7 — — — — קצין —

8 — — — — קציר —

9 — — — — משנתך —

10 — — — — שנות מעט תנומות —

Mycket tydligt 7—8. Myran, som icke har קצין —, ändå samlar hon i קציר sitt förråd, cf. även תקין — קצין. V. 8 paronomasien קציר — קצין (även Hitzig), cf. 10: 5; 26: 1. 8 a = 30: 25 b; v. 10—11 = 24: 33, 34. Även förbindelsen mellan språket om den late 6—11 och det följande 12—15 synes ha skett på grund av stickord.

11 — — — — כמהך — כאיש —

12 — — — — הולך — איש —

V. 13 visar en del assonanser inom versen:

13 קרבן בעינו מולל ברגלו מרה באצבעתיו

Redan de första orden i halvverserna men även מולל och första ordet i b assonera. Vidare korrespondera väl de två första och det sista ordet, möjligen בעינו och באצבעתיו. — I v. 14 uppstår

frågan, om ej תַּפְכִּית pekar tillbaka på v. 12 תַּקְשִׁית פֶּה, liksom בְּלִיעַל på בְּלָבוֹ. Säker är däremot v. 15:

15 עַל כֵּן פָּתַם יְבוֹא אִידוֹ פָּתַע יִשְׁבֵּר וְאִין מִרְפָּא

b = 29: 1. Där har ljudlikheten vunnits genom de sista orden i halvverserna, här genom de första. »פָּתַם skall hans fördärv komma, פָּתַע skall han krossas etc.» Vår vers anförd av Casanowicz s. 73.

16 שֵׁשׁ חֲנָה שָׁנָא יְהוּדָה וְשִׁבְעָה תוֹעֲבוֹת נַפְשִׁי

Mer ovisst är det givetvis, om נַפְשִׁי korresponderar med שֵׁשׁ i a (cf. לְשׁוֹן i v. 17), eller den svaga anklingen שִׁבְעָה och נַפְשִׁי.

17 עֵינַיִם — — יָדַיִם שְׁפָכוֹת דָּם נָקִי

»En styggelse äro יָדַיִם, som utgjuta דָּם.»

18 לֵב חֲרָשׁ מַחֲשָׁבוֹת אוֹן רִגְלִים מִמְּהָרוֹת לְרוּץ לָרֶעֶה

לֵב anses av Frankenberg, Toy som tillsats men kunde stå för alliterationens skull. Det förekommer i varianten 1: 16. I a klinga väl חֲרָשׁ (לֵב) och מַחֲשָׁבוֹת avsiktligt lika. 19 a = 14: 5 b. — 20 se till 3: 1. V. 21 visar väl korrespondens vid cesuren — תַּמִּיר עֲנָדָם.

23 כִּי נָכַ מַצִּיהָ וְתוֹרָה אֹרֵךְ וּדְרָךְ חַיִּים תּוֹכַחֹת מוֹסֵר

Liknelsen av תוֹרָה vid אֹרֵךְ är tydligt förklarande (även Hitzig anför likheten). Den påminner om 4: 18: De rättfärdigas אֹרֵךְ är som אֹרֵךְ. Observera vidare rimklangen å ר. a anförd av Casanowicz s. 45.

24 לְשִׁמְרֶךָ מֵאֲשֶׁת רַע מַחֲלָקָה לְשׁוֹן נִכְרִיהָ

V. 25 möjligen עֲפַעְפִּיהָ — יִפְּיָה. 24—25? תַּחֲדָךְ. — V. 26 betydelsen av a oviss, se kommentarerna. חַיָּא כִּכְרָה i a och יִקְרָה b klingat lika? 26, 27, 28 innehålla alla אִישׁ, 29 אִשָּׁה. V. 27 אִישׁ och אִשׁ i tydlig paronomasi liksom 26: 21:

27 הִיחַתָּה אִישׁ אִשׁ בַּחֲיוֹק — —

28 — — עַל הַנְּחָלִים וּרְגֵלָיו — —

29 לֹא יִנְקָה: b ?? בָּה a och הָבָא b giver väl förklarande ljudlighet: »Icke יִנְקָה den som נָגַע vid henne.» g och k cf. Casanowicz s. 28. Intressant är förbindelsen 29—30: 29 הִנְגַּע בָּהּ —

30 לַנֶּבֶב, då det är tydligt, att bilden om 'tjuven' har fallit mäs-
schalförfattaren i sinnet just genom sista orden v. 29. Inom
v. 30 נֶבֶב - יִרְעֵב.

32 נֶאֱמַר אֲשֶׁר חָסַר לֵב מִשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂה

»Den som אשה חסר - han fördärvar נפשו -». Lika evidenta äro
anklangerna inom v. 34:

34 כִּי קִנְיָה חֶמֶת גִּבֹּר וְלֹא יִחְמֹל בְּיוֹם נָקָם

»קנאה är mannens חמת», och b drar slutsatsen genom ljudan-
klangen: »icke יחמול på dagen för נקם». Detta קנאה pekar till-
baka på v. 33 קִלְיִן, och då också väl יחמול - חמת på תמחה och
32 מִשְׁחִית.

35 לֹא יֵשֶׁא פִּנִּי כְּלִי-לֶפֶר וְלֹא יֵאָבֵה כִּי תִרְבֶּה שָׁחַר

Förklarande rimanklang i b: »även om du תרבה gåvan, kommer
han ej att יאבה».

Kap. 7.

7: 1 בְּנֵי שֹׁמֵר אִמְרֵי וּמִצֻּתֵּי תַצֵּפֶן אֶתְךָ

V. 2 שֹׁמֵר - תִּרְחֹץ cf. 6: 20. 1 och 2 förbindas genom מצותי. Så
påfallande, att den ej gärna kan vara tillfällig, är korrespon-
densen mellan de första orden i v. 1—5: 1 שֹׁמֵר - 2 שֹׁמֵר 3 קֶשֶׁר
4 אִמֵּר 5 לְשִׁמְרֶךָ. 3 visar. den tydliga korrespondensen mellan
första orden i halvverserna (även Casanowicz s. 76), cf. 3: 3. —
V. 4 första orden i halvverserna מִדֶּע - אִמֵּר; 5 לְשִׁמְרֶךָ och וְרָהּ
cf. ovan till 6: 24, se för övrigt 2: 16. Det mest intressanta i
det följande är förknippningen mellan verserna, som man här
kan följa mera i detalj. V. 5 slutar med att säga om den främ-
mande kvinnan, att hon החליקה sina ord. V. 6 tar upp detta
genom skildrandet av något, vishetsläraren sett, och börjar »ty
בחלון — och genom gallret נשקפתי, och då (v. 7) såg jag bland
פתאים en yngling —». V. 8 pekar möjligen tillbaka på
נשקפתי v. 6. 9 fortsätter i v. 9 עֵרַב, möjligen פנה i v. 10
(אצל) נשף i v. 10 פָּנָה (?). V. 9 אישון klingar tydligt åter i v. 10 אשה. V. 10
פניה och פנה 12—13 סָרַרְתָּ i v. 11 נִצַּרְתָּ לְקִרְאָתְךָ
cf. till 25: 23—24. Man skulle alltså få följande schema:

4 אִמֵּר - - - -

5 לְשִׁמְרֶךָ - - - - הַחֲלִיקָה

6	בְּחִלּוֹן — — — נִשְׁקַפְתִּי
7	בְּפִתְּאִים — — —
8	עֵבֶר בְּשׁוֹק אֶצֶל פֶּנֶה — —
9	בִּנְשָׁף בְּעֵרֶב — בְּאִישׁוֹן — וּאֶפְלָה
10	אִשָּׁה לְקִרְאָתוֹ — — נִצְרָת —
11	סִרְרָת בְּבִיתָהּ — —
12	בְּרַחֲבוֹת — — פֶּנֶה —
13	פְּנִיָּה — — — —

Det är här ej fråga om självständiga språk, som radats till varandra, utan om sammanhängande text. En parallell kan man finna — i fråga om bruket av ljudanklanger — i ett sammanhängande stycke i Kohelet: 12: 1—7. Vanlig alliteration inom Koh. 12: 1—7. versen finnes ex. i v. 1 זָכַר — בּוֹרְאֵיךְ — בְּהִרְוֹתֶיךָ (cf. Casanowicz s. 49). V. 4 בְּשׁוֹק בִּשְׁפָל. V. 5 גִּנְאֵץ — הַאֲבִינוּהָ — אִדָּם — סוֹפְרִים. V. 6 חֲשִׁבֶר — הַבּוֹר. Här intresserar förknippningen mellan versraderna. Om man följer K. B. H:s uppställning får man:

2	הַשֶּׁמֶשׁ — — —
	הַגֶּשֶׁם — — —
3	שְׁמִרֵי הַבֵּית? — —
	הַטַּחֲנוֹת — — בְּאַרְבוֹת?
4	קוֹל הַטַּחֲנָה — — —
	לְקוֹל הַצִּפּוֹר — — —
5	מִנְבֵּה — — —
	הַשֶּׁקֶר וַיִּסְתַּבֵּל הַחֲנֹב וְתִפֶּר —
	אֵל בֵּית — — בְּשׁוֹק הַסּוֹפְרִים
6	הַכֶּסֶף וְתִרְצָן גִּלָּת — — —
	וְתִשְׁבֵּר — — וְנִרְצָן הַגִּלְגֹּל —
7	וַיִּשָּׁב — — הָאָרֶץ — —

Men jag återvänder till Proverbia k. 7. Även inom verserna kan man iakttaga vissa korrespondenser. V. 6 observera אֲשַׁנְבִּי אֲשַׁנְבִּי (?? חֲכִין בֵּיתִי — אֲשַׁנְבִּי) נִשְׁקַפְתִּי. Likaså v. 7 אֲבִינָה בְּנִים cf. 4: 1; 5: 1. (לְנֶכֶד חֶסֶד). — V. 9 בִּנְשָׁף — בְּאִישׁוֹן. V. 10 tydligt נִצְרָת לְקִרְאָתוֹ — בְּרַחֲבִית — תֹּאֲרֵב (väl även וִינָה). V. 12 i slutet av halvverserna תֹּאֲרֵב

(בחיך 1: 20; 22: 13), v. 13 נשקה - החזיקה. V. 14 korrespondera naturligtvis a och b genom שלב - *Casanowicz* s. 82. Även i det följande kan man iakttaga yttre förbindelselänkar mellan språken. Så väl redan de sista orden i 15—16 מצאך - מצרים. 16—17 מר - מרברים? 17—18 אהלים - אהבים. Mellan 19—20 är tydligen stiekord. לקח - רחוק? 20—21 לקח här använt i helt olika betydelser. 21—22 שפתיה - פתאם?

16 מרבדים רבדתי ערשי חטבות אטון מצרים

V. 17 קנבון - מר. V. 20 är ett typexempel, så klart framträder här ljudkorrespondensen:

20 צרור הקסך לקח בידו ליום הקסא יבא ביתו

Ljudlikheten har undgått de nyare kommentarerna. Hitzig där- emot anmärker: »Uebrigens klingt mit Willen כסא an כסך an, —.» *Casanowicz* anför versen s. 60. Även de sista orden i halv- verserna klinga lika בידו - ביתו, i synnerhet om hänsyn tages till att ד och ת äro besläktade och kunna alliterera. Också nästa vers innehåller en uppenbar ordlek:

21 הטתו ברב לקחה בחלק שפתיה תדחנה

Återigen har Hitzig en anmärkning om korrespondensen. »לקח, an welches sofort חלק — darum statt des Femin. 6, 24 gewählt — anklingen muss.» Genom anklangerna får לקח en central betydelse för förståelsen av språket. Man frestas att anföra Eitans tolkning av פתאם v. 22¹: »פתאם as an adverb derived from the noun פתי — — it signifies here 'like a פתי' i. e. 'stupidly' — —.» König, o. a. a. s. 293 sammanställer väl med rätta פתאם med פתאים v. 7 a som »allitterierende Wortdeutung». Vid talet om לקח och פתאים går tanken till den allegoriska tolkningen av den 'främmande kvinnan' i hennes motsättning till Visheten, men det skulle föra för långt bort att här ingå på frågan. Se Friedländer, Griechische Philosophie im A. T., Berlin 1904, s. 68—77. — V. 23 klingar יפלך samman med אלף. Till v. 24 cf. 4: 1; 5: 7.

27 דרכי שאול ביתה ירחות אל חדרי מות

Orden i b funnos redan i korrespondens i 18: 8; 26: 22, där med דברי. Här alliterera de lika tydligt å första ordet i a.

¹ I. Eitan, The crux in Prov. 7: 22, A. J. S. L. 1926 s. 63.

I motsats till den främmande kvinnans dunkla och smygande väsen träder nu Visheten upp:

8: 1 הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה

2 בראש מזמים עלי דרך בית נתיבות נצבה

V. 1 cf. 2: 3. Den andra versen lika uppenbar som den första. נתיבות kunde påminna om תבונה i v. 1. V. 3 tyckes קרת i slutet av a knytas samman med sista ordet i 4 a אקרא. 4 a alliteration å א:

4 אליכם אישים אקרא — — —

I slutet av v. 4 בני, i början av 5 הביני (cf. 4: 1; 7: 7). Intressant är i det följande, hur ljudkomplexet פת återklingar:

5 פתאים — — — —

6 ופתח שפתי מישרים — — —

7 שפתי רשע — — — —

8 נפתל ועקש — — — —

Korrespondensen sträcker sig genom fyra verser och torde knappast kunna tolkas som tillfällig. 8—9 hänga samman genom כל.

9 כלם נכחים למבין וישרים למצאי דעת

10 קחו מוסרי ואל כסף ודעת מקורוץ נבחר

I 10 b samma anklang som 16: 16. Även a och b korrespondera väl genom: Tag emot מוסרי — — och kunskap hellre än חרוץ.

11 כי טובה חכמה מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה

Rimklang å בה och alliteration å ח. חכמה förbinder 11 och 12. 12 a återigen rimanklang:

12 אני חכמה שכנתי ערמה — — —

V. 13 uppvisar באה ונאון שגא i a och b; v. 15 det dubbla מלכ; יחוקקו צדק; 16 det dubbla שר (med ארי?); v. 17 det dubbla אהב; v. 18 עתק וצדקה.

19 טוב פריי מקורוץ ומפו ותבואתי מכסף נבחר

Först och främst alliteration mellan פריי och פו, cf. vidare v. 10. Anklangen från v. 19 upptas genom ארה v. 20, vidare påminner

נתיבת om תבואתי, cf. 8: 1—2. — V. 20 בתוך נתיבות; v. 21 — אֶהְבִּי — קני — קדם alliterationen? v. 22 visar alliterationen אֶצְרִיתֵהֶם אֶמְלֵא. I det följande synas de olika verserna förbundits genom ljudkorrespondenser. Så återfinnes קדם från v. 22 även i v. 23, och fråga är, om ej detta sedan giver anklang med den säregna sammanställningen v. 24 נִכְבְּדוּ מִים, ehuru denna förbindelse mellan 23—24 blir ytterst hypotetisk; komplexet בר härifrån allitererar tydligt med v. 25. Observera vidare 22—23 מַפְעִלִי — מַעֲוֶה.

22 — — — קדם מַפְעִלִי —

23 — — — מַעֲוֶה — מַקְרָמִי —

24 — — — בְּ — חֹלְלָתִי — נִכְבְּדוּ מִים

25 בְּטֶרֶם הָרִים הַטְּבָעוּ לִפְנֵי גְבְעוֹת חֹלְלָתִי

V. 25 är signifikativ för det sätt, på vilket särskilda konsonantkomplex återkomma. בט återkommer tydligt, likaså komplexet רם, i början av versen.

27 בַּחֲכִינוֹ שְׁמִים שָׁם אֲנִי בַחֲקִי חָגַגְנָה עַל פְּנֵי תְהוֹם

b är anförd av Casanowicz s. 57, men även a är tydligt: »När han beredde שְׁמִים, var jag שָׁם». Den berömda skildringen över Visheten i det följande visar sig vara uppbyggd med ett spel å stavelsen חק: 27 Visheten var närvarande, då Jahvā חק ett valv över vattendjupet, 28 då han fäste שחקים där uppe — — 29 när han satte för havet חקי — — när han חוק jordens grundvalar 30 — — då var jag משחקת inför honom — — 31 משחקת på hans jordkrets».

27 — — — בַּחֲקִי — — — תְהוֹם

28 — — — — — בְּאִמְצוֹ שְׁחָקִים — — — — — תְהוֹם

29 — — — — — בְּשׁוֹמוֹ — חָקִי — — — — — בַּחֲקִי מִסְדִּי(?)

30 — — — — — שַׁעֲשׁוּעִים — — — — — מִשְׁחָקָה — —

31 — — — — — מִשְׁחָקָה — — — — — וּשְׁעָשְׂעִי

30 — — — — — וְאַחִיהָ אֶצְלוֹ אֲמֹן וְאַחִיהָ שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם — —

I α alliteration å α, till β cf. sådana uttryck som 27: 24 m. fl. V. 22—31 — fränsett senare interpolationer, glossor o. dyl. — bilda en enhet tydligt avgränsad från de omkringliggande verserna, se t. ex. W. Schenke, Die Chokma, Kristiania 1913,

s. 15 ff. På ett överraskande sätt överensstämma härmed ljud-
anklangerna som förbindelselänkar mellan verserna, som här tyd-
ligt sträcka sig just över 22—31. Märk särskilt חק 27—31. När
32 börjar det nya stycket med בנים så utgör detta visserligen en
länk till v. 31 בני. 32—34 utgöres förbindelsen av שמע. V. 32
— — — שמע לי לשקד על דלתתי יום יום לשמר — 34 — שמעו (— אשר) — ישמר
V. 35 cf. till 18: 22 s. 174. V. 35 uppbyggd å ett känt maschal,
cf. 18: 22, blott att 'kvinna' har substituerats av 'Vishet'. — V. 36
visar en tydlig alliteration i a:

36 וחטאי חֲמֵס נִפְשׁוֹ כֹּל מִשְׁנֵאי אֲהָבוֹ מוֹת

»Den som חטאי han חֲמֵס sig själv — —», cf. מִשְׁנֵאי och חֲמֵס?
[Svagt נִפְשׁוֹ — מִשְׁנֵאי cf. 29: 10.]

K. 9 innehåller en rad tydliga ljudkorrespondenser. Redan i Kap. 9.
den första versen:

9: 1 חֲכָמוֹת בִּנְתָּהּ בֵּיתָהּ חֲצֵבָה עֲמֹרִיָּה שְׁבַעַה

är paronomasien i a uppenbar. Halvverserna börja båda å ח
(שְׁבַעַה — — חֲצֵבָה ע — —?). V. 2 fortsätter med tydliga rimklanger:

2 טְבַחָה טְבַחָה מִסְכָּה יִיקָה אֶף עֲרָכָה שְׁלַחָה

טְבַחָה påminner om חֲצֵבָה i v. 1, men mer slående är förbindelsen
2—3. V. 2 slutar med att Visheten har iordningställt שְׁלַחָה. I
otvetydig paronomasi härmed säger v. 3 hon har שְׁלַחָה sina
tjänarinnor» (även Hitzig) (עֲרָכָה — נַעֲרָתֶיהָ).

3 שְׁלַחָה נַעֲרָתֶיהָ תִּקְרָא עַל נָפִי מִרְמֵי קֶרֶת

Säkert ha här halvversernas sista ord klingat samman.

4 מִי פָתִי יֹסֵר הִנֵּה חֶסֶד לֵב אִמְרָה לוֹ

Den enfaldige יֹסֵר hit, och חֶסֶד till förstandet — (cf. inl. s. 9
till tolkningen av Pr. 6: 32), men även רֵל har väl förnummits
som ljudlikhet. Genom אִמְרָה klingar versen samman med v. 3,
så att man alltså får v. 1—4 förbundna:

1 — — — חֲצֵבָה — — —

2 טְבַחָה טְבַחָה — — — עֲרָכָה שְׁלַחָה

3 שְׁלַחָה נַעֲרָתֶיהָ — — — מִרְמֵי —

4 — — — אִמְרָה — — —

Ahikar.

De arameiska papyrerna ha bevarat en vishetsskrift, insprängd i en legend, till karaktär rätt lik Proverbia. Visserligen hållen i mer personlig stil än huvudstommen i Proverbia 10—22: 16; 25—29, med imperativ, tilltalet 'min son', första och andra person m. m., men dock med tillräckligt stora överensstämmelser att förhjälpa oss till en vidare syn på Proverbia och att insätta den israelitiska maschaldiktningen i ett internationellt sammanhang. Ovan ha upprepade gånger anförts paralleller. Det allmänna innehållet, den religiösa och moraliska färgtonen förete åtskilliga anknytningspunkter. Det skulle föra för långt bort att i detalj ingå på detta. Här intresserar en fråga. Kunna även i den arameiska Ahikartexten påvisas några tydligt avsiktliga ljudkorrespondenser, ordlekar, eller vad vi vilja kalla dem? Frågan ligger något invecklad. Ty den arameiska versionen är ej original. Den anses i allmänhet som översättning från babyloniska, måhända över persiska eller under Persian influence. Se Cowley, *Aramaic Papyri of the fifth Century b. C.*, s. 205 ff.¹ Här gäller

¹ Cowley s. 206 anför som bevis för dess babyloniska ursprung: Senacherib och Esarhaddon äro nämnda i rätt ordning (omvänt i de senare versionerna), namnen korrektare än i G. T., namnen Nadin och Nabusumiskun äro rent babyloniska, så bruket av אֱלֹדִים (pl. = ilāni) och שִׁרַשׁ som en gud.

Mest påfallande synes mig likheten mellan Ah. 92 ff. och ett språk, som Weber, *Die Literat. d. Babylon. u. Assyr., Der alte Orient, Ergänzungsbd.* 2, 1907 s. 310 anför (utan att dock ställa Ah. till jämförelse):

»Gib Speise zu essen, Wein zu trinken,
Trachte nach der Gerechtigkeit, Sorge und ...
Das ist wohlgefällig vor Samas und er wird es vergelten mit Gu[tem].

Gf. Ah. 92 (enl. Cowley): »Two things are a merit?, and of three *there is a pleasure to Shamash: [one who drinks wine and gives it (to others)], 93 Behold, this is precious [before] Shamash». Langdon, *A Tablet of Babylonian**

alltså, vad ovan framhållits angående överförande av egyptisk vishetsdiktning till hebreiska s. 192 f. Är den arameiska versionen ett översättande ord för ord av ett babyloniskt original, har man ej rätt att vänta »ordlek». Men är den ett fritt återgivande, kunde det förekomma. Nu finnas lyckligtvis en hel del andra versioner av Aḥikar, och jämför man papyrerna med den, finnas där så djupgående olikheter både i legenden och ordspråken, att det ej kan vara tal om rent överflyttande från ett språk till ett annat av materialet. »— — the coincidences between its text and the later Aḥikar texts are so few, that we are almost disposed to believe we have stumbled upon another collection of Aḥikariana (if I may coin a word!). An the other hand, if the collection should be diverse, it is also similar; — —» (J. Rendel Harris i Conybeare etc., *The Story of Aḥikar*, s. XCIII). Man har alltså att gå utifrån, att stora förändringar skett med den ursprungliga maschal-samlingen. Ständigt ha nya språk lagrats till det gamla. På intet område har väl friheten varit så stor som i vishetsskrifterna. Främmande vishet har stått högt i ropet. Vishetsdiktningen är internationell, från alla himmelens väderstreck har den sugit till sig material. Man har i den arameiska papyrusversionen att räkna med 1:o babyloniskt gods, 2:o ursprungligt arameiska maschal, ev. 3:o hebreiskt och från annat håll lånat material. Men ligger saken så, är det av största intresse att undersöka, om även här kunna finnas spår av den ljudkorrespondens, som det hebreiska maschalet så ofta begagnat sig av. (Den bekvämaste editionen av arameiska Aḥikar i Cowleys ovan anförda arbete, efter vilket här nedan citeras. Textens ofta fördärvade och svårtydda gestalt försvårar ej så litet förståelsen.)

Redan har anförts förbindelsen mellan 91—92, som ej gärna kan vara tillfällig (ovan s. 88). Härmed är alltså påvisat ett ställe, där principen på ett så evident sätt som möjligt kommit till användning. Förbindelsen mellan 91 och 92 är emellertid intimare än s. 88 framhållits. Ty även צפריא 91 giver tydlig anklang med שפירא 92. חמר 91—92 pekar tillbaka på חמר 90 och — på חמר i inledningsversen 79, där man tvistar, om det betyder 'åсна' (Nöldeke, Ungnad) eller 'vin' (Perles, Cowley).

Wisdom, *Proceedings of the Soc. of bibl. Arch.* 1916 s. 107 påpekar, att det i babylonisk vishetslitteratur vanliga »it is pleasing unto Shamash» också förekommer i Aḥikar. Han anför även en del andra paralleller.

Ingressen visar kanske redan den alliteration: 79 »Vad (מהו) är חסד än חסד נשר בלגותא». 80 ברא, 81 ברך, 82 ברי. Tydlig är förbindelsen, när 82 säger »om אמהאנך, min son», och 83 därav tager anledning att giva ett regelrätt maschal, som just börjar med מהא (till detta cf. Pr. 26: 3). 83 slutar med – לכל עבדיך, och så löper tråden vidare till 84 עבר, således en regelrätt stickordsförbindelse:

81 --- בַּרְד ---
82 - אִמְתָאנֶךְ בְּרִי -
83 - מֵחֲמָה --- עֲבוּרִיד -
84 --- עֲבַר ---

Ej bevisande blott värd att notera är en sådan alliteration som 86 *חֲסִידָה לֹאִילָה בְּתֵרֶר סִירָא* – 88, cf. Pr. 31: 18 a, eller 88 – 86 *חֲסִידָה לֹאִילָה בְּתֵרֶר סִירָא*. Det sista ordet läser Cowley *ד* men Ungnad *ד*¹. I papyrerna är tecknet detsamma för båda ljuden. Cowley anmärker: »סִירָא or סִירָא no doubt means 'lair' or something similar, but the word is unknown». Både 91 och 92 stå *חֲסִידָה* och *חֲסִידָה* i paronomasi. (95 – 96 *חֲסִידָה בְּלִיָּה בְּלִיָּה* (?) – 96 *חֲסִידָה בְּלִיָּה בְּלִיָּה*). Mer vikt är väl att lägga vid 96—97, om texten här verkligen får läsas: 96 *חֲסִידָה בְּלִיָּה בְּלִיָּה* och så 97 grunden till uppmaningen – 97 *חֲסִידָה בְּלִיָּה בְּלִיָּה*. I det följande är förbindelsen genom stickord och samma ljudkomplex' återkommande tydlig. 97—99 handla alla om *חֲסִידָה*. (98—99 *חֲסִידָה בְּלִיָּה בְּלִיָּה*). 100 anknyter genom *חֲסִידָה*. (99—100 *חֲסִידָה בְּלִיָּה בְּלִיָּה*) »is quite conjectural, but a repetition of the word restored in l. 99 would be natural in this style» (Cowley). Även *חֲסִידָה* både i 99 och 100:

99 — — — פמך — — [לאחר]ך — עיזי — פם — —
100 — — — ' — — [לאחר]ך — — עיזי — — פמ[י]ך

I och med 100 öppnas en rad av språk över konungen, cf. Pr. 16: 10-15; 25: 2—7. Kungaspråken sträcka sig i Ahikar 100—108. Första delen av 105 och senare delen av 106 falla utom sammanhanget av konungaspråk, och hallas isär av ett insprängt dylikt. Intressant är emellertid att se, huru dessa båda icke-konungaspråk innehålla stiekorden זכריתא (fätal) וזררתא (slän). Instruktivt är hopkedjandet av 97—98:

¹ A. Ungnad, *Aramäische Papyrus aus Elephantine*, Leipzig 1911, s. 70.

97 — לֹחֶן פֶּמֶךְ אֲשַׁתֶּמֶר לֶךְ אֶל יְהוָה טִרְפִּיךָ

98 מִן כָּל מִנְטֵרָה טִרְפֶּמֶךְ — — —

Här skulle man väl kunna tala om en verklig ordlek: »Bevara din mun, låt den ej bli טרפיך, utan פמך, —».

Om 99 verkligen skall läsas, som Cowley gör, innehåller den en tydlig alliteration: 99 אחרי — אחרי — ולאחור. 99 עזר — עזר? 100 רפא — רפא? — 100 förstås också bäst, om det uppfattas som en verklig ordlek. I de föregående språken är, som påpekats, den tydligt sammanhållande länken פמך. 100 kommer så över till konungens tal och säger:

100 רֶכֶךְ מִמְלַל מֶלֶךְ שׁוֹךְ וְעוֹזֵה מִן סִכִּין פִּמְלִין

»Konungens tal är milt, dock skarpare och kraftigare än en tveeggad kniv», översätter man, men ordleken kommer först fram genom det arameiska: »Konungens *tal* är skarpare än en *tvenunnad* kniv, en kniv med två munnar». 101 אלתקים — קשה — קדמתך? I 103 möter ett språk, som på ett lika eklatant sätt som någonsin Proverbiamaschalen använt ljudkorrespondenser:

103 קִדְמַת מֶלֶךְ הֵן פִּקִּיד לֶךְ אִשָּׁה יִקְרָה הִי עֵבֶק עֲבֹדָהּ אֶלְתָּהֵן שֶׁק עֲלִיךְ — —

»Iqra en konung, om något är פקיד åt dig, då är det en eld iqra», en tydligt förklarande, ljuduttydande förmaning. Försättningen är också allitererande עבך עבדה, cf. därefter שק עליך med עבך עבדה? Detta språk, som även omfattar början av 104, sammanhålls med det följande, resten av 104, ej blott genom מלך utan även genom אשה. Inom 104 — till stilen cf. s. 34 — förbindas det första och tredje paret genom איש — אשה. — 105 ועררתא מרתא. Ovedersäglig är anklangen i 108:

108 שִׁפְרֵי מֶלֶךְ — — וִיקִיר הֲרָה לִדְרָכִי אֶרְקָא בְּנִיחָא

Orden i b äro tydligen valda för alliterationens skull. »הרה är iquir för drכי i lugu på ארקא». Lika uppenbar är anspelningen i senare hälften av 109:

109 מֵאֵן טַב כֶּסֶף (ה) מְלָה בִלְבָבָהּ (וְהוּ זֵי) תְּבִיר הִנִּפְקָה בְּרָא

»Ett kärl, som är תביר, låter saken gå ברא», lika tydligt som 103. I och med 111, 112 möta två språk till stilen överensstämmande med språk i Pr. (cf. särskilt k. 25—27). Liksom vi i Pr. funnit, att ljudkorrespondenser fasthålla de båda liknelserna sinsemellan

och med slutsatsen — se 26: 1, 2, 3; 27: 3 ovan s. 48, 82, 84 — så kan detsamma också iakttagas i de liknande arameiska maschalen. Tag exempelvis 111:

111 נשאתי חלא וטענת מלח — — —

och ställ bredvid detta Pr. 26: 1, 2, så faller likheten genast i öppen dag:

Pr. 26: 1 כשלג בקיץ וכמטר בקציר — — —

2 כצפור לנוד כדרור לעוף — — —

Ab. 112 נשאתי תבן ונסבת פרן ולא איתי זי קליל מן תותב

112, förbundet med det föregående genom samma början נשאתי och b ולא איתי זי samt stilen. Notera först i a korrespondensen mellan de båda bilderna נסבת - נשאתי - פרן; תבן(?), men tydligast är förbindelsen mellan bild och tillämpning: Jag har lyft תבן och נסבת smulor(?), men intet är lättare än תותב.

De anklanger, som man kan leta upp i de följande verserna, verka mer tillfälliga och ha ej gärna kunnat undgås. 118 אכסנכי - 119 אנשא - 120 תונושא - 121 תונושא - 122 אנשא - 123 אלהן - 124 אלהן - 125 אלהן. Språket 123 b—124 a אלהן - אלהן; 124 b—125 אנשא - אלהן. — 125 ישתובן? שתר? I det följande synes 126 närmast höra samman med 128, 127 med 129. I 128 finnes ett av de vackraste exemplen på en verklig ordlek:

128 הן - - - הרכבת חטך לצדיק מנך חטא מן אלהן הר

»Om du spänt din båge och skjutit חטך på någon rättfärdigare än du, så är det חטא inför Gud.» Cowley anmärker även i noten »a play of words». Ligger saken nu så, kan man ej undertrycka en misstanke, att det är avsiktlig kombination, när följande språk, som till innehållet står utan samband med det föregående maschallet, ger חטתא och omedelbart föregås av רגנא i anklung med 128:

128 - - - - - חטא - - - חטך - - - חטתא - - -

129 - - - - - רגנא וחטתא - - -

129 har kommit med uppmaningen זך, och 130 fortsätter om זפתא. 131 lämnar ett verkligt maschal som tillämpning, väl avsiktligt allitererande:

131 - - - זפתא חליה כזי חסיר ומשלמותה ממלא (ב)

Ben Sira.

Teorien om ljudanklangernas avsiktliga användning i maschal-litteraturen vinner sin bekräftelse ej blott i Ahikar, således i utom-israelitisk maschaldiktning, utan även i den senare Ben Siras hebreiska sentenser. Jag har redan haft anledning att anförä namnförklaringarna i fädernas beprisande k. 44 f. Nu maste undersökningen utsträckas även till de övriga partierna. Beträffande stilen får i övrigt hänvisas till Baumgartner, Die literar. Gattungen in d. Weisheit d. Jes. Sir. Texten finnes bekvämast tillgänglig i R. Smend, Die Weisheit d. Jes. Sir. och N. Peters, Der jüngst wiederaufgef. hebr. Text d. Buches Ecclesiasticus. I sina kommentarer, Smend, Die Weisheit d. Jes. Sir. erklårt, Peters, Das Buch Jes. Sir., Exegetisches Handbuch zum Alten Testament herausgeg. v. J. Nikel Bd 25, ha dessa här och var påpekat Ben Siras förkärlek för Wortspiele. En närmare undersökning visar också, att ljudanklangerna ej tillfälligt dyka upp här och var utan förekomma så ofta, att det blir fråga om en stilegendomlighet för maschalet. Mer tillfälliga ljudlikheter möta naturligtvis också här, om vilka det är omöjligt avgöra, hur långt den avsiktliga korrespondensen sträcker sig.

Så noterar jag 3: 8 מַעֲשֵׂה - מַאֲמָר; 13 כָּל יָמַי - תַּכְלִים; 14 תַּחֲהָה Kap. 3.
 16 בִּוְהָ - בִּוְהָ; 17 בְּעֵטָה - בְּעֵשֶׂרֶךְ; 20 רַבִּים רַחֲמֵי. Tydligt ordförklarande synes däremot v. 21 b:

21 — — — יִחֹק מִמֶּךָ אֵל תַּחֲקִיר

Vad som är יִחֹק utöver dig, sök ej att תַּחֲקִיר! Paronomasiën framträder så slående, att den maste tolkas avsiktlig. Likaså väl även v. 23:

23 בִּוְתֵר מִמֶּךָ אֵל תִּמְרַ כִּי רַב מִמֶּךָ הָרָאִית

I det som är יִחֹק utöver dig, skall du icke תִּמְרַ, ty mycket utöver dig (ditt förstånd) הָרָאִית. Men i a sträcker sig korrespon-

densen väl även över מ. 21 תדרוש 22, הורשית 23 נסתרות, הראית 24? Ännu mer evident är korrespondensen i' 24:

24 כי רבים עשחוני בני אדם ודמיונות רעות מתעות

»Många äro hugskotten hos sönerna till אדם, onda דמיונות föra vilse.« מיונות är uppenbart föranlett av det omedelbart föregående ordet. Märk även rimklängen i slutet av versen.

25 באין אישון יחסך איר — — —

De två första orden både alliterationsspel och rimklang; med dessa allitererar det sista ordet, som i sin tur företer rimspel å ר. 25 a giver bilden, till vilken 25 b är tillämpningen. — 26 mer tvivelaktigt. Möjligen får man sätta de två första orden i a לֵב כבד i relation till אוֹיֵב טובית. Förklarande är väl 27 a:

27 לֵב כבד, ירבו מכאביו — — —

»Ett hjärta, som är כבד, många bli מכאביו.« Genom de två första orden förbindes versen med föregående. 27—28 מֵכַת — מכאביו. V. 29 väl den vanliga paronomasien — תשמה חכמה cf. Pr. 10: 1; 15: 20; 23: 15; 27: 11.

30 אש לוהטת יכבו מים כן צדקה תכפר חטאת

»Vatten släcker en eld לוהטת, så sonar allmosor חטאת.« Måhända har man då rätt att utsträcka korrespondensen längre: även till יכבה och תכפר.

Kap. 4. 4: 1 בני אל תלעג לחיי עני ואל תדאוב עיני מר רוח

»Min son, bespotta(?) ej livsunderhållet för עני, och bedröva ej heller עיני hos den sorgsne.«

2 נפש חסירה אל תפיה ואל תחמיר מעי דך

Beträffande placeringen av 2 b se Smend. »En själ חסירה må du ej bringa att stöna (? Smend), ej תחמיר den betrycktes sinne.«

3 — עני — — ואל תמנע מתן ממסין

I b är väl korrespondensen å מן säker. Mer oviss blir givetvis עני — תמנע. V. 4 notera וַל och מְרַכֵּךְ, cf. Pr. 22: 22. Tydlig alliteration i v. 6:

6 צועק מר רוח — — ובקול צעמחו ישמע צורו

»Om den bedröfvade ציעק i sin smärta, så hör צירו på צעקתו.» Smend föreslår ורצרו, men Peters behåller texten. V. 7 הפאת - נפשך? V. 9 uppenbar ordlek.

9 הושע מוצק ממציקו ואל תקין רוחך במשפט ישר

»Rädda מוצק från מציקו, ej må din själ תקין etc.» På så sätt skulle תקין få sin förklaring. Smend anmärker: קרין passt zu רוח weniger gut» och föreslår תקצר. — V. 10 »Var som en fader för יתומים och תמר maken för änkorna.» Ännu mer framträder ordleken i v. 11. Här möter nämligen den tydliga paronomasien בבנים - בניה, som vi redan stött på i Pr., cf. framför allt 4: 1. Här i B. S. har också Peters (kommentar 1913) sett ordleken: »'Söhne' steht im Sinne von 'Schüler'». בבנים spielt mit בניה. Der Sinn des *etymologisierenden Midrasch* ist: Ein Sohn (בן) sei 'aufmerksam' (מבין). — En uppenbar ordlek finnes i 17 ff. Här tycks emellertid texten vara i oordning. Smends 17 c står mellan 19 a och dess variant. Peters anser Smends 17 c + varianten till 19 a som tillsammans en variant till hela v. 19. Följer man Smends anordning av verserna, erhållas följande tydliga ljudanspelningar:

17 c — — — ויסרתיהו באסורים

18 b — — — וגליתיו לו מסתרי

19 אם יסור ונטשתיהו ואסגירנו לשדדים

Variant till 19 a — — — אם יסור מאחרי אשליכוהו. Intressant är här Peters' iakttagelse (1913). Han lägger märke till das Wortspiel: »und ich nehme ihn in Zucht mit den Seilen'. Dazu ist 6, 22 zu vergleichen. Vielleicht liegt übrigens hier wie dort eine Anspielung auf das Geschlecht des Ben Sira vor; darin würde die Idee stecken: בן סירא legt die Seile oder Fesseln (אסורים) der Zucht (מסור) an. Peters' iakttagelse, att יסרתיהו och אסורים bilda en ordlek är naturligtvis alldeles riktig. Blott skulle han utsträckt den även till 18 och 19. Ty det är utan vidare klart, att ljudanspelningen även fortsätter i: jag uppenbarar för honom מסתרי. Om han יסור, stöter jag bort honom, och אסגירנו åt plundrare. Även i varianten till 19 a. — Mer tillfälliga synas sista orden i 21 a och b חן - עין - נפשך. 22 a פנים, vidare rimklang 24 b חן, תבונה במענה לשון, men tydligt framträder väl först åter v. 26:

26 אל תבוש לשוב מעון ואל תעמוד לפני שבלת

»Du skall icke **שוב** att **שוב** från synden, stå icke upp mot **שבולת**.» De två förstnämnda stå i chiastisk korrespondens. De påminna så om det av König o. a. a. s. 295 anförda Mi. 1: 11 **בשת** — **ישובת**. I b förklaras tydligen det sista ur innehållets synpunkt underliga ordet av anklangen med a. Smend antar, det betecknar: »die von Gott verhängte Strafe.» — V. 27 försvinner språkets point helt, om man ej gör klart för sig ordleken. Cf. Peters (1902 i hans kritiska noter): »Beachte auch das Wortspiel **אל תצע** — **אל תשא**.» Hela pointen ligger naturligtvis i motsatsen mellan dessa begrepp 'lägga ned', 'upphöja', som till det yttre klinga så lika. Med dessa klingar också tydligt samman nästa vers: »Ända till döden **היעצה** för rätten —.» — Allitererande är tydligt ordparet i 29 **רפי ורשיש**. — V. 30 **מיוח ומתיבא**? I det närmast följande inga tydliga anklinger.

Кap. 5.

5: 4 det vanliga stereotypa, allitererande uttrycket **ארך אפים**. Klart allitererande 6 a—d:

5: 6 ab	ואמרת רחמיו רבים ל רחב עוונותי יסלח
cd	כי רחמים ואף עמו ועל רשעים ינוח רגזו

Redan a är den förklarande förbindelsen uppenbar, likaså d: »över **רשעים** vilar **רגזו**», och även hopkedjandet av a—b, c—d. — V. 7 ab **תחברך** — **תאחר**? V. 10 sista orden i a och b **ברך** — **רעתך**. Som avsiktlig ljudkorrespondens får anses 13:

13 **קבור וקלון ביד בוטא ולשון אדם מפלתו**

ett regelrätt maschal. Redan sammanställningen av de två första orden giver alliteration och assonans. Tydligt ordförklarande är: **קבור** är **בוטא** **ביד**. Förbindelsen mellan verserna: 12—13 **יד** cf. sista orden **מפלתו** — **על פיך**; 13—14 **לשון**; 14 a—d **בעל שתיים**. — 14 framträder också ljudlikheten:

14 ab	אל תקרא בעל שתיים ובלשונך אל תרגל
cd	כי על גב נבראה בשת וחרפה רעה על בעל שתיים

ab »Ej må du kallas **בעל שתיים** och **בלשונך** ej bedraga.» När 14 c kommer att tala om **גב**, faller detta till synes ur sammanhanget, där 'tjuven' ej hör hemma. Men förhållandet blir ett annat, om man lägger märke till, att första orden i 14 c giva en återklang av sista ordet i 14 b. Förbindelsen har en slående parallell i Pr. 6: 29, 30, där det i 29 är tal om »nästan hustru», och versen

slutar med הַנֶּעַב בָּהּ. Följande vers går så över till גָּנַב. — Aven i 14 cd är בעל שְׂתִים det, som står i centrum av diskussionen, och i ovedersäglig korrespondens med detta begrepp står sista ordet i c. Hela c inordnar sig så smidigt i sammanhanget.

5: 15—6: 1 a: «I litet eller mycket ej תִּסְחַת, och תַּחַת en vän bliv ej en fiende.» I v. 1 bd ligger väl även en korrespondens vid cesuren mellan תִּירַשׁ och אִישׁ רַע. Mellan 1—3 märkes förbindelselinjen 1 תִּירַשׁ, 2 שׁוּר, 3 תִּשְׁרַשׁ. V. 4 har man måhända åter rätt anförä som exempel under hänvisning till 5: 15—6: 1.

4 כִּי נִפֶּשׁ עוֹה תִּסְחַת בַּעֲלִיהָ וְשִׁמְחַת שׁוֹנֵא תִּשְׁיֵג

Tydligare än dessa exempel framstår dock v. 5:

5 חֵיד עֵרֵב יִרְבֵּה אוֹהֵב וְשִׁפְתֵי חֵן שׁוֹאֲלֵי שְׁלוֹם

a är så uppenbart ordförklarande, man gärna kan önska. Ett tal, som är עֵרֵב, det är givet, att det är יִרְבֵּה vännerna. חֵיד tas upp i b genom det därmed allitererande חֵן, och slutligen möter paronomasien mellan de två sista orden. 5—6 שְׁלוֹם. Ända t. o. m. v. 17 behandlas 'vännen'. Någon tydligare anklang finnes blott i 9 b mellan חֲרַפְתָּךְ och יִחְשִׁיךָ. Resten av kapitlet är en uppmäran att följa visheten.

19 כַּחֲוֹרֶשׁ וּכְקוֹצֵץ קֶרֶב אֵלֶיהָ וְקוֹה לִרְבֵּה תְּבוֹאֶתָהּ

Tydlig ordförklarande liknelse ligger i: Såsom en קֶצֶץ skall du קֶרֶב till henne.» קֶרֶב tages också upp genom b, både ק och komplexet רַב. I 19—21 notera 19 מִתֵּב — 20 חֶסֶב — 21 יֵאָתֵב?

22 כִּי הַחֲכָמָה כְּשֵׁמָה כֵּן הִיא וְלֹא לִרְבִּים הִיא נִכְוָחָה

Så Smend. Smend förnekar, att man här skulle ha att söka en ordförklaring (som i 43: 8). Eine Etymologie des Namens חֲכָמָה oder חֲכִימָה sucht man hier übrigens mit Unrecht. Dock ger redan חֲכָמָה en viss anklang med נִכְוָחָה, cf. Pr. 15: 31. Och framför allt: hebreiska texten läser חֲכִימָה. Peters i sina kritiska noter (1902) säger: «Dass ein Wortspiel מִזְכָּר — מִזְכָּר beabsichtigt ist, scheint mir jetzt nicht mehr zweifelhaft zu sein. Denn T. hat חֲכִימָה und V. 30 מִזְכָּרָהּ. I noten anför han andra uppfattningar: «Herk. schloss seitdem auf Anklang an מִזְכָּר, Bacher (J. Q. R. XII, 277) an מִזְכָּר, F. Perles vermutete ein Wortspiel zu נִכְוָחָה, von der Konjektur חֲכָמָה (st. חֲכִימָה) ausgehend. Likasa

Peters 1913: »So erscheint beabsichtigt das Wortspiel מוסר = *Zucht* und מוסר = *Fessel*; das legen v. 24 und 25 nahe. Es könnte sogar ausserdem eine Anspielung auf den Namen der gens des Autors (אסירא) von אסר = *fesseln*; s. die Prolegomena) vorliegen (s. Ta LIII) und damit auf sein Buch. — —. Wenn מוסר auch die *Ehrenkette* oder *Adelsfussspange* bedeutet (s. N. Peters in Th. und Gl. 1912, 661 ff.), ist das Wortspiel noch inhaltsreicher; s. v. 28—31. Es sei auch noch auf das Wortspiel in dem Zusatze zu 4, 19 verwiesen (ויסרתיהו באסורים).» Acceptorar man Peters tolkning, får man naturligtvis lov läsa שמה och הוא i b. I a läser hebr. texten הוא. — V. 24 innehåller, som Peters påpekat, en ordlek (versen saknas å hebreiska):

24 a και εἰσένεγκον τοὺς πόδας σου εἰς τὰς πέδας αὐτῆς, —

»Lat ahmt mit *pedes—compedes* offenbar das Wortspiel des Gr. (πόδας — πέδας) nach» (Peters 1913). Efter Peters vidare i v. 25: »תחבולותיה T spielt mit חבליה v. 24 und חבלתה v. 29.» — V. 27 חקר och החקתה som ovan 3: 21. — V. 30 läser Smend עדי. Texten har עלי. Peters (1913) ser häri en ordlek: »עלי» (*Brett*; Wortspiel mit עול = *Joch*!).» 30 b פתיל תכלת? 31 בגדי — כבוד? — I 31 b den vanliga av rimklang föranledda förbindelsen עטרת תפארת cf. Pr. 16: 31; 17: 6 m. fl. — V. 35 visar väl korrespondens vid cesuren: — לשמע ומשל. — Sammalunda v. 36 vid cesuren: — ושתחיהו ותשחק.

Kap. 7.

7: 1 ligger pointen i den betydelsen yans רע kan få: »moraliskt» ont och olycka. »Gör icke רע, så träffar dig ej רע.» Språket är parallellt med vårt: »Den illa gör, han illa far.» V. 4 ממשלת וממלך? och מושב? V. 6 השבית — תבקש? Möjligen förbindas 6 b—c: »— om du ej har kraft att göra slut på ודון, på det att du ej må frukta för נריב —.» — Däremot föreligger väl säkert korrespondens i 7 a: שער — תרשיעך, samma paronomasi som Pr. 14: 19. — V. 8 »Begå ej för andra gången חט, ty genom אחת går du ej fri.» Möjligen med Peters, Smend חט חטאת för חט. Till anklangen cf. Koh. 4: 12. — V. 10 »I bönen skall du ej תתקצר och i צדקה ej visa försummelse.» Både 8 och 10 visa ljudkorrespondens mellan vershalvorna, och samma är förhållandet med v. 11: »Förakta ej någon, som är מר till sinnet, kom ihåg: det finns En, som מרים —.» — V. 12 uppvisar alliteration å ה:

Det något eftersläpande b får sin förklaring utifrån alliterationen. Märk חֶבֶר - תַּחֲרוֹשׁ. — 15 מַלְאכָה - מַלְאֵל. Korrespondera 14 och 15 genom עֲבָדָה - בְּעֲבָדָה cf. v. 16 עֲבָרוֹן. Säkert föreligger däremot i 16 en ljudförklarande förbindelse: — betänk, att עֲבָרוֹן icke יִהְיֶה עֲבָר. Paronomasien i vår vers är påpekad av Peters (1902): »beachte das Wortspiel. (1913): »עֲבָרוֹן - - das um des Wortspiels willen gewählt ist, steht nur hier; Smend komm. s. XLII.¹ V. 18 möter ett praktexempel:

18 אֶל תִּמְרֵי אוֹהֶב בְּמַחֲיוֹר וְאֵחַ תְּלִים בּוֹהֵב אוֹפִיר

a ordförklarande: »Ej skall du תִּמְרֵי en vän för מַחֲיוֹר, men med dessa båda står i tydlig rimanklang sista ordet i b. Dessutom korrespondera a och b genom הַב och אֹפִיר - אוֹהֶב och väl även genom de första orden i halvverserna תְּלִים - אֶל תִּמְרֵי. 17—18 möjligen förbundna genom תִּמְרֵי - רִמְה - אֶל תִּמְרֵי. 18—19 אֶל תִּמְרֵי - אֶל תִּמְרֵי (אל) תִּמְרֵי en kvinna מְשַׁכֶּלֶת - , möjligen har även komplexet לֹה förnummits. Tydligt framträder pointen i v. 21: »En klok slav älska som נִפְשֶׁךָ, ej må du förhålla honom יִחַפֵּשׂ. 20—21 עֲבָד; 21—22 אֲמִנָּה - תִּמְנַע? 22 a בְּהִמָּה בְּעִינֶיךָ? 23 בְּנִים - 25 förbindas - בְּנִים. 22—24 börja a. b. 23—25 förbindas - בְּנִים. V. 24 visar väl dock korrespondens mellan a och b: »Har du döttrar, bevara שְׂאֵרָם, ej må du låta ansiktet תִּאֲרֵר över dem. Tydlig rimanklang finnes i 26 sista orden i a och b: תִּתְעַבֵּב - בָּה. I de närmast följande verserna blott svaga anklangar. 29—30 förbindas genom samma början בְּכָל; — 31 כָּבֵד - כָּהֵן - תָּן. 31—32 יֵד. Tydliga ljudkorrespondenser åter i v. 33:

33 חֵן מִתֵּן לִפְנֵי כָל־חַי וְגַם מִמֶּנּוּ אֶל תִּמְנַע חֶסֶד

חֵן med Smend för תָּן. Först den uppenbara alliterationen: חֵן är en gåva inför allt חַי, även den döde bör du ej undanhålla חֶסֶד. Vidare jämföre man a och b חֵן och תִּמְנַע samt חַי. — 35 det föreslagna כִּי־אֶבֶב och תִּתְעַבֵּב. — 36 sista orden i var halvvers stå i en viss anklang, som här på grund av ordens ställning blir förklarande: »I allt ditt görande och låtande tänk på אֲחֵרִית, så kommer du aldrig att תִּשְׁחָת. Första orden i a och b: כָּל־ - עַל־?

Liksom i föregående vers är det de sista orden i 8: 1 a och b, som giva anklang, även här förklarande, antytt genom b:s inledande

Кап. 8.

¹ Efter v. 17 bjuder hebreiska texten på ett plus utöver Gr. och Syr. med paronomasi mellan רִמְה - פִּרְץ.

partikel 'varför': »Strid ej med en man, som är גורל». Gör du det, så blir ju följden, att du תפול, vart? בידו.

2 ואל ותחרש עליו איש לו הון פן ישקל מחירך ואברת

»Mot en man, som har gods, må du ej tcharsh, ty han väger upp רבים — זהב — 2 cd — איש — ישקל — Cf. även מחירך, och du förgås.»

3 אל תינץ עם איש לשון ואל תתן על אש עוץ

»Strid ej med en tungans איש, det är ju detsamma som att lägga ved på אש.» Cf. även אש — לש — — — — — אש. — תתן. — ? תינץ — לשון — תתן. — V. 4 ארץ — תרגיל — V. 5 visar antagligen korrespondens mellan: »Du skall icke הכלים —, kom ihåg, att כלנו —». V. 6 observera a: תבייש אנוש ויש. — Ovedersäglig ljudanklang bjuder 8. Peters 1902: »Hier findet sich nur hier. Es will ein Wortspiel mit bilden». Smend: »התרטש — durch den Anklang an תשט eher geschützt als verdächtig —». — V. 9 שבים — בשמיעת? Ord förklarande blir väl versen först, om 9 c och d medtagas: »Förakta ej (traditionen från) בשמיעת שבים, — — ty därav kan du få insikt att — när det behövs — השיב svar». Observera följande förbindelse:

9 (שבים) — — — — — להשיב —
10 — — — — — תבער בשביב —
11 — — — — — תווח — לץ להושיבו כאורב —
12 — — — — — תוק —

תרכב b 16. אכורי — וברדן — תכביר 15. — תצלה בנחלת רשע — תבער 10. — V. 17 סוד — סוד? — מצח — מציל — 16 ab—cd. — בדרך. Mer hypotetiskt לככות — כי לא יוכל לככות. — En ovedersäglig ordlek i 18: Inför är det klart, att man ej bör göra רו. Smend: »רו soll an anklingen». Peters (1913): »Beachte das Wortspiel ור und ור». (Notera också sista orden ילך כפי, cf. föregående vers.) Till חרע 18 b cf. תרה 19 b.

Kap. 9.

9: 1—9, varning för kvinnan, innehålla blott få anklangar. 3 תחנבק — תשוטט 7? תסתיר 4 — מצודתה. Mest intressant är i verserna 7—10 följande överensstämmelse, som verkar mer än misstänkt: 7 תחנבק — 8 ab תבט — 8 cd תלהט — 9 ab תט — 9 cd תטה — 10 תטש. — I v. 10 synas åter mer bestämda korrespondenser: »En gammal vän skall du icke תטש, ty הרוש är ej din förtrogne.»

10 cd יִלְנָן חֶרֶשׁ אוֹהֵב חֶרֶשׁ וְיִשָּׁן אַחֲרַי תּוֹשָׁלִיתִי

»En ny vän är ett nytt יִיךְ, när han יִשָּׁן, då må du njuta honom. I korrespondens stå väl även: »När det blir יִשָּׁן, då תִּשְׁתִּי. — 11 och 12 synas på ett sinnrikt sätt ha förbundits genom början av 11 וְאַל תִּקְנֵא och slutet av 12 לֹא יִנְקֶה. Alliteration i 12 — יִדְוֹךְ — Tydligt ordförklarande är ater anklangen i 13 cd: »Om du närmar dig (honom), må du ej תִּשָּׂא, på det att han ej må taga תִּשְׁמָחֶךָ. — 13 e »דַּע, att mellan snaror תִּשְׁמָחֶךָ (?). — 14 »Efter כָּחַד svara din nästa, med חֲכָמִים må du rådgöra dig. Tydligare nästa vers: 15 נִבְרָךְ, allt ditt rådgörande חֲשֹׁבֶנֶךָ. Det sista förklaras av Smend för »nichtsagend», Peters (1913) »farblos». Mycket möjligt men därför ej sekundärt, då det tyckes skyddat av de två föregående anklangerna. — 16 תִּפְאַרְתְּךָ — »må vara i יָרָא av Gud». Synnerligen tydlig är också v. 18:

18 נֹרָא בְעִיר אִישׁ לִשְׁוֹן וְנוֹשָׂא עַל פִּיהוּ יִשׁוּנָא

Ordförklarande är b: den som נוֹשָׂא i sin mun, det är omedelbart klart, att han יִשְׁנָא. Med denna anklang korresponderar i a לִשְׁוֹן. (Mשא Smend för נושא.)

10: 1 Förbindelsen är tydlig mellan a och b. Blott kan man tvista om läsningen יִסְכּוּ eller יִסְכּוּ. Båda giva anklang med כְּדִירָה, så ur vår synpunkt sett är det likgiltigt, vilket man väljer. En vis domare יִסְכּוּ sitt folk, den klokes herravälde är כְּדִירָה.

Kap. 10.

1 שׁוֹפֵט — — — עִמּוֹ
2 כְּשׁוֹפֵט עִם — — — עִיר — יוֹשְׁבֵיהָ
3 — — עִמּוֹ וְעִיר נִשְׁבֶּת — —

Inom v. 2 יוֹשְׁבֵיהָ. ראש — V. 3 korrespondera a och b väl genom בֵּית — הַדֵּירָה 5? בֵּית — יַעֲמִיד (?מִשְׁכֵּל — אִישׁ לֵעֵת 4) (מִלֶּךְ — שֹׁכֵן) לָרוּעַ — עִיר — 6 a — — begå ej רָע mot רָע samma ordlek i Pr. 3: 29. Enligt Smend och Peters är רָע senare tillfogat. Ordleken står naturligtvis även då fast, blott som glossators verk. Peters (1902): רָע לִרְעַת ist. תְּשִׁילִים רָע — eingefügte Glosse. 6—8 förenade genom גִּיאָה 9 גִּיאָה. V. 8 uppbyggd å ljudkorrespondens:

8 מִלְכּוֹת מִגְדוֹ אֶל גְּדוֹ תִּסְכּוּ בְּגִלָּל חֲמֵס גִּיאָה

גארה står så i centrum av dessa verser, att alliterationen måste anses avsiktlig. »Herraväldet går från גרי till גרי på grund av גארה» och »från folk אל גרי בגלל etc.». Likaså i v. 9:

9 מיה יגאה עפר ואפר אשר בחייו יורם גייו

Ordparet עפר ואפר bildat på grund av ljudlikhet, cf. Gen. 18: 27; Job 30: 19; 42: 6, men dessutom ligger en tydlig ordvits i: »Huru kan stoft och aska יגאה han, גייו vimlar ju redan under livet av maskar». Till v. 9 sluter sig v. 10 רופא.

10 שמץ מחלה יצהיב רופא מלך היום ומחר יפול

Översättningen av a oviss, se Peters, Smend. מח synes giva anklang i a och b. Mer ovissst מחר יפול — V. 10 מחלה korresponderar möjligen med יחל v. 11 och תחלה v. 12. 11—12 dessutom genom ארם. — V. 11 רמה och רמש i slutet på var halvvers i tydlig paronomasi. — V. 12 »Högmodet består i att en man är מועז, och מעשהו viker hans hjärta.»

13 כי מקוה זיון חטא ומקורו יביע זמה

»Spela ej vis, när du מקור stehen auch 43: 20 neben einander» (Smend). Här alliterera också a זיון — b זמה. — 13 cd בלה — ויבהו — 13—14 כן? — ויבהו — בלה — 13—14 קעקע. Texten läser עקבה — קרקע. Smend föreslår קרקע. 16—17 ארץ. Mellan 18 och 19 är לאנוש den enda förbindelselänken. V. 22 a גר ור נכרי (זר Peters och Smend). b visar samma anklang, som är anförd ovan till 9: 16. V. 23 דל — מןשכחל — כולל — חמס. V. 24 mera tydligt נכברו ושופט נכברו. 19—24 tala om כבד. Med detta klingar samman v. 25. Båda orden äro sammanställda 26—27, sedan fortsätter v. 28—31.

26 אל תתחכם לעבר הפצד ואל [ת]תכבד במועז צרכך

»Spela ej vis, när du עבר, och ej må du תתכבד, när du lider brist.»

27 טוב עובר ויותר הון מומת[ל] כבד וחס[ל]ר מון

En variant till detta maschal finnes i Pr. 12: 9. Samma anspelningar som i Pr. Dessutom tydlig rimanklang mellan sista orden i halvverserna מון — הון, cf. Pr. לז — גי. Peters: »Beachte den Reim (הון — מון)». Cf. även de närmast föregående orden יותר och חסר. »Bättre är den, som עובר och har överflöd på הון, än den som מתכבד och lider brist på מון.» — V. 28 בעניה. V. 28 är Gr. ἡμεῖς intressant, som Smend sett: »Gr. setzte ἡμεῖς des

Wortklanges wegen» (טעם). 28—29 sammanhållas utom genom כבד även av נפש cf. 28 יצא — 29 יצדיקני. 30 בגלל שכלי. 30 דל - בגלל שכלי. 31 — 11: 1: דל.

V. 2 korrespondera väl de sista orden i resp. halvverser תארי Kap. 11. במראה 3—4 פרה och אפר, om där verkligen skall läsas אפר. Tydlig ankläng finnes först i 4 cd:

4 cd כי פלאות מעשי יי ונעלם מ[אדם] פעלו

פעלו äro Jahväs gärningar, fördolda för människor. b väl ankläng mellan subjekt och predikat נעלם är פעלו. — Om i v. 5 med Smend får läsas עלים, hållas 4—5 ihop genom de starkt sammanklingande v. 4 עלם (av עלם) — v. 5 עלים (av עלה).

6 רבים נשאים נקלו מאד וגם נכבדים נתנו ביד

b synes vara »wortdeutend»: — även נכבדים gävos ביד. Båda halvverserna klinga ut på ד. Då två ord i 6 b giva ankläng å בר, är det väl med avsikt, v. 7 börjar:

7 במרם תחקר אל תסלף בקר לפנים ואחר תוֹף

Språket är ett av de vackraste exemplen i B. S. »Innan תחקר, må du ej תסלף, först בקר sedan תוֹף». Korrespondenserna äro här ovedersägliga. Mer ovissst blir אחר — תחקר — לפנים; תסלף. Genom מרם förbindas 7—8. 10 ab ligger en viss ordlek redan i nyansen הרבה och הרבות. »Varför skulle du göra din möda mycken — den som skyndar att göra mycken (nämligen sin egendom) —». עסקך synes gå igen i b bade i det första ordet אין och det sista באין — בני — ריב — תרבה. V. 9—10 förenas väl genom ריב — תרבה, som första ord i 9—10 ab, då בני kommer åter 10 cd även där som första ord. Av större intresse och tydligare är förbindelsen 10—11. Utom ריב märk יגד — תגיד en förknippning, som står på gränsen till vits: 10 — om du löper, kommer du ej till målet, תגיד —. V. 11 »Den finnes, som mödar sig och plagar sig, יגד —». — 11—12 förenade genom יש. 12 חסר — יותר. 12 cd וירמבחו — ויתמהו 13 עין — וינעריהו) צפתהו — צחנה

17 מתן יי לצדיק ורצנו וצלה לעב

De sista orden i halvverserna korrespondera, vidare alliteration å צ. — 20—21 ה[ת]רע — רע. 21 b väl allitererande:

21 — — [ק]רוץ ליי וקיה לאורו

21 d וּפְתַח פֶּתַח cf. Pr. 6: 15. 27—28 hållas samman av אַחֲרִית, 28 visar rimanklang: — תֹּאשֶׁר גִּבֹּר וּבִאֲחֻזֵּי יִכְכֹּר —. Förbindelsen 28—29 består uteslutande i stickordet אִישׁ.

29 לֹא כָּל אִישׁ לֵהֲבִיא אֶל בֵּית וְמָה רַבּוֹ פְּעֻצֵי רֹכֶל

I b tydlig förklarande alliteration »huru רבו icke slagen av רוכל». I a observera לב, då detta ljudkomplex synes återkomma i 30: »Som en fågel fångad i כלוב är den högmodiges לב». — Obs. 30 a לֵב גָּאָה, b כִּמְרֵנֶל. 30—31 förbindas genom כִּרְגֵן, och hit hör väl då även 29 רוכל. — 32 Förbindelsen mellan a och b synes vålla svårigheter. Lat. har satt in mellan a och b »et ab uno doloso augetur sanguis» (Smend). b:s sammanhang med a blir tydligt, om man giver akt på anklangen יִרְבָּה — יִרְבָּה. — V. 33 giver: »Frukta för רע, ty han föder רע», cf. 7: 1. b לֵמָּה עוֹלָם. — Märk också: »Gr. (in wunderlichem Anklang an τῆλεταλῖναι): τῆλεταλῖναι» (Smend).

34 חֲשֹׁן זֶר וַיִּזְרֹר דְּרִכָּךְ וַיִּנְכַּךְ מִבֵּיתךְ

Så restaurerar Smend texten. Om זר och יזרר yttrar han: »Es war ein Wortspiel beabsichtigt». Hebreiska texten har efter 12: 1 versen under annan form bl. a. זָרֵי וְזָרִי. Grekiskans ἐν ταρταχῶς »geht vielleicht auf Spielerei mit דְּרִכָּךְ zurück» (Peters 1913).

Kap. 12.

12: 1—3 טובה — היטב — טובה; חטיב — צדקה 3—2. — I v. 5 ligger, som Peters (1913) sett, en ordlek i uttrycket כָּלִי לָחֶם, som Peters översätter »Kampfeswaffen», Smend »Waffen des Brodes». »Das Wortspiel לָחֶם (= Kampf) und לָחֶם (= Brot) wird dem Autor freilich vorgeschwebt haben. Er beabsichtigte durch die Wahl des Wortes den kleinen *etymologischen Midrasch*: Brotgeben bringt hier Kampf» (Peters). — 5 de »Dubbelt ont תְּשִׁיגֵנּי för allt gott, תְּנִיעַ till honom.» — Från att i de föregående verserna huvudsakligen ha varit fråga om טוב 'göra gött' övergår talet till vänskap inlett med en vers, 8, som genom טובה = 'lycka' förbindes med det föregående.

9 בְּטוֹבַת אִישׁ גַּם שׁוֹנֵא רִיעַ וּבִרְעָתוֹ גַּם רִיעַ בְּוֹדךְ

och ריע i spel med varandra som 10: 6. För det senare hade אִיהָב varit tänkbart, men då hade ordleken försvunnit: »I hans רעוּהוּ skiljer sig även ריע från honom.» 11 b och c רָאִי — הִתִּירָא.

12 cd אֶל תּוֹשִׁיבָהּ לִימִינְךָ לֵמָּה יִבְקֹשׁ מִשְׁבַּךְ

I 12 ef föreslår Smend efter Gr. $\alpha\chi\iota \ \epsilon\pi\epsilon\iota \ \tau\omicron\upsilon\varsigma \ \rho\eta\mu\acute{\alpha}\tau\omicron\upsilon\varsigma$ att läsa וּלְאַחֲרֵי, cf. Job 13: 17. Man skulle då få: 12 ef וּלְאַחֲרֵי — וּלְאַחֲרֵי. Även om man läser hebr. textens וּלְאַחֲרֵי, står väl detta i korrespondens med וּלְאַחֲרֵי. Med sista ordet i 12 תַּחֲמֹת klingar samman första i 13 יָחֹן, cf. אֲחִיר — חֹבֵר.

13 מִי יָחֹן חֹבֵר נֶשֶׁךְ וְכָל הַקָּרֵב אֶל חַיֵּית שָׂן

Alliterationen å ח tydlig; i a assonans å ח. Vidare klinga de sista orden i a och b samman. Av intresse är också förbindelsen mellan bild 13 och tillämpning 14. Peters har sett, att den beror på ordlek (1902): חֹבֵר (14) ist ein Wortspiel mit חֹבֵר (*Zauberer*) V. 13. Smend: »חֹבֵר in der von ihm beliebten Spielerei setzt Sirach denselben Ausdruck in anderem Sinne (vgl. 13, 1) als v. 13. Efter v. 14 bjuder hebreiska texten på en del tillsatser bl. a. 23: 16. Åter har Peters sett ordleken (1902): Das aber, was in dem Plus des T. und Syr. noch vor dieser Dublette sich findet, ist meines Erachtens eine *rabbinische Spielerei*, die neben dem Wortspiel mit חֹבֵר noch zwei andere (אֵש — אֵש, עֵבֶר — עֵבֶר) anbringen und *den Gedanken verdeutlichen* will. — V. 15 תַּחֲמֹת — תַּחֲמֹת. Texten i 15 delvis osäker, men att den innehållit någon form både av עֵבֶר och אֵש, står fast. — 16 Efter Gr:s $\gamma\lambda\alpha\zeta\alpha\upsilon\epsilon\iota$ läsa Peters och Smend יִחְזִיק för textens יִתְחַזֵּק. Ändringen bekräftas av att på så sätt vinnes en ordlek med b עֲבוּקֹת — יִחְזִיק. Även 16 cd innehåller en tydlig anspelning mellan a och b: יִחְזִיק med sina ögon, om han får tillfälle, blir han ej mätt på רֶם.» Ordvalet verkar konstlat, men får sin fulla förklaring i ljudanspelningarna. [Märk även יִשְׁבַּע — יִחְזִיק — יִשְׁבַּע דָּם — 17 כֹּבֵד — נִשְׁבָּא (עֵקֶב) — 18 הֵנָּה och פָּנִים korrespondera väl. Märk הֵנָּה — פָּנִים].

13: 1 יִלְכֹּשׁ בִּירוֹ — יִלְכֹּשׁ בִּירוֹ. Smend för יִדֹ. Genom חֹבֵר förbindas 1—2 ab—cd. 2 a påminner om בֹּד v. 1.

Kap. 13.

2 cd מִה יִתְחַבֵּר פְּרוּר אֶל סִיר אֲשֶׁר הוּא נוֹקֵשׁ בּוֹ וְהוּא נִשְׁבֵּר

»Varför יִתְחַבֵּר ett lerkärl med en gryta, som stöter till det, och det נִשְׁבֵּר.» Obs. också: נוֹקֵשׁ בּוֹ — נִשְׁבֵּר, men בּוֹ skall måhända strykas, se Peters, Smend.

3 עֲשִׂיר יְעֹה הוּא יִתְנוּהָ וְעַל דָּל נִעֹה הוּא יִתְחַן

»När den rike יְעֹה, så יִתְנוּהָ — V. 4 תִּכְרַע — תִּכְשַׁע. Det må vara rätt, när Smend anmärker: Man hätte aber lieber noch

dessutom förbundna genom דבר och שכנו - משכני. Märk inom v. 23 שכלו - הכל נסכתו - V. 24 åter en ordlek:

24 טוב העושר אם אין עון ורע העוני על פי זרין

Peters har iakttagit korrespondensen (1913), då han yttrar om עוני: »Vielleicht ist das i gesetzt, um mit עוני auf עין anzuspielen. Es würde dann ein *Midrasch des Wortspiels* vorliegen. Sein Sinn wäre עין (= Schuld) bringt עני (= Armut).» Blott har han ej noterat den tydliga rimklängen mellan sista orden i halvverserna (cf. אין עין). Även v. 25 »worddeutend. (punktera ישנא = ישנה som 12: 18): »Hjärtat hos אנוש, det ישנא hans ansikte.» V. 26, som den står, oförståelig, se Smend. שיה - מחשבת; שייג - שיה?

14: 1 אשיר אנוש. — V. 4 מונע מפשו, sista orden i a och b Kap. 14. — Om man i 5 b med Peters (1902) behåller hebr. texten וְלֹא יִקְרָה בְּטוֹבוֹ er trifft auf sein Glück nicht, får man antaga »Doppelsinn von טובה in v. 4 und 5 (Peters). 4—6 hänga nära samman:

14: 4 — מפפשו — ובטובתו —

5 רע לפפשו — ייטיב — בטובתו

6 רע לפפשו — רע — רעתו

9 בעין כושל מעט הוא חלקו וקוקח חלק רעהו מיבש נפשו

Texten oviss. För כושל föreslå Peters, Smend. בושע och חלק. Sista giva anklang som Pr. 7: 21. 9—10 hänga samman genom anaph. עין. Dessutom väl תשיט - מעט, möjligen לחם - חלקו. — V. 10 Sista orden i anklang שלחני - לחם. Hebr. texten har utöver den grekiska en vers:

עין טובה מרבה הלחם ומעין יבש יזל מים על השלחן

där början av halvverserna tydligt anspela å varandra. — V. 12 13—14. — V. 12 13—14. — V. 12 13—14. — V. 12 13—14. — V. 12 13—14.

13 בטרם תמות היטב לאוהב —

cf. Pr. 8: 25 הסבעו - בטרם.

15 הלא לאחר תעזב חילך ויגיעך ליודי גורל

17 כל הבשר כבנר יבלה וחוק עולם גיע יגיעו

Tre alliterationer å b i a. Märk: »Allt kött faller sönder som בוגר; det är en sats med evig giltighet גוע יגועו.» — 17—18 förenas genom anklangen יבול - יבלה; (18 ab אחר - אחר).

18 cd כן בורות בשר ודם אחד גוע ואחד גומל

När Peters (1902) ändrar גומל till נולד och om hebr. texten yttrar, att den »will vielleicht pedantisch den Gedanken ausdrücken, dass das neue Geschlecht schon vor dem Sterben des alten geboren ist», så är detta ett misskännande av pointen i motsatsen, som uppenbarligen ligger i alliterationen גוע - גומל. Att här skulle väntas ett annat ord än גומל, är just beviset, för att detta valts i och för ljudanklangen. V. 20 som v. 1. — 20—21 förbundna genom יתבונן - יתבונה. בתבונה i v. 21 bör med Peters, Smend ändras till בנתיבותיה, som då anspelar å יתבונן. 22—23 förbindas möjligen genom יצות - לצאת; 24—25 יתדיו - ידה. — 26 בעופיה ובענפיה.

Kap. 15.

De följande verserna blott få anklinger. 15: 2 תקבלנו - קדמתהו? — V. 4 יבוס - יבסה. — 5 תפתח פיו - ורוממתהו מרעהו. Tydligare v. 6:

6 ששון ושמחה ימצא — — —

ששון ושמחה en fras bildad på grund av alliteration. Ley, Die metr. Formen s. 27 anför följande ställen: Ps. 51: 10; Jes. 22: 13; 35: 10; 51: 3, 11; Jer. 15: 16; Est. 8: 17. — V. 8 orduttydande: »— män av כוב ej יוכרה.» — Tydligt allitererande v. 14: מבראשית - ברא. Redan i Gen. 1: 1 är alliterationen ej 'unavoidable', som König o. a. a. s. 287 framhåller, »denn auch תחלה ברא hätte, wie in Hos. 1: 2, gewählt werden können.» 15—17 hållas samman av חפץ, 15—16 väl dessutom av מוצק - מציה. Men hänger ej כפקה 18 samman med חפץ-kedjan 15—17? — V. 20 החלים - לחטא.

Kap. 16.

16: 1 אל תתאנה תואך נערי שוא — — —

3—4 förbundna genom אחד. — V. 6 »I de gudlösas ערת där יקרת en eld, i ett folk חקת brinner חמה» med tydlig förklarande rimanklang och alliteration. (V. 7 נשא לנסיכי - גארותם 8. — V. 9 »Ej חמל ett folk חרם.» Intressant är hopspinnandet av verserna:

6 — — יוקרת - ובגוי — —

7 קדם - בגבורתם

8 ולא חמל על מגורו? — המתעברים בנאותם

9 — — — — — ולא חמל על גוי — — — — —

10 — — — — — רגלי — — — — —

(10) 11 ab—cd stiekord i olika betydelser. 11—12 רחמים. 13—14 צדיק — צדקה. — 11 cd רחמים och חמה i anklang. — V. 12 alliteration i början av versen (?מששי יצא) צדקה — שחר 13. — רב רחמי (תקות צדיק) בגול עול 13. — V. 14 שחר — צדקה.

17 אל תאמר מאל נסתרתיו ובמרום מי יזכרני

18 ed רגשו — רגשו? 18—19 רדתו — מועדים — פקדו — רגשו.

22 מעשה צדקי מי יגידנו ותקות מה כי ירחק חוק

För det omöjliga läsa Peters, Smend ירחק eller ännu bättre רחוק efter Grek. $\mu\epsilon\lambda\lambda\epsilon\gamma\epsilon\varsigma$ ή $\mu\epsilon\lambda\lambda\epsilon\gamma\epsilon\varsigma$. Peters (1913) har iakttagit, att man så får en ordlek: In רחוק רחוק könnte uns ein Wortspiel erhalten sein, worin man das קרוב יום הזה כי der Frommen verhöhnt hätte. —.» (?צדקי — יגידנו).

18: (23) 32 — בתרם תדור 18. — 33 förbindelsen וכל Kap. 18. som Pr. 23: 20, 21 och Dt. 21: 20.

20: (4) — נאמן — עושה באונס? — כן — נאמן — כן — כן 20. — 7 Den vise יחריש, tills tid är, daren יחריש ej tiden. 5—6 förbundna genom יחריש 7 — יחריש 6 7 genom יחריש. — V. 13 Pointen i antitesen ligger i anklangen mellan de sista orden i a och b: Lätt gör den vise נפשו älskad, dårarnas vänligheter יחריש.

23: 16 en tydlig ordlek, som Smend har sett: יעבר wird durch den Anklang an תבער empfohlen. Se vidare Peters till 12: 14. Kap. 23.

25: 2—3 äro tydligen förenade genom stiekord. Enda förknipningslänken är יקניח — יקניח. En aldrig man, som bryter äktenskapet, ger anledning till en vers: Om du ej samlar i din ungdom, hur kan du då finna något i din ålderdom. V. 8 finnas två språk förenade genom אשרי (och 9 grek. $\mu\epsilon\lambda\lambda\epsilon\gamma\epsilon\varsigma$). Kap. 25.

8 ab (אשרי) בעל אשה (משכלת ולא) חורש כשור (וחמור)

V. 17 יקניח — יקניח. — V. 18 väl alliteration á ב: בעלה ובלא. Intressantare är förknippandet av 18—19, da טעם i 18 b tydligen givit anledningen till ett nytt språk, som börjar מעט.

20 כמעלה לחל ברגלי ישיש אשת ולשון לאיש מן

V. 21 har Smend i על b sett en anklang: »Nun ist wohl im Anklang an a gesetzt». Märk i a תפול ועל יפי.

23 cd רפיון ידים וכשלון ברכים אשה לא תאשר את בעלה

Den uppenbara anklangen och därmed pointen i språket framkommer, om man hör språket och genom sonanterna förnimmer assonanansen אשה לא כשלון - אשה לא - אשה stärker sin man». — V. 24 »Från en kvinna början av עון, för hennes skull גרענו allesammans.» Förbindelsen är tydligt ordförklarande. Det är kvinnans עון, som gör, att vi גרענו.

Коп. 26.

26: 1 אשה - אשרי.

Коп. 27.

27: 5 För בחר möjligen (Smend), för כמיהו väl (Peters) eller נסיון (Smend). Pointen i liknelsen ligger i anklangen mellan sista orden i a och b: »Lerkärlet prövas genom כבשן, så mannen på grund av חשבוננו. När nu v. 6 tydligt genom חשבון förbindes med v. 5, har man rätt att även i יצר se en ordlek med יצר v. 5. Så även Smend: »יצר, das an יצר v. 5 anklingen soll».

Коп. 30.

30: 13 יסר בנך והכבד עולו פן באולתו יתלע בך

»Tukta din son och gör tungt עולו, på det han ej i sin dårskap »Tukta din son och gör tungt עולו, på det han ej i sin dårskap יתלע mot dig.» Smend = 'sträcka ut halsen mot'. Även אולתו och יתלע korrespondera möjligen (בך - הכבד - בד). — V. 15 sista orden i a och b מפז - מפנינים.

16 אין עושר על עושר שר עצם ואין טובה על טוב לבב

15—16 förbundna genom טובה שר, och טוב fortsätter i 17—18. 18—19 גלול. V. 17 עולם - עולם. — V. 18 לפני - תנופה - פה - שפוכה - פה - תנופה - לפני. — V. 19 a [לולולי הגוים ? סתום - מצגת] (?) [רואה] בעיניו - נערה. — V. 20 [לולולי הגוים ? סתום - מצגת]

23 פת נפשך ופיוג לבך וקצפון הרחק ממך

I a äro de båda ordparen ställda i så tydlig parallell, att alliterationen måste vara avsiktlig. קצפון är gemensamt för 23 ab—cd. 23—24. Har קצפון förbundet 23 ab—cd, så synes det i 24 återklinga i קנאה och i אף וקצרו.

23 — — הרג דון? — — קצפון

24 קנאה ואף וקצרו — — — דאגה?

Dessutom korrespondera även inom v. 24: קָנָה och וּקְצָרֵי וּקְצָרֵי människans dagar, i förtid תּוֹקֵין bekymmer.»

34: 1 שקד עשר ימחה שאר ודאנתו תפריע שנה

Kap. 34.

»*Vakandet* över עשר förtär שאר, och bekymret om den jagar bort sömnen.»

2 דאנת מחיה תפריע נומה ומחלי חוק תפריע שנה

Verben korrespondera tydligt, men även נח i a och b är väl avsiktligt. I b alliteration å ח. — 1—2 innehålla en hel rad förbindelser: שנה - תפריע - דאנת. Mest intressant är givetvis den uppenbara anklangen מחיה - ימחה.

3 עמל עשיר לקבץ הון ואם ינוח לקבל תענוג

4 עמל עני -- ואם ינוח --

4—5 är i alla fall värd notera anklangen חרון - צריך - V. 5. Paronomasi i de i tydlig parallell ställda מחיר - חרון. Fraga är, om man ej har rätt att finna assonans i sista orden i a -b בּוֹ יִשָּׁה i synnerhet som ק och ג i ljudhänseende äro besläktade. — V. 8 Lycklig den som befinnes תמים, den nämligen som ej viker av efter ממון. -- אשרי אש. 10 לחרע רעה. 10 efter Syr. (Smend).

14 מקום יביט אל תושים יד ואל תיחב עמו בטנא

Mot det ställe, som han יביט, må du ej sträcka ut יד, det passar ej, att du יחב med honom בטנא. Rimklang i a: Det ställe, dit han יביט, må du ej תושים handen. — V. 17 Sluta först som bevis på מזכר, var ej en frossare, på det du ej må תבאס. Samma ankläng som Pr. 3: 11; 15: 32; Job 5: 17. — 19—20 תשניק. Smend ser i 19 ישק en hitilform av שנק (se hans glossar). 20 c שניקה - תשניק. 20 c—a שנית - שינה. — 20 ab: Livgivande sömn på grund av קרב, som är tom, och han står upp om בקר, och hans förstånd är med honom. — 21 b קים קיה. Genom קם - קים förbindas 20—21; 23 24 להם. V. 25 תתקבר רבים. Tydligare framstår v. 26:

26 כבור בוחן מעשה לוטש כן שכר למצות לצים

»Såsom כור prövar smedens arbete så שכר till att pröva(?) de övermodiga.» מצה vill Peters (1913) anse som en pielform av מצה nh. = erproben. Smend fattar det som subst. strid. — 27 ed

»Vad för liv lever den, som saknar תִּירוֹשׁ, det är ju dock bestämt för glädje מְרֹאֵשׁ.» Märk נְחֻלֶּק — חָסֵר — חִי? — V. 28 שְׂמֵחָה och שִׁשׁוֹן וְעֵרִיץ יֵין:ן i parallell som 15: 6. Obs. slutklängen å שִׁשׁוֹן וְעֵרִיץ יֵין:ן 28—29 נִשְׁתָּה 29 כְּעֵס — קֶלֶן — בָּאֵב 29—30 כְּסִיל 29—30 כְּעֵס.

30 מְרֵבָה חָמֵר לִכְסִיל מוֹקֵשׁ מַחֲסוֹר כֹּחַ וְמִסְפֵּק פָּעַע

Kap. 35.

35: 2

— — — הֵכִין צֶרֶם וּבִכִּין תִּרְבֵּץ

Texten läser ואחר, randen ובכין. Smend: »Gr. $\alpha\lambda\alpha\iota$ = ובכין (13, 7) in 2 a, das Gr. vorwegnimmt». Äär בכין ovissst, står dock den andra anklingen kvar: »Bered צֶרֶם, sedan må du תִּרְבֵּץ». 2—3 skulle förbindas genom שָׁכַל, men i 2 tycks det böra ersättas med något annat ord (se Peters, Smend). — V. 3 rimklang הִצַּנֵּץ — תִּמְנֵץ. 4—5 klinga det sista ordet i v. 4 תִּתְחַכֵּם och första i v. 5 כְּחוֹתֶם starkt lika.

5 כְּחוֹתֶם אוֹרֶם עַל נִיב זֶהָב מִשְׁפֵּט שִׁיר עַל מִשְׁתַּה הֵיין

En instruktiv vers. Båda ordparen i a sluta var för sig på samma bokstav. I b möter även tydlig alliteration. — 5—6 חוֹתֶם. Förbindelsen mellan 9—10 påminner om den mellan 4—5. 9 slutar טִרַר, i början av v. 10 בִּרְרָה. Att detta är förbindelsen, har även Peters (1913) sett: »Zu dem Bilde vom 'Hagel' führt den Verfasser der Anklang von בִּרְרָה (= *Hagel*) an טִרַר (= *schwätzen*) in v. 9. So liefert er den kleinen *Midrasch des Wortanklanges*: בִּרְרָה — טִרַר, d. h. Geschwätz ist für die Zuhörer wie ein Hagelschauer».

10 לִפְנֵי בִרְרָה יִנְצַח בֶּרֶק וּלְפָנֵי בּוֹשׁ יִנְצַח חֵן

»Innan בִּרְרָה glänser בֶּרֶק, och inför den beskedne חֵן יִנְצַח חֵן.» Observera också alliterationen å ב. ב. — V. 13 דִּבֶּר — בִּירָאֵת — בַּחֲסֶרֶךָ (12). — V. 13 Åtminstone בר och רי, som höra till stammen, ha väl klingat samman i: »הִמְרוֹךְ din skapare, han בִּרְרָה».

14 דוֹרֵשׁ אֶל יֶקֶה מִוֶּסֶר וּמִשְׁחָרְהוּ יִשִּׁיג רָצוֹן

De första och de sista orden i a och b giva anklang. — רָצוֹן och מִנְהָה finnas i olika varianter (se Smend). 14—15 דוֹרֵשׁ. — 16 »De som frukta Jahvä, förstå sig på מִשְׁפָּט, god ledning låta de gå ut från נֶשֶׁךְ. De följande verserna ha förenats genom stickord. 17 חוֹרָה — 18 חוֹרָה — עֵצָה — 19 עֵצָה; 20—21 בּוֹרֶךְ. — V. 23 står det dubbla שֹׁמֵר som Pr. 19: 16: שֹׁמֵר dig själv, ty den som det gör, han שוֹמֵר budet».

24

נוצר תורה שומר נפשו ובטח ביו לא יבוש

23—24 förenade genom uttrycket שרר נש. I 24 a rimklang a ר. I b assonans å בו: »— ej יבוש, den som בוטח på Jahvå».

36: 2—3 korrespondera måhända בתמיט וטנפתו, cf. v. 1 Kap. 36: 1—3. ונמלנטו. V. 3 slutanklang å ר i: קשירות — תורה — דבר.

32: 11 a och b stå i tämligen löst sammanhang, hopknutna genom den tydliga ljudanklangen: »I all מעשיך må du visa ett vänligt ansikte, med glädje må du helga מעשר». Peters vill ändra מעשיך till בשאתך, emedan מעשיך des T. hat den Zusammenhang gegen sich: (Peters 1902). Då vi sett, huru ofta dessa texter använda sig av ljudkorrespondenser, faller anmärkningen. — V. 13 ושבעתם ישיב לך. Peters vill för ישיב upptaga randläsarten יסלם, därför att den »ergibt eines der bei Sirach so beliebten Wortspiele (אלה השלוויות יסלם)» (1913). Men ישיב giver en bättre ordlek, i det att dettas verkan förhöjes av det oväntade, att betydelsen av det ena samklingande ordet ligger så fjärran som möjligt från det andras. Att en »vedergällare» vedergäller, är knappt längre en ordlek.

Kap. 32.

14, 15 a אל תשחר כי לא יקח ואל תבטח על זבח מעשך

Slutanklang, men paronomasiens synes intimare. 15 a »Ej må du Tשחר på תבטח från roffat gods». Mellan 14—15 a תשחר — תבטח. — 15 bc Eftersom han är en Gud av משפט, så finns det hos honom ej משיא פנים. Intressant är i det följande versernas hoplänkande. Smend har sett, att 19—20 sammanhållas av ljudlikhet. חמה soll dabei wohl anklingen an אמה v. 19. Säkert fortsätter denna anklang även i v. 21 תמה. Likasa påminner 20 תמרורי om 19 מורדיה. Sista ordet i 20 חשה om första 21 שיעת. I det föregående lägge man märke till paronomasiens mellan 16 חוצק — 17 געקת. 15—16 förenade genom uttrycket נשא פנים. — Tydlig anklang inom v. 21 c—22 a: »Ej תמרש, förrän Gud יפקד och dömer געק och skaffar משפט». Läs i b יעשה och יעשט med Peters. Smend.

22 bc גם אדון לא יתמהמה וגבור מה' יתאפק

23 bc עד יירש שבט זרן ומטה רשע גדוע יגדע

För יירש är väl med Smend att läsa ירש eller med Peters חל שבט.

¹ מה Smend efter en randläsart.

26 [נאה רוצ'וניו] מן מצוקה כעב חוויזים בעת בצורת

a Smend efter Gr. ὥρατον ἔλεος ἐν καιρῷ θλίψεως αὐτοῦ. Under förutsättning, att denna text vore riktig, skulle a—b korrespondera.

Kap. 33;
36: 16 b ff.

33: 1—36: 22 en psalm. 36: 17—18 finnes möjligen korrespondens mellan:

36: 17 רחם על - נקרא - - - - כינתה

18 רחם על קרית - - מכון -

Till הודך Pr. 8: 3—4; 9: 3 och 14—15. — V. 19 פַּעֲלָת - תַּפְלָת 21—22 anaph., תן. 21—22 ומכבֹּדךָ. — V. 20 למראש מעשיך - בשמך. Åtminstone de sista orden i a och b synas korrespondera. 22 a—b עמך - עבדיך? Men först då man kommer till maschalen, möter åter verklig ordvits: v. 24 äro de båda leden ställda i så tydlig parallell, att man måste tolka anklangen mellan de sista orden som avsiktlig vits. »Gommen smakar läckerbitarna av ובד, ett förståndigt hjärta läckerbitarna av כוב.» — V. 25 Klart är det, att »ett hjärta, som är עקוב, det förorsakar עצבת.» Märk också לב עקוב. [Mer tveivelaktigt blir i b אשה ותיק ישיבה och i a עצבת.] V. 26 ff. handla om אשה. V. 28 är det möjligt, att אדם skall giva anklang med אם. De följande verserna 29—31 äro förenade genom ljudkomplexet גר. Så har av v. 29:s כנניו v. 30 fått anledning att börja med en bild באין גריר, »när det ej finnes någon mur», och v. 31 kommer ända bort till bilden om en »krigshär» גריר צבא. Att förbindelsen är avsiktlig, bekräftas av att anspelnigen å גר förekommer även inom en vers, 31: »Vem förtröstar på en גריר av krigare, המדלן från stad till stad?» Med det dubbla עיר hänger så väl tillämpningen samman: 31 cd יערב - המרגיע. — V. 29 ועמוד 30 עור? נע ונד יבוער? Säkert allitererande är däremot förbindelsen נע ונד, cf. Gen. 4: 12, 14.

Kap. 37.

37: 2

— — — רע כנפש נהפך לצר

Med det sista ordet klingar nu tydligt samman i צר i v. 3. Här har också Smend sett språkets point. »הוי יצר רע», woran anklingen sollte.» Man får alltså i 2—3 ej mindre än tre anklauger å צר: 2 »en dödlig smärta är en vän, som förvandlas till צר». Och så tar v. 3 upp detta genom: »Åh, onda יצר, varför är du נוצרת». תבל תרמיט? Peters 1913 antar, att Gr. πονηρόν ἐνθυμημα skulle gå tillbaka på ett רע, felläsning för רע, och

i detta sista uttryck skulle ordleken ligga. 2—3 förenas utom genom anklangen å צר av רע v. 2 = 'vän', v. 3 = 'ond'. 4—5 utom av אוהב : נלחם ? שלחן — V. 6 »Du skall ej glömma חביר i נפסד — לפניך — 7—8 יועץ, men återklingar 7 ירה i v. 8 a b לפניך — 8 c נפשו — V. 9 »Han säger, att din väg är טוב, men han ställer sig långt ifrån för att חביר ditt armod. Cf. 4—5 טוב. Om i 11 b med Smend far läsas חור, giver detta naturligtvis anklang med föregående צרתה, cf. Pr. 23: 27 ovan s. 196. Peters (1913) läser för יר צר men cf. v. 5 (Smend). 11 c d ממך סוחר — מתוך — סוחר. I de två sista ha väl även ג och כ givit anklang. 11 e f אכזרי och בשר. Klingar אכזרי ater i 11 h שכר och הבין (slutet av halvverserna). 12 זרע ? ארבעה שבטים — 17—18. שעותיו משבעה — V. 14. — (אין — אמן ממני — 18 ב לשון — מושלת — 19—20, 22—23 חכם. 22—23 dessutom פרי דעתו. 23 פרי — 25 מספר — V. 24. 24 — 26 anaph. חכם.

26 חכם עם יחל כבוד ושמו עומד לחיי עולם

Säker synes anklangen a עם. Den som är vis för עם — hans berömmelse עומד till liv עולם ? יחל — 28—29 תשפך — נפש. 29 a är texten synnerligen oviss, se Peters, Smend. Som Peters (1913) anmärker: Für אל תיר würde allerdings das herauskommende Wortspiel mit זרה sprechen. Smends תועז hålles samman med 30 b המזיג liksom תענית med יגיע, och detta går tydligt igen i v. 31 a יועץ, oviss 30—31 מוכר — זרה.

38: 1 — רעה רופא לפי — V. 1—3 förenade genom רופא och v. 4 תרפית — V. 4 גבר — ברא. Tvivelaktigt blir, om תרפית korresponderat. גבר första ord i 4 b, tas väl upp 5 b genom החפאר — רופא 7 — 6. איש 5 — 6. Mellan 5 — 6. V. 7, 8 a alliterera רקה — רופא. — 9 החפאל אל אל כי הוא רופא — 10. — סוחר — הבך — טהר — 10—11 förenas möjligen genom כנפי — כנפים (?).

11 תן (מנח) וגם אוכרה ודשן ערוך בכנפי הונך

13, 14 a Emedan han יצטרך till Gud, sa עת (אשר) נש, när räddning står att vinna genom honom. Obs. för עת hade synonyma ord kunnat väljas ex. פלל, men då hade anklangen med עת förstörts. 13—14 צלה — 14 b c Vid cesuren רפאות — פשרה. — 17 c d Man skall hålla klagan en eller två dagar för רבה skull — men sedan trösta sig »för דין skull. — V. 18 — Från דין kommer אסין.

Cf. Pr. 11: 2. I b möjligen alliteration å ע: יענה עצמה: — V. 19 är översprungen av hebr. texten. Peters (1902) söker rekonstruera den. Gr. 19 a ἐν ἀπαγωγῇ παραβαίνει καὶ λύπη skulle motsvara ב, בעברה יעבר גם דוון, som så skulle giva en ordlek (Peters). — (24 כפר — ?? כופר — כפר) — 25 cd »Han driver ut oxar och för dem tillbaka med שיר, och hans santal är med unga שור«. Det sista ordet i a är tydligt föranlett av det sista i b. Cf. alliterationen å ש i שעיותיו (?? וישובב בשיר). — V. 26 (גבלות och לב) a och b שור och חרש (וחושב). — V. 27 (גבלות och כלות) שקידתו.

Kap. 39.

Det som finnes bevarat på hebreiska av k. 39, utgöres av en hymn. Här och var kunna vissa ljudanklanger iakttagas. 17 צור — מוצא — אוצרו i b? ברו יערוך נר (במלחם) — אוצרו — 17 אוצרו — 18 עצור, i synnerhet som denna ankläng finnes inom 18: »Hans רצונו lyckas, det finnes ingen מצור för hans hjälp». (18—19 מעשה — מעצור?? 19 נפתר — בשר — 19—20 anaph. i — מעשה — cf. נבחר — יגבר — 21 ab—cd anaph., dessutom sista orden נבחר cf. v. 22 ברכתו.) 26 finnes maschal insprängt i hymnen. Så står v. 26 fullt självständigt, bildar en enhet:

26 a b [ראש] כל חיי אדם מים ואש וברזל ומלח
cd [חלב חטים] חלב ודבש דם ענב יצהר ובגד

— 28 ab »Andar finnas, som נחצרו till hämnd, צור förflytta de», en förklarande anspelning, men textens gestalt synnerligen oviss. Uppräknningen i v. 29 är säkert paronomaserande, sådana föremål ha valts som giva ljudankläng:

29 אש וברד רעב ודבר גם אלה למשפט נב[ראו]

Får man i b med Smend läsa נבראו, så giver detta ord en tydlig korrespondens med ljudkomplexet בר i a: »בר och רעב och ודבר äro נבראו till dom.» Anklangen fortsätter i 30 ab:

30 ab חית שן עקרב ופתן וחרב נקמות לחחרים [רשע]

I b till att חרב missdådarna. — 30 cd »De äro skapade till צורכם och förvaras i בר». אוצר i 30 d? 31 a ישיו — ציותו — בציותו).

Kap. 40.

40: 1 עסק גדול חלק אל ועול כבד עני בני אדם

3 עפר ואפר. Ley, Die metr. Formen s. 31 anför uttrycket från Gen. 18: 27; Job 30: 19; 42: 6, cf. Casanowicz, s. 70. Peters läser

i b לבוש, som ger anklang med a יושב. Även i v. 4 möta ordpar sammanhållna genom alliteration:

4 מעוטה צניף וציץ ועד עוטה שמלת שי[ער]

Förbindelsen i a har säkert skett i och för alliteration som i ordparet v. 3. a צ och b ש alliterera även. Peters (1902) läser i b שוטה, som ger anklang med מעוטה i a, möjligen även med צניף. — 5 cd innehåller en tydlig ordlek: Nattens שנית den ות'שנה hans onda, en uppeubar ordförklarande anspelning.

6 ab מעט לרוך כרגע ישקוט ומבין בחל[ומת נגד]ש

Texten tyvärr synnerligen osäker. Skulle Smends ovan förmodade text vara riktig, möter en otvetydig anklang i: Han har ro i רגע, och så נגרש genom drömmar. — 6 cd שריד — רודק. 7 מנעתו מנום? Mycket tydligt däremot v. 9:

9 [דב]ר ודם חרחר וחרב שר ושבר רעב ומות

Också anmärkt av kommentatorerna. Peters (1902): »Beachte die dreimalige Allitteration. Smend om דבר: »Da das 2. und 3. Paar eine Paronomasie darstellt und Gr. 39, 29 (wie öfter LXX) θάλασσαν für דבר setzt, wird man dies am Anfang ergänzen dürfen. Vgl. דבר ודם Ez. 5, 17, 28, 23. Peters (1913): דבר רעב gehört trotz Gr. nach ושבר, damit die offenbar beabsichtigte (dreimal!) Alliteration nicht zerstört werde. Peters (1902) jämför Jes. 51: 19, där man finner השד והשבר והרעב והחרב. Det är emellertid tydligt, att även ordparen stå i korrespondens sinsemellan. Så finner man דבר - יחרב - ושבר - רעב. Också påminna dessa parvis allitererande ord om v. 3 och 4.

10 על רשע נבראה רעה ובעבורו תמוש כלה

»Rädd är skapad för rädskull. — Cf. Pr. 11: 5; 12: 21; 13: 17 m. fl.

13 חבל מעול כנחל איתן — — —

14 עם שאתו כפים יגילו כן פתאם לנצח יתם

Smend föreslår יגלו och att punktera כפים. — V. 15 חס - חנה. 14—15 förenas väl genom נצח - נצר. — I v. 16 vill Smend för קרומים läsa קרומים, men hebr. textens läsning är enligt Peters (1913) »für T sicher. Man sammanställer det med ἀρδραμον. För מטר i b vill Smend läsa חציר, Peters i närmare anslutning

till texten מטע. Men Peters anmärker: »Vor jedem Regen' T wäre dahin zu deuten, dass es schon zu spät wäre, wenn der Regen kommt», och så kan kanske מטר behållas, i synnerhet som det giver en nära anklang med קרדמות, och dessa så ömse- sidigt stödjå varandra. — V. 17 כערן - לער. Anklang såvida Gr. och Syr. ha rätt, då de läsa ערן för hebr. textens לעולם. Mycket tydlig är också i så fall förbindelsen 16—17. V. 16 slutar ברעכו, som 17 tar upp genom כערן. Följer så i 18 ff. en rad verser, alla med två ting i a och så i b ett tredje inlett genom formeln ומשניהם. — [?? יער - יעמידו 19 (ייתר - שכב i) מוצא אוצר 18].

21 חליל ונבל יעריבו שיר ומשניהם לשון ברה

»Flöjt och harpa יעריבו visau, bättre än båda en tunga ברה».

22 י(פי ונעם) י(ח)מיר עין ומשניהם צמחי שרה

23 צרה - צדקה - מצלח - ע[מית] - [עת]. Obs. 23—24 som sista ord משניהם - ed—ab. 26 ר[גל] - יגולל[ו] 25—26. משכלת - מצלת מ[ש]ען.

Kap. 41. I det följande blott få anklangar. 41: 1 מצליח - [ח]יל V. 5 börjar a נין - b נכד. Ley, Die metr. Formen s. 26 citerar ord- paret från Gen. 21: 23; Jes. 14: 22; Job 18: 19. — V. 20 שואלי שלום.

Kap. 42. 42: 3 על חשבון חובר וארח ועל מחלקות נחלה ויש

5 a — — — — — ועל ממהיר [מ]מכר חגר

För 6—7 מפקד - מפתח - מחיר. Peters, Smends el. המחיר, תמחיר, מחיר.

9 ed — — — — — בנעוריה פן חגור ובעולה

10 ac בבחוליה (פן תפותה?) ובבית [בע]ל[ה] לוא תשטה

Halvverserna börja med tydlig ljudanklang. Verserna 9—11 visa även i hoplänkandet av de olika verserna ljudkorrespondens:

9 ab — — — — — תפן[ו]יע

ed — — — — — בנעוריה ובעולה

10 ac — — — — — בבחוליה ובבית בעלה

bd — — — — — בבית ובבית

11 — — — — — בת

Om Smend har rätt, att i 11 a bör läsas בות ע[ל]ה, har man häri att se en anspelning å בחולה.

11 ef [מקום תגור אל יהי אשנב ובית מביט מבוא סביב]

Smend vill för בית מביט läsa תבות. — 12 תאב — תתן — זכב? V. 13 har Peters sett, att pointen ligger i en ordlek, se Peters (1902) s. 85*. Ty från kläder kommer עש ut och från אשה ondskan hos אשה. — Också i v. 14 är en ordlek avsedd mellan חפרה — חפרת (så läser randen). Smend: Der Sprachgebrauch und das Wortspiel erfordern מחפרת für מחפרת. Peters (1913): Endlich rät Gr. und das wohl beabsichtigte Wortspiel noch מחפרת an statt מחפרת T (= schmähend). — I resten av kapitlet blott få och osäkra ljudanklanger. Maschalet lämnas, och B. S. övergår till prisandet av Guds verk. 17 ספר — הכפיקי? 19—20 חלפי — חלפות. 25 טובי — טובי cf. 37: 9. Genom תואר förbindas 42: 25—43: 1.

43: 1 תואר מרום רקיע טהר ועצם שמים מרביט הדרו

Kap. 43.

Ordleken mellan תואר och טהר ha både Peters och Smend noterat. Peters (1902): »תואר ist nicht etwa nach 47: 4 (γαυράμα = תפארת) zu ändern (Schl.). Es ist vielmehr absichtlich gewählt, um an טהר anzuklingen. Ausserdem ist im vorhergehenden Verse die Rede von dem תואר der Werke Gottes im allgemeinen, jetzt geht der Verfasser über zum תואר des Himmels.» Smend: »Gr. hat hier für תואר γαυράμα. Aber deswegen und auch wegen des Gleichklangs mit v. 9 (תואר שמים ויהרר כוכב) darf man תואר nicht anfechten, da Gr. für תואר auch δόξα setzt (s. z. 42, 25) — —. Die Wiederaufnahme des תואר vom Schluss des vorigen Verses hat nichts anstössiges, und תואר ergibt mit טהר die beliebte Assonanz.» Det förefaller då underligt, att man icke sett den tydliga anklangen mellan sista orden i a och b: הדר — טהר (הדרו för הדרו Peters, Smend). Med dessa skulle även מרבית klinga samman, om det vore ursprungligt. Peters (1913): T wäre von einem nicht nachgewiesenen רבט = רבץ abzuleiten und St II zu übersetzen: 'Auf dem Himmelsgerüste lässt sie (sc. die Schönheit) ihre Herrlichkeit lagern'. — V. 3 חברי — (ירתי). — 4 ed באר — באר 7 חפץ — חוק. Peters (1913) läser för עיפה: עיפה תגבר »aramäische Bildung von עיף».

8 חדש בחדשו הוא מתחדש — — —

Smend upptar randläsarten כשמו för בחדשו. Peters anmärker (1902): »Auf das Wortspiel חדש מתחדש — — weist Rd. durch כשמו hin, ebenso Gr. (ἀνὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς) und Syr. Natürlich

de föregående verserna innehålla en del anklanger. Så v. 2 mellan sista orden i a och b עולם - עליון, varför עליון bör bibehållas, ej med Smend ändras till אל eller med Peters (1902) יהיה. — 3 cd היקרי - חוק. 5 a במספרתם ומשולים במשמרותם - בתבונתם - בנבואתם. — 6 מכותם - כמוכי - אנשי 10. — ואולם אלה אנשי.

Efter lovsjungandet av fäderna följer i k. 50 beprisandet av översteprästen Simon. Ovan s. 73 har anförts k. 49: 15 b, 50: 1 a. V. 1 b בדורו נבדק? cf. 44: 7 בדורם נכבדו. Observera parallellen mellan b och c: »I hans tid נבדק הבית, i hans dagar חזק היכל» (V. 3 חזק - מחזק etc. . V. 4 »han som räddade folket מחתק och מחזק etc. . V. 6 »som en lysande stjärna מבין עבים som fullmånen בבני av fest . V. 7 קשת och כשגש משרקת אל היכל המלך» (8 ab מים - מינה.) 8 c 9 a även Peters (1902) s. 85* »som växten av לבנון i sommar-dagar och som elden av לבונה» . — V. 10 »som en oliv רענן full av frukt, och som ett oljeträd (שמן) med saftig ענף» . 11 הדר - ויהדר.

Kap. 50.

12 cd סביב לו עטרת בנים כשחילי ארוים בלבנון

ערבי מחל - כל 13 a (12 e 13 a בלבנון liknas vid cederplantor בלבנון לֹא בָנִים עֲרָבִי). — 12—13 a förenade genom 12 בלבנון - 13 a כל בני; 13 a — 13 b genom 13 a בכבודם - 13 b ביום. 16 cd הזכיר - אדיר. (17 נרי - וירני som sista och första ord בשר - אריזה — 27 ab ניבא - בתבונתו (cd) מוסר - סירא).

Kap. 51 ej sentenser, utan två psalmer — den senare alfabetisk. Så finnas blott få och ovissa anklanger. V. 1 - אחלצך אלהי - . V. 2 השכת נשחת cf. ännu tydligare Job 33: 18. Sista halvverserna i 2 som första ord מפתח - פציתני. — 3 bc מבקשי - מקש. — 6 c יארם מארץ - ומשערי שאיל שועתי 9. חיתי - תחתית 10 c למלכתי - היראה 17. Ley, Die metr. Formen s. 31 anför Sef. 1: 15; Job 30: 3; 38: 27. I den alfabetiska psalmen (17 היראה - למלכתי) obs. v. 23 ככלים - כורי, 25 פתחתי פי båda gångerna den akrostikiska bokstaven cf. Pr. 31: 18, 26. V. 28 מספר - כסף.

Kap. 51.

29 תשמה נפשי בישיבתי ולא תבושו בשירתי

Bihang.

Job.

Det skulle föra för långt att i detalj genomgå Job. Jag anför därför blott helt summariskt några av de exempel, som tyckas mest instruktiva.

סגַר - ויסתַר 10. Casanowicz s. 48. אַרְרִי - עַרְר 8: 3.

לִישׁ - מִבְּלִי טַרַּף - לָבִיא יתפַּדְדוּ 11 שֹׁאֵגַת - שָׁחַל וּשְׁנִי 10: 4.
תִּסְמַר שַׁעֲרַת בְּשָׂרִי 15.

כִּי לֹא יֵצֵא מֵעֶפֶר אֹן וּמֵאֲדָמָה לֹא יֵצֵמַח עֵמֶל 5: 6¹.

כִּי אֲדָם לַעֲמֵל יוֹלֵד וּבְנֵי רֶשֶׁת יִגְבִּיחוּ עֹתָ 7.

בְּשׁוֹט לִשׁוֹן - 21 בִּרְעֵב - חֶרֶב 20 וּמִסֹּפֶר שָׂדֵי אֵל תִּמְאֵס 17 בַּעֲרֵמָם - נִמְחָרָה 13.
שִׁלּוֹם 24 וְחֵית - הַשְׁלָמָה 23 לִשְׂדֵּ - וּמַחֲתָ 22. Casanowicz s. 81. מִשׁוֹד

חִילָה - יַחְמוּל 10 וְיֹאֵל אֱלֹהֵי 9 שְׁאֲלֹתִי - אֱלֹהֵי 8 מִלֵּחַ - חֲלֻמוֹת 6: 6.
הַקְּדִירִים מִנִּי קָרָה עֲלֵימֹי יתעַלֵּם שִׁלּוֹ 16 אֵיחָל 11.
cf. Ley, Grundzüge etc. s. 118: »In einigen Stellen scheint die Neigung zur Alliteration der Grund der poetischen Endung zu sein —.«
תִּרְאוּ חֵת וְתִירְאוּ 21. Budde »Wortspiel«. Casanowicz s. 77 anför (cf. not 137) utom detta ställe följande: Sack. 9: 5; Jes. 41: 5; Ps. 40: 4; 52: 8; 112: 8; Job 37: 24 (»accidental« Gen. 42: 35; Ex. 14: 13, 31; Dt. 20: 1; 28: 10; 1 Sam. 28: 5, 13; 2 Sam. 13: 28; 1 Kon. 3: 28).

פָּנֹי - פְּנִיכָם 28 מִלִּטְוִי - צַר - עֲרִיצִים תִּפְדּוּנִי 23.

לֹא תִשׁוּבְנִי עֵינִי רָאִי עֵינֶיךָ בִּי וְאַיִנִּי 8 בְּשָׂרִי רָמָה - וְעַפְרִי רָנַע 5: 7.

עַל גֹּל 17 (גְּנוּת. el.) עַל גִּנְתִּי 16 maschal? הִינָאָה גָּמָה - וְשָׁנָה 11: 8.
יִלְבְּשׁוּ בִשֵּׁת 22.

הָאֵמֶר לִחְרָם וְלֹא יוֹרֵחַ 7: 9.

עֲפָתָה - אֶפֶס - וְתַפֵּעַ - אֶפֶל 22. Casanowicz s. 56. חֵיִים וְחֹסֶד 12: 10.
Casanowicz s. 70.

Casanowicz s. 64. וְאִישׁ נָבֹב יִלְבַּב 12 וְאוֹלָם - אֱלֹהֵי - וְיִפְתָּה שִׁפְתָּיו 5: 11.

¹ 5: 6, 7 maschal? Budde (Nowack, Handkommentar) om 7 b »Sprichwort«.

מִלִּיד 17 יַעֲצֹר - אֶרֶץ 15 יִהְיֶה יִסְגֹר 14 מִי לֹא יֵדַע - כִּי יֵה 9: 12 חֶשֶׁךְ - 25 Budde Wortspiel. מוֹכֵר - יִאֲכַל אוֹר 18 שׁוֹלֵל וְשׁוֹפְטִים יִהְיֶה אוֹר - שׁוֹכֵר.

נִדָּה - תִּרְדָּה 25 וְאוֹלָם - טָפְלִי - רַפְאִי אֵל 4: 13.

תַּכְסֵּה 15 Casanowicz s. 77. מִיָּח מִיָּח מִיָּח מִיָּח 9 בְּצִיץ יֵצֵא - בָּצַל 2: 14 נוֹפֵל 18 וְתַטְפֵּל 17 תַּכְסִּיר 16.

Budde Lautmalerei יִרְוֶן אֵלָיו בְּצוֹאֵר 26 הַמֶּקֶט קֶמֶךְ - לֹאֵט קֶמֶךְ 11: 15. גַּלְמוֹר וְאֵשׁ אֶכְלָה אֶחָלִי שָׁחַר 34 כֶּסֶף פָּנָיו - פִּימָה - כֶּסֶל 27.

יִפְרָצִי פֶרֶץ 14 Casanowicz s. 72. וִיפְרָפְרִי - בַּעֲרָפִי וִיפְצַפְצִי 12: 16. עֲפַעְפִי 16 תִּפְרָתִי - בַּעֲפָר 15 Budde Klangmalerei. עַל פְּנֵי פֶרֶץ יִרְוֶן.

לֹא נִין לֹו וְלֹא נִכֹּד 19 יֶאֱחֹז - יִחֹק 9 בִּרְשֵׁת בִּרְגִלּוֹ 8 יִצְרוּ צַעֲדִי - עֲצָתוֹ 7: 18 Casanowicz s. 65, Budde: »volkstümliche Alliteration».

Casanowicz s. 60. כָּלֹו כְּלִיתִי 27 מִבְּשָׂרִי לֹא תִשְׁבַּעוּ 22: 19.

כִּי רִנְנַת רְשָׁעִים מִקְרֹוב וְשִׁמְחַת חֵן עֲדִי בָּגַע 5: 20.

11 כְּחִלִּים - כְּחִיִּין 8 יֶאֱבֹד - יֶאֱמָרִי אֵי 7 väl ett citerat maschal. 27 שִׁלָּה 25 נֶשֶׁךְ - תַּחֲלָפְהִי קֶשֶׁת 24 עֲצֻמוֹתַי מִלֹּא עֲלֹמוֹ וְעִמּוֹ עַל עֶפֶר יִגְלֵי 28 חֶלֶק - נִחַלָה 29 יִגְלֵי 28.

fråga är, om man ej måste behålla formen שלאנן för anklangens skull. b anförd av Casanowicz s. 82. דֶּרֶךְ - תִּנְכְּרוּ 29.

עֶפֶר בָּצַר וּבְצוֹר - אוֹפִיר 24 Casanowicz s. 72. פָּחַד פָּחַד פָּחַד פָּחַד 10: 22. עֶפֶר 25 Casanowicz s. 49 anför 24 som alliteration å b.

Casanowicz s. 77. הִבְרַב כַּח יָרִיב עֲמִדִי - 6: 23.

עֲרִים - בְּלִי לְבוֹשׁ וְרַעֲבִים - 10 פָּרְאִים בְּמִדְבָּר - לִטְרַה עֲרַבָה - לִנְעָרִים 5: 24 חֲתָמוּ 16 Casanowicz s. 64. וְעֵין נֶאֱתָ שְׁמִירָה נֶשֶׁת - פָּנִים 15 עֲבַר קָל - פָּנִי - תִּקְלָל חֲלָקָתָם - יִפְנֶה 18 Budde einen witzigen Gegensatz. Casanowicz s. 75. יִנְזְלוּ - שִׁלָּה שְׁאוֹל 19.

26: 13 בְּרוּחִי - בָּרוּחַ.

חֵן 8 בְּצִדְקַתִּי הַחֹקֶתִי - אֶרְפָּה - יִחְרֶה 6 חֲסִיר מִשְׁפָּטִי - הַמֵּךְ נִפְשִׁי 2: 27 יִשְׁאֲחִי קִדִּים - וְיִשְׁמְדֵהוּ 21 יִרְבֹּ - לִמּוֹ חֶרֶב - לֹחֵם 14 20: 29. 13 נִפְשִׁי יִשְׁלַךְ - 23 שֶׁ. שֶׁ anförd av Casanowicz s. 78 som alliteration å b. Casanowicz s. 79. וְיִשְׁלַךְ.

Casanowicz s. 81. שְׁחִין - שְׁחָל 8 סִפִּיר - עֲפָרַת 6 גֵּר הַנִּשְׁכָּחִים - רָגֵל - מֵאֲנוֹשׁ 4: 28 Casanowicz s. 55. וְהֵב יִזְכְּרִיתִי 17 אוֹפִיר - סִפִּיר 16 בַּחֲלִיֵּשׁ שִׁלָּה 9 Casanowicz s. 55. 18 יוֹכֵר 19 בָּכָם 19 יוֹכֵר.

בעור שדי עמדי 5 אלה עלי אחלי 4 נרו - ראשי לאורו - חשד 3: 29

16 אב אנכי לאביונים - - -

Casanowicz s. 44. 20 בידו - עמדי - כבודי - פיהם פערו 23

רחקו - רק 10 מן גו (גוי) יגרשו - כנגב 5 מלוח - שית - רתמים לחמם 4: 30
19 נקר - וערכי 17 כעב עברה 15 Casanowicz s. 67. נחסו נתיבתי 13
שחר - חרה - חרב 30 מעי - דמו קדמני ימי עני 27 כעפר ואפר

חלק - ממעל ונחלת - ממרומים 2 ברית כרתי - אתבונן - בתולה 1: 31
16 אמאס - עבדי אמתי - עמדי 13 נפתח - פתח 9 איד לעול - לפעלי און 3
הניפותי - עזרתי 21 אובר מבלי לבוש - אביון 19 אמנע - גלים - אלמנה אכלה
רב - כביר 25 כסלי ולכתם 24 כתפי - תפול ואזרעי 22

26 אם אראה אור כי יחל וירח יקר הלך

משפחות יחתני 34. 22: 19 se 31. אשמח - משנאי וחתעררתי - מצאו רע 29
אגידנו - נגיד 37 - פתח

40 תחת חטה יצא חוח - -

Casanowicz s. 55 (cf. också Jes. 3: 24).

ישאני עשני 22 מלחי מלים 18 באנוש ונשמת 8 ידברו ורב - ידיעו 7: 32
Casanowicz s. 81 יחשך - שחת וחיתו - בשלח 18 וגוה מגבר 17: 33
מעבר - באור 28 יעתר - בתרועה 26 מלאך מליין 23 במכאוב - משכבו 19
יפעל - פעמים 29

ויעברו - אביר 20 וארח לחברה 8 משפטי - פשע 6: 34

35: 13 אך שוא לא ישמע אל ושדי לא ישורנה

36: 15 יחלץ עני בעניו ויגל בלחץ אונם

Casanowicz s. 56, König s. 295, Budde. 23 עני - פעלת עולה

Casanowicz מפלשי - מפלאות 16 יטרה 11 קרה ורחב 10 קרה 9: 37
Casanowicz יראוהו - יראה 24 תרקיע - לשחקים חזקים - מוצק 18 s. 63.
s. 77.

צב 23 אצרות 22 מרשעים אוקם - רמה תשיבר 15 ואשבר - בריח 10: 38
שאה ומשאה 27 המטיר - מדבר - אדם 26 יחלק אור - ארין 24 - ומלחמה
41 ארב 40 טרף - כפירים 39 עפר 38 יספר 37 ולהצמיח מצא (מציה el.)
לערב - ילדו

יחלמו - ירבו בבר 4 ילדיהן תפלינה חבליהם תשלינה 3 לדתנה 2 לדת 1: 39
9 הרים מרעהו - ירוק ירוש 8 קריה 7 מלחה 6 שלח פרא חפשי - פתח 5
בא מרים 18 השדה תדושה 15 רים - עבתי 10 היאבה רים עבדך - אבוסד
לסוס גבורה - צוארו 19 (se K. B. H.) Casanowicz s. 63. תמריא - לסוס

Casanowicz s. 77. 20 רַעְמָה ברַעַשׁ יָרְנוּ - שׁוּפָר 24 לַפֶּחֶד 22 יִחַפְרוּ 21 הַתְרַעֲשֵׁנוּ כֹאֲרַבָּה 20 רַעְמָה
הַפֶּר - 29 שֹׁפָר - הָאֵחָ וּמִרְחֹק יָרִית - רַעַם שְׂרִים וְתִרְעָה 25
וּאִפְרָחוּ 30 לַמִּרְחֹק.

Casanowicz 50, 53, Budde. 15 הָנָה נָא 40: 10
יִהְיֶה זַמְּךָ כִּמוֹ אֶחָד גִּידִי 17 הָנָה נָא - בְּקִטְנִי יֹאמְרוּ בְּשִׁרְרִי בְּטִנִּי 16 בְּהִמָּלֵת
Casanowicz s. 68, Budde Wortspiel. 23 יִשְׁקֶה נִשְׁקֶה 24
בְּהִמָּה 25 בְּמִקְשִׁים 24 יִשְׁקֶה נִשְׁקֶה 23
29 הַיִּסְכֶּרֶת בְּרִית - תִּקְחֵנִי 28 תַּחֲנוּנִים רִכּוֹת 27 וּבַחֲוָה 26
וּבַחֲבֵל תִּשְׁקֶה זָכַר מִלְחָמָה 32 כְּנָעִים 30 הַתִּשְׁחָק - לְנִצְרוּתִיךָ.

בְּאַחֲרֵי יָדְבִקִּי יִתְלַכְנָי וְלֹא יִתְפַּדֶּי 9 אֶחָד בְּאַחֶךָ 8 אֶכּוֹר 2 תַּחֲלֹתִי נִכּוּבָה 1: 41
Casanowicz s. 60. 11 נִפְשִׁי - תִּלְחֹט יִלְחֹב 13 כְּדִידָה נִפְיָה 12 מִקְּיוֹ לִפְיָדִים - כִּידוּדִי 11
יָצוּק - יָצוּק 16 מִפְּלִי - דָּבְקוֹ יָצוּק 15 וּלְפָנָיו תִּדְוֹץ דָּאֲבָה 14
יִחַשֵׁב לַתֵּבָן - רִקְבּוֹן נַחֲוֶשָׁה 19 מְשִׁיגָהוּ(?) 18 מְשִׁתּוֹ 17 כִּפְלָח.

20 לא יִבְרִיחֵנוּ בֶן קֶשֶׁת לֶקֶשׁ נִהַפְכוּ לוֹ אֲבִנֵי קֶלֶעַ

21 כֶּשֶׁשׁ - תִּוְתַח - - -

22 תַּחֲתֵיוֹ חֲדוּדֵי חֶרֶשׁ יִרְפֹּד חֲרוּץ עָלֵי טִים

23 אַחֲרָיו - נָתִיב יִחַשֵׁב - לְשִׁיבָה 24 יִרְתִּית - כְּמִרְקָחָה

Anföörd litteratur.

- BAUMGARTNER, W., Die literarischen Gattungen in d. Weisheit d. Jesus Sirach, Z. A. W. 1914.
- BAUER, H. & LEANDER, P., Historische Grammatik d. hebräischen Sprache, Halle 1922.
- BERGMANN, FR. G., Des Hehren Sprüche (Havamal), Strassburg 1877.
- , La priamèle dans les différentes littératures, Revue D'Alsace 1868.
- BERTHEAU, E., Die Sprüche Salomo's erklärt, Kurzgefasstes exeget. Handbuch z. A. T. VII: 1, Leipzig 1847.
- BROCKELMANN, C., Semitische Reimwortbildungen, Zeitschrift f. Semistik u. verwandte Gebiete Bd 5 H. 1, Leipzig 1927.
- BRUGSCH, H., Religion und Mythologie d. alt. Aegypter, Leipzig 1891.
- BUDDE, K., Das Buch Hiob, Nowack, Handkommentar II: 1, Göttingen 1913.
- BUHL, FR., Psalmerne oversatte og fortolkede, København og Kristiania 1918.
- BULTMANN, R., Der Stil d. Paulin. Predigt und d. kynisch-stoische Diatribe, Forsch. z. Rel. u. Lit. d. A. u. N. T. H. 13, Göttingen 1910.
- BURCKHARDT, J. L., Arabische Sprichwörter, deutsch von H. G. Kirmss, Weimar 1834.
- BURTON, R. F., & TYRWHITT DRAKE, CH. F., Unexplored Syria V. 1, London 1872.
- CANNEY, M., The Hebrew מלִיכָא, A. J. S. L. 1924.
- CASANOWICZ, I., Paronomasia in the Old Testament, Boston 1894.
- CEDERSCHÖLD, G., Om ordlekar och andra uppsatser, Stockholm 1910.
- CONYBEARE, F. C., RENDEL HARRIS, J. & SMITH LEWIS, A., The Story of Aḥikar from the Syriac, Arabic etc., London 1898.
- COWLEY, A., Aramaic Papyri of the fifth Century b. C., Oxford 1923.
- DELITZSCH, FR., Das Salomonische Spruchbuch, Keil u. Delitzsch, Bibl. Commentar ü. d. A. T. IV: 3, Leipzig 1873.
- DIETRICH, F. E. CHR., Abhandlungen z. hebräischen Grammatik, Leipzig 1846.
- DUHM, B., Das Buch Jesaja, Nowack, Handkommentar III: 1, Göttingen 1914.
- ECKHARDT, E., Über Wortspiele, Germanisch-Romanische Monatsschrift 1909.
- EISSFELDT, O., Der Maschal im Alten Testament, Z. A. W. Beiheft XXIV, Giessen 1913.
- EITAN, I., The crux in Prov. 7: 22, A. J. S. L. 1926.
- ERMAN, A., Die Literatur d. Aegypter, Leipzig 1923.
- , Eine ägyptische Quelle d. „Sprüche Salomos“, Sitzungsber. d. preuss. Akademie d. Wissenschaften, phil.-hist. Kl., 1924.

- ERMAN, A., Das Weisheitsbuch d. Amen-em-ope, Orientalische Literaturzeitung 1924 Nr. 5.
- EWALD, H., Die Dichter des Alten Bundes Bd II², Göttingen 1867.
- FLEISCHER, H. L., Alis hundert Sprüche, Leipzig 1837.
- FRANKENBERG, W., Die Sprüche, Nowack, Handkommentar II: 3, 1, Göttingen 1898.
- FREYTAG, G. W., أمثال العرب (Arabum proverbia) I—III, Bonnæ 1838—43.
- , Darstellung d. Arabischen Verskunst, Bonn 1830.
- FRIEDLÄNDER, M., Griechische Philosophie im Alt. Test., Berlin 1904.
- GERBER, G., Die Sprache als Kunst I—II, Bromberg 1871—74; 2. uppl. Berlin 1885. [I inledningens citeras 2. uppl., vid utarbetandet av avhandlingar har jag blott haft den 1. till hands.]
- GIESEBRECHT, FR., Das Buch Jeremia, Nowack, Handkommentar III: 2, 1, Göttingen 1907.
- GJELLERUP, K., Den ældre Eddas Gudesange, Kjøbenhavn 1895.
- GODBEY, H., The Hebrew Mašal, A. J. S. L. 1923.
- GRESSMANN, H., Israels Spruchweisheit, Berlin 1925.
- , Die neugefundene Lehre d. Amen-em-ope u. d. vorexilische Spruchdichtung Israels, Z. A. W. 1924.
- , Salomos ägyptische Quelle, Vossische Zeitung 22 juni 1924.
- GRÜNERT, M., Die Alliteration im Alt-Arabischen, Verhandlungen d. VII. internationalen Orientalisten-Congresses, Wien 1888.
- HEHN, J., Zur Bedeutung d. Siebenzahl, Z. A. W. Beiheft 41 1925.
- HEBNER, S., Syntax d. Zahlwörter im alten Testament, Lund 1893.
- HITZIG, F., Die Sprüche Salomo's, Zürich 1858.
- HURGRONJE, SNORCK, C., Mekkanische Sprichwörter u. Redensarten, Verbreite geschriften V, Bonn u. Leipzig 1925.
- HYLMÖ, G., De s. k. Vallfartssångerna i Psaltaren, Lunds Universitets årsskrift N. F. Avd. 1. Bd 21. Nr 2, 1925.
- HÖLSCHER, G., Geschichte d. israelitischen u. jüdischen Religion, Leipzig 1922.
- JEWETT, J. R., Arabic Proverbs and proverbial Phrases, New Haven 1891.
- KEIMER, L., The Wisdom of Amen-em-ope and the Proverbs of Solomon, A. J. S. L. 1926.
- KELSO, J. A., Proverbs, Hastings' Encyclopædia of Religion and Ethics, Edinburgh 1918.
- KÖNIG, E., Stilistik, Rhetorik, Poetik in Bezug auf d. bibl. Litteratur, Leipzig 1900.
- LANDBERG, C., Jeder tut, was ihm passt, denn reden werden die Leute immer, Leiden 1909.
- LANGDON, S., A Tablet of Babylonian Wisdom, Proceedings of the Society of biblical Archaeology, London 1916.
- LANGE, H. O., Das Weisheitsbuch d. Amen-em-ope, Det Kgl. Danske Videnskab. Selskab, Hist.-filol. Meddel. XI, 2, Kjøbenhavn 1925.
- , En ny visdomsbog fra det gamle Aegypten, Nordisk tidskrift 1924.
- LEHMANN, E., Zarathustra I, Kjøbenhavn 1899.

- LEY, J., De alliteratione, quae vocatur, in sacris Hebraeorum litteris usurpata, Heidelberg 1859.
- , Die metrischen Formen d. hebräischen Poesie, Leipzig 1866.
- , Allitterierende Poesieen d. Hebräer, Neue Jahrbücher für Philologie u. Pädagogik, Leipzig 1865, II.
- , Grundzüge d. Rhythmus, d. Vers- und Strophenbaues in d. hebräischen Poesie, Halle 1875.
- LUGN, P., Ordspråksboken och Amen-em-opes vishetslära, Svensk tidskrift 1924.
- MALAN, S. C., Original Notes on the Book of Proverbs I—III, London 1889—93.
- MARGOLIOUTH, D. S., The Relations between Arabs and Israelites prior to the Rise of Islam, London 1924.
- MARGOLIS, M. L., Lehrbuch d. aramäischen Sprache d. babylonischen Talmuds, München 1910.
- MAU, E., Dansk Ordsprogs-Skat I—II, København 1879.
- MEHEEN, A. F., Die Rhetorik d. Araber, Kopenhagen-Wien 1853.
- MEISSNER, B., Babylonien und Assyrien I—II, Heidelberg 1920—25.
- MOWINCKEL, S., Kongesalmerne i det G. T., Kristiania 1916.
- , Psalmenstudien I—VI, Videnskapsselsk. Skr. II Hist.-Filos. Klasse, Kristiania 1921—24.
- NORDEN, E., Die antike Kunstprosa I—II, Leipzig 1898.
- NOWACK, W., Die Sprüche Salomos, Kurzgefasst. exeget. Handbuch z. A. T. VII: 1, 1883.
- NÖLDEKE, TH., Untersuchungen zum Achiqar-roman, Abhandl. d. K. Gesellsch. d. Wissensch. zu Göttingen, N. F., Phil.-hist. Klasse Bd 14: 4, 1913.
- PAPYRUS INSINGER, Transkription u. Übersetzung von P. A. A. Boeser, Oudheidkundige mededeelingen uit's Rijksmuseum van oudheden te Leiden 1922 III¹.
- PAPYRUS LANSING, hrsg. u. erkl. von A. Erman & H. O. Lange, Det Kgl. Danske Videnskab. Selskab, Hist.-filol. Meddel. X, 3, København 1925.
- PAUL, H., Über d. ursprüngliche Anordnung von Freidanks Bescheidenheit, Leipzig 1870.
- PEDERSEN, J., Fremmed indflydelse paa Israels lovgivning, Studier tilegnede Frants Buhl, København 1925.
- , Der Eid bei d. Semiten, Strassburg 1914.
- , Israel, København 1920.
- PETERS, N., Der jüngst wiederaufgefundene hebräische Text d. Buches Ecclesiasticus, Freiburg im Breisgau 1902.
- , Das Buch Jesus Sirach, Exegetisches Handbuch z. A. T. hrsg. v. J. Nikel, Münster in Westf. 1913.
- ROTHSTEIN, J. W., Grundzüge d. hebräischen Rhythmus, Leipzig 1909.
- RECKENDORFF, H., Über Paronomasie in d. semitischen Sprachen, Giessen 1909.
- RÜCKERT, FR., Grammatik, Poetik und Rhetorik d. Perser, Gotha 1874.
- , Die Makamen d. Hariri, Fr. Rückerts Werke hrsg. von C. Beyer Bd. 6, Leipzig 1900.
- SCHENCKE, W., Die Chokma, Videnskapsselsk. Skr. II Hist.-Filos. Klasse 1912 Nr. 6, Kristiania 1913.

- SCHMIDT, K., Das schaffende Wort, Gleiwitz [1920].
- SCHÜCK, H., Världslitteraturens historia II: Den israelitiska litteraturen, Stockholm 1906.
- SELLIN, E., A. Erman, Eine ägypt. Quelle der 'Sprüche Salomos', [Besprechung], Deutsche Literaturzeitung 1924 H. 17.
- , Die neugefund. 'Lehre d. Amen-em-ope' in ihrer Bedeutung für d. jüd. Literatur u. Religionsgeschichte, Deutsche Literaturzeitung 1924 H. 26.
- SIEGFRIED, D. C., Prediger und Hoheslied, Nowack, Handkommentar II: 3, 2, Göttingen 1898.
- , Die hebräischen Worterklärungen d. Josephus, Z. A. W. 1883.
- SMEND, R., Die Weisheit d. Jesus Sirach hebräisch u. deutsch, Berlin 1906.
- , Die Weisheit d. Jesus Sirach erklärt, Berlin 1906.
- SODEN, H. VON, Hebräerbrief, H. J. Holtzmann, Hand-Commentar z. N. T. III: 2, Freiburg i. B. 1892.
- STEUERNAGEL, C., Einleitung in d. A. T., Tübingen 1912.
- , Die Sprüche, E. Kautzsch, Die heilige Schrift d. A. T., 4. Aufl., Tübingen 1923.
- STRACK, H., Pirqê Aboth, Leipzig 1915.
- , Sanhedrin-Makkoth, Leipzig 1910.
- TALLQVIST, K., Det obegripliga, Studier tilegnade Frants Buhl, Kobenhavn 1925.
- TEGNER, E., Sprakets makt över tanken, Ur vår tids forskning Bd 6, Stockholm 1882.
- TORCSZYNER, H., The Riddle in the Bible, H. U. C. A., Cincinnati Ohio 1924.
- TOY, C. H., The Book of Proverbs, I. C. C., Edinburgh 1914.
- UMBREIT, F. W. C., Philologisch-kritischer u. philosophischer Commentar über d. Sprüche Salomo's, Heidelberg 1826.
- ÜNGNAD, A., Aramäische Papyrus aus Elephantine, Leipzig 1911.
- VETTER, P., Die Metrik d. Buches Job, Biblische Studien hrsg. von O. Bardenhewer, Bd 2 H. 4, Freiburg 1897.
- VOLZ, D. P., Der Geist Gottes, Tübingen 1910.
- , Hiob und Weisheit, Die Schriften d. A. T. in Auswahl III: 2, Göttingen 1921.
- WEBER, O., Die Literatur d. Babylonier u. Assyrier, Der alte Orient Erg.-bd 2, Leipzig 1907.
- WILDEBOER, D. G., Die Sprüche, K. Marti, Kurzer Hand-Commentar z. A. T. XV, Tübingen 1897.
- WURTH, L., Das Wortspiel bei Shakespere, Wiener Beiträge z. engl. Philologie I, Wien u. Leipzig 1895.
- WÜNSCHE, A., Der Midrasch Mischle, Leipzig 1885.
- ZETTERSTEEN, K. V., Ur Koranen, Främmande religionsurkunder II: 2 utg. av N. Söderblom, Stockholm 1908.
- , Koranen, Stockholm 1917.

Förkortningar.

Ah. = Aḥiḳar.

A. J. S. L. = The American Journal of Semitic Languages and Literatures, Chicago.

Amen. = Amen-em-o-pe.

GES.-BUHL = GESENIUS, W., Hebräisches u. Aramäisches Handwörterbuch ü. d. A. T. bearb. v. FR. BUHL, Leipzig 1921.

H. U. C. A. = Hebrew Union College Annual, Cincinnati Ohio.

I. C. C. = The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the O. a. N. T., Edinburgh.

K. B. H. = KITTEL, R., Biblia Hebraica, Stuttgart 1912.

LXX = Septuaginta.

M. = Den Massoretiska texten.

NOWACK, Handkommentar = NOWACK, Handkommentar z. Alten Testament, Göttingen.

S. = Peschita.

V. = Vulgata.

Z. A. W. = Zeitschrift f. d. alttestamentliche Wissenschaft, Giessen.

Corrigenda.

S. 3 r. 19 l. 7,

» 7 » 19 » zealous

» 9 » 12 » לִיזְנוּת

» 12 » 5 » 10)»

» 12 » 23 » annominierende

» 13 » 2 » חרפה»

» 15 » 35 » Das Wortspiel

» 28 » 25 » Bergmann

» 30 » 37 » f. Dens.: A. Erman & H. O. Lange

» 35 » 1 » hōra

» 36 not 1 l. Tallqvist

» 36 r. 39 l. Ebu

» 40 » 6 » القرين

» 52 » 34 » Araber

- S. 53 r. 29 l. قلبا
- » 54 » 14 » עצור
- » 59 » 1 » אברה
- » 62 » 28 » בעלתים
- » 62 » 29 » ידום
- » 62 » 36 » הון
- » 70 » 3 » נסותו
- » 70 » 8 » חלב
- » 71 » 21 » 37
- » 71 » 35 » המיטם
- » 72 » 28 » בגאווה
- » 75 » 1 » פנים
- » 75 » 20 » القرين
- » 82 » 34 » Rhythmus
- » 88 » 2 » aybeta
- » 93 » 31 » Babylonier
- » 109 » 3 » missunnsam
- » 111 » 7 » ישבח
- » 135 » 24 » שפתים
- » 148 » 13 » Starke
- » 149 » 15 » הדרת
- » 152 » 31 s. 197, 198, 205, 206 akrostikisk
- » 189 » 2 » f. 6 : b
- » 191 » 27 » Religionsgeschichte
- » 192 » 2 » Kautzsch
- » 204 » 16 l. גברתה
- » 220 » 12 » חוללתי
- » 252 » 13 » מעצור

Här har ej tagits hänsyn till interpunktion och övriga oegentligheter i utformningen av den svenska texten, som ej störa förståelsen. Ej heller ha de fall antecknats, när de tecken, som markera ljudkorrespondensen, vid tryckningen bortfallit.

LUNDS UNIVERSITETS ÅRSSKRIFT. N. F.

Förut hava utkommit:

- ALIN, F., Den naturliga viljans betydelse för sedligheten enligt lutherska kyrkans symboliska böcker. 1921. Kr. 6:—.
- Studier över Schleiermachers uppfattning av det evangeliska skapelsebegreppet. 1909. Kr. 2:25.
- AULÉN, G., Luthers gudsbild. En konturteckning. 1926. Kr. 2:75.
- Martin Eric Ahlman och Ebbe Gustaf Bring. En teologisk strid i Lund på 1840-talet. 1918. Kr. 1:75.
- Reformatoriska motiv inom den senare lutherska protestantismen. 1917. Kr. 1:—.
- AURELIUS, E., Jesu Messiasmedvetande. 1918. Kr. 1:—.
- Till frågan om den synoptiska traditionens ursprung och äldsta historia 1923. Kr. 1:25.
- BRIEM, E., Zur Frage nach dem Ursprung der hellenistischen Mysterien. 1928. Kr. 2:—.
- CARSTENSEN, G., Några drag i pietistisk och rationalistisk kultkritik och kultmotivering i den tyska lutherdomen. 1925. Kr. 2:25.
- FEHRMAN, D., Carl Fredrik af Wingård såsom biskop över Göteborgs stift. I. 1908. Kr. 3:—; II. 1911—12. Kr. 5:—.
- Confutatio pontificia och försvaret för den medeltida kyrkoinstitutionen. 1907. Kr. 3:75.
- Rättfärdiggörelsetankens utveckling till luthersk bekännelsenorm. 1917. Kr. 2:50.
- FIENSBURG, N., Bidrag till Rigvedas mytologi. Om guden Pūšan. 1909. Kr. 1:—.
- HELANDER, D., Kant och hans samtids kyrkliga problem. 1926. Kr. 4:—.
- HERNER, S., Vegetabilisches Erstlingsopfer im Pentateuch. 1918. Kr. 1:50.
- HIPPEL, O., Det kristologiska problemet under nyromantiken. En homiletisk studie. 1926. Kr. 4:75.
- HYLMÖ, G., De s. k. vallfartssångerna i Psaltaren. 1925. Kr. 4:—.
- LEHMANN, E., »Skabt i Guds billede». 1918. Kr. 0:75.
- NYGREN, A., Dogmatikens vetenskapliga grundläggning med särskild hänsyn till den Kant-Schleiermacherska problemställningen. 1922. Kr. 4:75.
- Filosofisk och kristen etik. 1923. Kr. 7:75.
- PFANNENSTILL, M., Luthers tro såsom förtröstan och kunskap. 1918. Kr. 0:75.
- RODHE, E., Dopritualet i svenska kyrkan efter reformationen. 1910. Kr. 3:50.
- Kyrka och skola i Sverige under 1800-talet. I. 1908. Kr. 4:—.
- SCHOLANDER, H., Det israelitiska offrets upplösning. 1909. Kr. 3:75.
- SEGERSTEDT, T., Ekguden i Dodona. 1906. Kr. 1:—.
- Mynts användning i döds kulten. 1907. Kr. 1:—.
- WULF, Fr., Nils Wilhelm Ljungberg och hans hebreiska kronologi. 1923. Kr. 1:50.

Date Due

[illegible]

Library Bureau Cat. No. 1137

4544

B743P

Goström, G.

Gostrom, G.
TITLE Paronomasi i den äldre Hebreiska
Maschallitteraturen.

[illegible]

